

การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4
ที่เรียนหลักสูตรทางพระพุทธศาสนา โดยวิธีสอนแบบพุทธวิธี
และวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ

วิทยานิพนธ์

ของ

พิสมัย สุขเกษม

เสนอต่อมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน

มีนาคม 2554

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

**การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4
ที่เรียนหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยวิธีสอนแบบพุทธวิธี
และวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ**

**THE STUDY OF LEARNING ACHIEVEMENT OF MATTHAYOMSUKSA 4 STUDENTS
STUDYING BUDDHISM DHARMA PRINCIPLES THROUGH BUDDHISM
TEACHING MODELS AND YONISOMANASIKAN THINKING METHOD**

วิทยานิพนธ์

ของ

พิสมัย สุขเกษม

**เสนอต่อมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน**

มีนาคม 2554

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

ชื่อเรื่อง	การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่เรียนหลักสูตรทางพระพุทธศาสนา โดยวิธีสอนแบบพุทธวิธีและวิธีคิดแบบโยนิโสมนติการ		
ผู้วิจัย	พิสมัย สุขเกษม		
ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์	ดร.สุรัชย์ ปิยานุกูล		ที่ปรึกษา
	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุเทียบ ละอองทอง		ที่ปรึกษาร่วม
ปริญญา	ครุศาสตรมหาบัณฑิต	สาขาวิชา	หลักสูตรและการสอน
สถานศึกษา	มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์	ปีที่พิมพ์	2554

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อ 1) เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ก่อนเรียนและหลังเรียน เรื่องหลักสูตรทางพระพุทธศาสนา ที่ใช้วิธีสอนแบบพุทธวิธี และวิธีคิดแบบโยนิโสมนติการ 2) ศึกษาค่าดัชนีประสิทธิผลของวิธีสอนแบบพุทธวิธีและวิธีคิดแบบโยนิโสมนติการ 3) เปรียบเทียบทักษะการคิดแบบโยนิโสมนติกาก่อนเรียนและหลังเรียนที่ใช้วิธีสอนแบบพุทธวิธีและวิธีคิดแบบโยนิโสมนติการ และ 4) ศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการใช้วิธีสอนแบบพุทธวิธี และวิธีคิดแบบโยนิโสมนติการ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4/5 โรงเรียนนางรอง อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2552 จำนวน 45 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เป็นห้องที่ผู้วิจัยเป็นครูประจำวิชา เครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง ได้แก่ แผนการจัดการเรียนรู้ซึ่งประกอบด้วยวิธีสอนแบบอริยสัจ 4 เบญจขันธ์ ไตรสิกขา โดยสร้างศรัทธาและโยนิโสมนติการ ธรรมสากัจฉา พหุสุต ปุจฉา วิสัชนา เષิณูสถานการณัม จำนวน 8 แผน ๆ ละ 1-2 คาบ แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียนแบบวัดทักษะการคิดแบบโยนิโสมนติการ และแบบวัดความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการใช้วิธีการสอนแบบพุทธวิธีและวิธีคิดแบบโยนิโสมนติการ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบค่าที (t - test) ผลการวิจัยพบว่า

1. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่ได้รับการสอนแบบพุทธวิธีและวิธีคิดแบบโยนิโสมนติการหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01
2. ค่าดัชนีประสิทธิผลของวิธีการสอนแบบพุทธวิธีและวิธีคิดแบบโยนิโสมนติการ มีค่าเท่ากับ 0.83

3. ทักษะการคิดแบบโยนิโตมนติการของนักเรียนที่ได้รับการสอนแบบพุทธวิธีหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

4. ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการใช้วิธีการสอนแบบพุทธวิธีและวิธีคิดแบบ โยนิโตมนติการ อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.85$)

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
Buriram Rajabhat University

TITLE	The Study of Learning Achievement of Matthayomsuksa 4Students Studying Buddhism Dharma Principles through Buddhism Teaching Models and Yonisomanasikan Thinking Method		
AUTHOR	Phitsamai Sukkasem		
THESIS ADVISORS	Dr. Surachai Piyanukool	Advisor	
	Assistant Professor Dr. Suthiap La-ongthong	Co-advisor	
DEGREE	Master of Education	MAJOR	Curriculum and Instruction
SCHOOL	Buriram Rajabhat University	YEAR	2011

ABSTRACT

The objectives of the research were 1) to compare learning achievement of students from the pretest and posttest scores after the students studied the principles of Buddhism Dharma by the use of Buddhism Teaching Models and Yonisomanasikan Thinking Method, 2) to study the efficiency index of Buddhism Teaching Models and Yonisomanasikan Thinking Method, 3) to compare the students' Yonisomanasikan thinking skill through the pretest and the posttest after the students studied Buddhism Dharma through Buddhism Teaching Models and Yonisomanasikan Thinking Models, and 4) to study the students' satisfaction towards both teaching methods. The research samples were 45 Matthayomsuksa 4/5 students studying at Nangrong School, Nangrong District, Buriram Province in the second semester of B.E. 2552 academic year. The samples were selected by using purposive sampling technique. The instruments used to collect the data were 8 lesson plans with Buddhism Teaching Models and Yonisomanasikan Thinking Method including 4 Ariyasaj, Benjakhan, Trisigkha, Dharma Sagajsha, Pahoosutta, Pujsha, Wisachana; learning achievement pretest and posttest, Yonisomanasikan thinking skill evaluation form, and the students' satisfaction evaluation form. The collected data were analyzed through percentage, mean, standard deviation, and dependent samples t-test. The research results were as follows:

1. The posttest mean scores of the students were higher than the pretest mean scores with the statistical significant difference at .01 level
2. The effectiveness index of Buddhism Teaching Model and Yonisomanasikan Thinking Method was at 0.83.

3. The posttest thinking skills of the students were higher than the pretest thinking skill scores with the statistical significant difference at .01.

4. The satisfaction of the students towards the Buddhism teaching Model and Yonisomanasikan Thinking Method were at a high level.

มหาวิทยาลัยสุโขทัย
Buriram Rajabhat University

ประกาศคุณูปการ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้โดยได้รับความอนุเคราะห์จากบุคคลหลายฝ่าย ผู้วิจัยขอขอบพระคุณท่าน รองศาสตราจารย์ ดร.สมพงษ์ สิงหะพล ประธานกรรมการการสอบวิทยานิพนธ์ ดร.สุรัชย์ ปิยานุกุล ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุเทียบ ละอองทอง และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นวมินทร์ ประชานันท์ กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ที่กรุณาช่วยเหลือให้คำปรึกษา แนะนำ ตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องตั้งแต่ต้นจนสำเร็จเรียบร้อย ขอขอบคุณบัณฑิตวิทยาลัยที่ได้อำนวยความสะดวกในการประสานงานจัดทำวิทยานิพนธ์เป็นอย่างดี และขอขอบพระคุณอาจารย์ทุกท่านที่ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ให้ตลอดช่วงระยะเวลาในการศึกษาในมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

ขอขอบคุณผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 5 ท่าน คือ นางแพรวพรรณ บรรจงศิริทัศน์ ครูเชี่ยวชาญ กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย นางเสาวภา เผือกพันธ์ ครูชำนาญการพิเศษ นางอรทัย ราชกิจ ครูชำนาญการพิเศษ นางสาวพิชชา นันทวิเชตพงษ์ ครูชำนาญการพิเศษ กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม นางสาวณอมศรี สมานชาติ ครูชำนาญการพิเศษ กลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ โรงเรียนนางรอง อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบและแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นอย่างดี

ประ โยชน์และคุณค่าที่เกิดขึ้นจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณบิดา มารดา ผู้ให้กำเนิด บุรพจารย์ คณาจารย์ที่ได้อบรมสั่งสอนให้เป็นผู้มีศีล สมานธิ ปัญญา ตลอดทั้ง สามี บุตร ธิดา ที่ได้ช่วยเหลือและให้กำลังใจแก่ผู้วิจัย

พิสมัย สุขเกษม

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
ความมุ่งหมายของการวิจัย.....	4
สมมติฐานของการวิจัย.....	5
ความสำคัญของการวิจัย.....	5
ขอบเขตของการวิจัย.....	5
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	6
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	9
หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544.....	10
สาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544.....	13
การสอนแบบพุทธวิธี.....	17
ความหมายของพระพุทธศาสนา.....	17
ความหมายของการศึกษา.....	17
ความสำคัญของการศึกษา.....	18
ความหมายของการศึกษาในพระพุทธศาสนา.....	21
การสอนแบบพุทธวิธี.....	23
ความหมายของการสอนแบบพุทธวิธี.....	23
หลักทั่วไปในการสอนแบบพุทธวิธี.....	23
กระบวนการวิธีสอนของพระพุทธเจ้า.....	25
ลีลาการสอน.....	26
วิธีสอนของพระพุทธเจ้า.....	27
การคิดแบบ โยนิ โสมนสิการ.....	63
ความสำคัญของเรื่องการคิดและการสอนเพื่อพัฒนากระบวนการคิด.....	63
ความหมายของ โยนิ โสมนสิการ.....	64
การคิดแบบ โยนิ โสมนสิการ.....	65

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
การหาค่าดัชนีประสิทธิผล.....	69
ความพึงพอใจ.....	71
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	74
งานวิจัยในประเทศ.....	75
งานวิจัยต่างประเทศ.....	79
3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	80
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	80
เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	80
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	88
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	90
สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล.....	90
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	94
สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล.....	94
ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	94
5 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	104
ความมุ่งหมายของการวิจัย.....	104
สมมติฐานของการวิจัย.....	105
วิธีดำเนินการวิจัย.....	105
สรุปผลการวิจัย.....	107
อภิปรายผล.....	107
ข้อเสนอแนะ.....	111
ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้.....	111
ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป.....	111
บรรณานุกรม.....	113

สารบัญ(ต่อ)

บทที่	หน้า
ภาคผนวก	122
ก สักส่วนคะแนนแบบวัดทักษะการคิดแบบโยนิโสมนสิการ.....	123
ข คะแนนแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียน.....	125
ค คะแนนวัดทักษะการคิดแบบ โยนิโสมนสิการก่อนเรียนและหลังเรียน.....	127
ง ตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน กับจุดประสงค์การเรียนรู้.....	129
จ ตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างแบบวัดทักษะการคิดแบบ โยนิโสมนสิการ กับจุดประสงค์การเรียนรู้	132
ฉ ตารางค่าความยากง่าย (p) ค่าอำนาจจำแนก (r) ของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ ทางการเรียนเรื่องหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา.....	134
ช แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ก่อนเรียนและหลังเรียน.....	136
ซ แบบวัดทักษะการคิดแบบ โยนิโสมนสิการก่อนเรียนและหลังเรียน.....	143
ฌ แผนการจัดการเรียนรู้แบบพุทธวิธี.....	154
ฎ รายชื่อผู้เชี่ยวชาญ.....	251
ประวัติย่อผู้วิจัย.....	259

สารบัญตาราง

ตาราง	หน้า
1 วิธีสอนตามขั้นทั้ง 4 ของอริยสัง.....	34
2 ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียน เรื่องหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ใช้วิธีการสอนแบบพุทธวิธีและวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ.....	95
3 ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียน เรื่องหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ใช้วิธีการสอนแบบพุทธวิธีและวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ.....	97
4 ผลการทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียนเรื่องหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ใช้วิธีการสอนแบบพุทธวิธีและวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ.....	98
5 การศึกษาคำดัชนีประสิทธิผลของวิธีสอนแบบพุทธวิธีและวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ.....	98
6 ผลการเปรียบเทียบทักษะการคิดแบบโยนิโสมนสิการก่อนเรียนและหลังเรียน.....	101
7 ผลการเปรียบเทียบทักษะการคิดแบบโยนิโสมนสิการก่อนเรียนและหลังเรียน.....	101
8 สัดส่วนคะแนนแบบวัดทักษะการคิดแบบโยนิโสมนสิการ.....	124
9 คะแนนแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียน.....	126
10 คะแนนวัดทักษะการคิดแบบโยนิโสมนสิการก่อนเรียนและหลังเรียน.....	128
11 การตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกับจุดประสงค์การเรียนรู้.....	130
12 การตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างแบบวัดทักษะการคิดแบบโยนิโสมนสิการกับจุดประสงค์การเรียนรู้.....	133
13 ค่าความยากง่าย (p) ค่าอำนาจจำแนก (r) ของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่องหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4.....	135

สารบัญภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 ระบบการสอนตามแนวพุทธวิธี.....	28
2 ระบบการสอนตามแนวพุทธวิธี.....	29
3 ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้แบบอริยสัจ 4.....	36
4 กระบวนการศึกษาเพื่อพัฒนามนุษย์ตามหลักไตรสิกขา.....	43
5 ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขา.....	46
6 ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้โดยสร้างศรัทธาและ โยนิโสมนติการ.....	49
7 การจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบธรรมสภาัจฉา.....	52
8 วิธีสอนที่ใช้กระบวนการเผชิญสถานการณ์.....	62

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันโลกได้มีความเปลี่ยนแปลงทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีอย่างรวดเร็วและส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนต้องเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วตามไปด้วย ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาหลายประการที่มีผลกระทบต่อวิถีการดำเนินชีวิตของคนไทย เช่น การไม่รักษาวัฒนธรรมไทย การยกพวกตีกันของนักเรียน การใช้ของหรูหรา ใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือย ปัญหาการขาดคุณธรรม จริยธรรม ดังนั้นคนไทยต้องปรับตัวให้เข้ากับวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลง โดยยึดหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต และนำไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคม จะเห็นได้ว่าพระพุทธศาสนาเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของคนไทย การเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา จึงเป็นการเรียนรู้เรื่องราวของคนไทย ถึงกระนั้นก็ตามยังมีความเห็นและการวิจารณ์เกี่ยวกับการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาให้แก่เด็กและเยาวชนไทยอยู่เสมอว่า โรงเรียนประสบความล้มเหลวในการปลูกฝังความรู้ ความเข้าใจ ความเลื่อมใส ศรัทธา และการประพฤติดนให้สมกับเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี (พนม พงษ์ไพบูลย์, 2540, 79)

การสอนพระพุทธศาสนาในปัจจุบันมีความสำคัญอย่างยิ่งในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน ให้มีความซาบซึ้งและสามารถนำไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวันให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ การสอนพระพุทธศาสนาสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตและความเป็นมนุษย์ให้สมบูรณ์ เพราะฉะนั้นในแนวทางปฏิบัติครูผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนาจะต้องเป็นบุคคลที่เข้าใจธรรมชาติของมนุษย์ และสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรมในชั่วโมงสอนเท่าที่จะสามารถปฏิบัติได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในโลกยุคสื่อสารไร้พรมแดนที่มีข่าวสารไหลมาจากทั่วทิศ มีทั้งข้อมูลที่เป็นประโยชน์และข้อมูลที่ไร้ประโยชน์ บางอย่างก็นำไปสู่ความรู้ ความเข้าใจผิด ๆ ตลอดจนนำความเลื่อมใสทางด้านศีลธรรมจริยธรรม และการปฏิบัติที่ผิดมาให้ (กรมวิชาการ, 2536, 1ก)

สภาพการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในปัจจุบันมีปัญหามากมาย ที่สำคัญที่สุดคือ ปัญหาการจัดการเรียนการสอนของครู หรือการส่งเสริมการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน ซึ่งได้รับการตำหนิว่าไม่ประสบผลสำเร็จ เพราะสอนกันเฉพาะความรู้มากกว่าการฝึกให้ผู้เรียน

รู้จักคิด จึงทำให้ผู้เรียนไม่เกิดความซาบซึ้ง พอที่จะนำหลักธรรมไปประพฤติปฏิบัติให้บังเกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณธรรมและคุณภาพทางจิต (กรมวิชาการ, 2536, 1๗) พฤติกรรมการแสดงออกของเยาวชนมักปฏิบัติตนไปในทางที่สร้างปัญหาให้แก่สังคมเพิ่มขึ้น เช่น หนีเรียน มั่วสุมกันเสพยาเสพติด การมีพฤติกรรมก้าวร้าว ทะเลาะวิวาท ทำร้ายกัน ก่อคดีโจรกรรม และล่อลวงทางเพศ พฤติกรรมดังกล่าวเป็นสัญญาณอย่างหนึ่งที่เตือนให้เห็นว่าการเรียนการสอนพระพุทธศาสนายังไม่ได้ผลและไม่บรรลุจุดหมาย ผู้เรียนไม่ได้นำหลักธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตเพื่อแก้ปัญหา พัฒนาตน ตลอดจนสร้างสรรค์สังคมให้เกิดความสงบสุข ทั้งนี้สาเหตุอาจเนื่องมาจากนักเรียนไม่เห็นความสำคัญของการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา จึงขาดความตระหนักและซาบซึ้งศรัทธาในหลักธรรมคำสอน ยังมีเหตุผลอีกประการหนึ่งที่สำคัญคือการจัดกิจกรรม การเรียนการสอนของครูไม่เหมาะสมกับผู้เรียนและบทเรียน ทำให้ผู้เรียนเกิดความเบื่อหน่ายไม่อยากเรียน วิธีสอนของครูส่วนใหญ่ยังสอนตามหนังสือ โดยใช้วิธีบรรยายเป็นส่วนใหญ่ นักเรียนขาดการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอน ถึงแม้ว่านักเรียนจะได้เรียนรู้เนื้อหามากเพียงใดก็ตาม แต่ส่วนหนึ่งซึ่งมีความสำคัญที่ขาดหายไปคือ ทักษะการคิดวิเคราะห์ และรู้จักวิธีประยุกต์นำคุณธรรมไปใช้เพื่อแก้ปัญหา (สุนทรียา เปรมวารี, 2523, 1)

จากสภาพปัญหาที่กล่าวมา จะเห็นว่าเป็นปัญหาที่สำคัญมากและปัญหาดังกล่าวนี้ก็กำลังจะเกิดขึ้นกับ โรงเรียนนางรองเช่นกัน จึงทำให้น่าเป็นห่วงเยาวชนไทย ซึ่งกำลังจะเติบโตขึ้นมาเป็นกำลังของชาติว่าอาจจะหลงผิด และสับสนจนเพิกเฉยไปกับสิ่งเหล่านี้ เนื่องจากขาดความยั้งคิดพิจารณาถึงผลของการกระทำจนไม่เห็นความสำคัญของการศึกษา ดังนั้นเพื่อไม่ให้ปัญหาดังกล่าวเกิดขึ้น โรงเรียนจึงต้องนำแนวคิดทางพระพุทธศาสนาที่เรียกว่า การคิดแบบโยนิโสมนสิการ รวมทั้งวิธีการสอนแบบใหม่ ๆ มาใช้เพื่อพัฒนาการสอนสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาให้นักเรียนมีความกระตือรือร้น มีความพร้อมอย่างไม่เบื่อหน่าย และมีความคิดอย่างถูกวิธี รวมทั้งมีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ตลอดจนมีความซาบซึ้ง และสามารถนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ถูกต้อง เนื่องจากการคิดแบบโยนิโสมนสิการทำให้นักเรียนเป็นผู้คิดเป็น สามารถคิดทบทวนพิจารณาด้วยเหตุผล ซึ่งเป็นเหตุให้เกิดปัญญาและทำให้เกิดความเห็นที่ถูกต้อง

การจัดการเรียนการสอนสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนามีความสำคัญมากที่จะช่วยแก้ปัญหาที่กล่าวมาและพัฒนาเยาวชนให้เป็นคนดี มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาและสามารถนำไปเป็นหลักในการดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้อง เพื่อให้ทุกคนอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข ดังนั้นเพื่อให้นักเรียนเกิดความซาบซึ้ง เห็นคุณค่าในพระพุทธศาสนา ตลอดจนสามารถนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้

ในชีวิตประจำวันได้ และเพื่อให้การเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาเป็นไปตาม วัตถุประสงค์ที่ต้องการ ครูต้องพัฒนาการสอนโดยใช้วิธีการสอนแบบใหม่ ๆ เพื่อจูงใจเด็ก และจัดการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ ให้นักเรียนเป็นผู้คิดเป็นทำเป็นและแก้ปัญหา เป็น (กระทรวงศึกษาธิการ, 2542, 12)

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 22 กล่าวว่า การจัดการศึกษา ต้องยึดหลักว่า ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียน มีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ นอกจากนี้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2544 ได้กล่าวในหลักการ เดียวกันว่า ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาและเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยถือว่า ผู้เรียนมีความสำคัญที่สุดสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ นอกจากนี้ครูต้องชี้แนะ ให้แนวทางแก่นักเรียน พัฒนานักเรียนทางด้านความคิด สอนให้นักเรียนรู้จักคิดอย่างถูกต้อง ตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่เรียกว่า โยนิโสมนสิการ ซึ่งสอดคล้องกับพระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 24 ข้อ 2 กล่าวว่า การจัดกระบวนการเรียนรู้ให้ สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องฝึกทักษะและกระบวนการคิด การจัดการเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา นอกจากนี้ครูต้องใช้นวัตกรรม และเทคโนโลยีที่มีความหลากหลาย ที่ช่วยส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ เป็นไปอย่างมีคุณค่า น่าสนใจ เข้าใจง่าย และรวดเร็วขึ้น มีการปรับปรุงการสอนอย่างต่อเนื่อง สอนนักเรียนด้วยความรัก ความเมตตา ให้กำลังใจ และให้คำแนะนำแก่นักเรียนอย่างสม่ำเสมอ เพื่อพัฒนา การศึกษาไปสู่เป้าหมายที่ต้องการ

ดังนั้นเพื่อให้การเรียนการสอนสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา บรรลุวัตถุประสงค์ ที่ตั้งไว้ ครูจะต้องจัดรูปแบบกิจกรรมการเรียนการสอนให้หลากหลายซึ่งวิธีสอนที่ใช้กับ สาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ส 41104 มีหลายวิธี วิธีหนึ่งที่ผู้วิจัยคิดว่าเหมาะสมอย่างยิ่ง ในการสอนนี้ คือ การสอนแบบพุทธวิธี ซึ่งเป็นการนำเอาวิธีการของพระพุทธเจ้าที่ทรงสอน พุทธบริษัทหรือบุคคลทั่วไปมาประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอน ซึ่งสาโรจน์ แก้วทอง (2545, 91) ได้ทำการวิจัยสร้างแผนการสอนรายวิชา ส 048 พระพุทธศาสนา โดยใช้วิธีสอนแบบพุทธวิธี สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 พบว่า แผนการสอนมีความเหมาะสมที่จะนำไปใช้ และครูอาจารย์ก็เห็นด้วยกับแผนการสอนที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น นอกจากนี้ เฉชา จันทร์ศิริ (2542, 98) ได้ทำการวิจัยทางการศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนวิชาพระพุทธศาสนาโดยใช้การสอนตามแนวพระพุทธศาสตร์ กับกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ พบว่านักเรียนที่เรียนวิชาพระพุทธศาสนาโดยใช้การสอน

ตามแนวพุทธศาสตร์มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่านักเรียนที่ได้รับการสอนแบบ
กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ นอกจากนี้ ไพรัตน์ ญาตนิมพลี (2540, 76) ได้ทำการวิจัย
โดยการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้น
มัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนวิชาพระพุทธศาสนาโดยการสอนแบบไตรสิกขากับการสอนตามคู่มือครู
พบว่านักเรียนที่ได้รับการสอนแบบไตรสิกขามีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่านักเรียนที่ได้รับ
การสอนตามคู่มือครู

ด้วยความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะนำวิธีสอน
แบบพุทธวิธีและวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ ซึ่งเป็นวิธีสอนที่นำเอาวิธีการต่าง ๆ ได้แก่ วิธีสอน
แบบอริยสัจ 4 วิธีสอนแบบเบญจขันธ์ วิธีสอนแบบไตรสิกขา วิธีสอนโดยสร้างศรัทธาและ
โยนิโสมนสิการ วิธีสอนแบบธรรมสากัจฉา วิธีสอนแบบพหุสูต วิธีสอนแบบปจฺฉา วิสัชนา
วิธีสอนแบบเผชิญสถานการณ์ และวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการที่พระพุทธเจ้าทรงสอนแบบ
พุทธบริษัทหรือบุคคลทั่ว ๆ ไปมาประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาผู้เรียนทั้งทางด้าน
สติปัญญา กาย วาจา และใจ มาใช้เพื่อพัฒนาการเรียนการสอนสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา
ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนนารอง จังหวัดบุรีรัมย์ ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น เพราะการสอน
แบบพุทธวิธีนี้ สามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อให้นักเรียนเกิดความรู้ความเข้าใจในบทเรียน
รวมทั้งเกิดศรัทธา และมีความเชื่อมั่นต่อหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้อง
ตลอดจนมีทักษะในการคิดแบบโยนิโสมนสิการ ทำให้นักเรียนสามารถนำหลักธรรม
ทางพระพุทธศาสนาและแนวคิดไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียนของนักเรียน
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่เรียนเรื่องหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยใช้วิธีสอนแบบพุทธวิธี
และวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ
2. เพื่อศึกษาค่าดัชนีประสิทธิผลของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่เรียนเรื่อง
หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยใช้วิธีสอนแบบพุทธวิธีและวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ
3. เพื่อเปรียบเทียบทักษะการคิดแบบโยนิโสมนสิการของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4
ก่อนเรียนและหลังเรียนที่เรียนเรื่องหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยใช้วิธีสอนแบบพุทธวิธี
และวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ
4. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่เรียนเรื่องหลักธรรม
ทางพระพุทธศาสนาโดยใช้วิธีสอนแบบพุทธวิธี และวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ

สมมุติฐานการวิจัย

1. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่เรียนเรื่องหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยวิธีสอนแบบพุทธวิธีและวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน
2. ค่าดัชนีประสิทธิผลของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่เรียนเรื่องหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยวิธีสอนแบบพุทธวิธีและวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการมีค่ามากกว่า .50
3. ทักษะการคิดแบบโยนิโสมนสิการของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่เรียนเรื่องหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยวิธีสอนแบบพุทธวิธีและวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการหลังเรียนสูงกว่าก่อนการเรียน
4. นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่เรียนเรื่องหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มีความพึงพอใจต่อการใช้วิธีสอนแบบพุทธวิธีและวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการอยู่ในระดับมากขึ้นไป

ความสำคัญของการวิจัย

1. ทำให้ทราบถึงผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนจากการสอนแบบพุทธวิธี และวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ เรื่องหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น
2. ทำให้ทราบถึงผลของความก้าวหน้าทางการเรียนด้วยวิธีสอนแบบพุทธวิธีและวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ
3. ทำให้ทราบถึงผลของวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการอันเกิดจากการสอนแบบพุทธวิธี
4. เป็นข้อมูลสารสนเทศสำหรับนักวิชาการหรือผู้ที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาการเรียนการสอนแบบพุทธวิธี และวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ ให้เกิดประโยชน์กับผู้เรียน

ขอบเขตของการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
 - 1.1 ประชากรที่ใช้วิจัยครั้งนี้ คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนนางรอง อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2552 จำนวน 11 ห้อง มีนักเรียน 460 คน

1.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้วิจัยครั้งนี้คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4/5 โรงเรียนนางรอง อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2552 จำนวน 45 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ทั้งนี้เพราะเป็นห้องที่ผู้วิจัยเป็นครูประจำวิชา

2. ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้คือ ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2552 ระหว่างวันที่ 2 มกราคม พ.ศ. 2553 ถึง วันที่ 20 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2553 6 สัปดาห์ ๆ ละ 2 คาบ รวม 12 คาบ

3. เนื้อหาที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เลือกเนื้อหาเรื่อง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544

4. ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

4.1 ตัวแปรอิสระ ได้แก่ วิธีสอนแบบพุทธวิธี 8 วิธี คือ วิธีสอนแบบอริยสัจ 4 วิธีสอนแบบเบญจขันธ์ วิธีสอนแบบไตรสิกขา วิธีสอนโดยสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ วิธีสอนแบบธรรมสากัจฉา วิธีสอนแบบพหุสูตร วิธีสอนแบบปฐมา วิสัชนา วิธีสอนแบบเผชิญสถานการณ์ และวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ ตามแผนการจัดการเรียนรู้

4.2 ตัวแปรตาม ได้แก่

4.2.1 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่เรียนเรื่อง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาโดยใช้วิธีสอนแบบพุทธวิธีและวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ

4.2.2 คำดัชนีประสิทธิผลของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่เรียนเรื่อง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาโดยใช้วิธีสอนแบบพุทธวิธีและวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ

4.2.3 ความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่เรียนเรื่องหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาโดยใช้วิธีสอนแบบพุทธวิธีและวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. วิธีสอนแบบพุทธวิธี หมายถึง การนำหลักธรรมคำสอนและวิธีสอนของพระพุทธเจ้าที่ทรงสอนแก่บุคคลประเภทต่าง ๆ ทั้งที่ปรากฏในพระไตรปิฎกและจากการประยุกต์พุทธวิธีโดยนักวิชาการ ซึ่งการสอนแบบพุทธวิธีมีอยู่หลายวิธีด้วยกัน แต่ผู้วิจัยได้เลือกมาวิจัยเพียง 8 วิธี ได้แก่ วิธีสอนแบบอริยสัจ 4 วิธีสอนแบบเบญจขันธ์ วิธีสอนแบบไตรสิกขา วิธีสอนโดยสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ วิธีสอนแบบธรรมสากัจฉา วิธีสอนแบบพหุสูตร วิธีสอนแบบปฐมา วิสัชนา วิธีสอนแบบเผชิญสถานการณ์ และวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ ซึ่งพุทธวิธีดังกล่าว

มีลำดับขั้นตอนที่เหมาะสม ตรงกับเนื้อหาสาระของแต่ละบทเรียน อันจะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และบรรลุตามจุดมุ่งหมายที่ต้องการ

2. **วิธีสอนแบบอริยสัจ 4** หมายถึง วิธีสอนที่ให้นักเรียนรู้จักคิดวิเคราะห์พิจารณาถึงสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้น และแก้ปัญหาดังกล่าวได้ด้วยตนเอง โดยใช้เหตุผลประกอบ ซึ่งมีขั้นตอนการสอน 4 ขั้น คือ ขั้นกำหนดปัญหา (ทุกข์) ขั้นตั้งสมมติฐาน (สมุทัย) ขั้นทดลองและเก็บรวบรวมข้อมูล (นิโรธ) ขั้นวิเคราะห์ข้อมูลและขั้นสรุปผล (มรรค)

3. **วิธีสอนแบบเบญจขั้น** หมายถึง การใช้หลักการยึดมั่นในขั้น 5 มีขั้นตอนดังนี้ ขั้นกำหนดและเสนอสิ่งเร้า (ขั้นรูป) ขั้นรับรู้ (ขั้นเวทนา) ขั้นวิเคราะห์เหตุผล และตั้งเคราะห์ความรู้สึกรู้สึก (ขั้นสัญญา) ขั้นตัดสินใจความดีงาม (ขั้นสังขาร) ขั้นก่อเกิดอุปนิสัย หรือคุณธรรมฝังใจ (ขั้นวิญญาณ)

4. **วิธีสอนแบบไตรสิกขา** หมายถึง วิธีสอนที่ฝึกฝนอบรมนักเรียน 3 ด้าน คือ ด้านความประพฤติ (ขั้นศีล) การควบคุมสติและจิตใจเป็นปกติมั่นคงดีงาม (ขั้นกำหนดสมาธิ) เป็นการพิจารณาความรู้สึกรู้สึกนึกคิดของตนเองจนเข้าใจจิตตามสภาพความเป็นจริงหรือสามารถแก้ไขสถานการณ์ที่กำหนดให้ได้อย่างสมเหตุสมผล (ขั้นการพิจารณาด้วยปัญญา)

5. **วิธีสอนแบบสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ** หมายถึง วิธีสอนที่ประกอบไปด้วย 3 ขั้นตอน คือ ขั้นนำ การสร้างเจตคติที่ดีต่อวิธีการเรียนและบทเรียน ขั้นสอน และขั้นสรุป

6. **วิธีสอนแบบธรรมสภางจณา** หมายถึง การเรียนรู้คุณธรรมด้านการศรัทธาและวิธีการฝึกคิดที่ถูกต้องด้วยขั้นตอนดังนี้ คือ ขั้นการแสวงหาความรู้ ขั้นการค้นพบประเด็นความรู้ ขั้นการวิเคราะห์และประเมินค่าความรู้ ขั้นการพิสูจน์ความรู้ด้วยการปฏิบัติในชีวิตประจำวัน

7. **วิธีสอนแบบพหุสูต** หมายถึง กระบวนการเรียนการสอนตามหลักพหุสูต มี 3 ขั้นตอนดังนี้ การสร้างศรัทธา การฝึกทักษะภาษาตามหลักพหุสูตและการมองเห็น และการประเมินของกัลยาณมิตร

8. **วิธีสอนแบบปุจฉา วิสัชนา** หมายถึง วิธีสอนแบบถาม - ตอบโดยกำหนดฝ่ายถาม (ปุจฉา) และอีกฝ่ายหนึ่งเป็นฝ่ายตอบ (วิสัชนา) โดยมีขั้นตอนการสอนดังนี้ ขั้นนำ ขั้นสอน ขั้นสรุป ขั้นการประเมินผล

9. **วิธีสอนแบบเผชิญสถานการณ์** หมายถึง กระบวนการฝึกให้นักเรียนคิดวิเคราะห์ฝึกปฏิบัตินักเรียนแก้ปัญหาดังกล่าวที่เผชิญได้อย่างถูกต้อง โดยมีขั้นตอนการสอนดังนี้ ขั้นสร้างศรัทธา ขั้นศึกษาสังคม ขั้นเผชิญสถานการณ์ ขั้นวิจารณ์ความคิด ขั้นปฏิบัติ

10. **วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ** หมายถึง การคิดทบทวนพินิจพิจารณาด้วยเหตุผล ซึ่งเป็นเหตุให้เกิดปัญญา ทำให้เกิดความเห็นที่ถูกต้องตามความเป็นจริง อันเป็นแนวทางนำไปสู่

ความดีงาม ซึ่งมีวิธีคิดทั้งหมด 10 วิธี และวิธีการคิดทั้ง 10 วิธีนี้ พระธรรมปิฎกได้สรุปเป็นหมวดไว้ 4 หมวดเพื่อใช้เป็นหลักเกณฑ์ ในการวัดทักษะการคิดแบบโยนิโสมนสิการ ดังนี้

10.1 คิดอย่างมีจุดหมาย คือ คิดอย่างมีหลักการไม่คิดเลื่อนลอย ไม่คิดเรื่อยเปื่อย

10.2 คิดหลาย ๆ ทาง คือ คิดหาคำตอบได้หลายทาง คิดได้หลายวิธี

10.3 คิดในทางกุศล ให้เป็นประโยชน์

10.4 คิดอย่างมีเหตุผล ได้แก่ คิดแบบแก้ปัญหาโดยใช้เหตุผลประกอบ

11. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง คะแนนสอบวัดความรู้สาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาที่ได้จากการนำแบบทดสอบหลังเรียนที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยครอบคลุมสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ส 41104 เรื่อง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

12. สาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา หมายถึง เนื้อหาในวิชาพระพุทธศาสนา ส 41104 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ของกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งมีเฉพาะเรื่องหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ อริยสัจ 4 และมงคล 38

12.1 ทุภัก : ธรรมที่ควรรู้

12.2 สมุทัย : ธรรมที่ควรละ

12.3 นิโรธ : ธรรมที่ควรบรรลु

12.4 มรรค : ธรรมที่ควรเจริญ

12.5 มงคล 38 ได้แก่ การสงเคราะห์บุตร การสงเคราะห์ภรรยาหรือสามี และความสันโดษ

13. ค่าดัชนีประสิทธิผล หมายถึง ค่าที่แสดงความก้าวหน้าของนักเรียนที่เรียนโดยใช้วิธีสอนแบบพุทธวิธีและวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ เรื่อง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

14. ความพึงพอใจของนักเรียน หมายถึง ความคิดเห็น ความรู้สึก ความพอใจของนักเรียนที่แสดงออกต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้วิธีสอนแบบพุทธวิธีและวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการเรื่องหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น ซึ่งวัดโดยแบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนที่แสดงออกต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้วิธีสอนแบบพุทธวิธีและวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการเรื่องหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

15. นักเรียน หมายถึง นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนนางรอง อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และได้นำเสนอตามหัวข้อต่อไปนี้

1. หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544
2. สาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544
3. การสอนแบบพุทธวิธี
 - 3.1 ความหมายของพระพุทธศาสนา
 - 3.2 ความหมายของการศึกษา
 - 3.3 ความสำคัญของการศึกษา
 - 3.4 ความหมายของการศึกษาในพระพุทธศาสนา
 - 3.5 การสอนแบบพุทธวิธี
4. การคิดแบบโยนิโสมนสิการ
 - 4.1 ความสำคัญของเรื่องการคิดและการสอนเพื่อพัฒนากระบวนการคิด
 - 4.2 ความหมายของโยนิโสมนสิการ
 - 4.3 การคิดแบบโยนิโสมนสิการ
5. ค่าดัชนีประสิทธิผล
6. ความพึงพอใจ
7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 7.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 7.2 งานวิจัยต่างประเทศ

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

กรมวิชาการ (2544, 1-9) กล่าวถึง หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ว่าเป็นหลักสูตรแกนกลางของประเทศที่มีมาตรฐานการเรียนรู้เป็นข้อกำหนดคุณภาพของผู้เรียน ทั้งด้านความรู้ ทักษะ กระบวนการ คุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมและมีสาระการเรียนรู้ เป็นการกำหนดองค์ความรู้ที่เป็นเนื้อหาสาระครอบคลุมการศึกษาขั้นพื้นฐานทั้ง 12 ปี และเพื่อให้สถานศึกษา ครู ผู้สอน และผู้เกี่ยวข้อง สามารถจัดทำหลักสูตรได้ตามความเหมาะสมกับผู้เรียน และเป็นไปตามจุดหมายของหลักสูตรกระทรวงศึกษาธิการ จึงได้ทำสาระการเรียนรู้และมาตรฐานการเรียนรู้แต่ละกลุ่มสาระเป็นช่วงชั้นพร้อมทั้งกำหนดรายละเอียดที่จำเป็นเกี่ยวกับกลุ่มสาระการเรียนรู้ในการจัดทำหลักสูตรของสถานศึกษาไว้อย่างชัดเจน

1. ความสำคัญ ธรรมชาติและลักษณะเฉพาะ

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมเป็นกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่ทุกคนในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาจะต้องเรียน ทั้งนี้เพราะผลจากความเจริญทางวิทยาการและเทคโนโลยีปัจจุบัน ทำให้ประชากรโลกมีการเคลื่อนไหวร่วมกันเป็นสังคมเดียวกัน การที่สังคมโลกจะดำรงอยู่ได้อย่างสันติสุข ประชากรจะต้องเป็นพลเมืองที่ดีทั้งในระดับโลกและระดับประเทศ ย่อยลงมาถึงหน่วยเล็กที่สุด สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม มีความสำคัญในการพัฒนาคุณลักษณะต่างๆ ให้ผู้เรียนเป็นพลเมืองที่ดี มีเหตุผลด้วยกุศลจิต คิดสร้างสรรค์ มั่นในคุณธรรมเพื่อดำเนินชีวิตที่มีความสุข กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เป็นกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่ออกแบบมาเพื่อส่งเสริมศักยภาพเป็นพลเมืองที่ดีให้แก่ผู้เรียน โดยมีเป้าหมายของการพัฒนาเป็นพลเมืองดี ซึ่งถือเป็นความรับผิดชอบของกลุ่มสาระการเรียนรู้

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมจึงมีความจำเป็นต้องพัฒนาผู้เรียนให้เกิดความเจริญงอกงามในด้านต่างๆ คือ

1. ด้านความรู้ จะให้ความรู้แก่ผู้เรียนในเนื้อหาสาระ ความรู้ ความคิดรวบยอด และหลักการสำคัญของวิชาต่างๆ ในสาขาสังคมศาสตร์
2. ด้านทักษะกระบวนการ ผู้เรียนจะได้รับการพัฒนาให้ทักษะทางวิชาการและทางสังคม
3. ด้านเจตคติและค่านิยม จะช่วยพัฒนาเจตคติและค่านิยมที่เกี่ยวกับประชาธิปไตย และความเป็นมนุษย์

ดังนั้นกลุ่มสาระเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม จึงต้องเชื่อมโยง
สิ่งต่าง ๆ ในหลักสูตรเข้าด้วยกันเป็นศาสตร์บูรณาการวิชาการจากที่ต่าง ๆ เข้าด้วยกัน
เป็นการเชื่อมโยงสาระการเรียนรู้ที่เป็นไปได้ไว้ในหลักสูตรกลุ่มสาระเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา
และวัฒนธรรม จึงเน้นการเรียนการสอนที่บูรณาการ ความรู้จากสาระวิชาการต่าง ๆ มาหลอม
เข้าด้วยกันในประเด็นปัญหาหรือเรื่องที่จะศึกษาการจัดหลักสูตร หน่วยการเรียนรู้ จึงมักเป็น
ประเด็นปัญหาที่เป็นการบูรณาการ (Integrated Thematic Unit)

2. วิสัยทัศน์

กลุ่มสาระเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม กำหนดวิสัยทัศน์ของกลุ่มดังนี้

2.1 เป็นศาสตร์บูรณาการที่มุ่งให้ผู้เรียนเป็นผู้ศึกษา พร้อมทั้งจะเป็นผู้นำ ผู้มีส่วน
ร่วมและเป็นพลเมืองที่ดี มีความรับผิดชอบ

2.2 ได้บูรณาการสรรพความรู้ กระบวนการและปัจจัยต่าง ๆ เพื่อการเรียนรู้
ตามเป้าหมายของท้องถิ่นและประเทศชาติ การเรียนการสอนต้องใช้ข้อมูลความรู้ทั้งในระดับ
ท้องถิ่น ประเทศชาติ ระดับโลกเชื่อมโยงเข้าด้วยกัน

2.3 ผู้เรียนอภิปรายประเด็นปัญหาร่วมสมัยร่วมกับเพื่อนและผู้ใหญ่สามารถแสดง
จุดยืนในค่านิยม จริยธรรมของตนอย่างเปิดเผยและจริงใจ ในขณะเดียวกันก็รับฟังเหตุผลของผู้อื่น
ที่แตกต่างจากตนโดยตั้งใจ

2.4 การเรียนการสอนเป็นบรรยากาศของการส่งเสริมการคิดขั้นสูงในประเด็นหัวข้อ
ที่ลึกซึ้ง ทำทนาย ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนอย่างมีความหมาย ได้รับการประเมิน
ที่เน้นการนำความรู้มาประยุกต์ใช้ทุกมาตรฐานการเรียนรู้ของกลุ่มสาระเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา
และวัฒนธรรม มีการจัดเตรียมโครงการที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมเป็นจริงของสังคม
ให้ผู้เรียนได้นำสิ่งที่เรียนแล้ว ไปใช้ได้จริงในการดำเนินชีวิต

3. คุณภาพผู้เรียน

กลุ่มสาระเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม มีเป้าหมายหรือความคาดหวัง
ที่สำคัญคือ ให้ผู้เรียนเป็นพลเมืองดีในชีวิตแบบประชาธิปไตยภายใต้การปกครองระบอบ
ประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ซึ่งมีองค์ประกอบ 3 ประการ คือ

3.1 ความรู้ เพื่อที่สร้างจิตสำนึกของการเป็นพลเมืองดีของสังคมเป็นประชาชน
ที่มีการศึกษาเข้าใจปัญหาสังคม เชื่อมโยงเข้ากับการดำเนินชีวิตของผู้เรียนและของผู้อื่นได้ส่งเสริม
ความเข้าใจโลกปฏิสัมพันธ์ที่มนุษย์มีต่อกัน ความหลากหลายทางวัฒนธรรม ให้เครื่องมือ
แก่ผู้เรียนในการทำความเข้าใจอดีตเพื่อเป็นสาระในการเผชิญและตัดสินใจใด ๆ ในปัจจุบัน
โดยตระหนักถึงผลที่จะเกิดขึ้นและวางแผนล่วงหน้า

3.2 ทักษะกระบวนการ ในกลุ่มสาระเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ประกอบด้วยทักษะทางวิชาการ และทักษะทางสังคมที่จำเป็นในการพัฒนาบุคลิกภาพของผู้เรียน ให้เป็นผู้รอบรู้ มีบุคลิกที่เหมาะสมและสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข

3.3 คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยม กลุ่มสาระเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม จะช่วยพัฒนาทักษะเกี่ยวกับจริยธรรม และค่านิยมโดยผ่านประสบการณ์ การเรียนรู้และทักษะต่าง ๆ อย่างหลากหลาย

คุณภาพผู้เรียนกลุ่มสาระเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม มีจุดเน้น ในการสร้างคุณภาพของผู้เรียน ดังนี้

1. ยึดมั่นในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ สามารถนำหลัก คำสอนไปใช้ปฏิบัติในการอยู่ร่วมกันได้ เป็นผู้กระทำความดี มีค่านิยมที่ดีงาม พัฒนาตนเองอยู่เสมอ รวมทั้งบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์กับสังคมส่วนรวม

2. ยึดมั่นศรัทธาและธำรงไว้ซึ่งการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมี พระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดี ปฏิบัติตามกฎหมาย ขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรมไทย รวมทั้งถ่ายทอดสิ่งที่ดีงามไว้เป็นมรดกแห่งชาติ เพื่อสันติสุข ของสังคมไทยและของสังคมโลก

3. มีความสามารถในการบริหารจัดการทรัพยากรให้มีประสิทธิภาพ

4. เข้าใจพัฒนาของมนุษยชาติจากอดีตถึงปัจจุบัน ภาควุมิใจในความเป็นไทย สามารถใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์วิเคราะห์เหตุการณ์ต่าง ๆ อย่างเป็นระบบและนำไปสร้าง องค์ความรู้ใหม่

5. มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีงามระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสิ่งแวดล้อม เป็นผู้สร้าง วัฒนธรรม มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมเพื่อพัฒนาที่ยั่งยืน

4. การจัดประสบการณ์การเรียนรู้แก่ผู้เรียน

การจัดประสบการณ์การเรียนรู้แก่ผู้เรียน แบ่งออกเป็น 4 ช่วงชั้น คือ

ช่วงชั้นที่ 1 (จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 3)

ช่วงชั้นที่ 2 (จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6)

ช่วงชั้นที่ 3 (จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3)

ช่วงชั้นที่ 4 (จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6)

5. สาระการเรียนรู้

สาระการเรียนรู้กลุ่มสาระเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ประกอบด้วย

สาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม

สาระที่ 2 หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตในสังคม

สาระที่ 3 เศรษฐศาสตร์

สาระที่ 4 ประวัติศาสตร์

สาระที่ 5 ภูมิศาสตร์

สรุปได้ว่า หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 เป็นหลักสูตรแกนกลางของประเทศที่มีมาตรฐานการเรียนรู้เป็นข้อกำหนดคุณภาพของผู้เรียนทั้งด้านความรู้ ทักษะ กระบวนการ คุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมและมีสาระการเรียนรู้เป็นการกำหนดองค์ความรู้ที่เป็นเนื้อหาสาระครอบคลุมการศึกษาขั้นพื้นฐานทั้ง 12 ปี ในส่วนของกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม จะเห็นว่าการจัดการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียน ได้พัฒนาเต็มศักยภาพตามเป้าหมาย ควรนำมาบูรณาการกับสาระการเรียนรู้อื่น และกระบวนการเรียนรู้ ควรส่งเสริมการคิดขั้นสูง สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและสังคม เชื่อมโยงกับเหตุการณ์ สิ่งแวดล้อมรอบตัวผู้เรียน และผลจากการเรียนรู้ผู้เรียนสามารถนำความรู้และประสบการณ์ ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริงได้ ส่งผลให้ผู้เรียนมีความรู้ในเรื่องต่าง ๆ รู้จักคิดแก้ปัญหาของตน และสังคม ตลอดจนสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข และพลเมืองดี ของประเทศ

สาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544

กรมวิชาการ(2544:165-168) กล่าวถึงสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 สรุปได้ดังนี้

1. มาตรฐานการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

สาระที่ 1 : ศาสนา ศิลปกรรม จริยธรรม

มาตรฐาน ส 1.1 : เข้าใจประวัติ ความสำคัญ หลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ และสามารถนำหลักธรรมของศาสนาเป็นหลักปฏิบัติในการอยู่ร่วมกัน

มาตรฐาน ส 1.2 : ยึดมั่นในหลักธรรม การกระทำความดี มีค่านิยมที่ดีงาม และศรัทธาในพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ

มาตรฐาน ส 1.3 : ประพฤติปฏิบัติตนตามหลักธรรม และ ศาสนพิธีของพระพุทธศาสนาหรือ ศาสนาที่ตนนับถือ ค่านิยมที่ดีงาม และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาตน บำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม สิ่งแวดล้อม เพื่อการอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข และได้กำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นไว้ 4 ช่วงชั้น

2. แนวทางการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2544 เกิดขึ้นในช่วงที่สังคมไทยมีวิกฤตทางศีลธรรม คนไทยกำลังแสวงหากระบวนการเรียนรู้แบบใหม่ วิธีคิดใหม่ ที่มีประสิทธิภาพยิ่งกว่า เพื่อพลิกฟื้นความเข้มแข็งของระบบจริยธรรม และวัฒนธรรมของสังคมไทย ซึ่งคนส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนา หลักสูตรดังกล่าวมีเจตนารมณ์แน่วแน่ที่จะพัฒนาคนไทยให้เป็นคนเก่ง ดี และมีวิจรรณญาณ ผู้ทรงคุณวุฒิทั้งฝ่ายพระสงฆ์ และคฤหัสถ์ ได้มองเห็นว่าการเรียนรู้ตามพุทธวิธีเป็นสิ่งล้ำเลิศ และมีกระบวนการ หรือ Technical Know How อยู่ในสังคมไทยในหมู่พระสงฆ์และคฤหัสถ์ ผู้ทรงคุณความรู้ เมื่อได้มีการพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนโดยมหาเถรสมาคม นำโดยผู้ทรงคุณวุฒิทั้งฝ่ายมหานิกายและธรรมยุติกนิกาย พร้อมผู้ทรงคุณวุฒิด้านศาสนา ด้านหลักสูตรการเรียนรู้ จิตวิทยาพัฒนาการ และการพัฒนาสื่อ กำหนดแนวทางการจัดหลักสูตรพระพุทธศาสนาให้ถูกต้อง เหมาะสมและชัดเจน เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เกิดศรัทธาอย่างสูงในพระรัตนตรัย เชื่อมโยงบูรณาการสาระการเรียนรู้ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ โดยมีเอกภาพอยู่ที่ความศรัทธาอย่างแน่วแน่ต่อพระรัตนตรัย มุ่งนำหลักธรรมซึ่งมีอริยสัจ 4 เป็นกรอบไว้จัดการเรียนรู้ขับเคลื่อนสาระการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามพุทธวิธีไปใช้ เป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ การทำงาน และการประกอบอาชีพ

ดังนั้นการออกแบบการเรียนรู้ เป็นการจัดการเรียนรู้เชื่อมโยงเป็นอรรถสัมพันธ์บูรณาการให้เกิดความคิดรวบยอดหลัก คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ใช้กระบวนการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ให้ผู้เรียนลงมือเรียนรู้ด้วยสมาธิและการพิจารณาด้วยตนเอง (Self Learning) การเรียนรู้ความคิดรวบยอด (Concept Learning) ในสาระการเรียนรู้ที่กำหนดฝึกปฏิบัติตามขั้นตอนที่ถูกต้องด้วยการบริหารจัดการและเจริญปัญญา ฝึกฝนให้เกิดสติ สมาธิอยู่ตลอดเวลา ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้สาระหรือวิชาอื่นด้วย

3. ผลการเรียนรู้สาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4

รู้และเข้าใจประวัติและความสำคัญของพระพุทธศาสนา พุทธประวัติ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา พุทธศาสนสุภาษิต พระไตรปิฎก เรื่องน่ารู้จากพระไตรปิฎก ศัพท์ทางพระพุทธศาสนา ประวัติพุทธสาวก พุทธสาวิกา ชาดก หน้าทีชาวพุทธ มรรยาทชาวพุทธ และการปฏิบัติตนต่อพระภิกษุ ชาวพุทธตัวอย่าง การบริหารจัดการและเจริญปัญญา วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ศาสนพิธี สัมมนาพระพุทธศาสนากับการแก้ปัญหาและการพัฒนา มีความเข้าใจว่าพระพุทธศาสนาศาสนามีคำสอนและวิธีการที่เป็นสากล มีข้อปฏิบัติยึดทาง

สายกลางเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข มีหลักคำสอนเชื่อมโยงกันได้ดีกับศาสตร์สมัยใหม่ เห็นคุณค่าและศรัทธาในพระรัตนตรัยมีนิสัยดี เห็นคุณค่าและอนุรักษ์ศาสนวัตถุ ศาสนสถาน ในท้องถิ่น มุ่งมั่นประพฤติ ปฏิบัติตนตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี มีวิถีคิดแบบสามัญลักษณะ และวิถีคิดแบบเป็นอยู่ในขณะปัจจุบัน และดำเนินชีวิตอย่างมี สติสัมปชัญญะ

4. คำอธิบายสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4

ศึกษา วิเคราะห์ ฝึกปฏิบัติ สร้างความคิดรวบยอด นำภูมิปัญญาท้องถิ่น สภาพปัญหาชีวิต สภาพปัญหาแวดล้อมเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ เพื่อให้ มีความรู้ความเข้าใจ ตระหนักและเห็นคุณค่าในเรื่องต่อไปนี้

พระพุทธ เกี่ยวับประวัติและความสำคัญของพระพุทธศาสนา เรื่องพระพุทธศาสนา มีทฤษฎีและวิธีการที่เป็นสากลและมีข้อปฏิบัติที่ยึดทางสายกลาง พระพุทธศาสนาเน้นการพัฒนา ศรัทธาและปัญญาที่ถูกต้อง วิเคราะห์สังคมชมพูทวีป และคติความเชื่อทางศาสนาสมัยก่อน พระพุทธเจ้า พุทธประวัติ สรูปและวิเคราะห์พุทธประวัติด้านการตรัสรู้และการก่อตั้ง พระพุทธศาสนา ชาดก เรื่องเวสสันดรชาดก วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา หลักธรรม ที่เกี่ยวเนื่องในวันธรรมสวนะและเทศกาลสำคัญ ศึกษา วิเคราะห์คุณค่าผลงานภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านพระพุทธศาสนา มุ่งอนุรักษ์ศาสนสถานในท้องถิ่น

พระธรรมเกี่ยวกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เรื่องพระรัตนตรัย (วิเคราะห์ ความหมาย และคุณค่าของพุทธะ) อริยสัจ 4 ได้แก่ 1) ทุกข์ (ธรรมที่ควรรู้) ประกอบด้วย ชั้น 5 - นามรูป 2) สมุทัย (ธรรมที่ควรละ) ประกอบด้วย หลักกรรม - นิยาม 5 วิคก 3 3) นิโรธ (ธรรม ที่ควรบรรลุ) ประกอบด้วย ภาวนา 4 4) มรรค (ธรรมที่ควรเจริญ) ประกอบด้วย พระสัทธรรม 3 ปัญญาวิมุตติธรรม 4 พละ 5 อุบาทถธรรม 5 มงคล 38 ในเรื่องสังเคราะห์บุตร สังเคราะห์ภรรยา และสันโดษ พุทธศาสนสุภาษิต คือ จิตต์ ทนฺตํ สุขาวหํ (จิตที่ฝึกดีแล้วนำสุขมาให้) น อุจฺจาวจํ ปญฺจิตฺตา ทสฺสยฺนฺตฺติ (บัณฑิตยอมไม่แสดงอาการขึ้น ๆ ลง ๆ) นคฺคฺติ โลเก อนินฺนฺตฺติโต (คนไม่ถูก นินทา ไม่มีในโลก) โกรธํ ฆตฺวา สุขํ เสติ (ฆ่าความโกรธได้ย่อมอยู่เป็นสุข) พระไตรปิฎก วิเคราะห์ความสำคัญและคุณค่าของพระไตรปิฎก เรื่องนำรู้จากพระไตรปิฎก การครองตนเป็น พลเมืองที่ดี ศัพท์ทางพระพุทธศาสนา คือ ภพ ภูมิ การบริหารจัดการและเจริญปัญญา สวคมนต์ แปล และ แผ่นเมตตา วิธีปฏิบัติและประโยชน์ของ การบริหารจัดการและเจริญปัญญา ฝึกการบริหารจัดการและเจริญปัญญาตามหลักสติปัญญา นำวิธีการบริหารจัดการและเจริญปัญญาไปใช้ใน

การพัฒนาการเรียนรู้คุณภาพชีวิตและสังคม พัฒนาการเรียนรู้ด้วยวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ 2 วิธี คือ วิธีคิดแบบสามัญลักษณะ และวิธีคิดแบบเป็นอยู่ในขณะปัจจุบัน ศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการนำหลักธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวัน

พระสงฆ์ เกี่ยวกับประวัติพุทธสาวก พุทธสาวิกา เรื่องพระอัสสชิ พระกิตติโคตมิเถรี พระนางมัลลิกา และหม่อชีวก โกมารภัจจ์ ชาวพุทธตัวอย่าง พระนาคเสน-พระยามิลินท์ สมเด็จพระวันรัต (เฮง เขมจารี) หลวงปู่มั่น ภูริทัตโต สุชีพ ปุญญานุภาพ หน้าที่ชาวพุทธ เรื่อง การเข้าใจในกิจของพระภิกษุ เช่น การศึกษา การปฏิบัติธรรมและการเป็นนักรบที่ดี การศึกษาเรื่องคุณสมบัติของทายก และปฏิคาหก การรักษาศีล 8 การเข้าร่วมกิจกรรมและเป็นสมาชิกขององค์กรชาวพุทธ การเป็นชาวพุทธที่ดีตามหลักทศ 6 การเข้าค่ายพุทธธรรม การเข้าร่วมพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา การแสดงตนเป็นพุทธมามกะ ศาสนพิธี เรื่องประเภทของ พุทธศาสนา พิธี ศาสนพิธีเนื่องด้วยพุทธบัญญัติ พิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะ พิธีเวียนเทียน ถวายสังฆทาน ถวายผ้าอาบน้ำฝน พิธีทอดกฐิน พิธีปวารณา ศาสนพิธีที่นำพระพุทธศาสนา เข้าไปเกี่ยวเนื่อง เช่น การทำบุญเลี้ยงพระในโอกาสต่าง ๆ มารยาทชาวพุทธและการปฏิบัติตน ต่อพระภิกษุ เรื่องการปฏิบัติตนต่อพระภิกษุ ทางกาย วาจา และใจ ที่ประกอบด้วยเมตตา การปฏิบัติตนที่เหมาะสมต่อพระภิกษุในโอกาสต่าง ๆ สัมมนาพระพุทธศาสนา ศาสนา กับการแก้ปัญหาและการพัฒนา เรื่องพระพุทธศาสนากับการศึกษาที่สมบูรณ์

เพื่อให้เกิดศรัทธาอย่างยิ่งต่อพระรัตนตรัย และรักการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ประพฤติ ปฏิบัติตนเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี มีคุณธรรม จริยธรรมในการอยู่ร่วมกันในสังคม และสามารถ นำหลักธรรมไปใช้เป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ การทำงานอย่างมีคุณค่าต่อชีวิตตนเองและสังคม โดยส่วนรวม

5. สาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา เรื่องหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษา ปีที่ 4 ประกอบด้วยเนื้อหาดังต่อไปนี้

1. อริยสัจ 4 ได้แก่ ทุกข์ (ธรรมที่ควรรู้) สมุทัย (ธรรมที่ควรละ) นิโรธ (ธรรมที่ควรบรรลุ) มรรค (ธรรมที่ควรเจริญ)
2. มงคล 38 ได้แก่ การสงเคราะห์บุตร การสงเคราะห์ภรรยา/สามี ความสันโดษ จากสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ที่กล่าวข้างต้นพอสรุปได้ว่า มาตรฐานการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และ วัฒนธรรม สาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม มี 3 มาตรฐาน ซึ่งแนวการจัดกิจกรรม การเรียนรู้พระพุทธศาสนาได้ออกแบบการเรียนเป็นการจัดการเรียนรู้เชื่อมโยงเป็นอรรถสัมพันธ บูรณาการให้เกิดความคิดรวบยอด ซึ่งคำอธิบายสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษา

ปีที่ 4 ให้ศึกษา วิเคราะห์ ฝึกปฏิบัติ สร้างความคิดรวบยอด นำภูมิปัญญาท้องถิ่น สภาพปัญหาชีวิต สภาพแวดล้อมเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจ ตระหนักและเห็นคุณค่าในเรื่องพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ เพื่อให้เกิดศรัทธาอย่างยิ่ง ต่อพระรัตนตรัยและรักการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ประพฤติปฏิบัติตนเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี มีคุณธรรม จริยธรรมในการอยู่ร่วมกันในสังคม

การสอนแบบพุทธวิธี

1. ความหมายของพระพุทธศาสนา

นักการศึกษาได้ให้ความหมายของพระพุทธศาสนาไว้ดังนี้

กิริติ บุญเจือ (2530, 121) กล่าวว่า พระพุทธศาสนาคือศาสนาที่ถือว่าธรรมะ เป็นความจริงสากลที่ใครก็ตามหากสืบกิเลสก็จะพบได้ด้วยตนเอง แต่ผู้ที่ได้บำเพ็ญบารมี จนตรัสรู้ และสามารถตั้งพุทธบริษัทปัจจุบันขึ้นได้ คือพระพุทธ โคดม ซึ่งเป็นองค์หนึ่งในบรรดาสัมมาสัมพุทธเจ้ามากมายที่ได้เคยตั้งพุทธบริษัทมาแล้ว และที่จะตั้งต่อไปในอนาคต ยังมีพระพุทธเจ้าอีกมากที่ตรัสรู้แต่ไม่มีบารมีพอให้ตั้งพุทธบริษัทได้ จึงให้ผลเฉพาะตัวเรียกว่าปัจเจกพุทธเจ้า

พจนานุกรมพุทธศาสตร์ (2531, 194) ได้ให้ความหมายพระพุทธศาสนาไว้ว่า พระพุทธศาสนาเป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า หมายถึงความเชื่อถือ การประพฤติปฏิบัติ และกิจการทั้งหมดของหมู่ชนผู้นับถือพระพุทธศาสนา

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2546, 795) กล่าวว่า “พุทธ” แปลว่า ผู้ตรัสรู้ ผู้ตื่นแล้ว ผู้เบิกบานแล้ว โดยเฉพาะพระนามของพระบรมศาสดาแห่งพระพุทธศาสนา เรียกเป็นสามัญว่าพระพุทธเจ้า ดังนั้นพระพุทธศาสนา จึงได้ชื่อว่าศาสนาของผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มีหลักเหตุผล ทุกอย่างเป็นไปตามเหตุและปัจจัย เป็นศาสนาที่ผู้นับถือศรัทธาต้องประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมด้วยตนเอง

จากที่กล่าวมาพอสรุปได้ว่า พระพุทธศาสนาหมายถึง คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ที่ถือว่าธรรมะเป็นความจริงสากลที่ใครก็ตามหากสืบกิเลสก็จะพบได้ด้วยตนเอง พระพุทธศาสนาได้ชื่อว่าเป็นศาสนาของผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน เป็นศาสนาที่มีหลักเหตุผล ทุกอย่างเป็นไปตามเหตุและปัจจัย ผู้นับถือศรัทธาต้องประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมด้วยตนเอง

2. ความหมายของการศึกษา

นักการศึกษาได้ให้ความหมายการศึกษาไว้ดังนี้

สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน (2530, 176) ให้ความหมายของการศึกษา คือ การพัฒนาความรู้ ความคิดและความสามารถของคน การศึกษาช่วยให้คนเรียนรู้ว่าทำอะไร ร่างกายจึงจะเจริญเติบโต แข็งแรง มีสุขภาพอนามัยดีต่อสู้โรคภัยไข้เจ็บได้ ช่วยให้คนรู้วิธี ทำมาหากินอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ และรู้จักปรับตัวให้เข้ากับธรรมชาติแวดล้อม การศึกษาช่วยยกระดับ พื้นฐานทางจิตใจของคน ทำให้บุคคลมีความเข้าใจระเบียบวัฒนธรรม และประเพณีของสังคม ที่ตนอยู่ คนจะเจริญได้ต้องรู้จักฝึกหัดควบคุมตนเอง รู้จักเลือกและรับเอาวิทยาการทั้งเก่าและใหม่ เพื่อความเจริญงอกงามของชีวิต

เดียน คำดี (2541, 281) กล่าวว่า การศึกษาคือกระบวนการพัฒนาชีวิต เป็นทั้ง ตัวพัฒนา เพื่อมนุษย์จะได้มีโอกาสได้สิ่งที่ดีที่สุดในชีวิตที่มนุษย์ควรจะได้ เป็นทั้งเครื่องมือสำหรับพัฒนา กล่าวคือเป็นการพัฒนาบุคคลขึ้น โดยพัฒนาตัวคนทั้งตัวหรือชีวิตทั้งชีวิต ส่วนที่เป็นตัวพัฒนา คือการศึกษา เมื่อผู้เรียนมีการศึกษาแล้ว ก็จะเอาคุณสมบัติหรือกิจกรรมที่ได้จากการศึกษานั้น ไปเป็นเครื่องมือในการดำเนินชีวิต และสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ การศึกษาก็เลยกลายเป็นเครื่องมือ ในการพัฒนาซึ่งตรงกับหลักศาสนาที่มุ่งอบรมให้คนพัฒนา และตั้งอยู่ในคุณธรรมความดี

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (2542, 3) ได้ให้ความหมายของการศึกษาว่าหมายถึงกระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม โดยการ ถ่ายทอดความรู้ การฝึกการอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลง ความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้ขึ้นเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม สังคม การเรียนรู้ และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

จากความหมายที่กล่าวมาทั้งหมด สรุปได้ว่า การศึกษาคือ การเล่าเรียน ฝึกฝน เพื่อให้เกิดการพัฒนาตนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มีความเจริญงอกงามทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ และ สติปัญญาให้เป็นพลเมืองดี มีคุณภาพ การศึกษาเป็นกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต

3. ความสำคัญของการศึกษา

นักการศึกษาไทยได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาไว้ดังนี้

พระเทพเวที (ประยูรค์ ปยุตฺโต, 2531, 8-11) กล่าวว่า การที่ต้องมีการศึกษานั้น เนื่องจากชีวิตต้องการดำรงอยู่ด้วยดีและเจริญงอกงาม แต่การดำรงอยู่ด้วยดีและเจริญงอกงามนั้น หากเป็นสภาพที่ชีวิตต้องทำให้เกิดขึ้น และในการที่จะทำเช่นนั้น ชีวิตก็ต้องเผชิญกับสิ่งบีบคั้น จำกัดขัดขวาง ซึ่งรวมทั้งความบกพร่องอ่อนแอของมันเอง สภาพที่บีบคั้น จำกัด ขัดขวาง

ซึ่งจะต้องแก้ไขนี้รวมเรียกว่า ปัญหา จึงพูดสั้น ๆ ได้ว่าชีวิตมีปัญหา คือชีวิตมีสิ่งบีบคั้นจำกัด ขัดขวางที่จะต้องแก้ไข ปัญหาคือสิ่งที่บีบคั้นจำกัดขัดข้องนี้ ทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า “ทุกข์”

“ทุกข์” แปลว่าสิ่งที่บีบคั้น ทำให้ไม่มีอิสรภาพ ทำอะไรก็ไม่โปร่ง ไม่โล่ง ชีวิต เกิดมาแล้วต้องมีการแก้ไขปัญหา มีการบริหารตลอดเวลา ทั้งร่างกายและจิตใจ ดังนั้นมนุษย์ ต้องเรียนรู้ ต้องหาความรู้ต้องพัฒนาตนขึ้นไปให้มีความรู้ให้มีสิ่งที่เรียกว่าปัญญา พร้อมทั้ง ความสามารถอื่น ๆ ที่จะช่วยในการแก้ปัญหาได้ เมื่อแก้ปัญหาได้ก็ดับทุกข์ได้ ก็บรรลุอิสรภาพ และเมื่อพ้นจากความทุกข์ ก็มีอิสรภาพเป็นของตนเอง และสิ่งที่ต้องการก็คือการพัฒนาตน ซึ่งหมายถึง การพัฒนาปัญญา พัฒนาความรู้และคุณสมบัติอื่น ๆ ที่เป็นเครื่องประกอบให้มีความสามารถในการแก้ปัญหา ซึ่งสรุปได้ว่ามนุษย์ต้องการฝึกฝนพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาและการศึกษาก็เป็นเครื่องช่วยฝึกฝนพัฒนาตนให้มีความสามารถในการแก้ปัญหา หรือเป็นผู้ที่จะแก้ปัญหาได้อย่างสำเร็จผล ดังนั้นการศึกษาจึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับชีวิต เพื่อพัฒนา ตนให้สามารถที่จะแก้ปัญหา ได้อย่างถูกต้อง สามารถดำรงชีวิตอยู่ด้วยดี และเจริญงอกงามเข้าถึง จุดหมายชีวิตที่พึงต้องการ

การศึกษาเพื่อให้นักศึกษามีอิสรภาพจากสิ่งแวดล้อมเป็นภารกิจของสังคมที่จะต้องทำ สืบทอดกันเรื่อยไประหว่างคนต่างรุ่น แต่การศึกษาเพื่ออิสรภาพภายในของจิตใจ เป็นภารกิจ ที่บุคคลจะทำให้สำเร็จได้ภายในชั่วชีวิตอันสั้นของตน การศึกษาเพื่ออิสรภาพภายนอกเป็นสิ่งที่ เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ มีรายละเอียดและวิธีการแตกต่างออกไปตามปัจจัยแวดล้อม แต่การศึกษา เพื่ออิสรภาพภายในคนเป็นสิ่งที่ตายตัว แน่นอนเพราะเกี่ยวข้องกับธรรมชาติภายในของบุคคลในฐานะ ที่เป็นมนุษย์

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, (2524, อ้างถึงในทิศนา แฉมมณี, 2551 ก, 32-33)

ได้วิเคราะห์กระแสพระราชดำรัสและพระราชกรณียกิจต่างๆ การศึกษาเป็นเสมือนเครื่องมือ ในการพัฒนามนุษย์ในทุก ๆ ด้านทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ และสติปัญญา เพื่อช่วยให้เป็นพลเมือง ดี มีคุณภาพ สามารถใช้ความรู้และสติปัญญาของตนให้เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศ

การศึกษาเป็นกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพราะเป็นสิ่งจำเป็นต่อการปฏิบัติงานและพัฒนางาน

สุมน อมรวิวัฒน์, (2533, อ้างถึงในทิศนา แฉมมณี, 2551 ข, 180) กล่าวถึงแนวคิด

เกี่ยวกับการศึกษาว่าสมบัติที่พียงที่น่าจะนำไปใช้เป็นพื้นฐานของการจัดการศึกษาไทย ได้แก่ วัฒนธรรม ปัญญาธรรม และเมตตาธรรมและได้เสนอยุทธศาสตร์การจัดการศึกษาในอนาคตไว้ ดังนี้

1. การจัดการศึกษาและกระบวนการเรียนรู้ต้องมีส่วนที่เป็นแกนหลักและส่วนที่ยืดหยุ่น

2. การจัดโครงสร้างของสาระและกระบวนการเรียนรู้ต้องตั้งอยู่บนฐานของสังคมไทยและเหมาะสมกับเด็กที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย

3. สาระความรู้ที่เป็นสาระหลักเพื่อความเป็นมนุษย์ได้แก่ ทักษะและกระบวนการสื่อความหมาย การแสวงหาความรู้ กระบวนการคิด กระบวนการวิทยาศาสตร์ กระบวนการสังคม กระบวนการทำงาน สุขภาพและบุคลิกภาพ ศิลธรรมและสุนทรียภาพ ศิลปวิทยา ทั้ง 8 ประการ ถือเป็นแก่นแท้ของศักยภาพมนุษย์

4. สาระประกอบ เพื่อช่วยให้ผู้เรียนเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม ประเทศชาติ และเป็นพลโลกที่สร้างสรรค์ ได้แก่ ประสบการณ์เกี่ยวกับสังคม เศรษฐกิจ การเมือง สิ่งแวดล้อม ความสัมพันธ์กับผู้อื่น ทรัพยากร เทคโนโลยีและความเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์ต่าง ๆ

5. กระบวนการเรียนการสอน ครูควรลดบทบาทในการบอก อธิบาย และใช้เครื่องมือช่วยสอนมากขึ้น เช่น ใช้สไลด์ทัศนูปกรณ์ ใช้คอมพิวเตอร์ช่วยสอน ใช้ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง ใช้สื่อมวลชน ใช้แหล่งวิทยาการหลากหลาย

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, (2541, อ้างถึงในทิสนา แชนมณี, 2551 ค, 190-191) กล่าวว่าการศึกษาควรมุ่งสร้างสรรค์พัฒนาคนผ่านทางกรยกระดับอุดมการณ์ทางการศึกษาของประชาชน 3 ชั้น ดังนี้

ขั้นที่ 1 การศึกษาเพื่อยึดศาค คือ การศึกษาเล่าเรียนวิชาเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการประกอบอาชีพ ซึ่งหากผู้เรียนได้เรียนรู้จนเกิดความซาบซึ้งและเห็นคุณค่าของวิชาความรู้ และนำความรู้มาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อชีวิตการงานของตนเองและสังคมส่วนรวม ก็จะเป็นสิ่งดี แต่มักปรากฏว่าผู้เรียนนำความรู้ความสามารถไปใช้เพื่อประโยชน์ของตนและเอาเปรียบคนที่ไม่มีความรู้มากขึ้น จึงกลายเป็นที่ส่งเสริมความเห็นแก่ตัวของคนในสังคม

ขั้นที่ 2 การศึกษาเพื่อชีวา คือการศึกษาที่มุ่งสร้างลักษณะชีวิตที่ดีงาม และคนที่สมบูรณ์แบบ ตั้งมั่นอยู่ในหลักคุณธรรม จริยธรรม และมีความเข้าใจในความเป็นมนุษย์อย่างถูกต้องอยู่ร่วมกับผู้อื่นและสร้างสรรค์ประโยชน์ร่วมกันได้อย่างมีความสุข

ขั้นที่ 3 การศึกษาเพื่อปวงประชา คือการศึกษาเพื่อยกระดับจิตใจผู้เรียนให้สูงขึ้น ปลดปล่อยความเห็นแก่ตัว เลิขสละ และสร้างประโยชน์ให้แก่ส่วนรวมมากขึ้น เป็นการศึกษาที่ขัดเกลาให้บุคคลสามารถเป็นผู้นำที่รับใช้ปวงชนได้อย่างแท้จริง

จากที่กล่าวมาจะเห็นว่าการศึกษามีความสำคัญมากในการพัฒนาคนในทุก ๆ ด้าน ให้มนุษย์เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มีความสามารถในการคิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาต่างๆ ได้สำเร็จอย่างถูกต้อง และเมื่อชีวิตไม่มีปัญหา ไม่มีทุกข์ก็จะดำรงชีวิตอยู่ในโลกนี้ได้อย่างมีความสุข และเจริญงอกงามเข้าถึงจุดหมายที่ชีวิตพึงต้องการ

4. ความหมายของการศึกษาในพระพุทธศาสนา

นักการศึกษาให้ความหมายของการศึกษาในพระพุทธศาสนาไว้ดังนี้
พระเทพเวที (ประยูร ปยุตโต, 2531, 3-8) ได้ให้ความหมายของการศึกษาไว้ว่า การศึกษาเป็นคำที่มาจากภาษาบาลีสันสกฤต ถ้าเป็นบาลีคือสิกขา เรียกได้ว่าเป็นคำเดียวกัน เมื่อคำว่าการศึกษาแปลเป็นบาลีว่าสิกขา เราก็จะพบว่าสิกขาเป็นหลักธรรมใหญ่ในพระพุทธศาสนาอยู่แล้ว ซึ่งเราเรียกว่า ไตรสิกขา หรือสิกขา 3 หลักการศึกษาในพระพุทธศาสนาก็คือหลักไตรสิกขา หรือไตรสิกขานั้นเอง ซึ่งสิกขาคือหลักการศึกษาในพระพุทธศาสนา และมี 3 อย่าง คือ ศีล สมาธิ ปัญญา หลักสิกขานี้ครอบคลุมข้อปฏิบัติทั้งหมด ในพระพุทธศาสนา สิกขาเป็นหลักธรรมภาคปฏิบัติ เมื่อหลักปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาทั้งหมดอยู่ในไตรสิกขา ก็กล่าวได้ว่าพระพุทธศาสนานั้นเป็นศาสนาแห่งการศึกษา เรื่องของพระพุทธศาสนาเป็นเรื่องของการศึกษาทั้งสิ้น

อีกคำหนึ่งที่ใช้กันมากคือภาวนา แปลว่าการฝึกฝน อบรม การทำให้เกิด ให้มี ให้เป็น ให้เจริญขึ้น เป็นความหมายหนึ่งของการปฏิบัติหรือกระบวนการปฏิบัติ และอีกคำหนึ่งคือ ทมะ แปลว่าการฝึกฝน โดยมากใช้บรรยายคุณสมบัติของบุคคลว่า คนที่ฝึกฝนตนดีแล้วจะเป็นผู้ประเสริฐสุดในหมู่มนุษย์ทั้งหลาย และคนที่ประเสริฐสุดในหมู่มนุษย์ทั้งหลายคือคนมีการศึกษา ดังนั้น คำว่า สิกขา ทมะ และภาวนา จึงมีความหมายแทนกันได้ทั้งหมด การที่ได้มาพูดถึงเรื่องการศึกษาจึงเป็นการเข้าสู่เรื่องของพระพุทธศาสนาโดยตรง

คำว่าศึกษาเป็นการปฏิบัติ ไม่ใช่เล่าเรียน เล่าเรียนเป็นเบื้องต้นของการศึกษา ถ้าพูดให้เต็มก็คือเรียนให้รู้เข้าใจ และทำให้ได้ ทำให้เป็น หรือเรียนรู้และฝึกทำให้ได้ผล จึงจะเรียกว่าการศึกษา ไม่ใช่เรียนแต่เนื้อหาวิชาอย่างเดียว

การศึกษาตามแนวพุทธศาสนานี้ จึงเป็นการศึกษาที่พัฒนาคนอย่างแท้จริง และเป็นการพัฒนาที่ได้ผลยั่งยืน ยาวนาน แต่ปัจจุบันจะเห็นว่าได้มีการนำเอาแนวการศึกษาของชาติอื่นมาใช้ ดูเหมือนว่าคนยิ่งศึกษามาก จะยิ่งเห็นแก่ตัวมาก โลภมาก คดโกงมากยิ่งขึ้น ดังนั้นจึงควรนำการศึกษาตามแนวไตรสิกขานี้มาใช้ประโยชน์อย่างจริงจัง

กองอนุศาสนาจารย์ กรมยุทธศึกษาทหารบก (2545, 29) ได้ให้ความหมายของการศึกษาตามแนวพระพุทธศาสนาไว้คือ ไตรสิกขาจะนำพาผู้ศึกษาให้รู้ทันโลก และชีวิต จะนำผู้ศึกษาให้เป็นคนเก่งที่โลกต้องการ 5 ประการ คือ

1. เก่งงาน
2. เก่งคน
3. เก่งดี
4. เก่งคิด
5. เก่งดำเนินชีวิต

การศึกษาตามหลักการพระพุทธศาสนาจึงหมายถึงการปฏิบัติที่เป็นทั้งศาสตร์ คือ หลักการ ทฤษฎี และศิลป์คือการปฏิบัติ การนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ผู้มีการศึกษาในหลักการนี้จะมีบุคลิกภาพปรากฏเด่นชัด 3 ประการ คือ

1. ประพฤติตนอยู่ในศีลธรรมเป็นอย่างดี
2. ดำรงตนในกุศลกรรมบถ 10 เป็นอย่างกลาง
3. ฟอกจิตของคนให้บริสุทธิ์หลุดพ้นจากกิเลสเป็นอย่างดี

สาโรช บัวศรี, (2526, อ้างถึงในทิศนา เขมมณี, 2551 ง, 33-34) กล่าวว่า การศึกษาตามความหมายในทางพระพุทธศาสนา คือการพัฒนาขั้น 5 ของบุคคลทั้งร่างกายและจิตใจ เพื่อให้บรรลุชีวิตที่ร่มเย็น ชีวิตที่ร่มเย็นคือชีวิตที่มีอกุศลมูล คือความโลภ โกรธ หลง น้อยที่สุด หรือไม่มีเลยก็คือการบรรลุนิพพาน ซึ่งแม้จะยังเป็นไปไม่ได้ที่จะมีชีวิตที่ดีที่สุดในระดับดังกล่าว การลดอกุศลมูลให้เหลือน้อยที่สุดก็จะสามารถทำให้บุคคลมีชีวิตที่ร่มเย็นได้

จากความหมายที่กล่าวมาสรุปได้ว่า การศึกษาในแนวพระพุทธศาสนา หมายถึง การพัฒนาตนเพื่อให้พ้นจากความเป็นทุกข์ แก้ปัญหาได้ และ ให้มีความเจริญไปในทางที่พึงประสงค์โดยการฝึกปฏิบัติตามหลักไตรสิกขา ได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งจะนำพาผู้ศึกษาให้เป็นคนเก่งที่โลกต้องการ คือ เก่งงาน เก่งคน เก่งดี เก่งคิด เก่งดำเนินชีวิต ดังนั้นการศึกษาตามหลักพระพุทธศาสนาเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ เพื่อให้ผู้ที่มี ความรู้ดี รู้จริง รู้แจ้ง และมีความประพฤติดี ละความโลภ โกรธ หลง ทำให้บุคคลมีชีวิตที่ร่มเย็น ตลอดจนให้ความรู้ทันโลกและชีวิต

5. การสอนแบบพุทธวิธี

5.1 ความหมายของการสอนแบบพุทธวิธี

ได้มีผู้ให้ความหมายของการสอนแบบพุทธวิธีไว้ดังนี้

วสิน อินทสระ (2526, อ้างถึงในกัญญา พรนิเสน, 2548, 16 ก) ได้ให้ความหมายของการสอนแบบพุทธวิธีไว้ว่า หมายถึง วิธีการที่พระพุทธเจ้าทรงสอนพุทธบริษัท คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา หรือบุคคลทั่วไป ทั้งเทวดา และมนุษย์

ทัศนีย์ รินทราชและอนงค์ ภวภูตานนท์ (2531, อ้างถึงในกัญญา พรนิเสน, 2548, 16 ข) กล่าวถึงความหมายของการสอนแบบพุทธวิธีไว้ว่าหมายถึงวิธีการที่พระพุทธเจ้าทรงสอนพุทธบริษัทและบุคคลทั่วไป เนื่องจากทรงมีพุทธวิธีหลายประการ อันเหมาะสมแก่ผู้ฟังหรือผู้สนทนาด้วยเมื่อจบการสอนหรือการสนทนาจึงมักได้รับผลสมความมุ่งหมาย

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต, 2551) กล่าวถึงความหมายของพุทธวิธีโดยสรุปไว้ว่า พระศาสดาของทวยเทพและมนุษย์ทั้งหลาย ทรงมีหลักการสอน และวิธีสอนดำเนินไปจากจุดเริ่ม ตามแนวทางและสู่จุดหมายจนสำเร็จ

จากข้อความที่กล่าวมาสรุปได้ว่า การสอนแบบพุทธวิธี หมายถึง กระบวนการสอนของพระพุทธเจ้าที่ทรงสอนแก่พุทธบริษัทและบุคคลทั่วไป ทั้งเทวดา และมนุษย์ทั้งหลาย โดยทรงมีหลักการสอนและวิธีการดำเนินไปจากจุดเริ่ม ตามแนวทางสู่จุดหมายจนสำเร็จ

5.2 หลักทั่วไปในการสอนแบบพุทธวิธี

เพื่อให้การเรียนการสอนในสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา บรรลุไปตามจุดประสงค์ที่ต้องการ ครูผู้สอนจะต้องมีหลักในการสอน ดังนี้

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต, 2544, 33-44) ได้กล่าวถึงหลักทั่วไปของการสอน โดยแบ่งออกเป็น 3 หมวด ดังนี้

1. เกี่ยวกับเนื้อหา หรือเรื่องที่สอน

1.1 สอนจากสิ่งที่รู้เห็นเข้าใจง่าย หรือรู้เห็นอยู่แล้วไปหาสิ่งที่รู้เห็นเข้าใจได้ยาก หรือยังไม่รู้ ไม่เห็น ไม่เข้าใจตัวอย่างที่เห็นได้ชัดคืออริยสัจ ซึ่งทรงเริ่มสอนจากความทุกข์ ความเดือดร้อน ปัญหาชีวิตที่ตนมองเห็นและประสบอยู่โดยธรรมดา รู้เห็นประจักษ์กันอยู่ทุกคนแล้ว ต่อจากนั้นจึงสาวหาเหตุที่ยากลึกซึ้ง และหาทางแก้ไขต่อไป

1.2 สอนเนื้อหาที่ยากลงไปตามลำดับขั้น และความต่อเนื่องกันเป็นสายลงไป

1.3 ถ้าสิ่งที่สอนเป็นสิ่งที่แสดงได้ ก็สอนด้วยของจริง ให้ผู้เรียนได้ดู ได้เห็น ได้ฟังอย่างที่เรียกว่าประสบการณ์ตรง เช่น ทรงสอนพระนันทะที่คิดถึงคู่รักคนงาม

ด้วยการทรงพาไปชมนางฟ้า นางอัปสรเทพธิดาให้เห็นกับตา หรืออย่างที่ให้พระเพ่งดู
ความเปลี่ยนแปลงของดอกบัว เป็นต้น

1.4 สอนตรงเนื้อหา ตรงเรื่อง คมอยู่ในเรื่อง ไม่วกวน ไม่ไขว้เขว
ไม่ออกนอกเรื่อง โดยไม่มีอะไรเกี่ยวข้องกับเนื้อหา

1.5 สอนมีเหตุผล ตรงตามเห็นจริง

1.6 สอนเท่าที่จำเป็นพอดีสำหรับให้เกิดความเข้าใจ ให้การเรียนรู้ได้ผล
ไม่ใช่สอนเท่าที่คนรู้ หรือสอนแสดงภูมิว่าผู้สอนมีความรู้มาก สอนสิ่งที่มีความหมาย ควรที่เขา
จะเรียนรู้และเข้าใจเป็นประโยชน์ต่อตัวเขาเอง

2. เกี่ยวกับตัวผู้เรียน

2.1 รู้คำนึง และสอนให้เหมาะสมตามความแตกต่างระหว่างบุคคล

2.2 ปรับวิธีการสอนให้เหมาะกับสภาพบุคคล แม้สอนเรื่องเดียวกัน
แต่ต่างบุคคลอาจใช้ต่างวิธี

2.3 คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ความพร้อม ความสุกงอม ความ
แก่แห่งอินทรีย์หรือญาณ

2.4 สอนโดยให้ผู้เรียนลงมือทำด้วยตนเอง ซึ่งจะช่วยให้เกิดความรู้
ความเข้าใจอย่างชัดเจน แม่นยำ และได้ผลจริง

2.5 การสอนดำเนินไปในรูปที่ให้ผู้รู้สึกว่าผู้เรียนกับผู้สอนมีบทบาทร่วมกัน
ในการแสวงหาความจริง ให้มีการแสดงความคิดเห็น ได้ตอบเสรี หลักนี้เป็นข้อสำคัญในวิธีการ
แห่งปัญญา ซึ่งต้องการอิสรภาพทางความคิด

2.6 เอาใจใส่บุคคลที่ควรได้รับความสนใจพิเศษเป็นราย ๆ ไปตามควร
แก่กาลเทศะและเหตุการณ์

2.7 ช่วยเหลือเอาใจใส่คนที่ด้อย ที่มีปัญหา

3. เกี่ยวกับตัวผู้สอน

3.1 ในการสอนนั้นการเริ่มต้นเป็นจุดสำคัญมาก การเริ่มต้นที่ดีมีส่วนช่วย
ให้การสอนสำเร็จผลดีเป็นอย่างมาก ดังนั้นผู้สอนจะต้องมีการเริ่มต้นการสอนที่ดี

3.2 สร้างบรรยากาศในการสอนให้ปลอดโปร่ง เพลิดเพลิน ไม่เครียด
ไม่ให้เกิดความอึดอัดใจ และให้เกียรติแก่ผู้เรียน ให้เขามีความภูมิใจในตัว

3.3 สอนมุ่งเนื้อหา มุ่งให้เกิดความรู้เข้าใจในสิ่งที่สอนเป็นสำคัญ
ไม่กระทบตนและผู้อื่น ไม่ยกตน ไม่มุ่งเสียชื่อเสียง

3.4 สอนโดยเคารพ คือตั้งใจสอน ทำจริง ด้วยความรู้สึกรู้ว่าเป็นสิ่งมีค่า มองเห็นความสำคัญของผู้เรียน

3.5 ใช้ภาษา นุ่มนวล ไม่หยาบคาย ชวนให้สบายใจ สละสลวย เข้าใจง่าย จากที่กล่าวมาพอสรุปได้ว่าหลักการสอนของพระพุทธเจ้าจะทรงสอดคล้องกับการเรียนการสอนในปัจจุบัน คือ พระองค์ทรงสอนโดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล สอนอย่างมีเหตุผล ตรงตามเนื้อหาทำให้ผู้เรียนมีความเข้าใจง่ายขึ้น สอนด้วยของจริงได้ดู ได้เห็น ได้ฟัง สอนจากประสบการณ์ตรง สอนโดยลงมือปฏิบัติด้วยตนเองทำให้เข้าใจและจำได้คงทน

5.3 กระบวนการวิธีสอนของพระพุทธเจ้า

นักการศึกษาได้กล่าวถึงกระบวนการวิธีสอนของพระพุทธเจ้าไว้ดังนี้
 สุริวงค์ พงศ์ไพบูลย์ (2526, 118) ได้กล่าวถึงวิธีสอนตามแนวพระพุทธศาสนา มีมากวิธี โดยคำนึงถึงผู้เรียนเป็นสำคัญ วิธีสอนทั้งปวงที่กล่าวไว้ในหลักการสอนในวิชา ศีลภาสตร์ปัจจุบันนั้น ล้วนมีมาแล้วในพระพุทธศาสนาทั้งสิ้น ดังต่อไปนี้

1. การสอนโดยใช้ระดับภาษาจากง่ายต่างกันตามระดับสติปัญญา
2. การสอนโดยลำดับเนื้อหาจากง่ายไปหายาก
3. การสอนโดยเริ่มจากปัญหาที่ผู้เรียนกำลังสนใจ
4. การสอนโดยทดสอบเพื่อวัดคุณสมบัติผู้เรียนก่อนสอน

แสง จันทร์งาม (อ้างถึงในสุนน อมรวิวัฒน์, 2530, 12-13) ได้กล่าวถึง วิธีสอน เทคนิคการสอน และ วิธีตอบปัญหาของพระพุทธเจ้าไว้อย่างน่าสนใจยิ่ง ดังจะสรุปต่อไปนี้
 พระพุทธเจ้าทรงใช้วิธีสอนคนให้เกิดผลสำเร็จอย่างน่าอัศจรรย์ ซึ่งเรียกว่า “ปาฏิหาริย์” 3 แบบ คือ

1. อิทธิปาฏิหาริย์ การสอนด้วยการใช้ความสามารถพิเศษ ทรงใช้เมื่อจำเป็น ต้องปราบบุคคลที่สอนยากให้สิ้นพยศ
 2. อาเทศนาปาฏิหาริย์ การสอนวิธีคิดใจ วิธีนี้ทรงใช้กับบุคคลประเภท อุมฤตัญญู (ผู้รู้เข้าใจได้โดยฉับพลัน) และประเภทวิปจิตัญญู (ผู้รู้ได้เมื่อฟังอธิบายขยายความ)
 3. อนุสาสนีปาฏิหาริย์ การสอนด้วยวิธีการบรรยาย และ สนทนา พระองค์ ทรงใช้วิธีนี้กับบุคคลประเภทเนยยะ (ผู้ที่พอจะแนะนำได้ด้วยวิธีการฝึกฝนอบรมต่อไป)
- นอกจากนี้ยังทรงทำนามธรรมให้เป็นรูปธรรมด้วยวิธีการต่อไปนี้
1. อุปมาอุปไมย
 2. ใช้นิทานประกอบ
 3. ใช้เหตุการณ์ปัจจุบัน

4. ใช้อุปกรณ์ของจริงประกอบการสอน

ทางด้านเทคนิคการสอน อธิบายว่า พระพุทธเจ้าทรงใช้เทคนิคการสอนหลายวิธี เช่น ทรงใช้อารมณ์ขัน

1. ทรงเร้าให้เกิดความกลัว
2. ทรงเร้าให้รีบเร่งปฏิบัติ
3. ทรงใช้วิธีการรุนแรงในการสอน เช่น ขับไล่
4. ทรงใช้ปฏิภาณไหวพริบในการตอบ
5. ไม่ทรงก้าวร้าวใคร

ดังนั้น มีขันหมาก (2538, 337) ได้กล่าวถึงกระบวนการวิธีสอนของพระพุทธเจ้าไว้ว่าพระพุทธเจ้าทรงกำหนดขอบเขตหลักการสอนไว้ 3 ประการ คือ

ประการแรก สอนเท่าที่ควรรู้ อันหมายถึงลักษณะการสอนที่เหมาะสมกับวัยและสภาพของผู้เรียนนั่นก็คือ สอนโดยกำหนดจุดประสงค์แห่งการเรียนการสอน

ประการที่สอง สอนอย่างมีเหตุผล อันหมายถึงการสอนอย่างมีระบบและกระบวนการ โดยจัดเนื้อหาสาระที่มีประโยชน์แก่ผู้เรียน หมายถึง หลักสูตรและระเบียบวิธีสอนนั่นเอง

ประการที่สาม สอนอย่างรับรองผล อันหมายถึงการสอนที่ประกันคุณภาพได้ว่า ได้ผลแน่นอน ซึ่งตรงกับ การประเมินผลในปัจจุบันนั่นเอง

จากที่กล่าว มาพอสรุปได้ว่ากระบวนการสอนของพระพุทธเจ้ามีวิธีการและเทคนิคการสอนหลายวิธีเช่นอุปมาอุปไมย ใช้เหตุการณ์ปัจจุบัน ใช้อุปกรณ์ของจริงประกอบ ใช้เทคนิค ทรงเร้าให้เกิดความกลัว ทรงเร่งให้ปฏิบัติ ทรงใช้ปฏิภาณไหวพริบในการตอบ ซึ่งจะคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลโดยจัดหาเนื้อหาให้เหมาะสมกับวัยและสภาพของผู้เรียน มีเทคนิคการสอนที่ดี โดยทรงกำหนดขอบเขตหลักการสอนไว้ 3 ประการคือ

1. วัตถุประสงค์
2. มีการสอนโดยเลือกกิจกรรมที่เหมาะสมกับสภาพของผู้เรียน
3. ประเมินผล

5.4 ลีลาการสอน

ได้มีผู้กล่าวถึงลีลาการสอนไว้ดังนี้

คุณ โทซันซ์ (2545, 6) กล่าวว่า การสอนของพระพุทธเจ้าในแต่ละครั้งแม้จะเป็นเพียงธรรมกถาหรือการสนทนาทั่วไป ซึ่งไม่ใช่คราวที่มีความมุ่งหมายเป็นพิเศษก็จะดำเนินไปอย่างสัมฤทธิ์ผลดี ทั้งนี้ก็เพราะมีองค์ประกอบที่เป็นลีลาการสอน 4 ประการ คือ

1. สันตัสสนา ซึ่งแรงให้แจ่มแจ้งชัดเจน คือจะสอนอะไรก็จะจำแนก แยกแยะ ขยายความ มีอุปมาอุปไมยหรือยกอุทาหรณ์ หรือใช้อุปกรณ์พร้อมทั้งอ้างเหตุผลประกอบให้ชัดเจน ผู้ฟังเข้าใจแจ่มแจ้ง เห็นจริง

2. สมาทปทา ขวนใจให้อยากรับเอาไปปฏิบัติ หรืออยากทำตาม คือสิ่งใด ควรปฏิบัติหรือควรหัดทำก็แนะนำหรือบรรยายให้ซาบซึ่งในคุณค่า มองเห็นความสำคัญที่จะฝึกฝนบำเพ็ญจนใจยอมรับอยากลงมือปฏิบัติ หรือนำไปปฏิบัติตาม หรือสิ่งใดไม่ดีก็ไม่นำมา ปฏิบัติการบรรยายให้เห็นโทษจนผู้ฟังอยากเลิกทำในสิ่งนั้น แล้วหันมาทำสิ่งที่ดีมีคุณประโยชน์

3. สมุดเตชณา เร้าใจให้อาหาญแกล้งกล้า คือปลุกเร้าให้กระตือรือร้นเกิด ความอุตสาหะ มีกำลังใจเข้มแข็ง เกิดความเชื่อมั่นในตนเองว่าจะทำได้ ปฏิบัติให้สำเร็จโดยไม่กลัวเหนื่อยยาก ในลักษณะที่ว่า

3.1 เรื่องที่สอนให้ทำนั้น ไม่อยากเย็นจนเกินไป เพิ่มความพยายามอีกหน่อยเท่านั้น

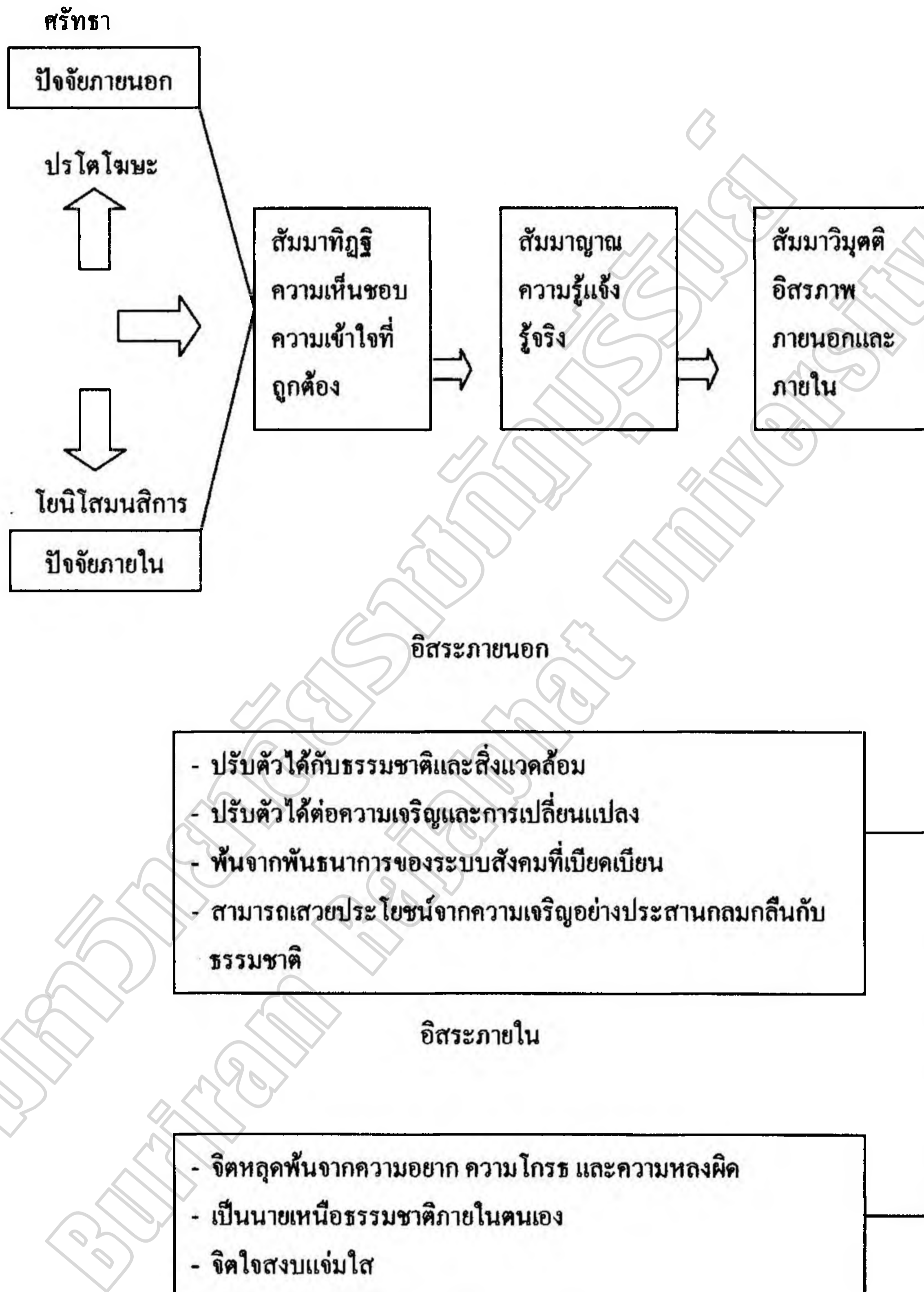
3.2 ชี้ให้ผู้ฟังเห็นสมรรถภาพในตัวของเขาเองว่ามีพอ

4. สัมปหังสณา ปลอดภัยให้สดชื่นรุ่งเรือง คือช่วยทำให้จิตใจผู้ฟังแจ่มใส แห่มชื่น เบิกบาน ปลอดภัย ไม่หาคู่ชบเซา โดยชี้ให้เห็นผลดี หรือคุณประโยชน์ที่จะได้รับและทางที่ก้าวหน้าบรรลุผลสำเร็จยิ่งขึ้นไป ทำให้ผู้ฟังมีความหวังและร่าเริงใจ เบิกบานใจ

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่าพระพุทธเจ้าทรงมีลีลาการสอนประกอบด้วย สันตัสสนา สมาทปทา สมุดเตชณา สัมปหังสณา ซึ่งเป็นลีลาการสอนที่ดีทำให้ผู้เรียนเห็นถึงความสำคัญ ของสิ่ง ต่าง ๆ โดยชี้ให้เห็นถึงคุณประโยชน์ที่จะ ได้รับ ทำให้ผู้เรียนอยากรับเอาสิ่งที่ดีงามไปปฏิบัติ โดยมีความเชื่อมั่นว่าจะปฏิบัติได้

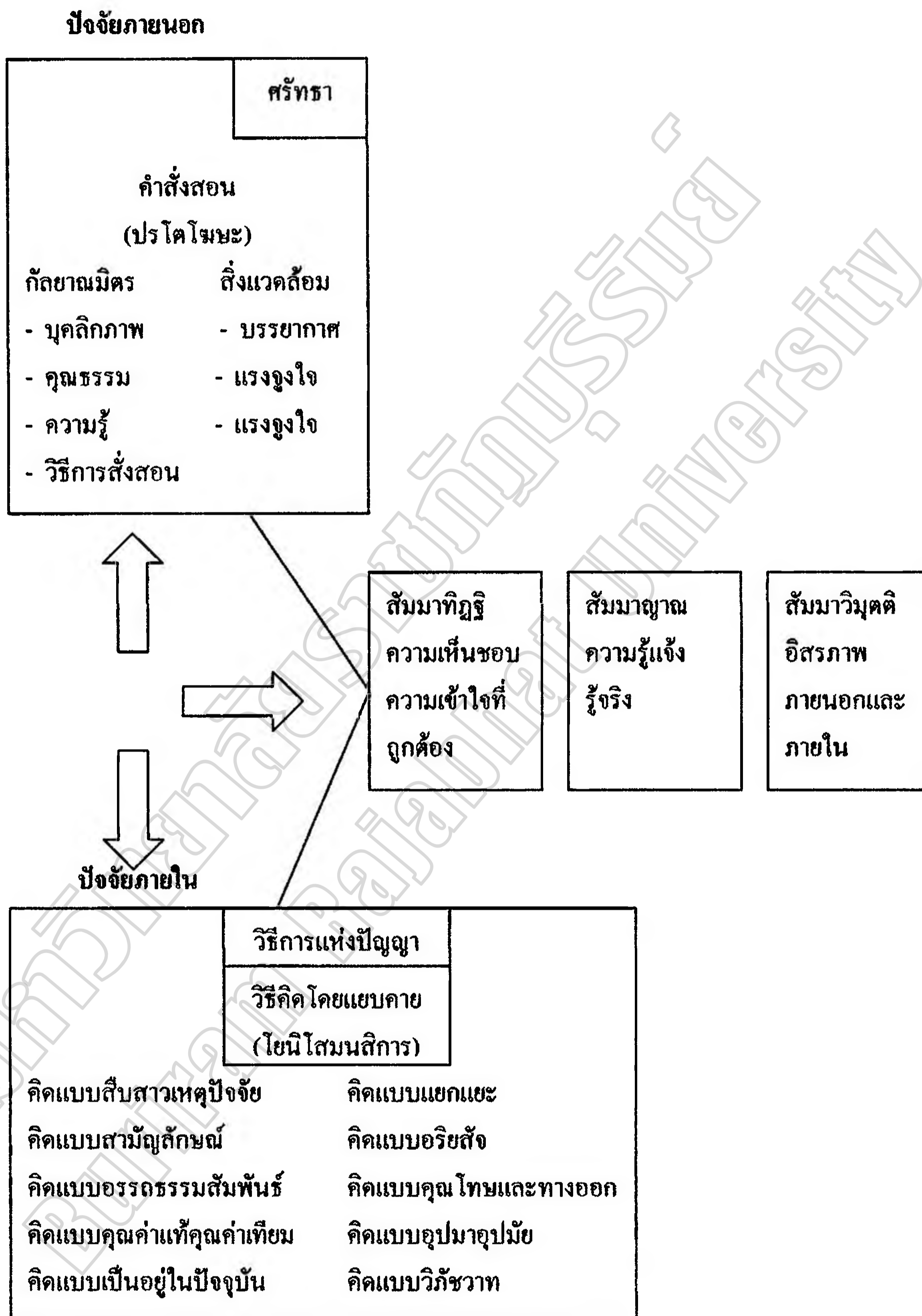
5.5 วิธีสอนของพระพุทธเจ้า

พระพุทธเจ้าทรงมีวิธีสอนที่แบบยืดและทรงใช้วิธีสอนหลายวิธี การที่พระพุทธองค์จะสอนวิธีใด ย่อมขึ้นอยู่กับบุคคล สภาพแวดล้อม เหตุการณ์ ภาวะปัญหาต่าง ๆ ส่วนที่มานิยามกำหนดเรียกวิธีสอนต่าง ๆ นั้นเกิดขึ้นภายหลัง ซึ่งสุมน อมรวิวัฒน์ (2533, 159-160) ได้สรุประบบการสอนตามแนวพุทธวิธีได้ดังนี้

ภาพประกอบ 1 ระบบการสอนตามแนวพุทธวิธี

ที่มา : สุมน อมรวิวัฒน์, 2533, 159

ภาพประกอบ 2 ระบบการสอนตามแนวพุทธวิธี

ที่มา : สุนน อมรวิวัฒน์, 2533, 160

พระราชวรมุนี (ประยูร ปยุตโต, 2525, 621) ได้อธิบายปัจจัยการเสริมสร้างสัมมาทิฐิ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. ปรโตโฆษะ = เสี่ยงจากผู้อื่น การกระตุ้นชักจูงจากภายนอก เช่น การสั่งสอน แนะนำ การถ่ายทอด การโฆษณา คำบอกเล่า คำชี้แจง คำอธิบาย การเรียนรู้จากผู้อื่น ในที่นี้หมายเอาเฉพาะส่วนที่ค้ำจุน ถูกต้องเฉพาะอย่างยิ่งกับการรับฟังธรรม ความรู้หรือคำแนะนำจากบุคคลที่เป็นกัลยาณมิตร

2. โยนิโสมนสิการ = การทำใจโดยแยบคาย = การใช้ความคิดที่ถูกวิธี ความรู้จักคิดเป็น หรือคิดอย่างมีระเบียบ หมายถึง การรู้จักมอง รู้จักพิจารณาสิ่งทั้งหลายโดยคิดหาเหตุผล สืบค้นถึงต้นเค้า สืบสาวให้ตลอด แยกแยะสิ่งนั้น ๆ หรือปัญหานั้น ๆ ออกให้เห็นตามสภาวะ โดยไม่เอาความรู้สึกด้วยตัณหา อุปทานของตนเองเข้าจับ

จากแนวพุทธวิธีแห่งระบบการสอนดังกล่าวนี้ ทำให้พบพุทธวิธีสอนหลายวิธี เช่น

1. วิธีสอนแบบไตรสิกขา
2. วิธีสอนแบบธรรมสาส์น
3. วิธีสอนแบบอริยสัจ 4
4. วิธีสอนแบบปจฺจนาวิสัย
5. วิธีสอนโดยสร้างศรัทธาและ โยนิโสมนสิการ
6. วิธีสอนแบบพหุสูต
7. วิธีสอนแบบเบญจขันธ์
8. วิธีสอนแบบบรรยาย
9. วิธีสอนแบบวางกฎข้อบังคับ
10. วิธีสอนแบบฝึกปฏิบัติอบรม
11. วิธีสอนแบบเผชิญสถานการณ์

จากพุทธวิธีการสอนที่กล่าวมาแล้วทั้งหมด ผู้วิจัยได้เลือกมาเป็นแนวในการจัดการเรียนการสอน ซึ่งแต่ละเรื่องที่จะมีวิธีการสอนที่แตกต่างกัน โดยคำนึงถึงความเหมาะสมของเนื้อหา ดังนี้

1. วิธีสอนแบบอริยสัจ 4
2. วิธีสอนแบบเบญจขันธ์
3. วิธีสอนแบบไตรสิกขา
4. วิธีสอนโดยสร้างศรัทธาและ โยนิโสมนสิการ

5. วิธีสอนแบบธรรมสาส์น
6. วิธีสอนแบบพหุศูต
7. วิธีสอนแบบปจฺฉา วิสัชนา
8. วิธีสอนแบบเผชิญสถานการณ์

วิธีสอนแบบอริยสัจ 4

1. ความหมายของอริยสัจ 4

นักการศึกษาได้กล่าวถึงความหมายของอริยสัจ 4 ไว้ดังนี้

คณาจารย์แห่งโรงพิมพ์เลี้ยงชีพ (2535, 47) กล่าวว่าอริยสัจ คือความจริงอันประเสริฐ หรือความจริงของพระอริยเจ้า เรียกว่าอริยสัจ ความไม่สบายกาย ไม่สบายใจ ชื่อว่าทุกข์ เพราะเป็นของทนได้ยาก ทุกข์นั้นมีมากอย่าง เช่น ทุกข์เพราะชาติ ชรา มรณะ เป็นต้น หรือทุกข์ เพราะพลัดพรากจากคนหรือของอันเป็นที่รัก ทุกข์ เพราะประจวบกับคนหรือสิ่งไม่เป็นที่รักและความปรารถนาไม่สมหวัง โดยวิธีคิดจะเริ่มต้นด้วยการวิเคราะห์หว่าอะไรคือปัญหาและอะไรคือสาเหตุของปัญหา จากนั้นจึงพิจารณาทางเลือกในการแก้ปัญหา ซึ่งในการพิจารณาทางเลือกนั้นจะต้องอาศัยข้อมูล 3 ด้าน ดังกล่าวข้างต้นประกอบด้วย และขั้นสุดท้ายคือการปฏิบัติตามแนวทางที่ได้เลือกแล้วว่าได้ ถูกต้อง ว่าสามารถแก้ปัญหาได้จริง

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2542, 117) ให้ความหมายของอริยสัจ 4 ว่า คือ วิธีการติดตามแนวพระพุทธเจ้าเพื่อให้เข้าใจปัญหา และสามารถแก้ปัญหาได้โดยอาศัยองค์ประกอบข้อมูล 3 ประการคือ

1. ข้อมูลเกี่ยวกับตนเอง
2. ข้อมูลด้านวิชาการ
3. ข้อมูลสังคม

กาญจนา วัฒนา (2544:160) กล่าวว่า วิธีการสอนแบบอริยสัจนั้น คล้ายคลึงกับวิธีการสอนแบบวิทยาศาสตร์อย่างที่สุด ชั้นต่าง ๆ คือ

1. ทุกข์ ชั้นปัญหา คือ การพิจารณาเพื่อกำหนดปัญหาได้ถูกต้อง
2. สมุทัย คือ การรู้ที่มาของปัญหาและหาวิธีการแก้ปัญหา
3. นิโรธ การดับทุกข์ คือ การทดลองและการบันทึกผล หรือการเก็บข้อมูล
4. มรรค คือ การหาเหตุผลและการแก้ปัญหา

ทิสนา แฉมมณี (2545, 108) กล่าวว่า วิธีสอนแบบอริยสัจ 4 เป็นพุทธวิธีสอนอีกแบบหนึ่ง ซึ่งสาโรช บัวศรี นักการศึกษาไทยผู้มีชื่อเสียงและประสบการณ์สูงในวงการศึกษา ท่านนี้เป็นผู้ริเริ่มจุดประกายความคิดในการนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการเรียนการสอนมานานกว่า

20 ปีมาแล้ว โดยการประยุกต์หลักธรรมอริยสัจ 4 อันได้แก่ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ และ มรรคมาใช้เป็นกระบวนการแก้ปัญหาโดยใช้ควบคู่กับแนวทางปฏิบัติที่เรียกว่า “กิจในอริยสัจ 4” อันประกอบด้วย ปริญา(การกำหนดรู้) ปหานะ (การละ) สัจฉิกิริยา (การทำให้แจ้ง) และภาวนา (การเจริญหรือการลงมือปฏิบัติ)

2. หลักการสอนแบบอริยสัจ 4

นักการศึกษาได้กล่าวถึงหลักการสอนแบบอริยสัจ 4 ไว้ดังนี้

ศาโรช บัวศรี (2537, 361–362) ได้พบความจริงว่าวิธีการแห่งปัญญา หรือวิธีแก้ปัญหาตามแนวคิดของนักปราชญ์การศึกษาอเมริกันนั้น แท้ที่จริงก็เป็นวิธีคิดทางวิทยาศาสตร์ หรือวิธีคิดแบบใคร่ตรองใคร่ครวญ นั่นเอง ซึ่งตรงกับหลักธรรมอริยสัจสี่ ในพระพุทธศาสนา และท่านเน้นว่าเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา และมีหลักฐานในพุทธประวัติอย่างชัดเจน ทรงเป็นบรมครูของโลกที่ทรงค้นพบหลักการแก้ปัญหา ทดลองปฏิบัติด้วยพระองค์เอง และจากการทดลองก็ได้ทรงพบความจริง คือ อริยสัจ อันมี ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค มาใช้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอน ซึ่งสามารถกำหนดการสอนได้เป็น 4 ชั้น คือ

1. ชั้นกำหนดปัญหา (ทุกข์) คือการให้ผู้เรียนระบุปัญหาที่ต้องการแก้ไขได้แก่ ครูช่วยให้ผู้เรียนให้ได้ศึกษาพิจารณาดูปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยตนเอง ด้วยความรอบคอบ และพยายามกำหนดขอบเขตของปัญหา ซึ่งผู้เรียนจะต้องคิดแก้ไขให้จงได้
2. ชั้นตั้งสมมติฐาน (สมุทัย) คือ การให้ผู้เรียนวิเคราะห์สาเหตุของปัญหา และตั้งสมมติฐาน ได้แก่
 - 2.1 ครูช่วยให้ผู้เรียนพิจารณาคำด้วยตัวเองว่าสาเหตุของปัญหาที่ยกขึ้นมา กล่าวในชั้นกำหนดปัญหานั้นมีอะไรบ้าง
 - 2.2 ครูช่วยให้ผู้เรียนได้เข้าใจว่าการแก้ปัญหาใด ๆ นั้นจะต้องกำจัดที่ต้นตอ หรือแก้ที่สาเหตุของปัญหา
 - 2.3 ครูช่วยให้ผู้เรียนให้ได้คิดว่าการแก้สาเหตุนั้นอาจกระทำอะไรได้บ้าง ให้กำหนดสิ่งที่จะทำเป็นข้อ ๆ
3. ชั้นทดลองและเก็บข้อมูล (นิโรธ) คือการให้ผู้เรียนกำหนดวัตถุประสงค์ และวิธีการทดลองเพื่อพิสูจน์สมมติฐานและเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่
 - 3.1 ครูช่วยให้ผู้เรียนได้กระทำ หรือทำการทดลองด้วยตนเอง ตามหัวข้อต่าง ๆ ที่ได้กำหนดไว้ว่าจะกระทำนั้น ดังในชั้นที่ 2 และชั้นที่ 3
 - 3.2 เมื่อทดลองได้ผลประการใด ต้องบันทึกผลการทดลองแต่ละอย่างไว้เพื่อพิจารณาในขั้นต่อไป

4. ขั้นวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผล (มรรค) คือการนำข้อมูลมาวิเคราะห์ และสรุป ซึ่งได้แก่

4.1 วิเคราะห์และเปรียบเทียบข้อมูลที่ได้บันทึกไว้ในขั้นที่ 3 ข้อ 2 นั้น จนแจ่มแจ้งว่าทำอะไรจึงจะแก้ปัญหาที่กำหนดในขั้นที่ 1 ได้สำเร็จ

4.2 สรุปผลการกระทำที่ได้ผลนั้นไว้เป็นข้อ ๆ หรือเป็นระบบ หรือเป็นแนวทางปฏิบัติ แล้วให้ลงมือกระทำหรือปฏิบัติอย่างเต็มที่ ตามแนวทางนั้นโดยทั่วกัน

ประเด็นที่นำมาแสดงนั้นเน้นให้เห็นว่าวิธีตามขั้นของอริยสัจ 4 มีลักษณะเด่น เช่นเดียวกับขั้นตอนของวิธีการทางวิทยาศาสตร์ แต่แง่มุมหนึ่งที่พึงพิจารณาเพิ่มเติมก็คือ ภายใต้อริยสัจ 4 ก็มีความเป็นเหตุเป็นผล ซึ่งเป็นหลักการความเชื่อพื้นฐานของวิทยาศาสตร์อยู่ในตัวเองแล้ว

วิธีสอนแบบอริยสัจ 4 แท้ที่จริงก็เป็นวิธีการแก้ปัญหานั้นเอง เป็นขั้นตอนในการดำเนินการของพระพุทธองค์ ในการแก้ปัญหาอันยิ่งใหญ่ของชีวิต กล่าวคือ การดับทุกข์ เป็นขั้นตอนของการคิดอย่างมีระบบ เป็นกระบวนการของการใช้ความคิด หรือการใช้ปัญญา ดังนั้นบางครั้งจึงเรียกวินัยนี้ว่า “วิธีการแห่งปัญญา”

ตาราง 1 วิธีสอนตามขั้นทั้ง 4 ของอริยสัจ

ศาโรช บัวศรี (2526, 54-56) ได้เสนอขั้นตอนการสอนแบบอริยสัจ 4 ไว้ ดังนี้
วิธีสอนตามขั้นทั้ง 4 ของอริยสัจ

ขั้นของอริยสัจ 4	กิจในอริยสัจ 4	วิธีสอนตามขั้นทั้ง 4 ของอริยสัจ
1. ทุกข์	1. ปริณญา	1. ขั้นกำหนดปัญหา (ขั้นทุกข์) ครูช่วยให้นักเรียนได้ศึกษา พิจารณาดูปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยตนเอง ด้วยความ รอบคอบ และพยายาม กำหนด ขอบเขตของปัญหา ซึ่งนักเรียน จะต้องคิดแก้ไขให้ได้
2. สมุทัย	2. ปหานะ	2. ขั้นตั้งสมมติฐาน (ขั้นสมุทัย) ก. ครูช่วยให้ผู้เรียนได้พิจารณาด้วยตนเองว่า สาเหตุของปัญหาที่ยกขึ้นมา กล่าวในขั้นที่ 1 นั้นมีอะไรบ้าง ข. ครูช่วยผู้เรียนให้เกิดความเข้าใจว่า ในการแก้ปัญหาใด ๆ นั้นจะต้องกำจัดหรือดับ ที่ต้นตอ หรือแก้ที่สาเหตุของปัญหาเหล่านั้น ค. ครูช่วยนักเรียนให้คิดว่าการแก้ที่สาเหตุ อาจจะกระทำอะไรได้บ้างคือ ให้กำหนดสิ่งที่จะกระทำนี้เป็นข้อๆ ไป
3. นิโรธ	3. สังฆิกิริยา	3. ขั้นการทดลองและเก็บข้อมูล (ขั้นนิโรธ) ก. ครูช่วยให้นักเรียนได้กระทำ หรือ ทำการทดลองด้วยตนเองตามหัวข้อต่าง ๆ ที่ได้กำหนดไว้แล้วว่าจะกระทำดังข้อ ค ข. เมื่อทดลองได้ผลประการใด ต้อง บันทึกผลของการทดลองแต่ละอย่างหรือ ที่เรียกว่าข้อมูลเอาไว้เพื่อพิจารณาในขั้นต่อไป

ชั้นของอริยสัจ 4	กิจในอริยสัจ 4	วิธีสอนตามขั้นทั้ง 4 ของอริยสัจ
4. มรรค	4. ภาวนา	<p>4. ขั้นวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผล (ขั้นมรรค)</p> <p>ก. จากการทดลองกระทำด้วยตนเองหลาย ๆ อย่างนั้น ย่อมจะได้ผลออกมาให้เห็นชัดเจน ผลบางอย่างจะชี้ให้เห็นว่าแก้ปัญหาไม่ได้เลย ผลบางประการ ชี้ให้เห็นว่าแก้ปัญหาได้บางประการ แต่ไม่ค่อยชัดเจนนัก ส่วนผลที่ถูกต้องจะชี้ให้เห็นว่า แก้ปัญหาได้แน่นอนแล้ว และได้บรรลุจุดหมายแล้วได้แนวทาง หรือข้อปฏิบัติที่เราต้องการแล้ว เหล่านี้หมายความว่า จะต้องวิเคราะห์และเปรียบเทียบข้อมูลที่ได้อันที่ 3 ไว้ในขั้นที่ 3 ข้อ ข นั้นจนเห็นแจ่มแจ้งว่า ทำอย่างไรจึงจะแก้ปัญหาก็กำหนดไปในขั้นที่ 1 ได้สำเร็จ</p> <p>ข. จากการวิเคราะห์ดังกล่าวนี้ จะให้เห็นว่า สิ่งใดแก้ปัญหาได้จริง ค่อยไปให้สรุปการกระทำไว้เป็นข้อ ๆ หรือแนวทางปฏิบัติ แล้วให้ลงมือกระทำอย่างเต็มที่</p>

ที่มา : ศาโรช บัวศรี, 2526, 54-56

นอกจากนี้ สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ (2546, 169) ได้กล่าวถึงขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ตามขั้นทั้ง 4 ของอริยสัจ โดยสรุปเป็นภาพประกอบไว้ ดังนี้

ภาพประกอบ 3 ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้แบบอริยสัจ 4
ที่มา : สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ, 2546, 169

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า การสอนแบบอริยสัจ 4 หมายถึงวิธีสอนที่ให้ผู้เรียนรู้จักคิด วิเคราะห์ พิจารณา ถึงสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้น และการแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ด้วยตนเอง โดยใช้เหตุผลประกอบ ซึ่งมี 4 ขั้น คือ ขั้นกำหนดปัญหา (ทุกข์) ขั้นตั้งสมมติฐาน (สมุทัย) ขั้นทดลองและเก็บรวบรวมข้อมูล (นิโรธ) ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล และ ขั้นวิเคราะห์ข้อมูลและขั้นสรุปผล (มรรค)

วิธีสอนแบบเบญจขั้น

วิธีสอนแบบเบญจขั้น เป็นการจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่นำเอาขั้นตอนทั้ง 5 ขั้นของเบญจขั้นมาใช้ มิใช่เป็นการอธิบายหลักกรรมในเบญจขั้น หรือฝึกปฏิบัติเพื่อให้เกิดคุณธรรมในขั้น 5 แต่อย่างใด

หลักการและความเป็นมา

ทรงชัย สุนทรูมิ (ม.ป.ป. อ้างถึงใน บุญเกื้อ ควรรหาเวช, 2543, 236) กล่าวว่า การสอนแบบเบญจขั้นเป็นวิธีสอนที่จัดอยู่ในนวัตกรรมการศึกษาไทยประเภทหนึ่ง ซึ่ง เปรี๊อง กุมท เป็นผู้คิดขึ้น

เมื่อ พ.ศ. 2520 วิธีสอนแบบนี้เหมาะสำหรับการสอนด้านจริยศึกษา หรือสอนให้เกิดความรู้สึก ในทางที่ดีขึ้นในจิตใจ เช่น เป็นคนมีศีลธรรม คุณธรรม มีน้ำใจหรือค่านิยมที่ดีงาม วิธีสอนทั่วไป รวมทั้งวิธีการที่สอนจริยธรรมศึกษาในปัจจุบันมักจะมุ่งเน้นให้เกิดความรู้มากกว่าความรู้สึก หรือ ตระหนักในความรับผิดชอบชั่วดีด้วยจิตใจตนเอง การสอนแบบเบญจขันธ์เป็นวิธีการสอน แบบใหม่ที่จะเข้าถึงส่วนลึกของความรู้สึกหรือจิตใจของผู้เรียนโดยตรง ผู้เรียนแต่ละคนจะมองเห็น รู้แจ้ง และยอมรับคุณธรรมเข้าใจไว้เป็นส่วนหนึ่งของจิตใจต่อไป

ในเรื่องหลักกรรมนั้น เบญจขันธ์เป็นเรื่องของการยึดมั่นถือมั่นในรูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ ที่จะทำให้เกิดกิเลสขึ้นในจิตใจนั่นเอง โดยจะเริ่มก่อตัวขึ้นที่ด่านแรก คือ รูปก่อน แล้วผ่านการรับรู้สู่จิตใจเป็นค่านๆไป มีการปรุงแต่งและฝังตัวเกาะอยู่ภายในจิตใจ เพิ่มมากขึ้นทุกขณะ และจะส่งผลต่อไปให้เกิดปัญหาทั้งในตัวบุคคล ครอบครัว และสังคม

วัตถุประสงค์

เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้านจริยธรรม คุณธรรม หรือค่านิยมที่ดีโดยการคิด วิจัย ตัดสินใจและสร้างความตระหนักด้วยตนเองในลักษณะที่เป็นธรรมชาติที่สุด

องค์ประกอบ

การจัดการเรียนการสอนแบบเบญจขันธ์มีองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดดังนี้

1. การจัดสิ่งเร้าหรือสถานการณ์
2. การกำหนดสิ่งเร้าและเข้าใจคำถามของผู้สอน
3. การตัดสินใจของผู้เรียนเพื่อให้เชื่อมโยงคุณธรรม

ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้

การสอนแบบเบญจขันธ์ แบ่งออกเป็น 5 ขั้นตอน ดังนี้

(บุญเกื้อ ควรหาเวช, 2543, 237)

1. ขั้นกำหนดหรือเสนอสิ่งเร้าหรือรูป (Planning Stimulus) ขั้นนี้ถือว่าเป็นขั้นสำคัญมาก เพราะสิ่งเร้าเป็นสิ่งที่ต้องสัมผัสรับรู้แล้วเกิดอารมณ์ ความรู้สึกมากยิ่งขึ้นแต่สัมผัสแล้วรับรู้เฉยๆ ถือว่าใช้ไม่ได้กับวิธีนี้ สิ่งเร้าดังกล่าวนอกจากจะเน้นให้เกิดอารมณ์ความรู้สึกแล้ว จะต้องแฝงลักษณะความดีความชั่ว ซึ่งจะเกี่ยวข้องกับลักษณะคุณธรรมที่ต้องการจะปลูกฝังให้แก่ผู้เรียน สิ่งเร้าที่ใช้อาจจะหลายชุด ได้แก่ ข่าวในหนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ การสร้างสถานการณ์ นิทานประกอบ การแสดงบทบาทสมมติ หรือการแสดงละคร เป็นต้น

ตัวอย่างเช่น การเลือกข่าวจากหนังสือพิมพ์มาเพื่ออ่านหรือเล่าให้ฟัง “ถ้ารถติดล้อชนรถโดยสาร ซึ่งนำคณะครูและนักเรียนจากโรงเรียนแห่งหนึ่งในภาคกลาง เพื่อไปทัศนศึกษาภาคเหนือ ด้วยความดีคณะและความสะดวกของคนขับรถโดยสารเพื่อขับแข่ง

รดคันหน้า แต่แข่งไม่พิน บังเอิญรถลึบล้อวิ่งสวนทางมาทำให้เกิดการประสานกันอย่างแรง มีผลทำให้คนขับรถโดยสารถูกอัดตายคาที่นั่ง ครูและนักเรียนส่วนหนึ่งเสียชีวิตทันทีและอีกส่วนหนึ่งไปเสียชีวิตที่โรงพยาบาล และนอกนั้นได้รับบาดเจ็บสาหัสทุกคน” ข้อดังกล่าวเป็นตัวอย่างเป็นตัวอย่างสิ่งเร้าที่จะใช้สำหรับการสอนถึงโทษการขับรถด้วยความคึกคะนองและประมาท

2. ขั้นรับรู้หรือขั้นเวทนา (Perceiving) ในขั้นนี้ผู้สอนจะต้องเป็นผู้เสนอเรื่องราวของสิ่งเร้าที่ละเอียดขึ้น และตั้งคำถามแนะแนวทางการรับรู้ โดยจะต้องทำการควบกับสิ่งเร้าให้ผู้เรียนได้สัมผัสและรับรู้ถึงความรู้สึกอย่างแท้จริง สิ่งเร้าที่จำเป็นจะต้องรับรู้ด้วยประสาทสัมผัสรับรู้ได้ ผู้สอนจะต้องจัดให้ผู้เรียนได้รับรู้ผ่านประสาทสัมผัสรับรู้ที่แท้จริง ๆ เช่น สิ่งเร้าที่จำเป็นจะต้องรับรู้ด้วยการเห็น จะต้องจัดโชว์หรือแสดงให้เห็นจริง ถ้าต้องการให้รู้รส ก็ต้องให้ชิม จะให้รับรู้ด้วยการฟังจากการบอกเล่าไม่ได้ หลังจากนั้นผู้สอนจะต้องใช้คำถามและแนวทางการรับรู้เพื่อผู้เรียนได้สังเกตด้วยการดู การฟัง การจับต้อง การชิมรส การดมกลิ่น เป็นต้น

ตัวอย่างคำถามแนะแนวทางการรับรู้ เช่น เรื่องดังกล่าวนี้เป็นเรื่องเกี่ยวกับอะไร มีเหตุการณ์อะไรเกิดขึ้นบ้าง ใครเป็นผู้กระทำ ทำอะไร เกิดขึ้นที่ไหน เกิดขึ้นเมื่อไหร่

3. ขั้นวิเคราะห์และสังเคราะห์การรับรู้หรือขั้นปัญญา (Analyzing Synthesizing) ในขั้นนี้ผู้สอนจะใช้คำถามต่อเนื่องจากขั้นการรับรู้ เป็นการให้ผู้เรียนได้แสดงหรือสรุปความรู้สึกที่เกิดขึ้นภายในจิตใจของเขาว่า ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นนั้นเขามีความรู้สึกอย่างไร เช่น เกือบ หรือกลัว ชอบหรือไม่ชอบ ต้องการให้เกิดขึ้นหรือไม่ต้องการให้เกิดขึ้น เป็นต้น

การถามในลักษณะวิเคราะห์ เช่น อะไรเป็นเหตุทำให้ผลเป็นเช่นนั้น ในกรณีรถชนกันดังกล่าวอาจได้คำตอบว่า “เพราะคนขับรถโดยสารประมาท”

ถ้าไม่ต้องการให้เกิดขึ้นเช่นนั้น ควรทำเช่นใด (เหตุ) ในกรณีรถชนกันดังกล่าว อาจตอบได้ว่า

“ คนขับรถโดยสารไม่ควรขับแข่งในที่คับขัน”

การถามในลักษณะสังเคราะห์ เช่นนักเรียนฟัง (อ่าน จับ ชิม ดม) แล้วเกิดความรู้สึกอย่างไรในเหตุการณ์รถชนกัน นักเรียนรู้สึกอย่างไร

การถามในลักษณะสังเคราะห์ เป็นคำถามเกี่ยวกับความรู้สึก ผู้เรียนอาจตอบในทำนองว่า ฟังแล้วรู้สึกเสียวไส้ น่ากลัว ไม่ชอบคนขับรถเร็ว และประมาทแบบนั้น ซึ่งการตอบจากความรู้สึกของผู้เรียนในลักษณะดังกล่าว เท่ากับว่าผู้เรียนกำลังสร้างความรู้สึกต่อเหตุการณ์ขึ้นในจิตใจของเขาส่วนหนึ่งแล้ว

4. **ขั้นตัดสินความดีงาม หรือขั้นสังขาร (Value Judgement)** ขั้นนี้เป็นขั้นที่ผู้สอนใช้คำถามเพื่อให้ผู้เรียนตอบโดยเลือกทางเลือกที่อาจจะยอมรับ หรือไม่ยอมรับในเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นหรือค่านิยมคุณธรรมที่ต้องการปลูกฝัง โดยกระตุ้นให้ผู้เรียนมีความรู้สึกว่าจะรับหรือไม่รับภายในจิตใจของเขาเอง

คำถามเพื่อให้ผู้เรียนตัดสินใจเลือกทางเดินตามครรลองของสิ่งดีงามหรือตามคุณธรรมที่เป็นเป้าหมายของการเรียนรู้มี 2 ลักษณะ คือ

1. เป็นคำถามที่ผู้เรียนจะตอบโดยมองถึงการยอมรับของสังคมเป็นหลักในการตอบคำถาม เช่น คำถาม เหตุการณ์รถชนกันนั้นเป็นผลดีหรือผลเสียแก่สังคมหรือไม่

2. เป็นคำถามที่ผู้เรียนจะตอบโดยคำนึงถึงจิตใจของตนเองเป็นที่ตั้ง เช่น คำถาม ถ้านักเรียนเป็นคนขับรถโดยสารจะขับอย่างนั้นหรือไม่

การที่จะทำให้ผู้เรียนพิจารณาถึง ผู้สอนจะต้องตั้งคำถามช่วยผู้เรียนพิจารณาตัวอย่างคำถามเพื่อให้ผู้เรียนพิจารณา เช่น

การกระทำเช่นนั้น (การขับรถโดยสาร) ดีหรือไม่ดี และควรจะทำตามด้วยคำถามทำไมจึงว่าดีหรือไม่ดี

เหตุการณ์ที่เกิดขึ้น (รถบรรทุกชนรถโดยสาร) เป็นผลดีหรือผลเสียแก่ใคร ควรทำตามด้วยคำถาม เพราะอะไร

สิ่งที่เกิดขึ้น (เหตุการณ์ที่รถชนกัน) นั้น น่าตำหนิหรือน่ายกย่อง ควรทำตามด้วยคำถาม เพราะเหตุใด

สังคมจะเป็นอย่างไรถ้ามีคนลักษณะนี้มากๆ

การตอบของผู้เรียนในเชิงพิจารณาส่วนที่ไม่ดีนั้นเท่ากับว่าผู้เรียนมีความดีมาตัดสินสิ่งที่เขาวิเคราะห์ได้ดังตัวอย่าง เช่น เรื่องรถชนกัน ผู้เรียนอาจวิเคราะห์ว่า

เหตุการณ์เช่นนี้เป็นผลเสียแน่นอน เพราะทำให้ครูและนักเรียนเสียชีวิต คนขับแบบนั้นเป็นคนที่ไม่ดี น่ารังเกียจ เพราะคึกคะนองไม่เข้าเรื่อง

ความคิดดังกล่าวแสดงว่าผู้เรียนมีความรู้สึกว่าการขับรถโดยประมาทและคึกคะนองนั้นไม่ดีแน่นอน แต่ในทางตรงกันข้าม ผู้เรียนยังคงมีความรู้สึกว่าการขับด้วยความระมัดระวัง ไม่ประมาทหรือคึกคะนอง และคำนึงถึงความปลอดภัยอยู่เสมอ

5. **ขั้นก่อเกิดอุปนิสัย หรือรู้แจ้งในคุณธรรมหรือวิญญาณ (Characterization)** ขั้นนี้เป็นขั้นที่ผู้สอนใช้คำถามเพื่อนำเอาความถูกต้อง ความดีงามหรือคุณธรรมเข้ามาไว้ในจิตใจของผู้เรียนเป็นลักษณะคำถามที่ผู้เรียนตอบโดยคิดถึงความรู้สึกและจิตใจของตนเองเป็นที่ตั้ง ตัวอย่าง เช่น

ถ้านักเรียนเป็นคนขี้بردโดยสาร นักเรียนจะทำเช่นนั้นหรือไม่ อาจตามด้วยคำถามว่า เพราะเหตุใด

ถ้านักเรียนเป็นคนขี้بردโดยสาร นักเรียนจะทำอย่างไร อาจตามด้วยคำถามเพราะเหตุใด ในกรณีการตอบคำถามดังกล่าว ถ้าหากผู้เรียนตอบว่า ถ้าเป็นคนขี้بردโดยสารจะไม่ทำเช่นนั้นเด็ดขาด ก็แปลว่า ความรู้สึกในใจของผู้เรียนเกิดการยอมรับในคุณค่าของการขี้بردไม่ประมาณแล้ว

โดยสรุปแล้ว การจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อปลูกฝังความรู้สึกยึดมั่นในคุณธรรมได้แก่ ผู้เรียนทั้ง 5 ขั้นตอนนี้ จะต้องเป็นลักษณะการใช้คำถามกระตุ้นให้ผู้เรียนคิดอย่างต่อเนื่อง ซึ่งหากผู้สอนมีความชำนาญในการใช้คำถาม กิจกรรมการเรียนรู้ก็จะนำไปตามธรรมชาติ และแทบจะมองไม่ออกเลยว่าแต่ละขั้นตอนมีรอยต่อกันตรงไหน

คุณธรรมหนึ่งๆที่จะปลูกฝังแก่ผู้เรียนนั้น ผู้สอนอาจจะใช้สิ่งเร้าที่ต่างกันหลากหลายเพื่อไม่ให้ผู้เรียนเกิดความเบื่อหน่าย แต่ขั้นตอนและลักษณะของคำถามก็ยังคงใช้เหมือนกันกับที่กล่าวไว้ในขั้นตอนที่ 2-5 ทุกประการ

การวัดความรู้สึกและจิตใจที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรมและผู้สอนที่กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้นั้น ก็จะต้องมีการวัดเหมือนการทดสอบจิตนั่นเอง เรื่องนี้ต้องอาศัยเครื่องมือที่ผู้เชี่ยวชาญการวัดทัศนคติ หรือค่านิยมสร้างขึ้น ซึ่งคำถามของข้อทดสอบจิตนั้น มักจะไม่ถามเหตุการณ์ในเรื่องของสิ่งเร้าต่างๆ ที่ ผู้สอนจัดให้ผ่านมา แต่จะเป็นคำถามถึงความรู้สึกที่แท้จริงของผู้เรียนแต่ละคนในแต่ละคุณธรรมออกมา คำถามจะไม่ถามตรงๆ แต่จะถามในลักษณะอ้อมซึ่งจะมีลักษณะเป็นข้อความแสดงสถานการณ์ที่สมมติขึ้นแล้วให้ผู้เรียนคิดคำตอบว่า เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย ควรทำหรือไม่ควรทำ เพราะเหตุใด

วิธีสอนแบบเบญจขั้น ใช้หลักการยึดมั่นถือมั่นในขั้น 5 อันได้แก่ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ ซึ่งมี 5 ขั้นตอน คือ

1. ขั้นกำหนดและเสนอสิ่งเร้า (ขั้นรูป) โดยครูกำหนดสิ่งเร้าเป็นสิ่งที่สัมผัสรับรู้แล้วเกิดอารมณ์ ความรู้สึก เป็นสถานการณ์หลายๆสถานการณ์
2. ขั้นรับรู้ (ขั้นเวทนา) ครูควบคุมการสัมผัสให้นักเรียนได้สัมผัสโดยอายตนะทั้ง 6 ให้ถูกช่องทางรับรู้อย่างแท้จริง และใช้คำถามการเรียนการสอนทางการรับรู้
3. ขั้นวิเคราะห์เหตุผลและสังเคราะห์ความรู้สึก (ขั้นสัญญา) ครูตั้งคำถามเพื่อให้นักเรียนคิดแยกแยะ ว่าเกิดอะไรขึ้น ใครทำอะไร ที่ไหน เมื่อไหร่ ผลเป็นอย่างไร ใช้คำถามเพื่อให้นักเรียนสรุปความรู้สึกขั้นต้นที่เกิดขึ้นภายในจิตใจ

4. **ขั้นคัดลอกความดีงาม (ขั้นสังขาร)** เป็นขั้นให้นักเรียนวิจารณ์ความคิด ความถูกต้อง ความดีงาม ความชั่วร้าย ความเหมาะสม ควรประพฤติ และไม่ควรประพฤติ

5. **ขั้นก่อเกิดอุปนิสัยหรือคุณธรรมฝังใจ (ขั้นวิญญาน)** เป็นขั้นใช้คำถาม เพื่อโน้มน้าความดีหรือความรู้สึกอับชอบธรรมเข้ามาไว้ในใจของตน เป็นคำถามให้นักเรียนตอบ โดยคำนึงถึงตนเองเป็นที่ตั้ง

ข้อดีและข้อจำกัด

ข้อดีและข้อจำกัดของการจัดการเรียนรู้แบบเบญจขั้น มีดังนี้

1. ข้อดี

(1) เป็นวิธีการจัดการเรียนรู้ที่ผู้เรียนได้สัมผัสโดยตรงและเป็นธรรมชาติที่สุด

(2) เหมาะสำหรับการสอนด้านจริยศึกษา หรือสอนให้เกิดความรู้สึกที่ดีขึ้นในจิตใจ เช่น เป็นคนมีศีลธรรม มีน้ำใจหรือมีค่านิยมที่ดี

2. ข้อจำกัด

(1) การจัดเตรียมสิ่งเร้าหรือสถานการณ์ที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกอย่างจริงจัง อาจเป็นเรื่องที่ทำค่อนข้างยาก

(2) การใช้คำถามเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และประเมินพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงภายใน เป็นเรื่องค่อนข้างซับซ้อน ทำได้ค่อนข้างยาก

(3) ผู้สอนต้องมีความรู้เกี่ยวกับองค์ประกอบของคุณธรรมแต่ละด้านก่อน จึงจะนำไปสู่การสร้างสถานการณ์หรือสิ่งเร้าและการตั้งคำถามที่เหมาะสมและสอดคล้องกับคุณธรรมนั้นๆ

วิธีสอนแบบไตรสิกขา

วิธีสอนแบบไตรสิกขามีความหมายดังนี้

ปัญญานันทภิกขุ (2518, 26) อธิบายไตรสิกขาว่า สิลสิกขา จิตสิกขา ปัญญาสิกขา หมายถึง การปฏิบัติ หรือข้อควรศึกษาด้วยการปฏิบัติ ด้วยประสบการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน โดยเมื่อเกิดสิ่งหนึ่งขึ้น พุทธศาสนิกชนต้องค้นหาภายในตนเอง เพื่อให้รู้เหตุของสิ่งนั้น คุณโทษของสิ่งนั้นตามความเป็นจริง เมื่อศึกษาเข้าใจถูกต้องแล้วก็เก็บเป็นประสบการณ์ใช้ในการศึกษาครั้งต่อไป ชีวิตพุทธบริษัทต้องอยู่ด้วยการปฏิบัติเพื่อยกระดับจิตใจให้สูงขึ้นตามลำดับ เมื่อใดเกิดปัญหาขึ้นต้องรู้ทันทีว่าขณะนั้นสติไม่เพียงพอ ปัญญาไม่เพียงพอ ต้องทำใจให้สงบเสียก่อน ครั้งเมื่อจิตสงบแล้ว ก็ใช้ปัญญาแยกวิเคราะห์วิจัยสิ่งนั้นต่อไป เพื่อแก้ปัญหาได้ถูกต้อง

คุชฎี สัตถวารังค์ (2524, 29) อธิบาย วิธีสอนแบบไตรสิกขา ว่าเป็นวิธีสอนที่ ผู้สอนสร้างสถานการณ์และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้กระทำกิจกรรมการเรียนรู้เรียงตามลำดับ ดังนี้

1. นักเรียนรักษาศีลโดยควบคุมกาย วาจา ของตนให้อยู่ในระเบียบวินัย และ ศีลธรรม
2. นักเรียนฝึกสมาธิโดยการสวดมนต์ กำหนดลมหายใจ และอุบายฝึกจิตอื่น ๆ ผู้เรียนจะสามารถบรรยายความรู้สึก ความคิดในขณะที่ฝึกจิต หรือทำสมาธิได้ถูกต้อง
3. นักเรียนพิจารณาร่างกาย ความคิด ความรู้สึก ของตนเองจนเข้าใจดีตาม สภาพเป็นจริงจนกำหนดข้อควบคุมตนเอง และปฏิบัติตามนั้นได้ ซึ่งผู้เรียนจะบรรยายลำดับสิ่งที่ พิจารณาได้อย่างละเอียด และเสนอข้อปฏิบัติได้ถูกต้องตามสภาพปัญหาที่เผชิญ

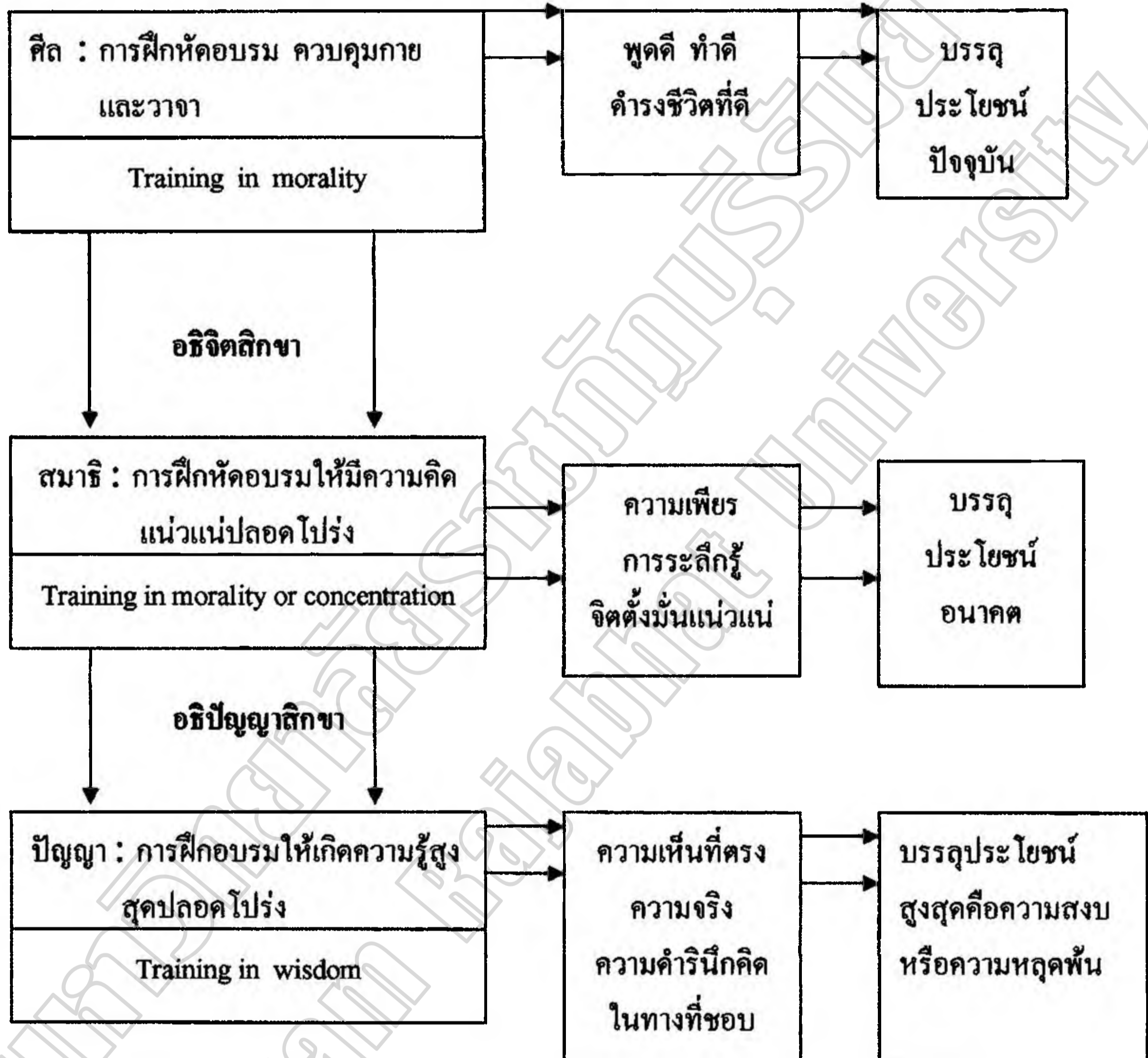
บรรเทา กิตติศักดิ์ (2528, 289 – 290) กล่าวถึง วิธีสอนแบบไตรสิกขาไว้ว่า วิธีสอนแบบไตรสิกขาเป็นวิธีสอนที่ผู้เรียนจะต้องปฏิบัติจริง จะเป็นปัญญาหรือความรู้จากการเห็น สภาพธรรมที่เรียนรู้ได้ด้วยตนเองอันเป็นผลจากการพิจารณาในขณะที่ปฏิบัติสมาธิภาวนา และ นำหลักแห่งความรู้้นั้นมาปฏิบัติ โดยเฉพาะฝึกให้มีสติ สัมรวม วาจา ใจ อยู่เป็นนิจ ครูเป็น แต่เพียงผู้ชี้แนะให้ผู้เรียนรู้จักการพิจารณาจุดสำคัญหรือปัญหาด้วยตนเอง ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนวิธีสอนแบบไตรสิกขามี 3 ขั้นตอน คือ

1. นักเรียนรักษาศีล โดยควบคุมกาย วาจา ให้อยู่ในระเบียบวินัย และองค์แห่ง ศีล รักษาศีลมิให้ขาดตกบกพร่อง
2. นักเรียนฝึกสมาธิ ด้วยการสวดมนต์ สัมรวมศีลของตนเอง กำหนดลมหายใจ และอุบายฝึกจิตให้มั่นเป็นสมาธิ ควรปฏิบัติทุกวัน วันละ 5 – 10 นาที
3. นักเรียนฝึกการใช้ปัญญาพิจารณาไตร่ตรองในขณะที่สมาธิให้พิจารณาสภาพ ความเป็นจริงด้วยเหตุด้วยผล พิจารณาร่างกาย ความคิด การปฏิบัติตลอดจนความรู้สึกนึกคิดให้ เข้าใจสภาพความเป็นจริงว่า ทุกสิ่งทุกอย่างไม่ยั่งยืน ไม่มีสาระ ไม่ยึดถือว่าเป็นของเราหรือเป็นเรา กำหนดสภาพธรรมที่เราได้กระทำว่าผิดศีลอย่างไร และมีอุบายที่จะควบคุมกาย วาจา ใจ อย่างไม่ ปล่อยให้ตกอยู่ในอำนาจของกุศลมูล คือ โลภะ โทสะ โมหะ ผู้เรียนสามารถบรรยายลำดับสิ่งที่ พิจารณาได้โดยละเอียด และเสนอข้อปฏิบัติได้ถูกต้องตามสภาพปัญหาที่เผชิญอยู่ ผู้สอนจะทำ หน้าที่สรุปหลักธรรมให้ผู้เรียนได้พิจารณา และให้กำลังใจในการปฏิบัติตามหลักไตรสิกขา

พจนานุกรมพุทธศาสตร์ (2531, 871) ได้ให้ความหมายของไตรสิกขาว่า ไตรสิกขา ข้อปฏิบัติที่ต้องศึกษา 3 อย่าง คือ อธิศีลสิกขา อธิจิตสิกขา อธิปัญญาสิกขา เรียกกัน ง่าย ๆ ว่า ศีล สมาธิ ปัญญา

สุนน อมรวิวัฒน์ (2538, 34) ได้แสดงแผนภูมิกระบวนการศึกษาเพื่อพัฒนา
 มนุษย์ตามหลักไตรสิกขา ดังนี้
อริศีลสิกขา

ภาพประกอบ 4 กระบวนการศึกษาเพื่อพัฒนามนุษย์ตามหลักไตรสิกขา
 ที่มา : สุนน อมรวิวัฒน์, 2538, 34

อมร โสภณวิเศษฐ์วงศ์ และคณะ (2539, 7) กล่าวว่า ไตรสิกขา คือ ข้อปฏิบัติ
 ที่ต้องศึกษา 3 ประการ คือ อริศีลสิกขา อริจิตสิกขา และอริปัญญาสิกขา หรือเรียกว่า ศีล
 สมาธิ ปัญญา

1. ศีล คือ ข้อปฏิบัติสำหรับอบรมความประพฤติทางกาย วาจา เพื่อให้สามารถดำรงตนด้วยดีในสังคม รักษาระเบียบวินัย ปฏิบัติหน้าที่และมีความรับผิดชอบต่อสังคม มีความสัมพันธ์กับสังคมในทางเกื้อกูลประโยชน์

2. สมาธิ คือ ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมด้านคุณภาพและสมรรถภาพของจิต เพื่อให้เกิดคุณธรรม หรือสมาธิอย่างสูง ทำให้จิตเข้มแข็งมั่นคงแน่วแน่ ควบคุมคนได้ดี มีสมาธิดีสงบบริสุทธิ ผ่องใส เหมาะสมกับการใช้ปัญญาอย่างลึกซึ้ง

3. ปัญญา คือ ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมปัญญา เพื่อให้เกิดความรู้แจ้ง เข้าใจสิ่งทั้งหลาย ตามความเป็นจริง สามารถคิดพิจารณาแก้ปัญหาต่างๆ และทำกิจทั้งหลายในทางที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ได้อย่างแท้จริง

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2543, 94 – 95) ได้ให้ความหมายของไตรสิกขาว่า คือกระบวนการพัฒนา ฝึกฝนอบรมตามหลักพระพุทธศาสนา ซึ่งตรงกับหลักภาษาไทยว่า “การศึกษา” เป็นกระบวนการที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเชื่อที่ว่ามนุษย์นั้นสามารถฝึกฝนอบรมได้ ดังนั้นการที่จะเป็นคนดีหรือคนเลว จึงไม่ใช่เรื่องของความบังเอิญหรือวาสนาใด ๆ หากขึ้นอยู่กับการมีความรู้ การเป็นผู้มีความคิด การเป็นผู้ได้รับการฝึกฝนอบรม และการอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี ในแง่พระพุทธศาสนา การฝึกฝนอบรม เป็นกระบวนการที่จะต้องดำเนินไปพร้อม ๆ กันใน 3 ด้านดังนี้

1. ด้านปัญญา (อริปัญญาศึกษา) การฝึกฝนอบรมต้องเริ่มที่ความรู้และความคิด ปัญญาในระดับนี้ถือว่าเป็นปัญญาในระดับพื้นฐาน หรือปัญญาธรรมดา อีกนัยหนึ่งอริปัญญาศึกษา ก็คือ สัมมาทิฐิ (ความรู้ชอบ) และสัมมาสังกัปปะ (ความคิดชอบ) ในมรรค 8 นั่นเอง

2. ด้านศีล (อริศีลศึกษา) คือการฝึกฝนควบคุมพฤติกรรมทางกาย วาจา และการดำรงชีวิต คือจะต้องเป็นผู้มีวาจาชอบ (สัมมาวาจา) เป็นผู้กระทำการชอบ (สัมมากรรมมันตะ) และเป็นผู้มีอาชีพในทางที่ชอบ (สัมมาอาชีพะ)

3. ด้านจิต (อริจิตศึกษา) คือ การฝึกจิตเพื่อให้จิตมีพลัง มีความแน่วแน่นมั่นคง หรืออีกนัยหนึ่ง คือการฝึกจิตเพื่อให้จิตนั้นเป็นจิตที่มีสมรรถภาพ คุณภาพ และสุขภาพที่ดี ซึ่งจิตในสภาพดังกล่าวถือว่าเป็นจิตที่สมบูรณ์ ในกระบวนการฝึกฝนจิตนั้นได้เพียรพยายามฝึกฝนจนกระทั่งปัญญา ศีล และจิตใจได้รับการพัฒนาอย่างสมบูรณ์เต็มที่แล้วก็จะเกิดปัญญาชนิดหนึ่งขึ้นในบุคคลนั้น ปัญญาี่จะเป็นปัญญาขั้นสูงสุดที่เรียกว่า “ญาณ” ซึ่งเป็นปัญญาในระดับการหยั่งรู้ สามารถทำลายกิเลส ตัณหา ให้หมดไปได้ และนอกจากจะเกิดญาณแล้วสภาพจิตของบุคคลนั้นก็จะเป็นจิตที่หลุดพ้น คือเป็นจิตที่อิสระโดยสมบูรณ์ ซึ่งเรียกสภาพจิตนี้ว่า วิมุติ บุคคลใดก็ตาม

เมื่อได้ฝึกฝนจนถึงขั้นเกิดญาณและมีสภาพจิตที่หลุดพ้นแล้ว เช่นนี้ ก็ถือว่าบุคคลนั้นจบการศึกษาตามกระบวนการของศาสนาเรียบร้อยแล้ว

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต, 2544, 351) กล่าวว่า สิกขา คือการศึกษาที่ฝึกอบรมพัฒนาชีวิต 3 ด้านนั้น มีดังนี้

1. สิกขา / การฝึกศึกษาด้านสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม จะเป็นสิ่งแวดล้อมทางสังคม คือ เพื่อนมนุษย์ ตลอดจนสรรพสัตว์ หรือสิ่งแวดล้อมทางวัตถุก็ตาม ด้วยอินทรีย์ เช่น ตา หู หรือ กาย วาจา ก็ตาม เรียกว่า คีล (อริคีลสิกขา)

2. สิกขา / การฝึกศึกษา ด้านจิตใจ เรียกว่า สมာธิ (อริจิตสิกขา)

3. สิกขา / การฝึกศึกษา ด้านปัญญา เรียกว่า ปัญญา (อริปัญญาสิกขา)

รวมความว่าการฝึกศึกษานั้นมี 3 อย่าง เรียกว่าสิกขา 3 หรือ ไตรสิกขา คือ คีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งเป็นระบบการศึกษาที่ทำให้บุคคลพัฒนาอย่างบูรณาการ และให้มนุษย์เป็นองค์รวมที่พัฒนาอย่างมีดุลยภาพ

ศุมน อมรวิวัฒน์ (2544, 27) ได้อธิบายเรื่องไตรสิกขาว่า การศึกษาตามหลักไตรสิกขานั้นต้องเป็นการฝึกหัดอบรมตนด้วยตนเอง และประเมิณผลสำเร็จด้วยตนเอง แต่มิได้ปิดกั้นการรับคำแนะนำสั่งสอนจากกัลยาณมิตร ไตรสิกขาเป็นการฝึกหัดอบรมที่เป็นขั้นตอนสืบเนื่องเริ่มจากรูปธรรมไปสู่นามธรรม เป็นการพัฒนามนุษย์ทั้งกาย วาจา ความคิด จิตใจ อารมณ์ สังคมและสติปัญญา

ณรงค์ ไหวหารเสาวภาคย์ (ม.ป.ป, อ้างถึงใน พุทธทาสภิกขุ, 2545, 123) ได้สรุปความหมายของไตรสิกขาว่า

คีล เป็นความถูกต้องของระบบวัตถุ คือ กาย วาจา

สมาธิ เป็นความถูกต้องของระบบจิต เป็นการพัฒนาคุณภาพ สมรรถภาพ และ สุขภาพจิต

ปัญญา เป็นความถูกต้องของระบบปัญญาทำให้มีความรู้ ความเห็น ความเชื่อ ความเข้าใจอย่างถูกต้องตามความเป็นจริง

สุวิทย์ มุลคำ (2546, 130) กล่าวถึงวิธีสอนแบบไตรสิกขามีขั้นตอน 3 ขั้นตอนดังนี้

1. ขั้นคีล ให้ผู้เรียนเลือกการกระทำถูกหรือผิด ในการตอบสนองสถานการณ์ที่ผู้สอนกำหนดให้ ในขั้นตอนนี้จะเกี่ยวข้องกับหลักปฏิบัติที่เรียกว่าคีลสิกขา เป็นการควบคุมตนเองให้อยู่ในความถูกต้องทางกาย วาจา การฝึกในขั้นคีล หรือคีลสิกขา นี้ผู้สอนอาจฝึกให้ผู้เรียนรักษาศีลโดยควบคุมกาย วาจาของตนเองให้อยู่ในระเบียบวินัยและศีลธรรม

2. ขั้นกำหนดสมาธิเป็นการฝึกขั้นต้นในการควบคุมสติ ให้ระลึกอยู่กับลมหายใจ เพื่อความระลึกรู้แน่นแน่วที่จุดเดียว ในขั้นตอนนี้จะเกี่ยวข้องกับหลักปฏิบัติที่เรียกว่า จิตศึกษา คือการปฏิบัติเพื่อดำรงสภาพจิตให้ปกติมั่นคงต่อความดิ่งาม โดยให้นักเรียนทำสมาธิ ประมาณ 5 นาที

3. ขั้นพิจารณาด้วยปัญญา ในขั้นตอนนี้จะเกี่ยวข้องกับหลักปฏิบัติที่เรียกว่า ปัญญา ศึกษาเป็นการทำความเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ตามสภาพที่เป็นจริง โดยเน้นการมองเห็นอย่างนั้นจริง แล้วกำหนดหลักความประพฤติของตน ให้ดำรงความดีไม่เป็นภัยต่อตนเองและผู้อื่น การฝึกในขั้นนี้ผู้สอนอาจให้ผู้เรียนพิจารณาความคิด ความรู้สึกของตนเอง จนเข้าใจดีตามสภาพความเป็นจริง หรือสามารถแก้ไขสถานการณ์ที่กำหนดให้ได้อย่างสมเหตุสมผล

ภาพประกอบ 5 ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขา

ที่มา : สุวิทย์ มูลคำ, 2546, 130

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า ไตรสิกขา มีความหมายตรงกับหลักภาษาไทย คือ การศึกษา ซึ่งเป็นกระบวนการพัฒนา ฝึกฝน อบรมตน ตามหลักพระพุทธศาสนาเพื่อให้เป็นคนดี ซึ่งการฝึกอบรมจะต้องพัฒนาไปพร้อม ๆ กันทั้ง 3 ด้านคือ คีต สมาธิ และปัญญาและจากหลักการนี้จึงได้มีการนำมาประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนที่เรียกว่าการสอนแบบ ไตรสิกขา ซึ่งถือว่าคนจะเกิดปัญญาได้จะต้องฝึกจิตให้มั่นคง มีสมาธิ พอจิตมีสมาธิ สามารถควบคุมสติได้ไม่วอกแวก จิตใจก็สงบปัญญาก็จะตามมา ทำให้สามารถรับรู้และเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างง่ายดายและชัดเจน

วิธีสอนโดยสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ

ศุนน อมรวิวัฒน์ (2533:161-166) ได้นำมาประยุกต์การสอนตามวิธีการของ พระพุทธเจ้า โดยเรียกวิธีการนี้ว่า การสอนโดยการสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ ดังต่อไปนี้

ขั้นตอนการสอน

1. ขั้นนำ การสร้างเจตคติที่ต่อครู วิธีการเรียนและบทเรียน

1.1 การจัดบรรยากาศในชั้นเรียนให้เหมาะสมกับระดับชั้นเรียน วัย และ ภูมิหลังของผู้เรียน วิธีการเรียนการสอน และบทเรียนที่สอน

1.2 บุคลิกภาพของครูและการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูกับศิษย์ แม้ในปัจจุบันยุคสมัยเปลี่ยนแปลงไป คุณสมบัติของครูคุณันที่วุฒิ ระดับการศึกษา ตำแหน่งและ อัตราเงินเดือน ที่ทำให้มีครูแตกต่างกันไป ทั้งด้านคุณธรรม ประสพการณ์ ความสามารถ จนทำให้ความศรัทธาที่ศิษย์มีต่อครูลดน้อยลง ความสัมพันธ์ก็ห่างเหินกันไป

ในการสอนแบบสร้างศรัทธา ครูจึงควรคงบุคลิกภาพที่ดีไว้ เช่น มีความ สะอาดแจ่มใส สงบและสำรวม มีสุขภาพจิตที่ดี มีความมั่นใจในตนเอง เป็นคนที่มีความเรียบง่าย

1.3 การเสนอสิ่งเร้าและแรงจูงใจ มีขั้นตอนดังนี้

1.3.1 ใช้สื่อการเรียนการสอนหรืออุปกรณ์และวิธีการต่าง ๆ เพื่อเร้า ความสนใจ เช่น การจัดป้ายนิเทศ นิทรรศการ เสนอเอกสาร ภาพกรณีปัญหา กรณีตัวอย่าง สถานการณ์จำลอง เป็นต้น

1.3.2 จัดกิจกรรมขั้นนำสนุกน่าสนใจ

1.3.3 ผู้เรียนได้ตรวจสอบความรู้ ความสามารถตนเอง และได้ รับทราบผลทันทีที่เป็นการเสริมแรง

2. ขั้นสอน

2.1 ครูเสนอปัญหาที่เป็นสาระสำคัญของบทเรียน หรือเสนอหัวข้อ เรื่องประเด็นสำคัญของบทเรียนด้วยวิธีการต่างๆ

2.2 ครูแนะแหล่งวิทยาการและแหล่งข้อมูล

2.3 ผู้เรียนรวบรวมข้อมูล ข้อเท็จจริง ความรู้และหลักการ โดยใช้ทักษะ ที่เป็นเครื่องมือของการเรียนรู้ ทักษะทางวิทยาศาสตร์ และทักษะทางสังคม

2.4 จัดกิจกรรมที่เร้าให้เกิดการคิดวิธีต่าง ๆ การจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนรู้จักคิด จะต้องเป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนมีส่วนร่วมได้ลงมือค้นคว้า ได้พบกับสิ่งเร้า เกิดความสนใจที่จะคิด ต่อไปจนสามารถสรุปความคิดได้

2.5 ผีการสรุปประเด็นของข้อมูลความรู้และเปรียบเทียบประเมินค่าโดย
วิธีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ทดลอง ทดสอบ จัดเป็นทางเลือก และทางออกของการแก้ปัญหา

2.6 ดำเนินการเลือกและตัดสินใจ

2.7 กิจกรรมที่ใช้ฝึกปฏิบัติเพื่อพิสูจน์ผลการเลือกและตัดสินใจนั้นต้อง

ให้ผลประจักษ์จริง

3. ขั้นสรุป

3.1 ครูและผู้เรียนสังเกตวิธีการปฏิบัติ ตรวจสอบ และปรับปรุงแก้ไข
ให้ปฏิบัติถูกต้อง

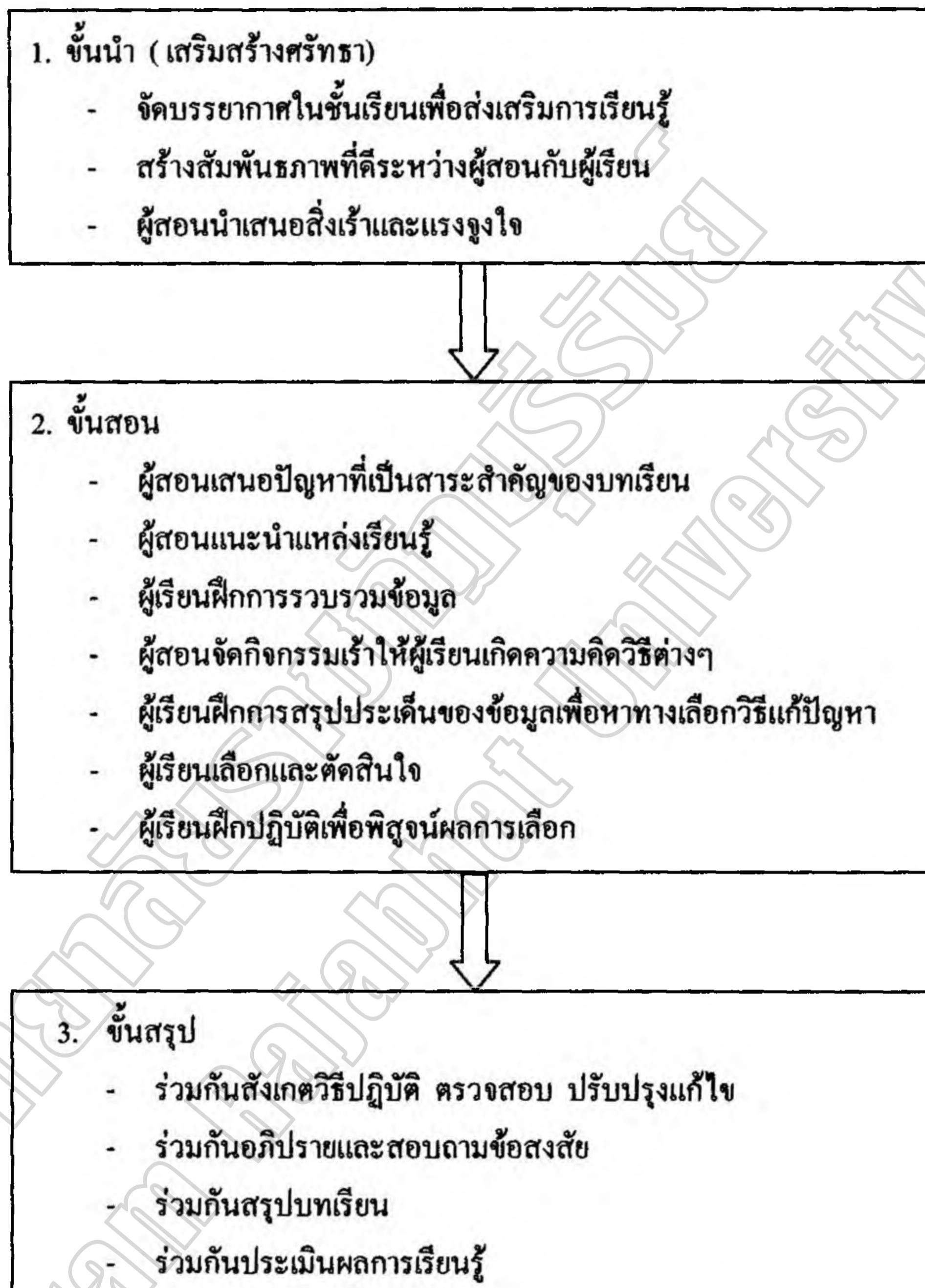
3.2 อภิปรายและสอบถามข้อสงสัย

3.3 สรุปผลการปฏิบัติ

3.4 สรุปบทเรียน

3.5 วัดและประเมินผล

ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้โดยสร้างศรัทธาและ โยนิโสมนสิการ สามารถสรุป
เป็นภาพประกอบได้ดังนี้

ภาพประกอบ 6 ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้โดยสร้างศรัทธาและ โยนิโสมนสิการ

ที่มา : สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ, 2545, 140-141

กล่าวโดยสรุป การสอนโดยการสร้างศรัทธานั้น ครูเป็นบุคคลสำคัญที่สามารถจัดสภาพแวดล้อม จูงใจ และวิธีการสอนให้นักเรียนเกิดศรัทธาที่จะเรียนรู้ และได้ฝึกฝนวิธีการคิด โดยแบบคายนำไปสู่การปฏิบัติ ปฏิบัติจนประจักษ์จริง มุ่งเน้นให้ครูเป็นกัลยาณมิตรของนักเรียน

ครูและนักเรียนมีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน นักเรียนได้มีโอกาสคิด แสดงออก ปฏิบัติอย่างถูกวิธี จนสามารถใช้ปัญญาแก้ไขปัญหาได้อย่างเหมาะสม

วิธีสอนแบบธรรมสภาัจฉา

นักการศึกษาหลายท่านได้กล่าวถึงวิธีสอนแบบธรรมสภาัจฉา ไว้ดังนี้

สุมน อมรวิวัฒน์ (2535, 173-174) ได้นำพุทธวิธีสอนดังกล่าวมาประยุกต์ จัดเป็นกระบวนการเรียนรู้ขึ้นเรียกว่ากระบวนการธรรมสภาัจฉา หมายถึงการเรียนรู้จาก กระบวนการสนทนา อภิปราย ชักถาม ได้เถียงกันทางวิชาการ มีวิธีการ 4 ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ 1 การแสวงหาความรู้

หากพิจารณาตามลำดับของมงคลสูตรจะเห็นได้ว่า การสนทนาธรรมเป็นข้อ ที่ตามมาภายหลังการฟังธรรม แสดงว่าเมื่อได้ฟังคำสอนหรือเนื้อหาสาระแล้ว จำเป็นต้องมีการแสวงหาความรู้เพิ่มเติมจากแหล่งเรียนรู้ประเภทต่าง ๆ เช่น การอ่าน ค้นคว้าข้อมูลเพิ่มเติม การสนทนา การสังเกต การฝึกหัด อบรม การจดบันทึก ทั้งนี้เพื่อความพร้อมในการแลกเปลี่ยน ความคิดเห็น

ขั้นที่ 2 การค้นพบประเด็นความรู้

เมื่อนักเรียนแสวงหาความรู้จนได้ข้อมูลมากพอ ก็ต้องมีการจัดหมวดหมู่ จำแนกประเด็นต่าง ๆ ให้ชัดเจนเพื่อจะสามารถนำมาใช้แสดงเหตุผลในการสนทนาได้ และสามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับเพื่อนในกลุ่มได้ตามหลักวิชาการ มิใช่เพียงโดยใช้สามัญสำนึกแต่เพียง อย่างเดียว

ขั้นที่ 3 การวิเคราะห์และประเมินค่าความรู้

เมื่อได้จัดประเด็นความรู้แล้วผู้เรียนได้รับการฝึกให้รู้จักวิเคราะห์ จัดประเด็น แนวคิด แนวปฏิบัติ วิเคราะห์จุดเด่น จุดด้อย เกิดความเข้าใจ เห็นคุณค่า และได้แนวปฏิบัติ ที่ชัดเจน

ขั้นที่ 4 การพิสูจน์ความรู้ด้วยการปฏิบัติในชีวิตประจำวัน

หรือทดลองวิธีการปฏิบัติตามความคิดที่ได้วิเคราะห์คุณค่าแล้ว มีการทบทวน ประเมินผล การปฏิบัติและปรับปรุงวิธีการให้เหมาะสมอยู่เสมอ

ก่อนเข้าสู่ขั้นตอนทั้ง 4 ขั้นอันเป็นการสนทนาธรรม สุมน อมรวิวัฒน์ ได้กล่าวถึงการเริ่มกระบวนการธรรมสภาัจฉา ซึ่งเป็นความรู้สึกลึกซึ้ง ลือเลื่อง เห็นคุณค่า ของการเรียนรู้ มีความเชื่อถือไว้วางใจต่อกันและกันทั้งครูทั้งศิษย์ นอกจากนั้นครูควรจัดบรรยาย และตั้งแวดล้อมที่ปลูกเร้าและเสริมแรงให้เกิดการเรียนรู้ มีสื่อการสอนที่ช่วยขยาย หรืออธิบาย ประเด็นต่าง ๆ ของเนื้อหาสาระที่ละเอียดครอบคลุม

นอกจากนั้นครูควรฝึกทักษะการสื่อความหมาย การใช้ภาษาทั้งที่ฟัง พูด อ่าน เขียน คิด จับประเด็น จดบันทึก ตลอดจนมารยาทในการแสดงความคิดเห็นที่เหมาะสม คุณสมบัติของครูในฐานะผู้นำการสนทนา หรือผู้จัดการสนทนาที่มีความสำคัญ ครูควรปฏิบัติตนเป็นกัลยาณมิตรของศิษย์ มีความสามารถในการจัดการสนทนาและอภิปรายแบบต่าง ๆ มีใจกว้าง รับฟังความคิดเห็นที่หลากหลาย และสามารถนำการสนทนาที่กำลังจะออกนอกเรื่องให้กลับเข้าสู่ประเด็นได้ตรงจุดประสงค์ของบทเรียน ครูควรให้กำลังใจนักเรียนที่ขาดความมั่นใจในการแสดงความคิดเห็น และสามารถสรุปสาระการสนทนาให้เป็นแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจน ประเมินผลได้

การเรียนรู้โดยกระบวนการธรรมสภาัจฉามีได้เป็นเพียงการสนทนาเพื่อแสวงหาความรู้เท่านั้น แต่ยังเป็นการฝึกฝนคิดอย่างแยกย่อยอีกด้วย สุคนธ์ สิ้นทพานนท์ (2538, 108-102) ได้ฝึกให้นักเรียนคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัยโดยจัดกิจกรรมตามแนวการสอนแบบธรรมสภาัจฉา ดังนี้

หลังจากกิจกรรมการสร้างศรัทธาและสร้างบรรยากาศการเรียนรู้แล้วครูได้จัดกิจกรรม คือ

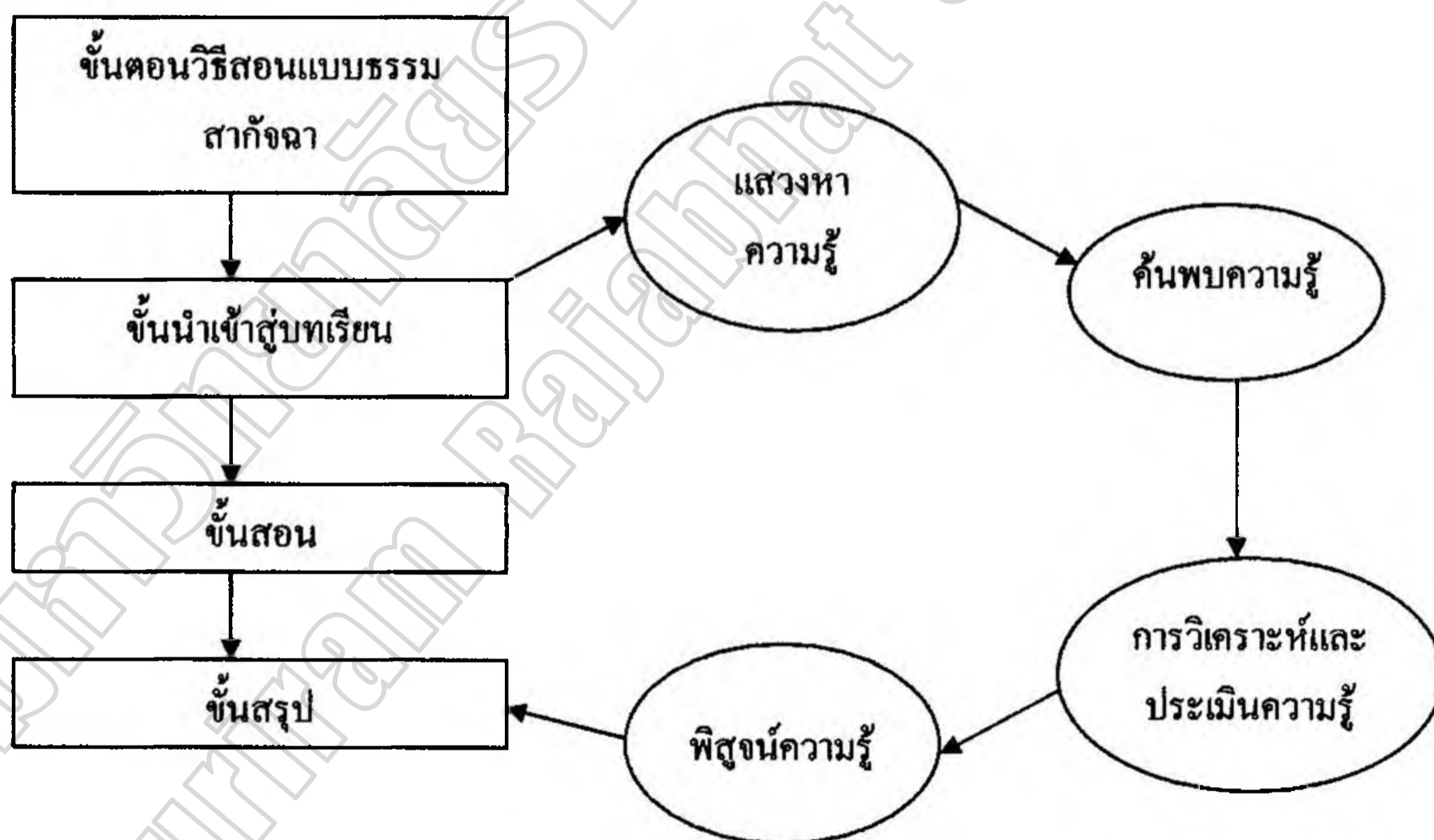
1. นักเรียนศึกษาจุดประสงค์ของบทเรียนเพื่อทราบว่ากำลังทำอะไร จะทำให้เกิดผลอย่างไร
2. จัดกิจกรรมนำสู่บทเรียนเพื่อให้นักเรียนได้เห็นปัญหา และหาแนวทางในการแก้ไขปัญหา เห็นคุณค่าของการแก้ไขปัญหาย่างถูกต้อง
3. นักเรียนร่วมกันศึกษาค้นคว้าหาความรู้จากเอกสาร ตำรา ข่าว เหตุการณ์ ป้ายนิเทศ และสื่ออุปกรณ์ต่าง ๆ นำมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และร่วมกันสรุปประเด็นความรู้ โดยมีครูคอยช่วยชี้แนะอย่างมีเมตตา
4. นักเรียนฝึกคิดวิเคราะห์ และประเมินค่าความรู้อย่างมีเหตุผล โดยนำกรณีตัวอย่างมาฝึกให้นักเรียนคิดหาสาเหตุของปัญหา หรือคิดแก้ปัญหาโดยใช้วิธีคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย
5. ฝึกการสรุปประเด็นของข้อมูลความรู้และประเมินค่าโดยวิธีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันในกลุ่มและเสนอต่อชั้นเรียน โดยครูเป็นผู้ช่วยให้คำแนะนำ
6. จัดกิจกรรมฝึกปฏิบัติ พิสูจน์ความรู้ ให้นักเรียนทุกคนได้วางแผนการปฏิบัติตนและเลือกแนวปฏิบัติตามหลักธรรมที่ได้เรียนไปแล้ว ทั้งในเวลาเรียนและนอกเวลาเรียน โดยให้เลือกแนวทางที่สามารถปฏิบัติได้คล้ายคลึงกันในกลุ่มของตนเพื่อจะได้รู้ถึงปัญหาและสาเหตุของปัญหาในการปฏิบัติ เพื่อจะได้นำมาอภิปรายร่วมกันและหาแนวทางแก้ไข

7. ให้นักเรียนทุกคนได้พิสูจน์ความรู้ด้วยการปฏิบัติจริงตามแนวทางที่กลุ่มของตน ได้เลือกไว้โดยใช้เวลาปฏิบัติ 1 สัปดาห์

8. สรุปผลการปฏิบัติและพิสูจน์ความรู้ตามทางเลือกของนักเรียนแต่ละกลุ่ม โดยสมาชิก แต่ละกลุ่มนำผลการปฏิบัติมาเล่าสู่กันฟัง มีเรื่องใดที่เป็นปัญหา และอุปสรรคหาสาเหตุของปัญหาและช่วยกันเสนอแนะแนวทางแก้ไข หรือถ้าคนใดในกลุ่มได้ผลดีจากการปฏิบัติให้ช่วยกันหาสาเหตุของผลการปฏิบัตินั้น โดยใช้วิธีแบบสืบสาวเหตุปัจจัย

9. นำผลสรุปการปฏิบัติตนของแต่ละกลุ่มแลกเปลี่ยนกัน โดยให้นักเรียนแสดงออกด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น พูด เขียน ฯลฯ เพื่อแสดงความมั่นใจว่าธรรมชาติที่เรียนในบทเรียนมีความเป็น ไปได้ มีคุณค่า และปฏิบัติได้ผลจริง แล้วประเมินผลการปฏิบัติโดยวิเคราะห์ผลที่เกิดขึ้น ประเมินตนเองรับฟังการประเมินโดยผู้อื่นและปรับปรุงตนเอง

สุคนธ์ สิ้นทพานนท์ และคณะ (2538, 231) ได้แสดงการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบธรรมสภาัจฉาไว้ดังนี้

ภาพประกอบ 7 การจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบธรรมสภาัจฉา

ที่มา : สุคนธ์ สิ้นทพานนท์ และคณะ, 2538, 231

กระบวนการธรรมสาส์นหรือการสนทนาธรรมนี้ นอกจากเป็นการเรียนรู้ด้านคุณธรรม ด้านการสร้างสรรค์ และฝึกวิธีการคิดที่ถูกต้องแล้ว ในส่วนบุคคลยังเป็นการฝึกคุณสมบัติทางทักษะสังคม คือ การยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น ความมั่นใจในตนเอง การปรับตัวในกระบวนการกลุ่ม และการทำงานร่วมกับกลุ่มอย่างมีความสุข เพราะได้ลดอัตรการถือตัวลงไป ทางทักษะการทำงานนั้น ผู้เรียนได้ฝึกการแสวงหาความรู้ การค้นพบความรู้ที่หลากหลายแล้วนำมาจับประเด็น คัดลอก แล้วนำมาวางแผนสู่การปฏิบัติ ตลอดจนรู้จักบทวนผลการปฏิบัติด้วยตนเอง ในส่วนสังคมนั้นการฝึกสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นโดยมีฐานะการคิดทางวิชาการและทางคุณธรรมนั้นช่วยให้สังคมและชุมชนสามารถทำความเข้าใจกันในประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้น ช่วยลดความขัดแย้ง เปิดโอกาสให้ผู้สูญเสีย ไม่ได้รับความเป็นธรรมได้ แสดงปัญหาของเขาอย่างสันติวิธี

การเรียนรู้โดยกระบวนการธรรมสาส์น จึงเป็นกิจกรรมบูรณาการที่ฝึกฝนทักษะภาษา ทักษะการแสวงหาและค้นพบความรู้ ทักษะการคิดหาเหตุผล ทักษะกระบวนการกลุ่ม ทักษะทางสังคม และคุณธรรมด้านการสร้างสรรค์ความเป็นกัลยาณมิตร กระบวนการธรรมสาส์นนี้ครูสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ในการเรียนการสอนทุกวิชา มิได้จำกัดอยู่เฉพาะการสอนจริยศึกษาเท่านั้น

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต, 2544, 46) ได้กล่าวว่าการสอนของพระพุทธเจ้ามีหลายแบบ หลายอย่าง ที่น่าสังเกต หรือพบบ่อย ได้แก่วิธีสอนแบบสาส์น ซึ่งวิธีนี้น่าจะเป็นวิธีที่ทรงใช้บ่อย ไม่น้อยกว่าวิธีใด ๆ โดยเฉพาะเมื่อมีผู้เข้ามาเฝ้า หรือมาพบนั้น ยังไม่ได้เลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา ยังไม่รู้ ยังไม่เข้าใจหลักธรรม ในการสนทนา พระพุทธเจ้ามักจะทรงเป็นฝ่ายถามนำคู่สนทนาเข้าสู่ความเข้าใจธรรม และความเลื่อมใสศรัทธาในที่สุด แม้ในหมู่พระสาวก พระองค์ก็ทรงใช้วิธีนี้ไม่น้อย และทรงส่งเสริมให้สาวกสนทนาธรรมกัน

สุน อมรวิวัฒน์ (2544, 130-134) ได้อธิบายเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่าในสมัยที่พระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่บรรดาสาวกทั้งหลายนั้น ทรงใช้วิธีการสั่งสอนด้วยการสื่อสารทางวาจาเป็นส่วนใหญ่ ทั้งที่สอนเป็นรายบุคคล และสอนเป็นกลุ่ม ทั้งนี้เนื่องจากยังไม่มีสื่อการสอนทางเทคโนโลยีมาช่วย พระองค์ทรงใช้วิธีการสนทนาธรรมปจฉาวิสัชนา ยกตัวอย่าง นำธรรมชาติแวดล้อมและเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นมาเปรียบเทียบขยายความ คำสอนให้เป็นที่เข้าใจชัดเจน

มงคลสูตร ธรรมอันนำมาซึ่งความสุขความเจริญ 38 ประการนั้น มงคลข้อที่ 26 กาเลน รมมสสวนิ แปลว่า ฟังฟังธรรมตามกาล หาโอกาสแสวงหาความรู้เกี่ยวกับหลักความจริง ความดีงาม และเรื่องที่เป็นประโยชน์ ส่วนมงคลข้อที่ 30 กาเลน รมมสาส์นจจา

แปลว่า ฟังสนทนาธรรมตามกาล หาโอกาสสนทนาแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็นเกี่ยวกับ
หลักความจริง ความดีงาม และเรื่องที่เป็นประโยชน์

หากพิจารณาความหมายของมงคลทั้งสองข้อข้างต้น ตามคำแปลจาก
พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม (พระเทพเวที, ป.อ. ปยุตฺโต, 2532) จะเห็นว่ามงคล
ข้อที่ 26 นั้นเป็นเพียงการฟังคำสั่งสอน ส่วนมงคลข้อที่ 30 เป็นการสนทนาแลกเปลี่ยน
ความคิดเห็น การปจฉาวิสัชนา การซักถาม การค้นคว้าหาคำตอบ และร่วมกันอภิปรายเนื้อหา
สาระจนแจ่มแจ้งชัดเจนนำไปปฏิบัติได้

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่า กระบวนการธรรมสาส์กัจจนานั้นเป็นการสนทนา
ซักถาม หรือได้ตอบกันตามหลักวิชาการ แสดงว่าผู้สนทนาต้องมีความสามารถในการใช้ภาษา
เพื่อการสื่อสาร สามารถฟัง จับประเด็น และวิเคราะห์ แสดงความคิดเห็นได้ชัดเจน มีความสนใจ
ใฝ่รู้ และถือว่าการสนทนาเช่นนี้เป็นวิธีการเรียนรู้อย่างหนึ่ง

การนำกระบวนการธรรมสาส์กัจจนามาใช้ในการศึกษาปัจจุบันสามารถนำมาปฏิบัติ
ได้ ทั้งที่เป็นการศึกษาในระบบ (ควรเป็นการสอนในระดับที่นักเรียนมีทักษะภาษาดีพอแล้ว)
การจัดการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย สื่อมวลชนทั้งทางวิทยุ และโทรทัศน์ก็ได้
จัดรายการสนทนาเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้กันอย่างกว้างขวางมากขึ้น ทั้งนี้ประเด็นหัวข้อการ
สนทนาไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะด้านธรรมะเท่านั้น เนื้อหาสาระได้เพิ่มขึ้นอย่างหลากหลายตาม
เหตุการณ์และความสนใจของคนในสังคม

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่าการสอนแบบธรรมสาส์กัจจา จะเป็นการสอนที่
พระพุทธเจ้าทรงใช้บ่อย ๆ โดยถาพนำคู่สนทนาเข้าสู่ความเข้าใจธรรม และเป็นการสอนที่ใช้
การสนทนาเป็นหลัก รวมทั้งมุ่งเน้นให้นักเรียนศึกษาค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง โดยใช้
กระบวนการกลุ่มเพื่อให้ผู้เรียนมีทักษะการคิดหาเหตุผล ทักษะทางสังคม และนำความรู้ที่ได้มา
สนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันในหมู่นักเรียนและครูผู้สอน นอกจากนี้ยังเป็น
การส่งเสริมการทำงานร่วมกันกับผู้อื่น ได้อย่างมีความสุขอีกด้วย

วิธีสอนตามหลักพหุสูต

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับวิธีสอนตามหลักพหุสูต
ประกอบด้วยรายละเอียด ดังนี้

ความหมายของพหุสูต

พระราชสิทธิมนี (โชคก ป .ธ. 9, 2511, 76) ได้อธิบายว่า “ พหุสูต หรือ
พหุสูต ” มีความหมายเช่นเดียวกับคำว่า “ พาหุสัจจะ ” แปลว่า ได้ยินได้ฟังมาก เป็นคนคงแก่เรียน
ซึ่งพหุสูตนั้นมีอยู่ 3 ประการ คือ

1. ปริยัติสุดตะ เป็นพหูสูตเฉพาะปริยัติ หมายความว่า ใครได้ศึกษาเล่าเรียนมามากก็เป็นพหูสูตได้

2. ปฏิบัติสุดตะ เป็นพหูสูตเพราะปฏิบัติ หมายความว่า ใครได้ลงมือปฏิบัติธรรมมากจนเป็นพหูสูตได้

3. ปฏิเวธสุดตะ เป็นพหูสูตเพราะรู้แจ้งรู้จริง หมายความว่า ใครได้ลงมือปฏิบัติธรรมมาก จนรู้แจ้งรู้จริงอริยสัจ 4 แล้ว ผู้นั้นเชื่อว่าเป็นพหูสูต

สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (พิทพ รมุขโร, 2535, 124) กล่าวว่า พหูสูต คือ ผู้คงแก่เรียนหมายเอาการศึกษาเล่าเรียนมามาก ทั้งทางโลกและทางธรรม การศึกษาทางโลกมี 4 อย่าง คือ พุทธิศึกษา จริยศึกษา พลศึกษา และหัตถศึกษา การศึกษาทางธรรมมี 2 อย่าง คือ การศึกษาชั้นปริยัติธรรม และการศึกษาชั้นปฏิบัติ

พระมหาเจดีย์ว กิตติปาโล (2537, 37) กล่าวว่า คำว่า “พหูสูต” หมายถึง ผู้สดับรับฟังมาก ผู้ศึกษาเล่าเรียนมาก

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2542, 775) ได้ให้ความหมายของพหูสูตไว้ว่า ผู้มีความรู้เพราะได้สดับรับฟังหรือศึกษาเล่าเรียนมามาก

กล่าวโดยสรุปความหมายของพหูสูต คือ ผู้มีความรู้คือผู้ได้สดับรับฟังหรือศึกษาเล่าเรียนมามาก ทั้งทางโลกและทางธรรม เป็นผู้ฉลาดรู้คือรู้จักเลือกเรียนในสิ่งที่ควรรู้ เป็นคนช่างสังเกต ซึ่งเป็นคุณสมบัติของบุคคลที่ใฝ่รู้ใฝ่เรียนโดยทั่วไป และเป็นต้นทางแห่งปัญญา

วิธีการฝึกคนให้เป็นพหูสูต

ได้มีผู้อธิบายวิธีฝึกคนให้เป็นพหูสูตไว้ดังนี้

ฐานวุฑฺโฒ ภิกขุ (2529, 65-67) ได้กล่าวถึงวิธีการฝึกคนให้เป็นพหูสูตว่า มีอยู่ 5 ประการ ซึ่งนักเรียน นักศึกษาพึงมีหลักในการปฏิบัติให้เป็นพหูสูตได้ดังนี้

1. ฉลาดเลือกเรียนแต่สิ่งที่ควร
2. ตั้งใจเรียนอย่างเต็มความสามารถ
3. หากความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ
4. หากความรู้ทางธรรมควบคู่กันไปกับความรู้ทางโลก
5. ทรงจำไว้เป็นอย่างดี พร้อมทั้งจะนำความรู้ไปใช้ได้ทันที

สรุปได้ว่า การฝึกคนให้เป็นพหูสูตนั้น คือ มีความฉลาดรู้จักเลือกเรียนแต่สิ่งที่มีคุณค่าตั้งใจเรียน และเรียนอย่างเต็มความสามารถ แสวงหาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ มีความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม มีความทรงจำอันดีพร้อมที่จะนำความรู้ไปใช้ได้ทันที ทำให้ผู้ปฏิบัติ

เป็นคนฉลาดรู้เท่าทันเหตุการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เป็นหลักปฏิบัติที่สำคัญของนักเรียน นักศึกษา

กรมวิชาการ (2544, 178) ได้อธิบายวิธีการสอนตามหลักทฤษฎี 3 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1. การสร้างศรัทธา

- 1.1 การจัดบรรยากาศของชั้นเรียนให้เหมาะสม
- 1.2 บุคลิกภาพของครูและการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูกับนักเรียน
- 1.3 การเสนอสิ่งเร้าและสร้างแรงจูงใจใฝ่รู้

2. การฝึกทักษะภาษาตามหลักทฤษฎี

- 2.1 การฝึกหัดฟัง พูด อ่าน เขียน
- 2.2 การฝึกปรือ เพื่อจับประเด็นสาระและจดจำ
- 2.3 การฝึกฝน ฝึกการใช้ภาษาให้แคล่วคล่องชัดเจน
- 2.4 การฝึกคิดพิจารณาจนเข้าใจแจ่มแจ้ง มีวิคิด ดังนี้
 - 2.4.1 คิดจำแนกแยกแยะ
 - 2.4.2 คิดเชื่อมโยงสัมพันธ์
 - 2.4.3 คิดสรุปหลักการ
- 2.5 การฝึกสรุปรวบรวมสาระความรู้เป็นหลักการด้วยความเข้าใจแจ่มแจ้ง และนำไปใช้ได้จริง (ขั้นการสอนที่ 2.4 และ 2.5 ผสมกลมกลืนกันมากตั้งแต่ขั้นที่ 2.4 เน้นการฝึกคิด ส่วนขั้นที่ 2.5 เน้นการสรุปและนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน)

3. การมองตนเองและการประเมินของกัลยาณมิตร

- 3.1 การวัดและประเมินตนเอง
- 3.2 การวัดและประเมินโดยเพื่อนนักเรียน
- 3.3 การวัดและประเมินโดยครูผู้สอน
- 3.4 การซ่อมเสริมและช่วยเหลือกันฉันกัลยาณมิตร

จากที่กล่าวมาพอสรุปได้ว่า การสอนตามหลักทฤษฎี เน้นการสร้างศรัทธา ที่ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน เน้นการฝึกหัด ฝึกปรือ และฝึกฝน เน้นการคิดอย่างถูกต้องแยกแยะ และเน้นการนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน

วิธีสอนแบบปจฉาวิสัชนา

ได้มีผู้กล่าวถึงวิธีสอนแบบปจฉาวิสัชนาไว้ดังนี้

ประคิษฐ์ พรหมเสนา (2523, 54 ก) ได้สรุปคำถามของพระพุทธเจ้าและมหาสาวก สาวิกา โดยจำแนกคำถามออกเป็น 4 อย่าง คือ

1. เอกังสทกรณียปัญหา คือปัญหาที่ตอบตรงไป ตรงมา ตามตัวมีคำตอบเดียว ไม่ต้องขึ้นอยู่กับเหตุผลประกอบ ซึ่งมักจะใช้คำตอบง่ายๆ เช่น ไม่ใช่ ดี ถูกต้อง ไม่ถูกต้อง เป็นต้น

2. ปฏิปจฉาทวารณียปัญหา คือปัญหาที่ต้องย้อนถามให้แจ่มแจ้งในปัญหาว่าผู้ถามเน้นเรื่องใด ให้ตอบอย่างไร เงื่อนไขอย่างไร เป็นปัญหาที่มีคำตอบขึ้นอยู่กับเหตุผลเงื่อนไขประกอบ

3. รูปณียปัญหา คือปัญหาที่ไม่ควรตอบ หรือยับยั้งเสีย ไม่ตอบโดยยอมรับ และชี้แจงให้ทราบว่าไม่จำเป็น เสียเวลา ไม่ช่วยให้เข้าใจดีขึ้น นอกเรื่อง ไม่มีคุณค่า ไม่มีประโยชน์ ต่อเรื่องที่ดำเนินอยู่

4. วิภังชพยากรณียปัญหา ปัญหาที่ต้องแยกความตอบ เช่นถามว่าสิ่งที่เป็นอนิจจัง ได้แก่ จักษุ ไซ้ไหม ฟังแยกความออกตอบว่าไม่เฉพาะจักษุเท่านั้น ถึงโสตะ ฆาณะ ก็เป็นอนิจจัง

จากการพิจารณาวิเคราะห์การสอนแบบปจฉา วิสัชนาของพระพุทธเจ้า และยึดหลักการสอนทั่วไปประกอบแล้ว พอดีกำหนดหลักการใช้คำถาม และคำตอบที่ดีดังนี้

1. ใช้คำถามนำ หรือคำถามที่ผู้ตอบตอบได้ด้วยความมั่นใจ สบายใจ ถามเรื่อง que ผู้ตอบมีประสบการณ์แล้ว ไม่เริ่มด้วยคำถามที่ยากเกินไป

2. ถ้าผู้สอนถูกถาม ไม่ควรรีบตอบคำถามทันที แต่เปลี่ยนคำถามนั้นเป็นคำถามนำ คำถามที่ง่ายขึ้น ย้อนถามคืนให้ผู้ถามคิดค้นหาคำตอบเองจนหายข้องใจ

3. ใช้คำตอบหรือตั้งคำถามที่เชิญชวนให้อยากตอบ ตอบได้หลายแง่ ตอบได้อย่างเสรี มีคำตอบที่ขึ้นอยู่กับเหตุผลประกอบ

4. ใช้คำถามที่ตอบตามเหตุผลที่เป็นจริง ตอบได้ละเอียดชัดเจน สามารถยกตัวอย่างได้ เปรียบเทียบให้เข้าใจชัดเจน

5. ใช้คำถามที่เตรียมไว้ดีแล้ว สามารถให้ผู้ตอบได้ใช้ความคิด ความรู้ ความเข้าใจในการตอบ สามารถตอบได้อย่างกว้างขวาง ชัดเจน ช่วยให้ผู้ถามและผู้ตอบเข้าใจเนื้อหา ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ถามและตอบตามลำดับขั้นตอนของเนื้อหา

6. ในการถามและตอบต้องใช้จิตวิทยาพิจารณาความเหมาะสมว่าจะใช้คำถาม คำตอบ คำอธิบายลักษณะใด เมื่อใด กับใคร

7. มีการเสริมแรง และมีปฏิริยาต่อการตอบ การถามอย่างเหมาะสม เช่น ยกย่องชมเชย ย้ำ พยักหน้า ตอบเฉย

8. ใช้คำถามชัดเจน ตรงจุด ตรงประเด็น

9. ไม่เป็นคำถามที่ดูถูกสติปัญญาของผู้ตอบ ไม่ถามอวดภูมิแข่งกัน แต่ถามด้วยความเคารพ ด้วยหวังให้เกิดประโยชน์แก่ทั้งสองฝ่าย และยังประโยชน์ผู้ฟังอื่น ๆ เป็นสำคัญ

ประดิษฐ์ พรหมเสนา (2524,19 ข) ได้กล่าวว่า วิธีสอนแบบปวงฉาวิสัยนา คือ วิธีสอนแบบ ถาม - ตอบ โดยกำหนดว่าฝ่ายหนึ่งเป็นฝ่ายถาม (ปวงฉา) และอีกฝ่ายหนึ่งเป็นฝ่ายตอบ (วิสัยนา) การสอนแบบนี้นิยมใช้กันมากในสมัยพระพุทธกาล เป็นวิธีที่จะเป็นพื้นฐาน ทำให้ผู้ถาม ผู้ตอบ ได้ใช้สติปัญญา รู้จักตั้งคำถาม ตอบคำถาม คิดเป็น สามารถอธิบายชี้แจง ให้ผู้อื่นอธิบายได้ดี และนำไปสู่การคิดแสวงหาความจริง

วิธีสอนแบบปวงฉาวิสัยนา มี 4 ขั้นตอนดังนี้

1. ขั้นนำ ประกอบด้วย

1.1 สร้างบรรยากาศให้ผู้เรียนพร้อมที่จะเรียนดังนี้

1.1.1 ชักถาม ทบทวนเนื้อหาที่เรียนผ่านมาแล้ว

1.1.2 สนทนาเรื่องที่น่าสนใจและเกี่ยวข้องกับเนื้อหา แล้วโยงไปสู่

คุณธรรม ที่จะเรียนต่อไป

1.2 ใช้ภาพข่าวหรือเหตุการณ์เป็นสื่อในการสนทนา ชักถาม เพื่อนำไปสู่เนื้อหาที่จะปวงฉาวิสัยนา

2. ขั้นสอน ประกอบด้วย

2.1. ผู้สอนนำเข้าสู่เนื้อหาให้ผู้เรียนตอบโดย

2.1.1 ใช้คำถามง่าย ๆ ก่อน เป็นการถามข้อเท็จจริง ความจำ

2.1.2 ใช้คำถามปลายเปิด เป็นการถามความเข้าใจและให้เหตุผล

ประกอบคำถามนั้น

2.1.3 ถามโดยใช้อุปกรณ์หรือยกตัวอย่างประกอบ เพื่อให้ผู้เรียนสนใจ หรือเข้าใจเนื้อหามากขึ้น

2.2 กระตุ้นและส่งเสริมให้ผู้เรียนทุกคนมีส่วนร่วมในกิจกรรม การใช้คำถามและการค้นคว้าหาคำตอบด้วยตนเอง

3. ขั้นสรุป ประกอบด้วย

3.1 เมื่อผู้เรียนได้รับคำตอบ ความรู้ ความเข้าใจ ตามเนื้อหา ตามจุดมุ่งหมาย แล้ว ให้ผู้เรียนช่วยกันสรุป โดยครูอาจถามนำเพื่อเป็นแนวทาง

3.2 สรุป โดยการซักถาม เนื้อหาเป็นการสรุปบทเรียน

4. ขั้นการประเมินผล ประกอบด้วย

4.1 ซักถามเกี่ยวกับเนื้อหาโดยตอบปากเปล่า

4.2 เรียงความหรือบรรยาย อธิบายเนื้อหา

4.3 ประเมินจากการตั้งคำถาม

4.4 ประเมินจากการทำแบบฝึกหัด แบบทดสอบ

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า การสอนแบบ ปุจฉา วิสัชนา คือ การสอนแบบปุจฉา วิสัชนา เป็นการสอนโดยมีการถาม ตอบ ระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน ซึ่งครูเป็นผู้ถาม นักเรียนเป็นผู้ตอบ หรือนักเรียนกับนักเรียนถาม – ตอบกันเอง โดยฝ่ายหนึ่งเป็นผู้ถามอีกฝ่ายหนึ่งเป็นผู้ตอบ ซึ่งผู้ถามจะกระตุ้นหรือส่งเสริมให้ผู้เรียนเป็นผู้ตอบ รวมทั้งมีการยกตัวอย่างสถานการณ์ต่างๆ ขึ้นมาเพื่อเป็นการจุดประเด็นให้เกิดการซักถาม

วิธีสอนแบบเผชิญสถานการณ์

นักการศึกษาได้กล่าวถึงวิธีสอนแบบเผชิญสถานการณ์ ไว้ดังนี้

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2545,อ้างถึงในสุนน อมรวิวัฒน์ 2533,169)

ได้จัดวิถีทางของชีวิตที่สัมพันธ์กับวิธีการศึกษาไว้ดังต่อไปนี้

1. การเผชิญชีวิตเมื่ออุบัติขึ้นและเจริญเติบโต ย่อมผ่านพบผู้คน สิ่งแวดล้อม และเหตุการณ์มากมายหลายแบบ คนทุกวัย ต้องเผชิญกับความสับสน ความเปลี่ยนแปลง

2. การผจญ ความสับสนและซับซ้อนของประสบการณ์ที่บุคคลได้ผ่าน ทำให้เกิดเงื่อนไขและปัญหา เขาต้องเรียนรู้วิธีการต่อสู้ แก้ไขปัญหาด้วยความพร้อมทุกด้าน มีวิธีการผจญสถานการณ์ที่ถูกต้องทำนองคลองธรรม และมีหลักการ

3. การผสมผสาน ชีวิตและสังคมอันมีองค์ประกอบที่ละเอียดอ่อน และหลากหลาย ย่อมต้องการความสัมพันธ์ที่ผสมผสานกลมกลืนกันสนิท ได้สัดส่วนพอเหมาะ มีเหตุผล และนำไปสู่ความวัฒนา เพราะเมื่อใดกลไกและองค์ประกอบของชีวิตกินเกลียวกัน เกิดความขัดแย้งอย่างยากที่จะแก้ไข เมื่อนั้นชีวิตจักต้องวิบัติลง

4. การเผชิญ มนุษย์จึงต้องเรียนรู้ ฝึกฝนความคิด ความสามารถ และวิธีการที่จะสามารถเอาชนะปัญหาได้สำเร็จ โดยไม่ก่อปัญหาสืบเนื่องต่อไป เมื่อการศึกษาสามารถช่วยให้มนุษย์เอาชนะปัญหาได้ การศึกษาจึงเป็นประโยชน์โดยแท้

ดังนั้น มีชั้นหมาก (2538, 367-369) ได้กล่าวถึงวิธีสอบแบบการเผชิญสถานการณ์ว่าพุทธวิธีการสอนแบบนี้สอนให้ผู้เรียนเผชิญ ผจญ ผสมผสานและเผชิญเอาชนะ ปัญหาความขัดแย้ง และสภาพที่ต้องการแก้ปัญหาชีวิต กระบวนการเผชิญสถานการณ์นั้น ประกอบด้วยลำดับขั้นตอนของสถานการณ์คือ

1. การรวบรวมข้อมูล ข่าวสาร ข้อเท็จจริง ความรู้ และหลักการ
2. การประเมินค่าเพื่อหาคุณค่าแท้และคุณค่าเทียม
3. การเลือกและการตัดสินใจ
4. การฝึกปฏิบัติ

สุนน อมรวิวัฒน์ (2542, 55-60) ได้อธิบายขั้นตอนต่าง ๆ โดยละเอียด ดังนี้

1. การรวบรวมข้อมูล ข่าวสาร ข้อเท็จจริง ความรู้ และหลักการ ขั้นตอนนี้จัดได้ว่าเป็นพื้นฐานในการเผชิญสถานการณ์และแก้ปัญหา ไม่ว่าจะสถานการณ์ใดก็ตาม หากผู้เผชิญขาดข้อมูลไม่รู้ว่าเหตุปัจจัยและลักษณะของสภาพการณ์คืออะไร ก็ย่อมมีแต่ความมืดมน ไม่สามารถคิดหรือทำสิ่งที่ถูกต้องได้ การที่ประชาชนขาดข่าวสารข้อมูลที่จะรู้และเข้าใจความเป็นจริง จึงมีหลักการและพื้นฐานของการคิด การตัดสินใจ ตกเป็นเบี้ยล่างของกลุ่มคนที่รู้มากกว่า ดังนั้น ทักษะในการเข้าถึงข่าวสารข้อมูล จึงเป็นเครื่องมือที่สำคัญอันดับแรกของการเผชิญสถานการณ์
2. การประเมินคุณค่าและประโยชน์ เมื่อบุคคลได้รับข่าวสาร ข้อมูลเกี่ยวกับสถานการณ์ที่ตนเผชิญแล้ว ขั้นตอนต่อไปคือ ต้องคิดพิจารณาองค์ประกอบสิ่งนั้น และสถานการณ์นั้นว่ามีคุณค่ามากหรือน้อย มีประโยชน์หรือมีโทษอย่างไร ซึ่งหลักธรรมของพระพุทธศาสนาได้อธิบายหลักและวิธีการประเมินค่าไว้หลายเกณฑ์ การคิดประเมินค่าจึงมีความสำคัญและมีผลต่อการตัดสินใจในอันดับต่อมา

3. การเลือกและตัดสินใจ การเผชิญสถานการณ์ของแต่ละคนนั้นมีลักษณะและวิธีการต่างกันอย่างสิ้นเชิง ขึ้นอยู่กับประสบการณ์และข้อมูลที่ตนมีชีวิตในวัยเด็กเป็นชีวิตที่มีผู้คุ้มครอง ปัญหา การเลือกและตัดสินใจจึงไม่ยุ่งยากมากนัก ครั้นเมื่อโตเข้าสู่วัยรุ่น การเผชิญสถานการณ์เริ่มมีความยุ่งยาก กระบวนการเรียนรู้ไม่ว่าจะอยู่ในครอบครัว ในโรงเรียน หรือในสังคม จึงต้องฝึกทักษะการเลือกและการตัดสินใจ การแก้ปัญหาอย่างมีหลักการ หาไม่แล้วเมื่อเขาเติบโตเป็นผู้ใหญ่ ขาดข่าวสาร ขาดข้อมูล ขาดความรู้ ขาดทักษะการคิดประเมินค่า บุคคลเหล่านั้นย่อมไม่สามารถเลือกและตัดสินใจได้ การเลือก และการตัดสินใจจึงเป็นทักษะที่สำคัญ

4. การปฏิบัติ แม้บุคคลหนึ่งจะสามารถรวบรวมข้อมูลความรู้ได้ ประเมินค่า และตัดสินใจได้แล้วก็ตาม ขั้นตอนที่สำคัญที่สุดคือ การปฏิบัติจริง คนจำนวนมากตัดสินใจในทางดีงาม แต่ปฏิบัติไม่ได้ เนื่องจากไม่ได้ฝึกฝนให้สามารถต้านกระแสกิเลสและขาดความตั้งใจมั่นต่อ

การปฏิบัติ ปฏิบัติชอบ นอกจากการฝึกสติให้ตั้งมั่นแล้ว พระพุทธศาสนาสอนให้คนฝึกคนให้มีสัมปชัญญะ คือ ความรู้เท่าทัน เพื่อให้สามารถปฏิบัติตนได้ถูกต้อง

เมื่อนำขั้นตอนดังกล่าวมาจัดเป็นแผนการสอนที่มีขั้นนำ ขั้นสอน และ ขั้นสรุป สามารถทำได้ดังนี้

1. ขั้นนำ การสร้างศรัทธา มีดังนี้

1.1 ครูใช้ช่วงเวลาหนึ่งก่อนสอนในการเตรียมตัวครู เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูกับนักเรียน ครูแสดงความรักและความเมตตาแก่นักเรียนอย่างจริงใจ

1.2 ก่อนเริ่มบทเรียนแต่ละครั้ง ครูจัดสิ่งแวดล้อมและบรรยากาศในชั้นเรียนให้สอดคล้องกับเนื้อหาของบทเรียน และเข้าใจให้นักเรียนเห็นความสำคัญของบทเรียน

1.3 ครูเสนอสถานการณ์ ปัญหา หรือกรณีตัวอย่าง พร้อมทั้งแนะนำหลักการปฏิบัติตนโดยใช้หลักธรรมเป็นขั้นพื้นฐานนำไปสู่การเลือกและแก้ปัญหาหลาย ๆ ทาง

2. ขั้นสอน มีดังนี้

2.1 ฝึกทักษะการแสวงหาและการรวบรวมข้อมูล ข้อเท็จจริง ความรู้ และหลักการ

2.2 นักเรียนฝึกสรุปประเด็นสำคัญ เพื่อประเมินค่าแนวทางแก้ปัญหาว่าทางใดดีที่สุด โดยใช้วิธีคิดหลาย ๆ วิธี (โยนิโสมนสิการ)

2.3 ฝึกทักษะการเลือกและตัดสินใจ โดยให้นักเรียนแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและคิดทดสอบด้วยเหตุผลจนมั่นใจว่าเป็นทางเลือกที่ถูกต้อง

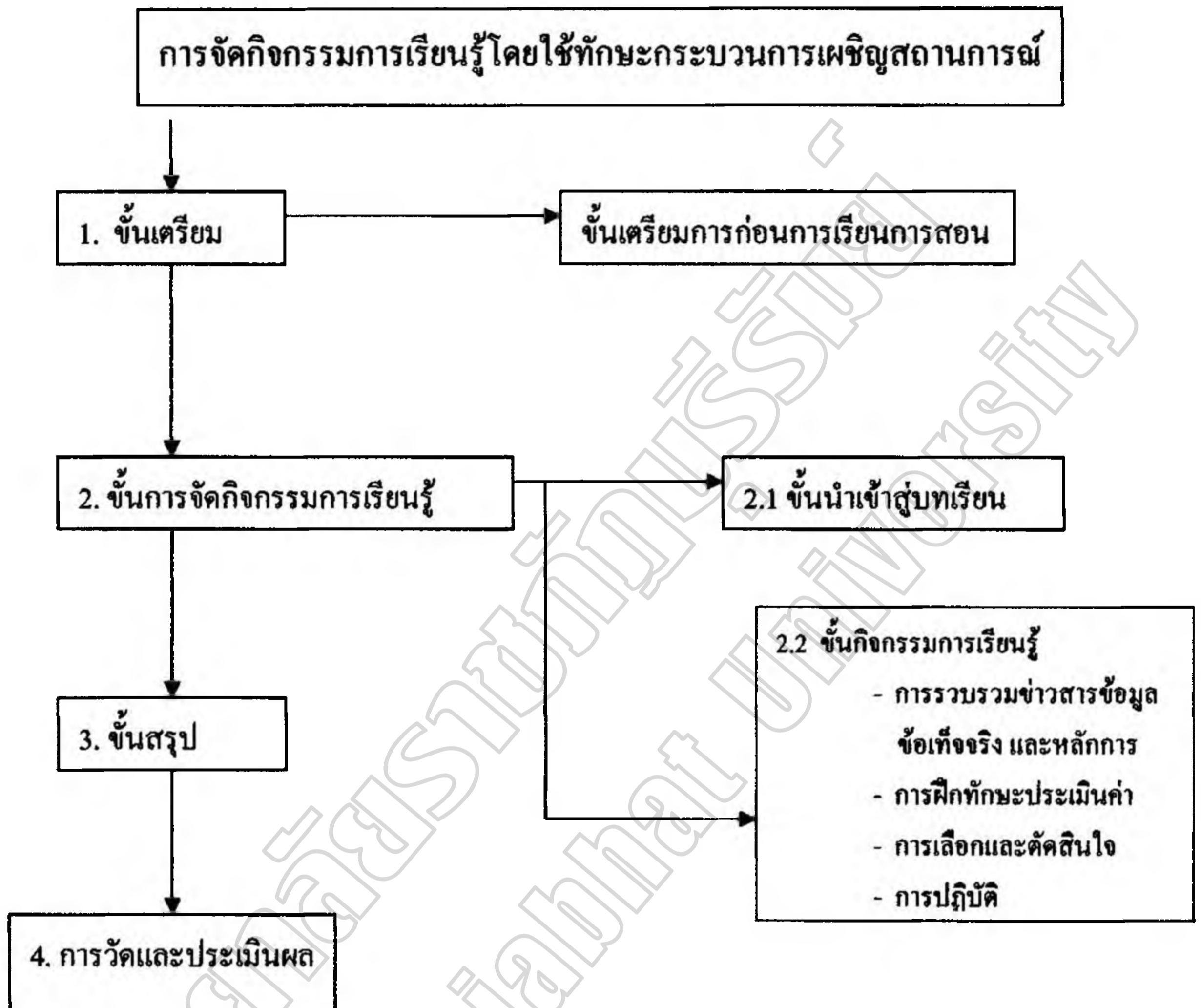
2.4 นักเรียนลงมือปฏิบัติทั้งในเวลาเรียนและนอกเวลาเรียน โดยมีครูคอยสังเกตแนะนำ และใช้วิธีการให้คำปรึกษาหารือฉันท์กัลยาณมิตร

3. ขั้นสรุป มีดังนี้

3.1 นักเรียนแสดงออกด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การพูด การเขียน หรือการกระทำต่าง ๆ สนองตอบสิ่งเร้าในรูปแบบที่เหมาะสมกับความสามารถและวัย

3.2 ครูสรุปบทเรียน

3.3 วัดและประเมินผลตนเอง โดยเพื่อน โดยครู

ภาพประกอบ 8 วิธีสอนที่ใช้กระบวนการเผชิญสถานการณ์

ที่มา : สุนน อมรวิวัฒน์, 2542, 55-60

จากที่กล่าวมาพอสรุปได้ว่าวิธีสอนที่ใช้กระบวนการเผชิญสถานการณ์ เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่นำหลักการสอนของพระพุทธเจ้ามาประยุกต์ใช้เพื่อที่ฝึกให้นักเรียน คิดวิเคราะห์ ฝึกปฏิบัติและแก้ปัญหาในสถานการณ์ต่าง ๆ ที่ได้เผชิญได้อย่างถูกต้อง โดยครู เป็นผู้จัดกิจกรรมให้นักเรียนปฏิบัติเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ และสามารถนำความรู้ ข้อมูลข่าวสาร มาสรุปจับใจความ เพื่อนำไปใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ และสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

สรุปได้ว่าวิธีสอนแบบพุทธวิธีเป็นวิธีการเรียนรู้เพื่อปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ฝึกรบมด้านศีล สมาธิ ปัญญา โดยการสร้างศรัทธาและได้ฝึกฝนการคิดโดยแบบคายนนำไปสู่การ ปฏิบัติจนประจักษ์จริง และสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

การคิดแบบโยนิโสมนสิการ

1. ความสำคัญของเรื่องการคิดและการสอนเพื่อพัฒนากระบวนการคิด

นักการศึกษาไทยได้กล่าวถึงความสำคัญของเรื่องการคิดและการสอนเพื่อพัฒนากระบวนการคิดไว้ดังนี้

สนั่น ไชยานุกุล (ม.ป.ป., อ้างถึงในสุนน อมรวิวัฒน์, 2530, 69) ได้เสนอทฤษฎีที่พิจารณาเห็นได้ชัดเจนจากพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าไว้ 4 ทฤษฎี ซึ่งแสดงให้เห็นประจักษ์ว่าพระปัญญาของพระพุทธเจ้านั้นล้ำเลิศความคิดและคำสั่งสอนของพระองค์นั้นสามารถพิสูจน์ได้ว่าเป็นระบบระเบียบ มีความลึกซึ้งสูงส่งและเป็นสากล ทฤษฎีที่แสดงแนวคิดของพระพุทธศาสนา 4 ทฤษฎีได้แก่

1. ทฤษฎีเกี่ยวกับปัจเจกสมุปบาท แสดงถึงทุกสิ่งที่เกิดขึ้น ตั้งอยู่ดับไป เพราะปัจจัยที่เป็นเหตุเป็นผลสัมพันธ์เกี่ยวเนื่อง อิงอาศัยกันและกัน

2. ทฤษฎีเกี่ยวกับกรรม แสดงถึง ผลของการกระทำที่จะต้องประจักษ์ขึ้นแก่ตน ทุกคนมีกรรมเป็นกำเนิดมีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย ใครจักทำกรรมอันใดไว้ต้องได้รับผลของกรรมนั้น

3. ทฤษฎีเกี่ยวกับความเปลี่ยนแปลง อนิจตา แสดงถึง สภาพของสังขารและชีวิต ทั้งที่เป็นบุคคลวัตถุ และธรรมชาติ ย่อมเปลี่ยนแปลงไปตามเหตุปัจจัยให้เสื่อมสลายไปเป็นธรรมดา

4. ทฤษฎีเกี่ยวกับอนัตตา ความมิใช่ตัวตนที่จะยึดมั่นถือมั่นเอาไว้ ชีวิตคือกระแสธารของสภาวะที่เกิดดับติดต่อกันมิได้ขาดระยะ เกี่ยวข้องสืบต่อเนื่องกันไม่ขาดสายทุกอย่างเป็นปัจจัยสมมติรวมตัวกันตามธรรมชาติทั้งสิ้น บุคคลจึงต้องไม่ยึดติดอยู่กับอัตตา ต้องฝึกหัด ละ วาง ได้

ไพรัตน์ สุพรรณอ่วม (2547, 15) กล่าวว่าปัจจุบันเรื่องของการคิดและการสอน เป็นเรื่องที่จัดว่าสำคัญอย่างยิ่ง ในการจัดการศึกษาเพื่อให้ได้คุณภาพสูง ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกหันมาศึกษาและเน้นในเรื่องการพัฒนาผู้เรียน ให้เติบโตขึ้นอย่างมีคุณภาพในทุก ๆ ด้าน ทั้งด้านสติปัญญา คุณธรรม และการเป็นพลเมืองที่ดีของประเทศ การพัฒนาด้านสติปัญญาจะเป็นด้านที่ได้รับความสนใจสูงสุด เนื่องจากเป็นด้านที่เห็นผลเด่นชัด ผู้เรียนที่มีความรู้ความสามารถสูง มักจะได้รับการยอมรับและได้โอกาสที่ดีกว่าผู้ที่มีความสามารถต่ำกว่า และเป็นที่เข้าใจกันว่า ความรู้ ความสามารถนี้สามารถวัดและประเมินกันได้ด้วยปริมาณความรู้ที่ผู้เรียนสามารถตอบ ในการทดสอบต่าง ๆ อย่างไรก็ตามวงการศึกษทั้งในประเทศและต่างประเทศ ต่างก็ได้ค้นพบว่า การพัฒนาสติปัญญาของผู้เรียนยังทำได้ในขอบเขตที่จำกัดและยังไม่ถึงเป้าหมายสูงสุด สำหรับวงการศึกษไทย ได้มีความเคลื่อนไหวในเรื่องการคิดมาหลายปีแล้ว ซึ่งทำให้เกิดแนวคิด

ที่นำมาใช้ในการสอนหลายเรื่อง อาทิเช่น แนวคิดเรื่องการสอนให้ “คิดเป็น ทำเป็น และ แก้ปัญหาเป็น” และการสอนให้คิดแนวพุทธศาสตร์ ซึ่งได้แก่ “การคิดอย่างถูกวิธีตามหลักโยนิโสมนติการ” เป็นต้น แต่แนวคิดเหล่านั้นยังไม่ได้รับการนำไปใช้อย่างกว้างขวาง ดังนั้นเมื่อมีนโยบายปฏิรูปการศึกษาเกิดขึ้น การมุ่งปฏิรูปการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาคุณภาพด้าน กระบวนการคิดจึงนับเป็นกระบวนการสำคัญที่จำเป็นต้องเร่งปรับปรุงและพัฒนากันอย่างจริงจัง

สุวิทย์ มูลคำ (2549, 55) กล่าวถึง พุทธวิธีในการคิดของพระพุทธเจ้าซึ่งเป็นวิธีการ อันประเสริฐล้ำค่ายิ่ง เป็นวิธีการในการสร้างคนให้รู้จักคิดหรือคิดเป็นประกอบด้วยลักษณะ การคิดที่ดี 4 ประการคือการคิดถูกวิธี การคิดมีระเบียบ การคิดมีเหตุผล และการคิดที่มุ่งในสิ่ง ที่เป็นกุศลลักษณะการคิดดังกล่าว เรียกว่าการคิดแบบโยนิโสมนติการ

จากที่กล่าวมาพอสรุปได้ว่าสรุปได้ว่าความสำคัญของการคิดและการสอน เพื่อพัฒนากระบวนการคิด แสดงให้เห็นประจักษ์ถึงพระปัญญาของพระพุทธเจ้านั้นถ้าเลิศความคิด และคำสั่งสอนของพระองค์นั้นสามารถพิสูจน์ได้ว่าเป็นระบบระเบียบ มีความลึกซึ้งสูงส่งและเป็นสากล ซึ่ง ปัจจุบันเรื่องของการคิดและการสอนเป็นเรื่องที่จัดว่าสำคัญอย่างยิ่ง ในการจัดการศึกษาเพื่อให้ได้คุณภาพสูง ประเทศต่างๆ ทั่วโลกหันมาศึกษาและเน้นในเรื่องการพัฒนา ผู้เรียน ให้เติบโตขึ้นอย่างมีคุณภาพในทุกๆ ด้าน ลักษณะการคิดที่ดีคือการคิดถูกวิธี การคิด มีระเบียบ การคิดมีเหตุผล และการคิดที่มุ่งในสิ่งที่เป็นกุศล

2. ความหมายของโยนิโสมนติการ

นักการศึกษาได้ให้ความหมายของโยนิโสมนติการไว้ดังนี้

พระราชวรมนี (ปยุต ปยุตโต, 2533, 36) ได้อธิบายความหมายของโยนิโสมนติการไว้ว่า โยนิโสมนติการคือการคิดอย่างถูกวิธี คิดอย่างมีระเบียบ คิดวิเคราะห์อย่างลึกซึ้ง เป็น ขั้นตอนสำคัญ ในการสร้างปัญญาที่บริสุทธิ์ เป็นอิสระ ทำให้ทุกคนช่วยตนเองได้ และนำไปสู่ จุดหมายของพุทธธรรมอย่างแท้จริง

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2542, 34) ได้ให้ความหมายของคำว่าโยนิโสมนติการ ไว้ดังนี้ คือ ระบบความคิดและวิธีคิดแบบพระพุทธเจ้า เราเชื่อหลักวิทยาศาสตร์ แต่ระเบียบวิธีคิดแบบวิทยาศาสตร์เพียงอย่างเดียว มีข้อจำกัดมาก เรามีมรรคทางปัญญาอยู่แล้ว นั่นคือ โยนิโสมนติการ ซึ่งเป็นวิถีธรรมที่ทำให้คนรู้จักคิดอย่างแยบยล แดกฉาน

ณรงค์ ไหวหารเสาวภาคย์ (2545, 141) กล่าวถึงโยนิโสมนติการว่า โดยรูปศัพท์ โยนิโสมนติการ ประกอบด้วย โยนิโส กับ มนติการ โยนิโส มาจากโยนิ ซึ่งแปลว่า เกิด เหตุต้นเค้า แหล่งเกิดปัญญา อุบาย วิธี ส่วนมนติการ แปลว่า การทำใจโดยแยบคาย คือคิดอย่าง ถูกวิธี คิดอย่างมีระเบียบ คิดอย่างมีเหตุผล และคิดอย่างเร้ากุศล ประกอบด้วยความหมายดังนี้

1) อุบายมนสิการ แปลว่า คิดหรือพิจารณาโดยอุบาย คือคิดอย่างมีวิธี หรือคิดถูกวิธี หมายถึง คิดถูกวิธีที่จะให้เข้าถึงความจริง สอดคล้องเข้าแนวกบัสจะ ทำให้หยั่งรู้สภาพลักษณะ และสามัญลักษณะของสิ่งทั้งหลาย

2) ปถมนสิการ แปลว่า คิดเป็นทาง หรือคิดถูกทาง คือคิดได้ต่อเนื่องเป็นลำดับ จัดลำดับได้ หรือมีลำดับ มีขั้นตอน แล่นไปเป็นแถวเป็นแนว หมายถึง ความคิดเป็นระเบียบ ตามแนวเหตุผล เป็นต้น ไม่ยุ่งเหยิงสับสน

3) การณมนสิการ แปลว่า คิดตามเหตุ คิดต้นเหตุ คิดตามเหตุผล หรือคิดอย่างมีเหตุผล หมายถึง การคิดสืบค้นตามแนวความสัมพันธ์สืบทอดกันตามเหตุแห่งปัจจัย พิจารณาสืบสาวสาเหตุ ให้เข้าใจถึงต้นเค้า หรือแหล่งที่มาซึ่งส่งผลต่อเนื่องมาตามลำดับ

4) อุปปาทกมนสิการ แปลว่า คิดให้เกิดผล คือใช้ความคิดให้เกิดผลที่พึงประสงค์ เห็นความคิดอย่างมีเป้าหมาย ท่านหมายถึง การคิดพิจารณาที่ทำให้เกิดกุศลธรรม เช่น ปลูกเรือให้เกิดความเพียร การรู้จักคิดในทางที่ทำให้หายหวาดกลัว ให้หายโกรธ การพิจารณาที่ทำให้มีสติ หรือทำให้จิตใจเข้มแข็งมั่นคง เป็นต้น

สุวิทย์ มูลคำ (2549, 56) กล่าวถึงโยนิโสมนสิการ มาจากคำว่า โยนิโสกับมนสิการ แปลความได้ว่าการทำใจโดยแยบคาย กระทำไว้ในใจโดยอุบายอันแยบคาย การพิจารณาโดยแยบคายคือ พิจารณาเพื่อเข้าถึงความจริงโดยสืบค้นหาเหตุผลไปตามลำดับจนถึงต้นเหตุ แยกแยะองค์ประกอบจนมองเห็นตัวสถานะและความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัย หรือตรึงตรองให้รู้จักสิ่งที่ดีที่ชั่วยังกุศลธรรมให้เกิดขึ้นโดยอุบายที่ชอบ ซึ่งจะมีให้เกิดอวิชาและค้นหาความรู้จักคิดถูกวิธี

จากที่กล่าวมาพอสรุปได้ว่าโยนิโสมนสิการหมายถึง การคิดทบทวนพิจารณาด้วยเหตุผล ซึ่งเป็นเหตุให้เกิดปัญญา ทำให้เกิดความเห็นที่ถูกต้องตามความเป็นจริง อันเป็นแนวทางนำไปสู่ความดีงาม ซึ่งมีวิธีคิดทั้งหมด 10 วิธีและวิธีการคิดทั้ง 10 วิธีนี้สรุปได้เป็น 4 หมวด คือ คิดอย่างมีจุดหมาย คิดหลายๆทางคิดอย่างมีเหตุผล คิดให้เป็นประโยชน์

3. การคิดแบบโยนิโสมนสิการ

นักการศึกษาได้อธิบายเกี่ยวกับการคิดแบบโยนิโสมนสิการไว้ดังนี้

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาของปัญญามากกว่าความเชื่อ เมื่อพุทธศาสนิกชนมีความตั้งใจมั่นที่จะศึกษาพุทธธรรม ทุกคนต้องฝึกตนให้รู้จักคิด พิจารณา ไตร่ตรอง ควบคู่ไปกับการศึกษาค้นคว้าและการปฏิบัติ คนที่จะเข้าถึงแก่นแท้ของพระพุทธศาสนา จะต้องถึงพร้อมด้วยโยนิโสมนสิการ รู้จักคิดโดยแยบคาย การคิดอย่างมีระบบ คิดถูกต้องใช้สติปัญญาศึกษา จึงเป็นปัจจัยภายในที่สำคัญที่สุดในกระบวนการเรียนการสอนตามแนวพุทธ

เพื่อให้คนรู้จักคิด พระเทพเวที (ป.อ.ปยุตฺโต, 2532, 60 - 66) ได้เสนอวิธีคิดที่เรียกว่าโยนิโสมนสิการ ตามที่พระพุทธเจ้าได้ทรงแนะนำเอาไว้ 10 วิธี ได้แก่

1. วิธีคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย คือ พิจารณาปรากฏการณ์ต่าง ๆ ให้รู้จักสภาวะตามที่มันเป็นจริงหรือพิจารณาปัญหา ค้นหาหนทางแก้ไข ด้วยการสืบสาวเหตุและปัจจัยต่าง ๆ ที่สัมพันธ์ส่งผลสืบทอดกันมา จะเรียกว่า วิธีคิดแบบปัจจัยการก็ได้

2. วิธีคิดแบบแยกแยะองค์ประกอบ หรือกระจายเนื้อหา เป็นวิธีคิดที่มุ่งเพื่อเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ตามสภาวะของมัน สิ่งทั้งหลายต่าง ๆ ที่อุบัติขึ้นเกิดจากส่วนประกอบย่อย ๆ มาประมวลกันเข้า เมื่อแยกแยะกระจายออกไปให้เห็นองค์ประกอบย่อย ๆ ต่าง ๆ ได้แล้ว จึงจะรู้จักสิ่งนั้น ได้ถูกต้องแท้จริง จึงจับจุดที่เป็นปัญหาได้ และจึงจะแก้ไขปัญหาได้ ตัวอย่างของการคิดแบบนี้ เช่น พระพุทธศาสนาแยกแยะชีวิตออกเป็นส่วนประกอบย่อยต่าง ๆ เช่น ชั้น 5 เป็นต้น

3. วิธีคิดแบบรู้เท่าทันธรรมดา คือ มองเหตุการณ์ สถานการณ์ ความเป็นไปของสิ่งทั้งหลาย อย่างรู้เข้าใจธรรมดา ธรรมดาของมัน ซึ่งจะต้องเป็นไปอย่างนั้น ในฐานะที่มันเป็นสิ่งที่เกิดจากเหตุปัจจัยต่าง ๆ ประดังประดังขึ้น จึงจะต้องเป็นไปอย่างนั้น กล่าวคือ การที่มันเกิดขึ้นแล้วจะต้องดับไป ไม่เที่ยง ไม่คงที่ ไม่คงอยู่ตลอดไป มีภาวะที่ถูกปัจจัยต่าง ๆ ที่ขัดแย้งบีบคั้นได้ ไม่สามารถดำรงอยู่ได้ด้วยของมันเอง ขึ้นต่อเหตุปัจจัยของมันเอง ขึ้นต่อเหตุปัจจัยของมันไม่ขึ้นต่อความเรียกร้องปรารถนาของใคร ลักษณะเหล่านี้ ก็คือ ไตรลักษณ์ หรือ สามัญลักษณ์ จึงเรียกความคิดแบบนี้ได้อีกอย่างหนึ่งว่า วิธีคิดแบบสามัญลักษณ์

4. วิธีคิดแบบแก้ปัญหา หรือวิธีคิดแบบอริยสังข์ เป็นวิธีคิดที่ต่อเนื่องจากวิธีคิดแบบรู้เท่าทันธรรมดา คือ เมื่อเข้าใจคติธรรมของสิ่งทั้งหลาย วางใจได้แล้ว ตกลงใจได้ว่าจะแก้ปัญหาที่ตัวเหตุปัจจัย จากนั้นก็ดำเนินความคิดต่อไปตามวิธีคิดแบบอริยสังข์นี้ วิธีแบบนี้มีหลักการสำคัญ คือ การเริ่มต้นจากปัญหาหรือทุกข์โดยกำหนดรู้ ทำความเข้าใจปัญหาหรือความทุกข์ให้ชัดเจน แล้วสืบค้นหาสาเหตุ เพื่อเตรียมแก้ไข พร้อมกันนั้นก็กำหนดเป้าหมายของคนให้แน่ชัดว่าคืออะไร จะเป็นไปได้หรือไม่ จะเป็นไปได้อย่างไร แล้วคิดวางวิธีปฏิบัติที่จะกำจัดสาเหตุของปัญหาโดยสอดคล้องกับการที่จะบรรลุจุดหมายที่ได้กำหนดไว้

5. วิธีคิดแบบอรรถธรรมสัมพันธ์ หรือคิดตามหลักการและความมุ่งหมาย เป็นวิธีคิดในระดับปฏิบัติการหรือลงมือทำ คือ การที่จะปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ควรรู้เข้าใจถึงหลักการและความมุ่งหมายของเรื่องนั้น จะดำเนินไปเพื่อจุดหมายอะไร เพื่อให้เป็นการปฏิบัติได้ผลตามความมุ่งหมายนั้น เช่น เมื่อจะประพฤติกฎปฏิบัติธรรมข้อใด จะลงมือทำงานอะไร ก็ตรวจสอบตนเองให้ชัดเจนว่าเข้าใจหลักการ และความมุ่งหมายของงานนั้นดีแล้วหรือไม่ โดยอาจคอยตั้งคำถามว่า อันนี้เพื่ออะไร เป็นต้น

6. วิธีคิดแบบคุณโทษและทางออก คือ มองให้ครบทั้งข้อดี ข้อเสีย และทางแก้ไขทางออกให้หลุดรอด ปลอดภัยจากข้อบกพร่องต่าง ๆ และเพื่อปฏิบัติสิ่งนั้น ๆ ได้พอเหมาะ ไม่ผิดพลาด นอกจากนั้น จะต้องเรียนรู้ เตรียมทางออก ทางแก้จุดบกพร่องต่าง ๆ ไว้ด้วย

7. วิธีคิดแบบรู้คุณค่าแท้ – คุณค่าเทียม เป็นวิธีคิดแบบสกัดกั้นหรือบรรเทา ค้นหา เป็นขั้นฝึกหัดขัดเกลาจิตใจ ไม่ให้กิเลสเข้ามาครอบงำจิตใจวิธีคิดแบบนี้ใช้มากในชีวิตประจำวัน เพราะเกี่ยวข้องกับการบริโภคใช้สอยปัจจัย 4 และวัตถุประสงค์อันวัยความแตกต่าง ๆ มีหลักการโดยย่อว่า คนเราเข้าไปเกี่ยวข้องกับสิ่งต่าง ๆ เพราะเรามีความต้องการและเห็นว่าสิ่งนั้น จะสนองความต้องการของเราได้ สิ่งใดสามารถสนองตอบความต้องการของเราได้สิ่งนั้นก็มียุทธค่าแก่เรา

วิธีคิดแบบนี้ ใช้พิจารณาในการเข้าไปเกี่ยวข้องกับปฏิบัติต่อสิ่งทั้งหลายโดยทั่วไป ไม่ว่าจะเป็นการบริโภค ใช้สอย การซื้อหา หรือการครอบครอง โดยมุ่งให้เข้าใจและเลือกสรรคุณค่าที่เป็นประโยชน์ต่อชีวิตอย่างแท้จริง คุณค่าแท้ นี้ นอกจากจะเป็นประโยชน์แก่ชีวิตอย่างแท้จริงแล้ว ยังเกื้อกูลต่อความเจริญงอกงามของกุศลธรรม เช่น ความมีสติ เป็นต้น ทำให้พ้นจากความเป็นทาสของวัตถุเพราะเป็นการเกี่ยวข้องกับด้วยปัญญา และมีขอบเขตอันเหมาะสมพอเหมาะพอดี ต่างจากคุณค่าสนองค้นหา ซึ่งไม่ค่อยเกื้อกูลแก่ชีวิต บางที่เป็นอันตรายแก่ชีวิต ทำให้อกุศล เช่น ความโลภ ความมัวเมา ความริษยา มานะ ทิฐิ ตลอดจนการยกตนข่มผู้อื่น เจริญขึ้น ไม่มีขอบเขต และเป็นไปเพื่อการแก่งแย่งเบียดเบียน ตัวอย่าง เช่น อาหารที่กินด้วยปัญญาเพื่อคุณค่าแท้มีหนึ่งราคาสิบบาท อาจมีคุณค่าแก่ชีวิตร่างกาย มากกว่าอาหารมีเดีวราคา 1 พันบาท ที่กินด้วยค้นหาเพื่อเสริมราคาของตน และหน้าซำอาจเป็นอันตรายแก่ร่างกายด้วย

8. วิธีคิดแบบอุบายปลูกเร้าคุณธรรม เป็นวิธีคิดในแนวสกัดกั้นหรือบรรเทา ขัดเกลาค้นหา หลักการทั่วไปของวิธีคิดแบบนี้มีอยู่ว่า ประสบการณ์คือสิ่งที่ได้ประสบ หรือได้รับรู้ อย่างเดียวกับบุคคลที่ประสบหรือรับรู้ต่างกัน อาจมองเห็นและนึกคิดปรุงแต่งไปคนละอย่าง คนหนึ่งมองเห็นแล้ว คิดปรุงแต่งไปในทางดีงาม เป็นประโยชน์ เป็นกุศล แต่อีกคนหนึ่งเห็นแล้วคิดปรุงแต่งไปในทางไม่ดีไม่งาม เป็นโทษเป็นอกุศล แม้แต่บุคคลเดียวกัน มองเห็นของอย่างเดียวกัน หรือประสบอารมณ์อย่างเดียวกัน แต่ต่างขณะ ต่าง เวลา ก็อาจคิดเห็นปรุงแต่งต่างออกไปครั้งละอย่าง คราวหนึ่งร้าย คราวหนึ่งดี โดยเหตุผลดังที่ได้กล่าวมาแล้ว การทำใจที่ช่วยตั้งแต่นั่นและชักนำความคิดให้เดินไปในทางที่ดีงาม และเป็นประโยชน์เรียกว่าเป็นวิธีคิดแบบอุบายปลูกเร้าคุณธรรม หรือโยนิโสมนสิการแบบเร้ากุศล ในที่นี้โยนิโสมนสิการแบบเร้ากุศลนี้ มีความสำคัญทั้งในแง่ที่ทำให้เกิดความเคยชินร้าย ๆ ของจิตที่ได้สั่งสมไว้แต่เดิม พร้อมกับสร้างนิสัยความเคยชิน

ใหม่ ๆ ที่ดึงามให้แก่อึดไปในเวลาเดียวกันด้วย ในทางตรงกันข้ามหากปราศจากอุบายแก้ไขเช่นนี้ ความคิดและการกระทำของบุคคลก็จะถูกชักนำให้เดินไปตามแรงชักจูงของความเคยชินเก่า ๆ ที่ได้สั่งสมไว้เดิมเพียงอย่างเดียว และช่วยเสริมความเคยชินอย่างนั้นให้มีกำลังแรงมากยิ่งขึ้นเรื่อยไป

9. วิธีคิดแบบเป็นอยู่ในขณะปัจจุบัน เป็นวิธีคิดที่มีปัจจุบันเป็นอารมณ์ ไม่ใช่ความคิดเลื่อนลอย ฟุ้งเฟ้อเพื่อฝันไปกับอารมณ์ที่ชอบใจหรือไม่ชอบใจ เป็นการคิดที่ใช้สติ รู้คิด ทำทันกระบวนการของสภาวะต่าง ๆ ก่อให้เกิดวินัยในตนเอง มีความตั้งใจปฏิบัติภารกิจที่กำลังทำอยู่อย่างใช้ปัญญา

10. วิธีคิดแบบวิภาษวาท แปลว่า การพูดแยกแยะ พูดจำแนกหรือพูดแจกแจง หรือแถลงความแบบวิเคราะห์ หมายถึง การมองและแสดงความจริงใจโดยแยกแยะออกให้เห็นแต่ละแง่แต่ละด้าน ครบทุกแง่ทุกด้าน ไม่ใช่จับเอาแง่หนึ่งแง่เดียวหรือบางแง่ขึ้นมาวินิจฉัยตีความลงไปอย่างนั้นทั้งหมด หรือประเมินคุณค่า ความดี ความชั่ว เป็นต้น โดยถือส่วนเดียวหรือบางส่วนเท่านั้นแล้วตัดสินพรวดลงไป ความจริงวิภาษวาทเป็นชื่อเรียกความคิดของพุทธศาสนาทั้งหมด วิธีคิดแบบวิภาษวาท จึงมีความหมายครอบคลุมวิธีคิดที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นหลาย ๆ อย่าง

จากการคิดแบบโยนิโสมนติการทั้ง 10 วิธี พระธรรมปิฎกได้สรุปเป็นหมวดไว้ 4 หมวด เพื่อใช้เป็นหลักเกณฑ์การวัดทักษะการคิดแบบโยนิโสมนติการ ดังนี้

1. คิดอย่างมีจุดหมาย คือคิดอย่างมีหลักการ ไม่คิดเลื่อนลอย ไม่คิดเรื่อยเปื่อย
2. คิดหลาย ๆ ทาง คือคิดหาคำตอบได้หลายทาง คิดได้หลายวิธี
3. คิดในทางกุศล ให้เป็นประโยชน์
4. คิดอย่างมีเหตุผล ได้แก่ คิดแบบแก้ปัญหาโดยใช้เหตุผลประกอบ

สมน อมรวิวัฒน์ (2533, 37) กล่าวว่าวิธีคิดแบบโยนิโสมนติการนั้น มีความมุ่งหมายที่จะสกัด หรือกำจัดอวิชชา และบรรเทาปัญหาโดยตรง กล่าวคือ ผู้ที่มีวิธีคิดแบบนี้ย่อมเกิดความรู้ ความเข้าใจ ตามความเป็นจริง และสามารถพัฒนาตนเองไปสู่ความพ้นทุกข์ หรืออิสรภาพได้อย่างแท้จริง

จากที่กล่าวมาพอสรุปเกี่ยวกับการคิดแบบโยนิโสมนติการคือการคิดทบทวน พินิจพิจารณาด้วยเหตุผล ซึ่งเป็นเหตุให้เกิดปัญญา ทำให้เกิดความเห็นที่ถูกต้องตามความเป็นจริง อันเป็นแนวทางนำไปสู่ความคิดที่ดึงาม ซึ่งมีทั้งหมด 10 วิธีและสรุปได้ 4 หมวด ได้แก่ คิดอย่างมีจุดหมาย คิดหลาย ๆ ทาง คิดในทางกุศล และคิดอย่างมีเหตุผล

ค่าดัชนีประสิทธิผล

ค่าดัชนีประสิทธิผล เป็นค่าที่บอกถึงความก้าวหน้าหรือการพัฒนาการเรียนรู้ของนักเรียนจากความรู้เดิม ซึ่งมีการกำหนดเกณฑ์ความก้าวหน้าที่เหมาะสมหรือเป็นที่ยอมรับ โดยทั่วไปไว้เพื่อเป็นแนวทางในการพิจารณา มีผู้ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับค่าดัชนีประสิทธิผลไว้ดังนี้

1. ความหมายของดัชนีประสิทธิผล

ค่าดัชนีประสิทธิผล หมายถึง ค่าตัวเลขที่แสดงอัตราการเรียนรู้ที่ก้าวหน้าขึ้นจากพื้นฐานความรู้เดิม หลังจากทีนักเรียนได้ประสบการณ์การเรียนรู้จากนวัตกรรม โดยใช้ค่าดัชนีประสิทธิผลโดยถือเกณฑ์ .50 ขึ้นไป ซึ่งคำนวณโดยวิธีการของฮอฟแลนด์ เฟลทเชอร์ และชไนเดอร์ (Hovland, Fletcher and Schneider.1980; อ้างถึงใน เพรชญา กิจระการ และสมนึก กัททิษธานี, 2547, 8)

จำนวนเศษของ E.I. จะเป็นเศษที่ได้จากการวัดระหว่างการทดสอบก่อนเรียน (P_1) และการทดสอบหลังเรียน (P_2) ซึ่งคะแนนทั้งสอง ชนิดจะแสดงถึงค่าร้อยละของคะแนนรวมสูงสุดที่ทำได้ (ร้อยละ 100) ตัวหารของดัชนีคือ ความแตกต่างระหว่างคะแนนทดสอบก่อนเรียน (P_1) และคะแนนสูงสุดที่ผู้เรียนสามารถทำได้

ดัชนีประสิทธิผล สามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อประเมินผลสื่อ โดยเริ่มจากการทำแบบทดสอบก่อนเรียน ซึ่งเป็นตัววัดว่านักเรียนมีความรู้พื้นฐานในระดับใด รวมถึงการวัดทางด้านความเชื่อ เจตคติและความตั้งใจของนักเรียน คะแนนที่ได้นี้สามารถนำไปแปลงให้เป็นร้อยละ หากค่าคะแนนสูงสุดที่เป็นไปได้

2. ค่าดัชนีประสิทธิผล

การหาค่าดัชนีประสิทธิผล โดยการนำคะแนนก่อนเรียนไปลบออกจากคะแนนหลังเรียนได้เท่าใดนำมาหารด้วยค่าที่ได้จากค่าทดสอบก่อนเรียนสูงสุดที่ผู้เรียนจะสามารถทำได้ ลบด้วยคะแนนทดสอบก่อนเรียน โดยการทำให้อยู่ในรูปร้อยละ

ค่าดัชนีประสิทธิผล จะมีค่าระหว่าง -1.00 ถึง 1.00 ถ้าค่าทดสอบก่อนเรียนได้เป็น 0 และการทดสอบหลังเรียนปรากฏว่านักเรียน ไม่มีการเปลี่ยนแปลงคือ ได้คะแนนเป็น 0 เท่าเดิม ค่าดัชนีประสิทธิผลจะมีค่าเป็น -1.00 แต่ถ้าคะแนนทดสอบก่อนเรียนเป็น 0 และคะแนนทดสอบหลังเรียนนักเรียนทำได้สูงสุด คือ เต็ม 100 ค่า E.I. จะมีค่า 1.00 และในทางตรงกันข้ามถ้าคะแนนทดสอบหลังเรียนน้อยกว่าคะแนนทดสอบก่อนเรียน ค่าที่ได้ออกมาจะมีค่าเป็นลบ เช่น P_1 ร้อยละ 73 P_2 ร้อยละ 45 ค่า E.I. = -0.38 สภาพการเรียนรู้เพื่อรอบรู้ซึ่งนักเรียนแต่ละคน จะต้องเรียนรู้ได้ถึงเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ดัชนีประสิทธิผล สามารถนำมาตัดแปลงเพื่ออ้างอิงเกณฑ์สูงสุดที่สามารถเป็นไปได้ ซึ่งในกรณีนี้ค่าดัชนีประสิทธิผล อาจมีค่าเป็น 1.00

ไชยยศ เรื่องสุวรรณ (2533, 280) ได้กล่าวถึงค่าดัชนีประสิทธิผลว่า สามารถชี้ให้เห็นถึงความแตกต่างของความสามารถของสื่อที่นำมาใช้ได้ชัดเจน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

กลุ่มที่ 1 ได้คะแนนทดสอบก่อนเรียนร้อยละ 30 คะแนนทดสอบหลังเรียนร้อยละ 75

กลุ่มที่ 2 ได้คะแนนทดสอบก่อนเรียนร้อยละ 60 คะแนนทดสอบหลังเรียนร้อยละ 75

จะเห็นได้ว่ากลุ่มที่ 1 จะได้ค่าดัชนีประสิทธิผล 0.64 หมายถึงจากคะแนนที่สามารถจะเพิ่มขึ้นได้ทั้งหมดนั้น นักเรียนสามารถจะทำคะแนนเพิ่มขึ้นได้ถึงร้อยละ 64 ในส่วนที่นักเรียนตอบถูกซึ่งมีผลมาจากการได้รับการทดลองด้วยสื่อ หรือกล่าวได้ว่าการเปลี่ยนแปลงนั้นสามารถจะทำได้ถึงร้อยละ 64 ส่วนในกลุ่มที่ 2 จะได้ค่าดัชนีประสิทธิผล 0.38 หมายถึงจากคะแนนที่สามารถจะเพิ่มขึ้นได้ทั้งหมดนั้น นักเรียนสามารถจะทำคะแนนเพิ่มขึ้นได้ถึงร้อยละ 38 ในส่วนที่ผู้เรียนตอบถูกซึ่งมีผลมาจากการได้รับการทดลองด้วยสื่อ หรือกล่าวได้ว่าการเปลี่ยนแปลงนั้นสามารถจะทำได้ถึงร้อยละ 38

จะสังเกตได้ว่าทั้ง 2 กรณีมีคะแนนทดสอบหลังเรียนเท่ากัน แต่คะแนนทดสอบก่อนเรียนไม่เท่ากันคือร้อยละ 30 และร้อยละ 60 ดังนั้นค่าของคะแนนทดสอบหลังเรียนของนักเรียนที่สามารถทำได้จึงมีค่าต่างกัน และค่าคะแนนที่เปลี่ยนแปลงไปก็ต่างกัน กล่าวคือ กลุ่มที่ 1 มีค่าคะแนนที่เปลี่ยนแปลงไปเพิ่มขึ้นร้อยละ 45 หรือเพิ่มขึ้นร้อยละ 50 ของคะแนนทดสอบก่อนเรียน ส่วนกลุ่มที่ 2 มีค่าคะแนนที่เปลี่ยนแปลงไปเพิ่มขึ้นร้อยละ 15 หรือเพิ่มขึ้นร้อยละ 25 ของคะแนนทดสอบก่อนเรียนและทั้ง 2 กลุ่ม ที่มีค่าดัชนีประสิทธิผลต่างกัน คือ กลุ่มที่ 1 มีค่าดัชนีประสิทธิผลต่างกันคือ กลุ่มที่ 1 มีค่าดัชนีประสิทธิผลเท่ากับ 0.64 หรือ ร้อยละ 64 และกลุ่มที่ 2 มีค่าดัชนีประสิทธิผลเท่ากับ 0.38 หรือร้อยละ 38

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่าค่าดัชนีประสิทธิผล หมายถึง ค่าที่แสดงถึงความก้าวหน้าหลังจากเรียนรู้โดยใช้สื่อหรือวิธีการต่างๆของนักเรียน ทำให้ครูได้ประเมินสื่อหรือวิธีการจัดการเรียนรู้ว่ามีประสิทธิภาพเพียงใด ในการพัฒนาความก้าวหน้าทางการเรียนรู้ได้ถึงระดับใด และเป็นที่ยอมรับได้หรือไม่ เพื่อหาแนวทางปรับปรุงและพัฒนาสื่อหรือวิธีการที่ใช้ให้ดียิ่งขึ้น

ความพึงพอใจ

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความพึงพอใจ จากการศึกษาค้นคว้ามีนักการศึกษาได้เขียนและให้ความหมายดังนี้

1. ความหมายของความพึงพอใจ (Satisfaction)

นักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายของความพึงพอใจไว้ ดังนี้

กิติมา ปรีคีติลล (2529, 321) กล่าวว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกที่ชอบหรือไม่ชอบหรือพอใจที่มีต่อองค์ประกอบและสิ่งจูงใจในด้านต่าง ๆ ของงานและผู้ปฏิบัติงานนั้น ได้รับการตอบสนองความต้องการของเขาได้

ประสาธ อิศรปริศา (2541, 300) กล่าวว่า ความพึงพอใจ หมายถึง พลังที่เกิดจากพลังทางจิตที่ส่งผลไปสู่เป้าหมายที่ต้องการและการได้รับสิ่งที่ต้องการมาตอบสนอง

รัตนา แสงแก่นเพชร (2543, 8) กล่าวว่า ความพึงพอใจ หมายถึง สภาพของสภาวะจิตที่ปราศจากความเครียด ทั้งนี้เพราะธรรมชาติของมนุษย์มีความต้องการถ้าความต้องการได้รับการตอบสนองทั้งหมดหรือบางส่วน ความเครียดจะน้อยลง ความพึงพอใจจะเกิดขึ้นและในทางกลับกัน ถ้าความต้องการไม่ได้รับการตอบสนอง ความเครียดและความพึงพอใจจะเกิดขึ้น

วิโรชา ปาระรัตน์ (2543:17) กล่าวว่าความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกที่ดี ที่ชอบของบุคคลที่มีต่อสิ่งต่างๆ ถ้าสิ่งนั้นตรงกับความต้องการหรือความคาดหวังของเขา

จากความหมายของความพึงพอใจที่กล่าวมาพอสรุปได้ว่า ความพึงพอใจคือ พลังงานที่เกิดขึ้นทางจิตใจมนุษย์ไม่เหมือนกัน ขึ้นอยู่กับบุคคลที่คาดหวังกับสิ่งหนึ่งสิ่งใด ถ้าคาดหวังมากเมื่อได้รับการตอบสนองก็จะเกิดความพึงพอใจ ส่งผลให้บุคคลชอบหรือไม่ชอบในการทำกิจกรรม ซึ่งอาจทำให้สิ่งที่ทำนั้นประสบผลสำเร็จหรือล้มเหลวก็ได้ ดังนั้นความพึงพอใจในเนื้อหาสาระวิชาที่เรียนและกระบวนการเรียนรู้จึงเป็นสิ่งสำคัญที่เป็นแรงกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความกระตือรือร้นในการร่วมกิจกรรม และช่วยให้ผู้เรียนมีเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้ซึ่งจะส่งผลให้ผู้เรียนประสบผลสำเร็จได้เร็วยิ่งขึ้น

2. แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความพึงพอใจ

ผู้เรียนจะเกิดความพึงพอใจต่อการเรียนการสอนมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับแรงจูงใจในการเรียน ดังนั้นแนวคิดเกี่ยวกับการสร้างแรงจูงใจในการเรียนจึงอยู่บนพื้นฐานของทฤษฎีการจูงใจ โดยสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความพอใจต่อการเรียนการสอน ดังนี้

ทฤษฎีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์

แอทคินสัน (Atkinson, 1964, 241-267; อ้างถึงในบุญชม ศรีสะอาด, 2545, 42-45)

ได้ให้ความหมายว่ารูปแบบของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในโรงเรียน ผลดังกล่าวเกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างการเรียนกับแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ซึ่งเกิดกิจกรรมการเรียนรู้จะประสบผลสำเร็จมากน้อยเพียงใด จะขึ้นอยู่กับระดับความมากน้อยของแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของแต่ละบุคคลเป็นปัจจัยสำคัญเพราะผู้มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูงจะเป็นผู้ที่มีความเชื่อมั่นในตนเอง มีความรับผิดชอบที่จะทำกิจกรรมใด ๆ จนบรรลุเป้าหมาย ผู้ที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูงจะมีความทะเยอทะยานการแข่งขันและความพยายามที่จะปรับปรุงตนเองให้ดีขึ้น

ทฤษฎีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ โดยกล่าวว่าสิ่งกระตุ้นหรือแรงผลักดันที่จะให้บุคคลกระทำการต่าง ๆ เพื่อมุ่งผลสัมฤทธิ์นั้น ขึ้นอยู่กับผลบวกขององค์ประกอบ 3 ประการ คือ สิ่งโน้มน้าวจิตใจที่จะนำไปสู่ความสำเร็จ สิ่งโน้มน้าวจิตใจที่จะหลีกเลี่ยงความล้มเหลว สิ่งช่วยหรือองค์ประกอบภายนอกซึ่งทำให้บุคคลปรารถนาที่จะประกอบกิจกรรมนั้น ดังรูปสมการต่อไปนี้

$$T_a = T_s + T_r + T_{ext}$$

เมื่อ T_a = สิ่งกระตุ้นที่ทำให้บุคคลประกอบกิจกรรมเพื่อมุ่งผลสัมฤทธิ์
 T_s = สิ่งโน้มน้าวจิตใจที่จะนำไปสู่ความสำเร็จ
 T_r = สิ่งโน้มน้าวจิตใจที่จะหลีกเลี่ยงความล้มเหลว
 T_{ext} = สิ่งช่วยจากภายนอกซึ่งทำให้บุคคลเกิดความปรารถนาจะประกอบกิจกรรมนั้น ๆ (Extrinsic Tendency)

ทฤษฎีการเสริมแรง

ทฤษฎีการเสริมแรงเป็นทฤษฎีที่เป็นพื้นฐานมาจากทฤษฎีทางจิตวิทยาการเรียนรู้และการวางเงื่อนไขของสกินเนอร์ (Skinner, 1953; อ้างถึงใน จันทรเพ็ญ เชื้อพานิช, 2525, 320-328) ซึ่งได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งเร้ากับพฤติกรรมที่เกิดขึ้น สิ่งเร้าเป็นสัญญาณให้นักเรียนรู้ว่าควรแสดงพฤติกรรมใดบ้าง การให้สิ่งเร้ากับนักเรียนเพื่อให้นักเรียนแสดงพฤติกรรมใด พฤติกรรมหนึ่งต่อไปนั้น เรียกว่า การเสริมแรง

การเสริมแรงแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

1. การเสริมแรงทางบวก เป็นการเพิ่มความถี่ของพฤติกรรมของนักเรียนด้วยการให้สิ่งเร้าที่นักเรียนพึงพอใจ การให้การเสริมแรงทางบวกจะให้เมื่อมีการกระทำที่พึงปรารถนาและต้องการจะให้เกิดการกระทำเช่นนั้นต่อไปอีกเช่นนั้นต่อไปอีก เช่น การให้กำลังใจการชมเชย

2. การเสริมแรงทางลบ เป็นการเพิ่มความถี่ของพฤติกรรมของนักเรียน อันเนื่องมาจากความสำเร็จในการหลีกเลี่ยงสิ่งเร้าที่นักเรียนไม่พึงประสงค์ การให้การเสริมแรงทางลบจะใช้เมื่อมีการกระทำที่ไม่พึงปรารถนา และไม่ต้องกระตุ้นให้เกิดการกระทำเช่นนั้นต่อไปอีก

ทฤษฎีความเสมอภาค

ทฤษฎีความเสมอภาคนี้ อัดัม (Adam, 1997; อ้างถึงใน เทพพนม เมืองแมน และสวิง สุวรรณ, 2529, 12 และราณี อธิชัยกุล, 2535, 12) ได้พัฒนาขึ้นมาจากแนวความคิดว่าการงูใจจะเกิดขึ้นเนื่องจากการที่บุคคลได้รับรู้ถึงระดับความเสมอภาคในการเรียนของตนเอง เช่น ผู้เรียนคิดว่าเขาได้คะแนนน้อยกว่าเพื่อนร่วมห้องที่ทำงานอย่างเดียวกัน และคุณภาพเดียวกัน จะทำให้ผู้เรียนเกิดความไม่พอใจขึ้น และจะหาวิธีลดความไม่เสมอภาคนี้ ซึ่งทฤษฎีมีองค์ประกอบที่สำคัญ 2 อย่างคือ

1. ปัจจัยนำเข้า (Inputs) หมายถึง คุณสมบัติที่มีสำหรับการเรียน เช่น ระดับสติปัญญา ความสามารถ ทักษะ เป็นต้น ปัจจัยนำเข้านี้เป็นสิ่งกำหนดความรู้สึกของบุคคลว่าตนเองควรได้รับรางวัลตอบแทนเท่าไร

2. ปัจจัยนำออก (Outputs) หมายถึง ผลที่ได้รับหรือรางวัลตอบแทนที่บุคคลได้รับจากการเรียนเช่นคะแนน เป็นต้น

ทฤษฎีแรงงูใจที่เน้นกระบวนการทั้ง 2 ทฤษฎีที่กล่าวมานี้ พอสรุปได้ดังนี้

1. ทฤษฎีแรงงูใจที่เน้นกระบวนการ เป็นทฤษฎีที่ศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ที่ถูกกำหนดโดยสภาพแวดล้อมมากกว่าสภาพจิตใจ เป็นทฤษฎีที่ให้ความสำคัญของกระบวนการงูใจให้ผู้เรียนเรียนด้วยความพึงพอใจ

2. ทฤษฎีความเสมอภาค เป็นทฤษฎีที่อธิบายว่าแรงงูใจจะเกิดขึ้นเมื่อบุคคลเปรียบเทียบปัจจัยนำเข้าและปัจจัยนำออกของบุคคลอื่น ๆ แล้วเห็นว่ามีความเสมอภาคในการเรียน บุคคลก็จะเกิดความพึงพอใจ

3. ทฤษฎีความคาดหวัง เป็นทฤษฎีที่อธิบายถึงแรงงูใจว่าความคาดหวังของบุคคลที่มีต่อความสามารถในการเรียนของตนและผลลัพธ์ที่ตนจะได้จากการเรียน

4. ทฤษฎีของกลุ่มนี้ เน้นให้เห็นบทบาทของผลตอบแทน และกระบวนการตัดสินใจของแต่ละบุคคล ดังนั้น ในการจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนเกิดความพึงพอใจผู้สอนจะต้องให้ความสนใจในการปรับปรุงผลการเรียนของผู้เรียน โดยจัดสภาพแวดล้อมในการเรียนให้เหมาะสม

3. บรรยากาศการเรียนการสอนกับความพึงพอใจ

การสร้างบรรยากาศการเรียนการสอนมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน ซึ่งบรรยากาศที่ดีอาจส่งเสริมให้ผู้เรียนมีสุขภาพจิตที่ดี มีความพึงพอใจและตั้งใจที่จะเรียน บรรยากาศในการเรียนการสอน โดยเน้นชั้นเรียนเป็นตัวแปรที่สำคัญที่ช่วยส่งเสริมสนับสนุน ให้การเรียนรู้ดีขึ้น พิมพันธ์ เชชะคุปต์ (2544, 257) กล่าวถึงความหมายของบรรยากาศในการเรียน การสอนไว้ 2 ประเภท คือ

1. บรรยากาศทางกายภาพ คือ การสร้างบรรยากาศสิ่งแวดล้อมที่ดีในห้องเรียน มีผลต่อการเรียนการสอน และต่อเจตคติที่ดีของผู้เรียน ซึ่งลักษณะของห้องเรียนที่มีบรรยากาศ ทางกายภาพเหมาะสม ควรมีรูปแบบคือ มีสีสันทันดูและเหมาะสม สบายตา อากาศถ่ายเทได้ดี ปราศจากเสียงรบกวนและมีขนาดกว้างเพียงพอกับจำนวนนักเรียน

2. บรรยากาศทางจิตใจ คือ การเรียนการสอนจะดำเนินอย่างมีชีวิตชีวา และราบรื่นนั้น ผู้เรียนกับผู้เรียน และผู้สอนกับผู้เรียนต้องมีความสัมพันธ์และร่วมมือกันอย่างไม่มีการหวาดระแวงกัน สิ่งดังกล่าวครูผู้สอนต้องมีวิธีเสริมแรง อย่างเช่น การเสริมแรงภาษา และ ท่าทาง คือการกล่าวชมดี ดีมาก น่าสนใจ ถูกต้อง ควรปรับปรุง การตั้งใจฟัง การปรบมือ การใช้สายตาแสดงความสนใจพอใจ และอีกอย่างหนึ่งคือการเสริมแรงด้วยการให้รางวัลและ สัญลักษณ์ต่างๆ คือการให้วัตถุสิ่งของ การนำผลงานมาแสดงยกย่อง และการใช้เครื่องหมายดีเด่น

จากที่กล่าวมาพอสรุปได้ว่า ผู้สอนจะต้องจัดหาสิ่งจูงใจต่าง ๆ เพื่อตอบสนอง ความต้องการของผู้เรียนให้ได้รับความพึงพอใจ เช่น วิธีการจัดการเรียนการสอนที่จะส่งผลให้ บรรยากาศการเรียนการสอนไม่น่าเบื่อหน่าย เป็นต้น จะเห็นได้ว่าในการจัดการเรียนการสอน ที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดความพึงพอใจต่อการเรียนการสอนจนทำให้ประสิทธิภาพในการเรียนสูงขึ้น ผู้สอนจะต้องคำนึงถึงความต้องการของผู้เรียนด้านความรู้สึกทัศนคติที่เป็นเรื่องของจิตใจควบคู่ ไปด้วย ในการวัดความพึงพอใจต่อการเรียนการสอน สามารถวัดได้โดยใช้แบบสอบถาม เป็นต้น

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ได้มีผู้วิจัยเกี่ยวกับวิธีสอนแบบพุทธวิธีและการคิดแบบ โยนิโสมนสิการ ไว้หลายท่านด้วยกัน ซึ่งสรุปได้ ดังนี้

1. งานวิจัยในประเทศ

1.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวิธีสอนแบบพุทธวิธี

นักการศึกษาหลายท่าน ได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสอนเกี่ยวกับพุทธวิธี และวิธีคิดแบบ โยนิโสมนสิการ ไว้ดังนี้

เดชา จันทร์ศิริ (2542, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนวิชาพระพุทธศาสนา โดยใช้การสอนตามแนวพุทธศาสตร์กับกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนนวมินทราชูทิศ เขตบึงกุ่ม กรุงเทพมหานคร ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2542 จำนวน 80 คน โดยแบ่งเป็นกลุ่มทดลอง 40 คน กลุ่มควบคุม 40 คน กลุ่มทดลองใช้การสอนแนวพุทธศาสตร์ กลุ่มควบคุมสอนตามแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ ระยะเวลาที่ทดลองสอนกลุ่มละ 20 คาบ คาบละ 50 นาที โดยทั้งสองกลุ่มใช้เนื้อหาเดียวกัน ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมมีการคิดอย่างมีวิจารณญาณแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

สาโรจน์ แก้วทอง (2545, 95) ได้สร้างแผนการสอนรายวิชา ส 048 พระพุทธศาสนา โดยใช้วิธีสอนแบบพุทธวิธี สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 จังหวัดราชบุรี กลุ่มตัวอย่างคือ ครูผู้สอนรายวิชา ส 048 พระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 จังหวัดราชบุรี จำนวน 20 คน พบว่าแผนการสอนมีความเหมาะสมสอดคล้องกับธรรมชาติของวิชาพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง การสอนแบบพุทธวิธีหลายวิธีสามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอนฝึกให้ผู้เรียนเกิดทักษะในการคิดรวบรวมแสวงหาข้อมูล ข้อเท็จจริงต่าง ๆ รู้จักเลือกตัดสินใจ รู้จักพิจารณา โดยใช้ปัญญาหาเหตุผลในการแก้ปัญหา อีกทั้งช่วยส่งเสริมศรัทธาความเชื่อมั่นต่อพระพุทธศาสนา โดยดำรงตนอยู่ด้วยความถูกต้องสุจริตดีงาม มีนผลเมืองที่ดีของชาติและโลกสืบไป

1.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวิธีสอนแบบอริยสัจ 4

จารุเวศ ศิริวิชกุล (2543, 76) ได้วิจัยเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 วิชาพระพุทธศาสนา เรื่อง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและพระพุทธศาสนสุภาษิต โดยใช้การสอนแบบอริยสัจ 4 กับการสอนแบบปกติ โดยกลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนเมืองขอนแก่น อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น พบว่านักเรียนที่ได้รับ การสอนแบบอริยสัจ 4 มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่านักเรียนที่ได้รับการสอนแบบปกติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

พระขวัญชัย ศรีพรรณ (2546, 65 - 66) ได้วิจัยเรื่องการศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และการใช้แนวคิดตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่เรียนวิชาพระพุทธศาสนาโดยใช้การสอนแบบอริยสัจ 4 กับการสอนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ โดยกลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนมัธยมสันพิทยา เขตราชเทวี กรุงเทพมหานคร จากการวิจัยพบว่า (1) นักเรียนที่เรียนวิชาพระพุทธศาสนา

โดยใช้การสอนแบบอริยสัง 4 กับการสอนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 เป็นไปตามสมมติฐานที่ผู้วิจัยได้ตั้งไว้ แสดงให้เห็นว่าการสอนแบบอริยสังสี่ทำให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น

1.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวิธีสอนแบบเบญจขันธ์

ทรงชัย สุบุญมี (2546, 77) ได้วิจัยเรื่องผลของวิธีสอนแบบเบญจขันธ์ ต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทักษะการคิดแบบแก้ปัญหาใน โยนิโสมนสิกการ เรื่องหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนขยายโอกาส อำเภอคูเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ ผลการวิจัยปรากฏว่า (1) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่ได้รับการสอนโดยวิธีการสอนแบบเบญจขันธ์เรื่องหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา หลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.01 และ(2) ทักษะการคิดแบบแก้ปัญหาใน โยนิโสมนสิกการของนักเรียนที่ได้รับการสอนแบบเบญจขันธ์หลังเรียนสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.01

1.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวิธีสอนแบบไตรสิกขา

ไพรัตน์ ญาตนิมพลี (2540, 75) ได้วิจัยเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนวิชาพระพุทธศาสนาโดยการสอนแบบไตรสิกขากับการสอนตามคู่มือครู โดยกลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนวินิตศึกษาในพระราชูปถัมภ์ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ผลการวิจัย พบว่า นักเรียนที่เรียนโดยการสอนแบบไตรสิกขากับนักเรียนที่เรียนโดยการสอนตามคู่มือครู มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแตกต่างกัน โดยนักเรียนที่เรียนโดยสอนแบบไตรสิกขา มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่าอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และนักเรียนที่เรียน โดยการสอนแบบไตรสิกขากับนักเรียนที่เรียน โดยการสอนตามคู่มือครู มีการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

นัคดา ธรรมวงศ์ผล (2542, บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่องผลของการสอนแบบไตรสิกขาที่มีต่อการคิดแบบโยโสมนสิกการ และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องหลักธรรมในรายวิชา ส 0412 พระพุทธศาสนา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนสีกัน (วัฒนานันท์อุปถัมภ์) กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยปรากฏว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่เรียน โดยการสอนแบบไตรสิกขาสูงกว่าการสอนแบบบรรยายอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.01 และ ผลการคิดแบบอรรถธรรมสัมพันธ์ใน โยนิโสมนสิกการของนักเรียน โดยการสอนแบบไตรสิกขาสูงกว่าสอนแบบบรรยายอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

1.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสอนโดยสร้างศรัทธาและ โยนิโสมนติการ

พจนารถ บัวเขียว (2535, บทคัดย่อ) ได้เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการวิเคราะห์ตนเองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่เรียนวิชาจริยธรรมกับบุคคลโดยการสอนแบบแก้ปัญหาที่ใช้วิธีคิดแบบ โยนิโสมนติการกับการสอนตามคู่มือครู การสอนของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา ปรากฏว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาจริยธรรมกับบุคคลของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ส่วนความสามารถในการวิเคราะห์ตนเองของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ก่อนการทดลองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และความสามารถในการวิเคราะห์ตนเองของกลุ่มทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

อังษณา ปุรินทรภิบาล (2537, 92) ได้ศึกษาผลการใช้ชุดการสอนเพื่อพัฒนาทักษะการคิดแบบ โยนิโสมนติการ ในวิชาพลังงานกับสิ่งแวดล้อมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนสุรศักดิ์มนตรี กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่าหลังการทดลองใช้ชุดการสอนเพื่อพัฒนาทักษะการคิดแบบ โยนิโสมนติการ ในวิชาพลังงานกับสิ่งแวดล้อม ทักษะการคิดแบบ โยนิโสมนติการของนักเรียนกลุ่มที่มีผลการเรียนสูง และนักเรียนกลุ่มที่มีผลการเรียนต่ำ สูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และหลังการทดลองใช้ชุดการสอนเพื่อพัฒนาทักษะการคิดแบบ โยนิโสมนติการ ในวิชาสิ่งแวดล้อมทักษะการคิดแบบ โยนิโสมนติการของนักเรียนกลุ่มที่มีผลการเรียนสูง และนักเรียนกลุ่มที่มีผลการเรียนต่ำไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นอกจากนี้นักเรียนมีความคิดเห็นว่าการนำชุดการสอนเพื่อพัฒนาทักษะการคิดแบบ โยนิโสมนติการมาจัดกิจกรรมการเรียนช่วยให้นักเรียนมีทักษะการคิดเพิ่มขึ้น และนักเรียนเห็นว่าการคิดจำเป็นต่อการศึกษาวิชาสังคมศึกษามาก

อาทิตย์ พรหมชนะ (2541, 53) ได้วิจัยเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทักษะการคิดของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ในรายวิชา ส 0411 พระพุทธศาสนา เรื่องหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาโดยใช้วิธีสอนตามแนว โยนิโสมนติการพบว่านักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และมีทักษะการคิดแบบ โยนิโสมนติการหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

สำรอง บุศรโท (2544, 50) ได้ศึกษาผลการสอนเรื่องทฤษฎีธรรมมิกัตถประ โยชน์ด้วยวิธีสร้างศรัทธาและ โยนิโสมนติการของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 พบว่า นักเรียนที่เรียนด้วยวิธีสร้างศรัทธาและ โยนิโสมนติการมีความรู้เรื่องหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและพฤติกรรมปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ที่ระดับ .01 ความรู้กับพฤติกรรมการปฏิบัติตามหลักธรรมมีความสัมพันธ์กันโดยมีค่าสหสัมพันธ์เท่ากับ 0.77 มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และนักเรียนมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนการสอนด้วยวิธีการสร้างศรัทธาและ โยนิโสมนสิการอยู่ในระดับมากที่สุดในทุกด้าน

1.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสอนแบบธรรมสากัจฉา

สุคนธ์ สิ้นรพานนท์ (2538, 43) ได้วิจัยสอนแบบธรรมสากัจฉา เพื่อสร้างศรัทธาและวิธีคิดตามหลักพุทธธรรมแก่นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนบดินทร์เดชา (สิงห์ สิงหเสนี) กรุงเทพมหานคร จากการวิจัยได้มีการสรุปผลดังนี้คือ นักเรียนที่เรียนแบบธรรมสากัจฉา มีศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 เป็นไปตามสมมติฐานที่ผู้วิจัยได้ตั้งไว้ แสดงให้เห็นว่าการสอนแบบธรรมสากัจฉาทำให้นักเรียนมีศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาสูงกว่าก่อนการทดลอง

1.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสอนแบบปฐจา วิสัชชา

เขาวภา ประคองศิลป์ (2530, 80) ได้เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความเห็นชอบตามหลักพระพุทธศาสนา (สัมมาทิฎฐิ) นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนโดยการสอนแบบปฐจา วิสัชชา การสอนแบบไตรสิกขา และการสอนตามคู่มือครูโดยกลุ่มตัวอย่าง เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนคงคาราม อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี พบว่านักเรียนที่เรียนโดยการสอนแบบปฐจา วิสัชชา การสอนแบบไตรสิกขา และการสอนตามคู่มือครู ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และเมื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์เป็นรายคู่ ผลปรากฏว่านักเรียนที่เรียนโดยการสอนแบบปฐจาวิสัชชากับนักเรียนที่สอนตามคู่มือครูมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 นักเรียนที่เรียนโดยการสอนแบบไตรสิกขากับนักเรียนที่เรียนโดยการสอนตามคู่มือครูมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

1.8 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสอนแบบเผชิญสถานการณ์

ประณีต จันทรขันธ์ (2542, 43 - 44) ได้วิจัยเรื่องผลของการใช้กระบวนการเผชิญสถานการณ์ในการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่องหลักธรรม ในรายวิชา ส 0412 พระพุทธศาสนาและทักษะการคิดแบบโยนิโสมนสิการ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนชะอำคุณหญิงเนื่องบุรี จังหวัดเพชรบุรี ผลการวิจัยคือ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนโดยใช้กระบวนการเผชิญสถานการณ์กับการสอนแบบปกติไม่แตกต่างกัน ปรากฏว่านักเรียนที่ได้รับการสอนทักษะการคิดแบบโยนิโสมนสิการและกระบวนการเผชิญสถานการณ์ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2. งานวิจัยต่างประเทศ

นักการศึกษาได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับเรื่องการศึกษาไว้หลายอย่างดังนี้

เฮกเกิลส์แคมป์ (Hagelskamp, 2000, Abstract) ได้ศึกษาผลการสอนให้คิดวิเคราะห์วิจารณ์โดยใช้วิธีการผสมผสานความคิดใหม่ ๆ ในการพัฒนาโดยการเน้นการถ่ายโอนทักษะต่าง ๆ ที่มีต่อการแสดงความคิดเห็นอย่างมีคุณธรรมและการคิดวิเคราะห์วิจารณ์ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ผลการศึกษาพบว่าการศึกษาแบบวิเคราะห์วิจารณ์และการแสดงความคิดเห็นอย่างมีคุณธรรม มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญ วิธีการสอนแบบผสมผสานความคิดใหม่ ๆ ในการสอนการคิดวิเคราะห์วิจารณ์ และการฝึกถ่ายโอนทักษะอาจช่วยให้นักเรียนพัฒนาการคิดอย่างวิเคราะห์วิจารณ์และพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนได้ดีขึ้น

แม็คคาร์ธี (Mc Carthy, 2004, Abstract) ได้ศึกษาลักษณะของการคิดวิเคราะห์วิจารณ์ ทักษะความเชื่อและความสามารถในการแสดงออกด้านวิชาการ โดยการตรวจสอบถึงความสัมพันธ์ พบว่าลักษณะการคิดวิเคราะห์วิจารณ์ และความสามารถในการแสดงออกด้านวิชาการมีความสัมพันธ์กัน ลักษณะการคิดวิเคราะห์วิจารณ์ และ ทักษะความเชื่อไม่มีความสัมพันธ์กัน ทักษะความเชื่อไม่มีความสัมพันธ์กันกับความสามารถในการแสดงออกด้านวิชาการ และลักษณะการคิดวิเคราะห์วิจารณ์ ทักษะความเชื่อและความสามารถในการแสดงออกในด้านวิชาการ ไม่มีความสัมพันธ์กัน

จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสอนแบบพุทธวิธีและวิธีคิดแบบ โยนิโสมนสิการ พบว่า การสอนแบบพุทธวิธีและการคิดแบบ โยนิโสมนสิการ ทำให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและมีทักษะการคิดแบบ โยนิโสมนสิการสูงขึ้น ส่งผลให้การเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาบรรลุวัตถุประสงค์ที่ต้องการ จึงทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะใช้วิธีการสอนแบบพุทธวิธีและวิธีคิดแบบ โยนิโสมนสิการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อฝึกให้นักเรียนเกิดทักษะการคิด และแสวงหาข้อมูลต่าง ๆ รู้จักเลือก ตัดสินใจ คิดพิจารณาโดยใช้ปัญญาหาเหตุผล รวมทั้งการเสริมสร้างความศรัทธาเชื่อมั่นของผู้เรียนที่มีต่อหลักการของพระพุทธศาสนา ด้วยการประพฤติตนเป็นพลเมืองดี ร่วมกันสร้างสรรค์สังคมประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้าและสงบสุขต่อไป

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ ได้ดำเนินการตามขั้นตอน และตามหัวข้อที่ได้ศึกษาค้างต่อไปนี

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล
3. การเก็บรวบรวมข้อมูล
4. การวิเคราะห์ข้อมูล
5. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากรที่ใช้วิจัยครั้งนี้ คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนนางรอง อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2552 จำนวน 460 คน
2. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้วิจัยครั้งนี้ คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4/5 โรงเรียนนางรอง อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2552 จำนวน 1 ห้องเรียน มีนักเรียนจำนวน 45 คน โดยการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เป็นห้องที่ผู้วิจัยเป็นครูประจำวิชา

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ มีดังนี้

1. แผนการจัดการเรียนรู้แบบพุทธวิธีและวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ เรื่องหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา สาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ส 41104 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 8 แผน
2. แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียน เรื่องหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ส 41104
3. แบบทดสอบวัดทักษะการคิดแบบโยนิโสมนสิการ
4. แบบวัดความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการใช้วิธีการสอนแบบ พุทธวิธี และวิธีคิดแบบ โยนิโสมนสิการ

ขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือ

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้ดำเนินการดังนี้

1. แผนการจัดการเรียนรู้แบบพุทธวิธี

1.1 ศึกษาหลักสูตร จุดมุ่งหมายของหลักสูตร และ โครงสร้างช่วงชั้น

สาระและมาตรฐานการเรียนรู้ตั้งคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 เรื่องหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา จากหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ของกระทรวงศึกษาธิการและหลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนนางรอง โดยศึกษา คำอธิบายรายวิชา ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง จุดประสงค์การเรียนรู้ สาระการเรียนรู้ เพื่อนำมาใช้ ในการสร้างแผนการจัดการเรียนรู้

1.2 ศึกษาขั้นตอนและวิธีการสอนแบบพุทธวิธีจากเอกสารต่าง ๆ เพื่อนำมาใช้ ในการจัดการเรียนการสอนในสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ส41104

1.3 เลือกสาระการเรียนรู้ที่จะนำมาทดลองได้แก่ เรื่องหลักธรรมทาง พระพุทธศาสนา

1.4 จากคำอธิบายรายวิชา จุดประสงค์รายวิชา วิเคราะห์เป็นผลการเรียนรู้ ที่คาดหวัง และจุดประสงค์การเรียนรู้ แล้วจึงสร้างแผนการจัดการเรียนรู้ โดยใช้วิธีการสอน แบบพุทธวิธี ซึ่งประกอบไปด้วยรายละเอียด คือ สาระสำคัญ ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง จุดประสงค์การเรียนรู้ สาระการเรียนรู้ กิจกรรมการเรียนรู้ สื่อ / แหล่งเรียนรู้ การวัดและ ประเมินผล จำนวน 12 คาบ ดังนี้

แผนการจัดการเรียนรู้แบบพุทธวิธี จำนวน 8 แผน ดังนี้

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 1 เรื่องอริยสัจ 4 ใช้วิธีสอนแบบอริยสัจ 4 และวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ ใช้เวลา 2 คาบ มีชั้นการสอน ดังนี้

1. ขั้นกำหนดปัญหา (ทุกข์) ให้นักเรียนระบุปัญหาที่ต้องการแก้ไข

2. ขั้นตั้งสมมติฐาน (สมุทัย) คือ การให้ผู้เรียนวิเคราะห์สาเหตุของปัญหา

และตั้งสมมติฐาน

3. ขั้นทดลองและเก็บข้อมูล (นิโรธ) คือ การให้ผู้เรียนได้กำหนด วัตถุประสงค์และวิธีการทดลองเพื่อพิสูจน์สมมติฐานและเก็บรวบรวมข้อมูล

4. ขั้นวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผล (มรรค) คือ การนำข้อมูลมาวิเคราะห์ และสรุป

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 2 เรื่องทุกข์ : ธรรมที่ควรรู้ (ขั้น 5) ใช้วิธีสอน แบบเบญจขั้นและวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ ใช้เวลา 2 คาบ มีชั้นการสอนดังนี้

1. ชั้นกำหนดสิ่งเร้า (ชั้นรูป)
2. ชั้นรับรู้หรือเวทนา (ชั้นเวทนา)
3. ชั้นวิเคราะห์และสังเคราะห์การรับรู้ (ชั้นสัญญา)
4. ชั้นตัดสินความดีงาม (ชั้นสังขาร)
5. ชั้นการเกิดอุปนิสัย (ชั้นวิญญาน)

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 3 เรื่องสมุทัย : ธรรมที่ควรละ (หลักกรรมนิยาม 5 และอกุศลวิตก 3) ใช้วิธีสอนแบบไตรสิกขาและวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ เวลา 2 คาบ มีชั้นการสอนดังนี้

1. ชั้นคิด
2. ชั้นกำหนดสมาธิ
3. ชั้นพิจารณาด้วยปัญญา

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 4 เรื่อง นิโรธ : ธรรมที่ควรบรรลु (ภาวนา 4)

ใช้วิธีสอนโดยการสร้างศรัทธาและ โยนิโสมนสิการและวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ เวลา 1 คาบ มีชั้นการสอนดังนี้

1. ชั้นนำ การสร้างเจตคติที่ดีต่อวิธีการเรียนและบทเรียน
2. ชั้นสอน
3. ชั้นสรุป

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 5 เรื่อง มรรค : ธรรมที่ควรเจริญ (สัทธรรม 3 วุฒิธรรม 4 พละ 5 อุบาทกธรรม 5) ใช้วิธีสอนธรรมสากัจฉาและวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ ใช้เวลา 2 คาบ มีชั้นการสอนดังนี้

1. ชั้นการแสวงหาความรู้
2. ชั้นการค้นพบประเด็นความรู้
3. ชั้นการวิเคราะห์และประเมินค่าความรู้
4. ชั้นการพิสูจน์ความรู้ด้วยการปฏิบัติในชีวิตประจำวัน

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 6 เรื่องมงคล 38 (การสังเคราะห์บุตร) ใช้วิธีสอนแบบพหุสูตและวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ เวลา 1 คาบ มีชั้นการสอนดังนี้

1. ชั้นการสร้างศรัทธา
2. ชั้นการฝึกทักษะภาษาตามหลักพหุสูต
3. ชั้นการมองตนเองและการประเมินของกัลยาณมิตร

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 7 เรื่องมงคล 38 (การสงเคราะห์ภรรยาหรือสามี)
ใช้วิธีสอนแบบปฐมนิเทศ และวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ เวลา 1 คาบ มีชั้นการสอนดังนี้

1. ขั้นนำ

1.1 สร้างบรรยากาศให้ผู้เรียนพร้อมที่จะเรียน

1.2 ใช้ภาพข่าวหรือเหตุการณ์เป็นสื่อในการสนทนา ชักถาม

เพื่อนำไปสู่เนื้อหาที่จะปฐมนิเทศ วิเคราะห์

2. ขั้นสอน

2.1 ผู้สอนนำเข้าสู่เนื้อหาให้ผู้เรียนตอบโดยใช้คำถามง่าย ๆ ใช้คำถาม

ปลายเปิด

2.2 ผู้สอนกระตุ้น และส่งเสริมให้ผู้เรียนทุกคนมีส่วนร่วมในกิจกรรม

การใช้คำถาม และการค้นคว้าหาคำตอบ

3. ขั้นสรุป

3.1 เมื่อผู้เรียนได้รับคำตอบ ความรู้ ความเข้าใจ ตามเนื้อหา

ตามจุดมุ่งหมายแล้วให้ผู้เรียนช่วยกันสรุป โดยครูอาจถามนำเพื่อเป็นแนวทาง

3.2 ขั้นสรุป โดยการชักถามเนื้อหาเป็นการสรุปบทเรียน

4. ขั้นการประเมินผล

4.1 ชักถามเนื้อหาโดยการตอบปากเปล่า

4.2 เรียงความ หรือบรรยาย อธิบายเนื้อหา

4.3 ประเมินจากการตั้งคำถาม

4.4 ประเมินจากการทำแบบฝึกหัด ทำแบบทดสอบ

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 8 เรื่องมงคล 38 (ความสันโดษ) ใช้วิธีสอน
แบบเผชิญสถานการณ์และวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ เวลา 2 คาบ มีชั้นการสอนดังนี้

1. ขั้นสร้างศรัทธา

2. ขั้นศึกษาสังคม

3. ขั้นเผชิญสถานการณ์

4. ขั้นวิจารณ์ความคิด

5. ขั้นปฏิบัติ

1.5 นำแผนการจัดการเรียนรู้เสนอต่อคณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

เพื่อพิจารณาและให้ข้อเสนอแนะ

1.6 ปรับปรุงแก้ไขแผนการจัดการเรียนรู้ตามข้อเสนอแนะของ คณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์แล้วนำแผนการจัดการเรียนรู้ไปให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน ตรวจสอบแก้ไขความถูกต้องของสาระการเรียนรู้ และกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อนำข้อบกพร่องมา ปรับปรุงแก้ไข ผู้เชี่ยวชาญประกอบด้วย

1.6.1 นางแพรวพรรณ บรรจงศิริทัศน์ ครูผู้เชี่ยวชาญ กลุ่มสาระ การเรียนรู้ภาษาไทย โรงเรียนนางรอง อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์

1.6.2 นางสาวภา เมื่อกพันธ์ ครูชำนาญการพิเศษ กลุ่มสาระ การเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม โรงเรียนนางรอง อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์

1.6.3 นางอรทัย ราชกิจ ครูชำนาญการพิเศษ กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม โรงเรียนนางรอง อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์

1.6.4 นางสาวพิชชา นันทวิเศษพงษ์ ครูชำนาญการพิเศษ กลุ่มสาระ การเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม โรงเรียนนางรอง อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์

1.6.5 นางสาวณอมศรี สมานชาติ ครูชำนาญการพิเศษ กลุ่มสาระ การเรียนรู้คณิตศาสตร์ โรงเรียนนางรอง อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์

1.7 นำแผนการจัดการเรียนรู้ที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลองสอน กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนนางรอง อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน 45 คน ห้องที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง เพื่อความเหมาะสมของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้กับเวลาที่กำหนด รวมทั้งหาข้อบกพร่องในเรื่องต่าง ๆ เพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไข

1.8 นำแผนการจัดการเรียนรู้แบบพุทธวิธีไปใช้สอนจริงที่ห้องกลุ่มตัวอย่าง เพื่อการวิจัยต่อไป

2. แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสาระพระพุทธศาสนา ส 41104

ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนตามลำดับ ขั้นตอน ดังนี้

ช่วงชั้นที่ 4 2.1 ศึกษาจุดมุ่งหมายและขอบเขตของเนื้อหาสาระพระพุทธศาสนา

2.2 ศึกษาวิธีการสร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนจากหนังสือ และเอกสารที่ว่าด้วยการวัดผลและประเมินผลตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย

2.3 สร้างแผนผังการสร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ประกอบด้วย เนื้อหา และพฤติกรรมที่ต้องการวัด

2.4 กำหนดจำนวนข้อสอบให้ครอบคลุมเนื้อหาสาระและระดับพฤติกรรมที่ต้องการวัด

2.5 สร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแบบเลือกตอบชนิด 4 ตัวเลือก ตามแผนผังการสร้างแบบทดสอบ จำนวน 50 ข้อ และได้เลือกข้อสอบที่มีคุณภาพไว้ใช้กับนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 40 ข้อ

2.6 นำแบบทดสอบที่สร้างเสนอกคณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อพิจารณาปรับปรุงแก้ไข

2.7 นำแบบทดสอบไปให้ผู้เชี่ยวชาญชุดเดิม จำนวน 5 คน ตรวจสอบความตรงของข้อสอบ และหาความชัดเจนของภาษาที่ใช้และ นำมาปรับปรุงแก้ไข โดยกำหนดเกณฑ์ในการให้คะแนน ดังนี้ (บุญเชิด ภิญญโณนนตพงษ์, 2526, 69)

+1 หมายถึง แน่ใจว่าข้อคำถามนั้นสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัยหรือพฤติกรรมที่ต้องการวัด

0 หมายถึง ไม่แน่ใจว่าข้อคำถามนั้นสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัยหรือพฤติกรรมที่ต้องการวัด

-1 หมายถึง แน่ใจว่าข้อคำถามนั้นไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัยหรือพฤติกรรมที่ต้องการวัด

2.8 นำผลการพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญมาหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) โดยมีเกณฑ์ในการพิจารณาดังนี้ (บุญเชิด ภิญญโณนนตพงษ์, 2526, 69)

ถ้าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) มากกว่าหรือเท่ากับ .50 แสดงว่าข้อคำถามนั้นสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัยหรือพฤติกรรมที่ต้องการวัด

ถ้าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) น้อยกว่า .50 แสดงว่าข้อคำถามนั้นไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัยหรือพฤติกรรมที่ต้องการวัด

ผลการวิเคราะห์ข้อคำถามในแบบทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียนปรากฏว่าข้อคำถามทุกข้อมีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ระหว่าง .60 -1

2.9 นำแบบทดสอบที่ปรับปรุงแล้วไปทดลองใช้กับนักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ของโรงเรียนนางรอง อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 45 คน

2.10 นำกระดาษคำตอบมาตรวจให้คะแนนโดยให้คะแนนข้อที่ตอบถูกข้อละ 1 คะแนน ข้อที่ตอบผิดหรือไม่ได้ทำให้ 0 คะแนน

2.11 นำผลการทดสอบของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ก่อนเรียนและหลังเรียน แต่ละฉบับมาหาค่าความยากง่าย (p) ค่าอำนาจจำแนก (r) เป็นรายชื่อ เลือกข้อสอบที่มีระดับความยากอยู่ระหว่าง 0.24-0.57 และค่าอำนาจจำแนกระหว่าง 0.34 - 0.56 ซึ่งครอบคลุมสาระการเรียนรู้และระดับพฤติกรรมที่ต้องการวัดที่กำหนดไว้ ในแผนผังการสร้าง ข้อสอบ

2.12 นำแบบทดสอบไปทดลองใช้กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง เพื่อหาค่าความเที่ยงของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยใช้สูตร คูเดอร์-ริชาร์ดสัน (Kuder - Richardson - 20) ได้ค่าความเที่ยงเท่ากับ 0.8413

3. แบบวัดทักษะการคิดแบบโยนิโสมนสิการ

ผู้วิจัยได้สร้างแบบวัดทักษะการคิดแบบโยนิโสมนสิการ โดยดำเนินการ สร้างตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

3.1 ศึกษารูปแบบวิธีทำแบบวัดทักษะการคิดแบบโยนิโสมนสิการ จากหนังสือพุทธธรรม เอกสาร และวารสาร รวมทั้งงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการคิดแบบ โยนิโสมนสิการ และ ขอคำปรึกษาจากอาจารย์ที่เป็นคณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

3.2 สร้างแบบทดสอบแบบอัตนัย จำนวน 3 ข้อใหญ่ ในแต่ละข้อจะมี ข้อย่อยอีก 3 หรือ 5 ข้อ ทั้งหมด 2 ฉบับ คือ ก่อนเรียนและหลังเรียน โดยแต่ละข้อเสนอเป็น สถานการณ์ต่าง ๆ ซึ่งแต่ละสถานการณ์จะมีความแตกต่างกันไปตามลักษณะของเนื้อเรื่องที่สอน

3.3 นำแบบวัดทักษะการคิดแบบโยนิโสมนสิการที่สร้างขึ้นเสนอต่อ คณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เพื่อตรวจแก้ไข และให้ข้อเสนอแนะเพื่อนำข้อเสนอแนะ มาปรับปรุงแก้ไข

3.4 นำแบบวัดทักษะการคิดแบบโยนิโสมนสิการที่ปรับปรุงแก้ไข ตามข้อเสนอแนะของคณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ไปให้ผู้เชี่ยวชาญชุดเดิมจำนวน 5 คน ตรวจสอบความถูกต้องของแบบทดสอบตลอดจนภาษาที่ใช้และนำข้อบกพร่องมาปรับปรุงแก้ไข อีกครั้งหนึ่ง โดยกำหนดเกณฑ์ในการให้คะแนน ดังนี้ (บุญเชิด ภิญโญนนตพงษ์, 2526, 69)

+1 หมายถึง แน่ใจว่าข้อคำถามนั้นสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย หรือพฤติกรรมที่ต้องวัด

0 หมายถึง ไม่แน่ใจว่าข้อคำถามนั้นสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย หรือพฤติกรรมที่ต้องการวัด

-1 หมายถึง แน่ใจว่าข้อคำถามนั้นไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ การวิจัยหรือพฤติกรรมที่ต้องวัด

3.5 นำผลการพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญมาหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) โดยมีเกณฑ์ในการพิจารณา ดังนี้ (บุญเชิด ภิญโญนนันทพงษ์, 2526, 69)

ถ้าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) มากกว่าหรือเท่ากับ .50 แสดงว่าข้อคำถามนั้นสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัยหรือพฤติกรรมที่ต้องการวัด

ถ้าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) น้อยกว่า .50 แสดงว่าข้อคำถามนั้นไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัยหรือพฤติกรรมที่ต้องการวัด

ผลการวิเคราะห์ข้อคำถามในแบบทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน ปรากฏว่าข้อคำถามทุกข้อมีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) อยู่ระหว่าง 0.6 -1.0

3.6 นำแบบวัดทักษะการคิดแบบโยนิโสมนสิการที่ปรับปรุงแล้วไปทดลองใช้กับนักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ของโรงเรียนนางรอง อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน 45 คน ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง

3.7 นำแบบวัดทักษะการคิดแบบโยนิโสมนสิการที่นักเรียนทำเสร็จเรียบร้อยแล้วมาตรวจให้คะแนน โดยมีหลักเกณฑ์การให้คะแนน คือ นักเรียนต้องมีการคิดแบบโยนิโสมนสิการ ดังนี้

3.7.1 คิดอย่างมีจุดหมาย คือ คิดอย่างมีหลักการ ไม่คิดเลื่อนลอย ไม่คิดเรื่อยเปื่อย

3.7.2 คิดหลาย ๆ ทาง คือคิดหาคำตอบได้หลายทางคิดได้หลายวิธี

3.7.3 คิดในทางกุศล ให้เป็นประโยชน์

3.7.4 คิดอย่างมีเหตุผล ได้แก่ คิดแบบแก้ปัญหาโดยใช้เหตุผล

ประกอบ

3.8 ถ้านักเรียนตอบตามเกณฑ์ที่ครูตั้งไว้ คือ ตอบครบ 4 รายการ จะได้คะแนนเต็ม แต่ถ้าตอบผิดจากหลักเกณฑ์เล็กน้อยคะแนนลดลงไปและถ้าตอบไม่ถูกเลยหรือไม่ได้ทำจะได้ 0 คะแนน (ดูรายละเอียดในภาคผนวก ก)

3.9 นำแบบวัดทักษะการคิดแบบโยนิโสมนสิการฉบับก่อนเรียนและหลังเรียนไปปรับปรุงแก้ไขให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นและนำไปทดสอบนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4/5 ซึ่งเป็นนักเรียนโรงเรียนนางรอง อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 45 คน

4. แบบวัดความพึงพอใจของนักเรียนต่อการใช้วิธีสอนแบบพุทธวิธีและวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ

ผู้วิจัยได้สร้างแบบวัดความพึงพอใจของนักเรียนต่อการสอนโดยวิธีสอนแบบพุทธวิธีและวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ เรื่องหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4/5 เป็นแบบทดสอบประมาณค่า (Rating Scale) มีขั้นตอนดังนี้

4.1 ศึกษาเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสร้างแบบวัดความพึงพอใจเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนแบบพุทธวิธีและวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ

4.2 กำหนดประเด็นเนื้อหาที่ต้องการประเมิน

4.3 สร้างแบบประเมินตามประเด็นเนื้อหาที่กำหนด ซึ่งเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ซึ่งมีอยู่ 5 ระดับ คือระดับความพึงพอใจมากที่สุด มากปานกลาง น้อย น้อยที่สุด

4.4 นำแบบวัดความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยวิธีสอนแบบพุทธวิธีและวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหาและความเหมาะสมในด้านการใช้ภาษาและแบบสอบถาม

4.5 ปรับปรุงแบบวัดตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษา และนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญชุดเดิมจำนวน 5 ท่าน ตรวจสอบความถูกต้อง และความเที่ยงตรงของเนื้อหา เพื่หาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ที่มีค่าตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไป พบว่าแบบประเมินความพึงใจมีค่าดัชนีความสอดคล้องอยู่ระหว่าง 0.60 - 1.00

4.6 นำแบบวัดความพึงพอใจที่ผ่านการตรวจสอบแก้ไขเป็นฉบับจริงเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลโดยมีขั้นตอน ดังนี้

1. ทดสอบก่อนเรียน

1.1 ผู้วิจัยได้ทำการทดสอบนักเรียนกลุ่มตัวอย่างด้วยแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนจำนวน 40 ข้อ แล้วบันทึกผลการสอบไว้เป็นคะแนนก่อนเรียน

1.2 ผู้วิจัยได้ทำการทดสอบนักเรียนกลุ่มตัวอย่างด้วยแบบวัดทักษะการคิดแบบโยนิโสมนสิการจากสถานการณ์ที่ครูกำหนดขึ้น แล้วบันทึกผลการสอบไว้เป็นคะแนนก่อนเรียน

2. ดำเนินการสอนโดยใช้วิธีสอนแบบพุทธวิธี และวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ ในสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ส41104 เรื่องหลักธรรมทางพระพุทธศาสนากับนักเรียน กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 45 คน จำนวน 12 คาบ ๆ ละ 50 นาที พร้อมทั้งสังเกตพฤติกรรม ของนักเรียนแต่ละคนแล้วบันทึกลงในแบบสังเกตพฤติกรรมของนักเรียน และให้นักเรียนฝึกทักษะ การคิดแบบโยนิโสมนสิการจากใบงานวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ

3. ทดสอบหลังเรียน

3.1 เมื่อสิ้นสุดการทดลองได้ดำเนินการทดสอบหลังเรียนด้วยแบบทดสอบ วัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยใช้แบบทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียนฉบับเดียวกัน

3.2 เมื่อสิ้นสุดการทดลองได้ดำเนินการวัดทักษะการคิดแบบโยนิโสมนสิการ จากสถานการณ์ที่ครูกำหนดขึ้น แล้วบันทึกผลการสอบไว้เป็นคะแนนหลังเรียน

4. วัดความพึงพอใจของนักเรียน

4.1 นำแบบสอบถามมาตรวจสอบความสมบูรณ์และคัดเลือกเฉพาะความสมบูรณ์ มาทำการวิเคราะห์

4.2 นำแบบสอบถามที่คัดเลือกมาตรวจให้คะแนนซึ่งมีการให้คะแนนดังนี้

ค่าความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด	ให้ 5 คะแนน
ค่าความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก	ให้ 4 คะแนน
ค่าความพึงพอใจอยู่ในระดับปานกลาง	ให้ 3 คะแนน
ค่าความพึงพอใจอยู่ในระดับน้อย	ให้ 2 คะแนน
ค่าความพึงพอใจอยู่ในระดับน้อยที่สุด	ให้ 1 คะแนน

4.3 นำผลการให้คะแนนมาวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

4.4 นำค่าเฉลี่ยมาเปรียบเทียบกับเกณฑ์ โดยใช้เกณฑ์ในการแปลความหมายดังนี้

ค่าเฉลี่ย 1.00 - 1.49	หมายถึง มีความพึงพอใจอยู่ในระดับน้อยที่สุด
ค่าเฉลี่ย 1.50 - 2.49	หมายถึง มีความพึงพอใจอยู่ในระดับน้อย
ค่าเฉลี่ย 2.50 - 3.49	หมายถึง มีความพึงพอใจอยู่ในระดับปานกลาง
ค่าเฉลี่ย 3.50 - 4.49	หมายถึง มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก
ค่าเฉลี่ย 4.50 - 5.00	หมายถึง มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ได้ดำเนินการดังนี้

4.1 เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 เรื่องหลักกรรมทางพระพุทธศาสนา โดยวิธีสอนแบบพุทธวิธีและวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ โดยใช้สถิติ Dependent Samples t-test

4.2 วิเคราะห์ค่าดัชนีประสิทธิผลของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 เรื่องหลักกรรมทางพระพุทธศาสนา โดยวิธีสอนแบบพุทธวิธีและวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ โดยใช้สูตร E.I. ของกูดแมน เฟลทเชอร์ และชไนเดอร์ (Goodman, Fletcher and Schneider, 1980, 30-44) (เพชรญ กิจระการ, 2544, 1-3)

4.3 เปรียบเทียบทักษะการคิดแบบโยนิโสมนสิการก่อนเรียนและหลังเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่เรียนเรื่องหลักกรรมทางพระพุทธศาสนา โดยวิธีสอนแบบพุทธวิธีและวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ โดยใช้สถิติ Dependent Samples t-test

4.4 วิเคราะห์ความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 เรื่องหลักกรรมทางพระพุทธศาสนาโดยวิธีสอนแบบพุทธวิธีและวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ โดยใช้ค่าเฉลี่ย (\bar{x}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

1. สถิติในการหาคุณภาพของเครื่องมือ

1.1 หาค่าดัชนีความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาโดยวิธีของ โรวินลดี และแฮมเบตัน (Rovinelli and Hambeton) คำนวณได้จากสูตรต่อไปนี้ (บุญเชิด ภิญโญอนันตพงษ์, 2526, 69)

$$IOC = \frac{\sum R}{N}$$

เมื่อ IOC แทน ดัชนีความสอดคล้องของข้อสอบกับลักษณะพฤติกรรม

$\sum R$ แทน ผลรวมคะแนนความถี่ของผู้เชี่ยวชาญทั้งหมด

N แทน จำนวนผู้เชี่ยวชาญ

1.2 หาค่าดัชนีความยากของแบบทดสอบ (P)

$$\text{ดัชนีความยาก } P = (R_H + R_L) / N$$

เมื่อ	P	แทน	ระดับความยาก
	R_H	แทน	จำนวนผู้ตอบถูกกลุ่มสูง
	R_L	แทน	จำนวนผู้ตอบถูกกลุ่มต่ำ
	N	แทน	จำนวนนักเรียนในกลุ่ม

1.3 หาค่าอำนาจจำแนกของแบบทดสอบ โดยใช้สูตรต่อไปนี้ (ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ, 2524, 180)

$$D = \frac{R_U - R_L}{N}$$

เมื่อ	D	แทน	ค่าอำนาจจำแนก
	R_U	แทน	จำนวนนักเรียนที่ตอบถูกในกลุ่มเก่ง
	R_L	แทน	จำนวนนักเรียนที่ตอบถูกในกลุ่มอ่อน
	N	แทน	จำนวนนักเรียนในกลุ่มเก่งและกลุ่มอ่อน

1.4 หาค่าความแปรปรวนของคะแนน โดยใช้สูตรต่อไปนี้ (บุญชม ศรีสะอาด, 2543, 105)

$$S^2 = \frac{N \sum x^2 - (\sum x)^2}{N^2}$$

เมื่อ	S^2	แทน	ความแปรปรวนของคะแนน
	$\sum x$	แทน	ผลรวมของคะแนนทั้งหมด
	$\sum x^2$	แทน	ผลรวมของคะแนนแต่ละตัวยกกำลังสองทั้งหมด
	N	แทน	จำนวนนักเรียนในกลุ่ม

1.5 หาค่าความเที่ยง โดยใช้สูตร KR-20 ของคูเดอร์และริชาร์ดสัน (Kuder - Richardson) ดังนี้ (ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ, 2528, 168)

$$r_{tt} = \frac{n}{n-1} \left[1 - \frac{\sum pq}{S^2} \right]$$

เมื่อ	r_u	แทน	ความเที่ยงของแบบทดสอบ
	N	แทน	จำนวนข้อสอบของแบบทดสอบที่วัด
	P	แทน	สัดส่วนของผู้ทำได้ในข้อหนึ่ง ๆ
	q	แทน	สัดส่วนของผู้ที่ทำได้ในข้อหนึ่ง ๆ
หรือ	$q = 1 - p$		
	S^2	แทน	ความแปรปรวนของแบบทดสอบทั้งฉบับ

2. สถิติพื้นฐาน

2.1 ร้อยละ (Percentage) โดยใช้สูตรต่อไปนี้ (บุญชม ศรีสะอาด 2543 : 101)

$$P = \frac{f}{n} \times 100$$

เมื่อ	P	แทน	ร้อยละ
	f	แทน	ความถี่ที่ต้องแปลงให้เป็นร้อยละ
	n	แทน	จำนวนความถี่

2.2 หาค่าเฉลี่ย โดยใช้สูตรต่อไปนี้ (บุญชม ศรีสะอาด 2543 : 102)

$$\bar{X} = \frac{\sum X}{N}$$

เมื่อ	\bar{X}	แทน	คะแนนเฉลี่ย
	$\sum X$	แทน	ผลรวมของคะแนนทั้งหมด
	N	แทน	จำนวนนักเรียนในกลุ่ม

2.3 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) โดยใช้สูตรดังนี้
(บุญชม ศรีสะอาด, 2543, 103)

$$S.D. = \sqrt{\frac{N \sum X^2 - (\sum X)^2}{N(N-1)}}$$

เมื่อ	S	แทน	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
	X	แทน	คะแนนแต่ละตัว
	X^2	แทน	คะแนนแต่ละตัวยกกำลังสอง
	N	แทน	จำนวนนักเรียนในกลุ่ม
	\sum	แทน	ผลรวมของคะแนน

3. สถิติที่ใช้ทดสอบสมมติฐาน

3.1 เปรียบเทียบคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียนด้วยวิธีสถิติ Dependent Samples โดยใช้สูตรต่อไปนี้ (บุญชม ศรีสะอาด, 2543, 109)

$$t = \frac{\sum D}{\sqrt{\frac{n \sum D^2 - (\sum D)^2}{n-1}}}$$

เมื่อ	t	แทน	ค่าสถิติที่จะใช้เปรียบเทียบกับค่าวิกฤติในการแจกแจงแบบ t เพื่อทราบการมีนัยสำคัญ
	D	แทน	ค่าผลต่างระหว่างคู่คะแนน
	n	แทน	จำนวนกลุ่มตัวอย่างหรือจำนวนคู่คะแนน

3.2 สถิติที่ใช้ในการหาดัชนีประสิทธิผลการสอนแบบพุทธวิธีและวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ เรื่องหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยใช้สูตรของ กู๊ดแมน เฟลทเชอร์และชไนเคอร์ (Goodman, Fletcher and Schneider, 1980, 30-44) (เผชิญ กิจระการ, 2544, 1-3)

ดัชนีประสิทธิผล = $\frac{\text{ผลรวมของคะแนนหลังเรียนทุกคน} - \text{ผลรวมของคะแนนก่อนเรียนทุกคน}}{(\text{จำนวนผู้เรียน} \times \text{คะแนนเต็ม}) - \text{ผลรวมของคะแนนก่อนเรียนทุกคน}}$

$$E.I. = \frac{P_2 - P_1}{\text{Total} - P_1}$$

เมื่อ	P ₁	แทน	ผลรวมของคะแนนก่อนเรียนทุกคน
	P ₂	แทน	ผลรวมของคะแนนหลังเรียนทุกคน
	Total	แทน	ผลคูณของของจำนวนนักเรียนกับคะแนนเต็ม

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่เรียนหลักสูตรทางพระพุทธศาสนา โดยวิธีการสอนแบบพุทธวิธีและวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ ซึ่งปรากฏผลการวิเคราะห์ข้อมูล ที่จะนำเสนอ 2 ส่วน ตามลำดับหัวข้อต่อไปนี้

1. สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล
2. ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

\bar{X}	แทน	ค่าเฉลี่ย
n	แทน	จำนวนนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง
S.D	แทน	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
P	แทน	ร้อยละ
E.I.	แทน	ค่าดัชนีประสิทธิผล
**	แทน	แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

1. ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 เรื่องหลักสูตรทางพระพุทธศาสนา โดยใช้วิธีการสอนแบบพุทธวิธีและวิธีคิดแบบ โยนิโสมนสิการ
2. ผลการศึกษาค่าดัชนีประสิทธิผลของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 เรื่องหลักสูตรทางพระพุทธศาสนา โดยใช้วิธีสอนแบบพุทธวิธีและวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ
3. ผลการเปรียบเทียบทักษะการคิดแบบ โยนิโสมนสิการก่อนเรียนและหลังเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 เรื่องหลักสูตรทางพระพุทธศาสนา โดยใช้วิธีสอนแบบพุทธวิธีและวิธีคิดแบบ โยนิโสมนสิการ
4. ผลการศึกษาคำพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 เรื่องหลักสูตรทางพระพุทธศาสนา โดยใช้วิธีสอนแบบพุทธวิธีและวิธีคิดแบบ โยนิโสมนสิการ

ตาราง 2 ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียนของนักเรียน
 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 เรื่องหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยใช้วิธีสอนแบบพุทธวิธีและวิธีคิด
 แบบโยนิโตมนสิการ

นักเรียนเลขที่	คะแนนทดสอบ หลังเรียน	คะแนนทดสอบ ก่อนเรียน	คะแนนความต่าง D	คะแนนความต่าง ยกกำลังสอง D ²
1	35	12	23	529
2	36	14	22	484
3	33	13	20	400
4	34	11	23	529
5	37	15	22	484
6	37	16	21	441
7	32	12	20	400
8	34	13	21	441
9	35	14	21	441
10	35	13	20	400
11	36	15	21	441
12	38	16	22	484
13	36	15	21	441
14	34	12	22	484
15	35	12	23	529
16	34	11	23	529
17	39	18	21	441
18	34	13	21	441
19	37	15	22	484
20	33	11	22	484
21	34	14	21	441
22	33	12	21	441

ตาราง 2 (ต่อ)

นักเรียนเลขที่	คะแนนทดสอบ หลังเรียน	คะแนนทดสอบ ก่อนเรียน	คะแนนความต่าง D	คะแนนความต่าง ยกกำลังสอง D ²
23	32	13	19	361
24	33	12	21	441
25	37	15	22	484
26	36	15	21	441
27	34	12	22	484
28	38	16	22	484
29	35	10	25	625
30	37	15	22	484
31	34	12	22	484
32	37	15	22	484
33	35	13	22	484
34	35	13	22	484
35	37	15	22	484
36	37	17	20	400
37	38	16	22	484
38	39	17	22	484
39	37	15	22	484
40	38	16	22	484
41	34	11	23	529
42	37	14	23	529
43	34	12	22	484
44	37	14	23	529
45	38	16	22	484

ตาราง 2 (ต่อ)

นักเรียนเลขที่	คะแนนทดสอบ หลังเรียน	คะแนนทดสอบ ก่อนเรียน	คะแนนความต่าง D	คะแนนความต่าง ยกกำลังสอง D ²
Σx	1600	621	978	21304
\bar{X}	35.56	13.80	21.73	473.42
%	88.88	34.50		
S.D.	1.86	1.89		

จากตาราง 2 พบว่าคะแนนก่อนเรียนมีค่าเฉลี่ย 13.80 คิดเป็นร้อยละ 34.50 ของคะแนนเต็มและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.89 ส่วนคะแนนหลังเรียนมีค่าเฉลี่ย 35.56 คิดเป็นร้อยละ 88.89 ของคะแนนเต็ม และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.86

ตาราง 3 ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 เรื่องหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยใช้วิธีสอนแบบพุทธวิธีและวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ

การทดสอบ	จำนวน นักเรียน	\bar{X}	ร้อยละ	S.D	t
ก่อนเรียน	45	13.80	34.50	1.89	139.27**
หลังเรียน	45	35.56	88.89	1.86	

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตาราง 3 พบว่าคะแนนก่อนเรียนมีค่าเฉลี่ย 13.80 คิดเป็นร้อยละ 34.50 ของคะแนนเต็ม และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.89 ส่วนคะแนนหลังเรียนมีค่าเฉลี่ย 35.56 คิดเป็นร้อยละ 88.89 ของคะแนนเต็ม และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.86 และค่า t เท่ากับ 139.27 มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ตาราง 4 ผลการศึกษาค่าดัชนีประสิทธิผลของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 เรื่องหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยใช้วิธีสอนแบบพุทธวิธีและวิธีคิดแบบโยนิโสมนติการ

การทดสอบ	คะแนนเต็ม	จำนวนนักเรียน	ผลรวมของคะแนนสอบ	E.I.
ก่อนเรียน	40	45	621	0.83
หลังเรียน	40	45	1600	

จากตาราง 4 พบว่าค่าดัชนีประสิทธิผลของการใช้วิธีสอนแบบพุทธวิธีและวิธีคิดแบบโยนิโสมนติการ เรื่องหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มีค่าเท่ากับ 0.83 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้ สามารถนำไปใช้ในการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ตาราง 5 ผลการเปรียบเทียบทักษะการคิดแบบโยนิโสมนติการก่อนเรียนและหลังเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 เรื่องหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยใช้วิธีสอนแบบพุทธวิธีและวิธีคิดแบบโยนิโสมนติการ

นักเรียนเลขที่	คะแนนทดสอบหลังเรียน	คะแนนทดสอบก่อนเรียน	คะแนนความต่าง D	คะแนนความต่างยกกำลังสอง D ²
1	23	16	7	49
2	24	18	6	36
3	25	19	6	36
4	24	17	7	49
5	24	16	8	64
6	23	17	6	36
7	24	16	8	64
8	25	18	7	49
9	25	19	6	36

ตาราง 5 (ต่อ)

นักเรียนเลขที่	คะแนนทดสอบ หลังเรียน	คะแนนทดสอบ ก่อนเรียน	คะแนนความต่าง D	คะแนนความต่าง ยกกำลังสอง D ²
10	25	19	6	36
11	24	18	6	36
12	24	17	7	49
13	23	16	7	49
14	24	16	8	64
15	22	15	7	49
16	24	18	6	36
17	25	19	6	36
18	24	18	6	36
19	23	17	6	36
20	24	16	8	64
21	24	18	6	36
22	25	20	5	25
23	24	18	6	36
24	25	18	7	49
25	23	17	6	36
26	25	16	9	81
27	22	16	6	36
28	23	14	9	81
29	24	17	7	49
30	23	17	6	36
31	21	15	6	36
32	22	13	9	81
33	24	20	4	16

ตาราง 5 (ต่อ)

นักเรียนเลขที่	คะแนนทดสอบ หลังเรียน	คะแนนทดสอบ ก่อนเรียน	คะแนนความต่าง D	คะแนนความต่าง ยกกำลังสอง D ²
34	23	16	7	49
35	21	14	7	49
36	24	19	5	25
37	22	17	6	36
38	22	15	7	49
39	24	19	5	25
40	23	17	6	36
41	20	14	6	36
42	23	19	4	16
43	24	18	6	36
44	23	16	7	49
45	23	12	11	121
ΣX	1056	760	297	2032
\bar{X}	23.47	16.89	6.6	45.16
%	58.72	42.39		
S.D.	1.15	1.81		

จากตาราง 5 พบว่าค่าคะแนนเฉลี่ยทักษะการคิดแบบโยนิโสมนติการก่อนเรียนเท่ากับ 16.89 คิดเป็นร้อยละ 42.39 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.81 ส่วนคะแนนเฉลี่ยทักษะการคิดแบบโยนิโสมนติการหลังเรียนเท่ากับ 23.47 คิดเป็นร้อยละ 58.72 ของคะแนนเต็ม และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.15

ตาราง 6 ผลการเปรียบเทียบทักษะการคิดแบบ โยนิโสมนติการก่อนเรียนและหลังเรียน

การทดสอบ	จำนวน นักเรียน	\bar{X}	ร้อยละ	S.D.	t
ก่อนเรียน	45	16.96	42.39	1.81	33.97**
หลังเรียน	45	23.49	58.72	1.15	

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตาราง 6 พบว่าค่าคะแนนเฉลี่ยทักษะการคิดแบบ โยนิโสมนติการก่อนเรียนเท่ากับ 16.96 คิดเป็นร้อยละ 42.39 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.81 ส่วนคะแนนเฉลี่ยทักษะการคิดแบบ โยนิโสมนติการหลังเรียนเท่ากับ 23.49 คิดเป็นร้อยละ 58.72 ของคะแนนเต็ม และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.15 และค่า t เท่ากับ 33.97 มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ตาราง 7 ผลการศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 เรื่องหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยใช้วิธีสอนแบบพุทธวิธีและวิธีคิดแบบ โยนิโสมนติการ

ลำดับ	รายการประเมิน	\bar{X}	S.D.	ระดับความคิดเห็น
1	เนื้อหาจากง่ายไปหายาก	3.73	0.61	มาก
2	กิจกรรมเหมาะสมกับเวลา และวัย	3.89	0.95	มาก
3	บรรยากาศในการจัดการเรียนรู้เหมาะสมกับกิจกรรม	3.44	0.75	มาก
4	กิจกรรมการเรียนรู้แบบพุทธวิธีเน้นกระบวนการคิดแบบ โยนิโสมนติการ	3.84	0.70	มาก
5	กิจกรรมการเรียนรู้แบบพุทธวิธีและวิธีคิดแบบ โยนิโสมนติการน่าสนใจ สนุก กระตุ้นให้นักเรียนอยากเข้าร่วมกิจกรรม	3.40	0.74	มาก
6	กิจกรรมการเรียนรู้แบบพุทธวิธีและวิธีคิดแบบ โยนิโสมนติการ เปิดโอกาสให้นักเรียนซักถาม ถามแสดงความคิดเห็น	3.82	0.71	มาก

ตาราง 7 (ต่อ)

ลำดับ	รายการประเมิน	\bar{X}	S.D.	ระดับความคิดเห็น
7	กิจกรรมการเรียนรู้แบบพุทธวิธีและวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง	3.96	0.87	มาก
8	กิจกรรมการเรียนรู้แบบพุทธวิธีและวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการทำให้นักเรียนได้ฝึกการตัดสินใจ รู้จักสรุปความคิดเห็น	3.98	0.61	มาก
9	สื่อ วัสดุ อุปกรณ์ เหมาะสมกับวัยและเวลา	3.67	0.73	มาก
10	มีการประเมินผลที่หลากหลาย	4.22	0.70	มาก
11	นักเรียนได้ประโยชน์จากการเรียนด้วยวิธีสอนแบบพุทธวิธีและวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ	3.96	0.63	มาก
12	นักเรียนนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้	4.29	0.65	มากที่สุด
	รวมเฉลี่ย	3.85	0.77	มาก

จากตาราง 7 พบว่าความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้วิธีสอนแบบพุทธวิธีและวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก $\bar{X} = 3.85$ S.D. = 0.77 และความพึงพอใจของนักเรียนที่มีค่ามากที่สุด เรียงลำดับ 3 อันดับ คือ อันดับแรก คือ ข้อ 12 นักเรียนนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ มีค่า $\bar{X} = 4.29$ S.D. = 0.65 อันดับี่ 2 คือ ข้อ 8 กิจกรรมการเรียนรู้แบบพุทธวิธีและวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการทำให้นักเรียนได้ฝึกการตัดสินใจ รู้จักสรุปความคิดเห็นมีค่า $\bar{X} = 3.98$ S.D. = 0.61 อันดับี่ 3 คือข้อ 7 กิจกรรมการเรียนรู้แบบพุทธวิธีและวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง มีค่า $\bar{X} = 3.96$ S.D. = 0.63 และข้อ 11 นักเรียนได้ประโยชน์จากการเรียนด้วยวิธีสอนแบบพุทธวิธีและวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ มีค่า $\bar{X} = 3.96$ S.D. = 0.63

นอกจากนี้ ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีค่าน้อยที่สุด เรียงลำดับ 3 อันดับ คือ อันดับแรก คือข้อ 5 กิจกรรมการเรียนรู้แบบพุทธวิธีและวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการน่าสนใจ สนุก กระตุ้นให้นักเรียนอยากเข้าร่วมกิจกรรม มีค่า $\bar{X} = 3.40$ S.D. = 0.74 อันดับ 2 คือข้อ 3 บรรยากาศในการจัดการเรียนรู้เหมาะสมกับกิจกรรม มีค่า $\bar{X} = 3.44$ S.D. = 0.75 และข้อ 9 สื่อ วัสดุ อุปกรณ์เหมาะสมกับวัยและเวลา มีค่า $\bar{X} = 3.67$ S.D. = 0.73

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
Buriram Rajabhat University

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องการศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่เรียนหลักสูตรธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยวิธีการสอนแบบพุทธวิธีและวิธีคิดแบบ โยนิโสมนสิการ ครั้งนี้ ผู้วิจัยจะสรุปผลและมีข้อเสนอแนะตามลำดับดังนี้

1. ความมุ่งหมายของการวิจัย
2. สมมติฐานของการวิจัย
3. วิธีดำเนินการวิจัย
4. สรุปผลการวิจัย
5. อภิปรายผล
6. ข้อเสนอแนะ
 - 6.1 ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้
 - 6.2 ข้อเสนอแนะเพื่อทำวิจัยครั้งต่อไป

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่เรียนเรื่องหลักสูตรธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยใช้วิธีสอนแบบพุทธวิธีและวิธีคิดแบบ โยนิโสมนสิการ
2. เพื่อศึกษาค่าดัชนีประสิทธิผลของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่เรียนเรื่องหลักสูตรธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยใช้วิธีสอนแบบพุทธวิธีและวิธีคิดแบบ โยนิโสมนสิการ
3. เพื่อเปรียบเทียบทักษะการคิดแบบ โยนิโสมนสิการของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ก่อนเรียนและหลังเรียนที่เรียนเรื่องหลักสูตรธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยใช้วิธีสอนแบบพุทธวิธีและวิธีคิดแบบ โยนิโสมนสิการ
4. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่เรียนเรื่องหลักสูตรธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยใช้วิธีสอนแบบพุทธวิธีและวิธีคิดแบบ โยนิโสมนสิการ

สมมุติฐานการวิจัย

1. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่เรียนเรื่องหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยวิธีสอนแบบพุทธวิธีและวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน
2. ค่าดัชนีประสิทธิผลของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่เรียนเรื่องหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยวิธีสอนแบบพุทธวิธีและวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการมีค่ามากกว่า .50
3. ทักษะการคิดแบบโยนิโสมนสิการของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่เรียนเรื่องหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยวิธีสอนแบบพุทธวิธีและวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการหลังเรียนสูงกว่าก่อนการเรียน
4. นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่เรียนเรื่องหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มีความพึงพอใจต่อการใช้วิธีสอนแบบพุทธวิธีและวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการอยู่ในระดับมากขึ้นไป

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้ดำเนินการดังนี้

1. ประชากร คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนนางรอง อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2552 จำนวน 11 ห้อง มีนักเรียน 460 คน
2. กลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4/5 โรงเรียนนางรอง อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2552 จำนวน 1 ห้องเรียน มีนักเรียน 45 คน โดยการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ทั้งนี้เพราะเป็นห้องที่ผู้วิจัยเป็นครูประจำวิชา
3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
 - เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย
 - 3.1 แผนการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนา ส41104 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่ใช้วิธีสอนแบบพุทธวิธีจำนวน 8 แผน
 - 3.2 แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียนในสาระพระพุทธศาสนา ส 41104 เรื่องหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา
 - 3.3 แบบวัดทักษะการคิดแบบโยนิโสมนสิการ
 - 3.4 แบบวัดความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการใช้วิธีการสอนแบบพุทธวิธีและวิธีแบบโยนิโสมนสิการ

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลโดยมีขั้นตอน ดังนี้

4.1 ทดสอบก่อนเรียน ผู้วิจัยได้ทำการทดสอบนักเรียนกลุ่มตัวอย่างด้วยแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนจำนวน 40 ข้อ แล้วบันทึกผลการสอบไว้เป็นคะแนนก่อนเรียน ผู้วิจัยได้ทำการทดสอบนักเรียนกลุ่มตัวอย่างด้วยแบบวัดทักษะการคิดแบบโยนิโสมนติการจากสถานการณ์ที่ครูกำหนดขึ้น แล้วบันทึกผลการสอบไว้เป็นคะแนนก่อนเรียน

4.2 ดำเนินการสอนโดยใช้การสอนแบบพุทธวิธี ในสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ส 41104 กับนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 45 คน ซึ่งใช้สาระการเรียนรู้เรื่องหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา จำนวน 12 คาบ ๆ ละ 50 นาที พร้อมทั้งสังเกตพฤติกรรมของนักเรียนแต่ละคนแล้วบันทึกลงในแบบสังเกตพฤติกรรมของนักเรียน พร้อมทั้งให้นักเรียนฝึกทักษะการคิดแบบโยนิโสมนติการจากใบงานวิธีคิดแบบโยนิโสมนติการ

4.3 ทดสอบหลังเรียน เมื่อสิ้นสุดการทดลองได้ดำเนินการทดสอบหลังเรียนด้วยแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยใช้แบบทดสอบก่อนเรียน/หลังเรียน และได้ดำเนินการวัดทักษะการคิดแบบโยนิโสมนติการจากสถานการณ์ที่ครูกำหนดขึ้น แล้วบันทึกผลการสอบไว้เป็นคะแนนหลังเรียน

4.4 ตรวจสอบให้คะแนนจากการทำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและแบบทดสอบวัดทักษะการคิดแบบโยนิโสมนติการ แล้วนำคะแนนที่ได้มาวิเคราะห์ข้อมูล

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

5.1 เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่เรียนเรื่องหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยวิธีสอนแบบพุทธวิธีและวิธีคิดแบบโยนิโสมนติการ โดยใช้สถิติ Dependent Samples t-test

5.2 ศึกษาค่าดัชนีประสิทธิผลของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่เรียนเรื่องหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยวิธีสอนแบบพุทธวิธีและวิธีคิดแบบโยนิโสมนติการ โดยใช้สูตร E.I. ของกู๊ดแมน เฟลทเชอร์ และชไนเดอร์ (Goodman, Fletcher and Schneider, 1980, 30-44) (เผชิญ กิจระการ, 2544, 1-3)

5.3 เปรียบเทียบทักษะการคิดแบบโยนิโสมนติการก่อนเรียนและหลังเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่เรียนเรื่องหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยวิธีสอนแบบพุทธวิธีและวิธีคิดแบบโยนิโสมนติการ โดยใช้สถิติ Dependent Samples t-test

5.4 ศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่เรียนเรื่องหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาโดยวิธีสอนแบบพุทธวิธีและวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ โดยใช้ค่าเฉลี่ย (\bar{x}) และ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลสรุปได้ ดังนี้

1. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่เรียนเรื่องหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยวิธีสอนแบบพุทธวิธีและวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01
2. ค่าดัชนีประสิทธิผลของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่เรียน เรื่องหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยวิธีสอนแบบพุทธวิธีและวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ มีค่าเท่ากับ 0.83
3. ทักษะการคิดแบบโยนิโสมนสิการของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่เรียนเรื่องหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยวิธีสอนแบบพุทธวิธีและวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01
4. ความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่เรียนเรื่องหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยใช้วิธีสอนแบบพุทธวิธีและวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ พบว่าความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้วิธีสอนแบบพุทธวิธีและวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก $\bar{X} = 3.85$ S.D. = 0.77

อภิปรายผล

การวิจัยเพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่เรียนเรื่องหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาโดยใช้วิธีการสอนแบบพุทธวิธีและวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ ในรายวิชาพระพุทธศาสนา ส 41104 ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4/5 โรงเรียนนางรอง อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ ผลของการวิจัยสามารถอภิปรายผลได้ ดังนี้

1. ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียนของนักเรียนที่ได้รับการสอนแบบพุทธวิธีจากการวิจัยพบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนของนักเรียนที่ได้รับการสอนแบบพุทธวิธีสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ในข้อที่ 1 การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้นำวิธีสอนแบบพุทธวิธีหลาย ๆ วิธีมาใช้ ได้แก่ วิธีสอนแบบอริสัจ 4 วิธีสอนแบบเบญจขันธ์ วิธีสอนแบบไตรสิกขา วิธีสอน โดยสร้างศรัทธา และโยนิโสมนสิการ วิธีสอนแบบธรรมสากัจฉา วิธีสอนแบบพหูสูต วิธีสอนแบบปุจฉาวิสัชนา

วิธีสอนแบบเผชิญสถานการณ์ ซึ่งพุทธวิธีการสอนดังกล่าว เป็นการสอนที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ของนักเรียนเป็นอย่างดี เพราะการสอนแต่ละวิธีผู้วิจัยได้จัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย มีขั้นตอนการสอนที่ชัดเจนและเป็นระบบ โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มีการใช้กระบวนการกลุ่ม ที่ให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยตนเองตามขั้นตอนที่ครูกำหนดไว้ ทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ ส่งเสริมให้รู้จักคิด มีโอกาสได้แสดงความคิดเห็น รู้จักยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น โดยการแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน ตลอดจนมีการร่วมมือกันทำงานอย่างมีระบบตามขั้นตอน และเมื่อนำวิธีการสอนดังกล่าวมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แล้วพบว่านักเรียนมีความกระตือรือร้นในการเรียนยิ่งขึ้นเนื่องจากการสอนแบบพุทธวิธี มีความสอดคล้องและเหมาะสมกับธรรมชาติของรายวิชาพระพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่ง ทำให้นักเรียน ไม่เบื่อหน่าย และมีความพร้อมที่จะเรียน จึงทำให้นักเรียนเกิดความรู้ความเข้าใจในบทเรียนเป็นอย่างดีและบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ ซึ่งสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 22 ได้บัญญัติไว้ว่า “การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่า ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและศักยภาพของตน” จากที่กล่าวมาจึงเป็นสาเหตุที่ส่งผลให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีของบรูเนอร์ (1965, อ้างถึงใน มาลินี แก้วเงิน, 2542, 67) ที่กล่าวว่า “เด็กเรียนรู้จากการกระทำ” งานวิจัยที่เกี่ยวข้องส่วนใหญ่ จะนำการสอนแบบพุทธวิธีที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลาย ๆ วิธีจะพบน้อย แต่จะมีเพียงหนึ่งหรือสองวิธีเท่านั้น ได้แก่งานวิจัยของเยาวภา ประคองศิลป์ (2534, บทคัดย่อ) ที่พบว่านักเรียนที่เรียนวิชาพระพุทธศาสนาโดยการสอนแบบปฐจา วิสัชนา และการสอนแบบไตรสิกขา มีความเห็นชอบตามหลักพระพุทธศาสนา (สัมมาทิฐิ) และมีคะแนนเฉลี่ยสูงกว่านักเรียนที่ได้รับการสอนตามคู่มือหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา อย่างมีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของนัคดา ชรรวมวงศ์ผล (2542, บทคัดย่อ) ที่พบว่านักเรียนได้รับการสอนแบบไตรสิกขาจะมีการคิดแบบ โยนิโสมนสิการ และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่านักเรียนที่ได้รับการสอนแบบบรรยายอย่างมีระดับนัยสำคัญที่ระดับ .01 สอดคล้องกับจารุเวศ ศิริวิมลกุล พบว่านักเรียนได้รับการสอนแบบอริยสัจ 4 มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่านักเรียนที่ได้รับการสอนแบบปกติอย่างมีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2. ผลการศึกษาค่าดัชนีประสิทธิผลของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่เรียนเรื่องหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาโดยใช้วิธีสอนแบบพุทธวิธีและวิธีคิดแบบ โยนิโสมนสิการ มีค่าเท่ากับ 0.83 ซึ่งคะแนนสอบก่อนเรียนของนักเรียนคิดเป็นร้อยละ 34.5 สอบหลังเรียนคิดเป็น

ร้อยละ 88.89 และมีความรู้เพิ่มขึ้นร้อยละ 54.39 หมายความว่านักเรียนมีความรู้เพิ่มขึ้นร้อยละ 54.39 หลังจากเรียนโดยวิธีสอนแบบพุทธวิธีและวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบพุทธวิธีและวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ ช่วยส่งเสริมให้นักเรียนกล้าคิด กล้าทำ กล้าแสดงความคิดเห็น เป็นวิธีการสอนที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็น ได้ลงมือปฏิบัติจริงด้วยตนเอง จึงทำให้เกิดปัญญาที่แจ่มแจ้ง ผู้เรียนเกิดทักษะในการคิด การตัดสินใจอย่างมีขั้นตอนเป็นระเบียบแบบแผน และอยู่ในกรอบของความถูกต้องดีงาม ทำให้นักเรียนเข้าใจบทเรียนได้ง่าย ซึ่งสอดคล้องกับไชยยศ เรืองสุวรรณ (2533:280) ได้กล่าวถึงดัชนีประสิทธิผลว่าสามารถชี้ให้เห็นถึงความแตกต่างของความสามารถของสื่อที่นำมาใช้ได้อย่างชัดเจน

3. ผลการเปรียบเทียบทักษะการคิดแบบโยนิโสมนสิการของนักเรียนที่ได้รับการสอนแบบพุทธวิธี ผลปรากฏว่านักเรียนมีทักษะการคิดแบบโยนิโสมนสิการหลังการเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้ เพราะการสอนให้นักเรียนมีทักษะการคิดอย่างถูกวิธีตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่เรียกว่าโยนิโสมนสิการ โดยครูเสนอเป็นสถานการณ์ให้นักเรียนร่วมกันวิเคราะห์ปัญหาต่างๆและเสนอแนวทางแก้ไขปัญหานั้นๆ ได้อย่างถูกต้อง ทำให้นักเรียนมีทักษะการคิด สามารถพิจารณาด้วยเหตุผล และเกิดความเห็นที่ถูกต้อง อันเป็นแนวทางนำไปสู่ความดีงาม ตลอดจนทำให้นักเรียนเกิดความศรัทธาในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และนำหลักธรรมของพระพุทธศาสนาไปเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสม จากที่กล่าวมาจึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ส่งผลให้นักเรียนมีทักษะการคิดแบบโยนิโสมนสิการสูงขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของสุมน อมรวิวัฒน์ (2531, 54) ที่กล่าวว่า “การเรียนการสอนแบบโยนิโสมนสิการเป็นวิธีสอนที่สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของหลักสูตรปัจจุบันที่เน้นการแก้ปัญหาเป็น เน้นการคิด การปฏิบัติจริงเป็นหลักใหญ่” และสอดคล้องกับงานวิจัยของพจนารถ บัวเขียว (2530) ที่พบว่านักเรียนที่สอนโดยการสอนแบบแก้ปัญหาที่ใช้วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ จะมีความสามารถในการวิเคราะห์ตนเอง และมีทักษะการคิดแบบโยนิโสมนสิการหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 สอดคล้องกับงานวิจัยของอังษณา ปุรินทรภิบาล (2537) ที่พบว่าการนำชุดการสอนเพื่อพัฒนาทักษะการคิดแบบโยนิโสมนสิการมาจัดกิจกรรมการเรียนการสอนช่วยให้ผู้เรียนมีทักษะในการคิดเพิ่มขึ้นและมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของอาลัย พรหมชนะ (2541) ที่ทำการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทักษะการคิดของนักเรียน โดยสอนตามแนวโยนิโสมนสิการ พบว่านักเรียนมีทักษะการคิดแบบโยนิโสมนสิการ หลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และสอดคล้องกับประณีต จันทร์ขันตี (2542) ซึ่งได้นำกระบวนการเผชิญสถานการณ์นำมาใช้

ในการพัฒนาทางการเรียนและทักษะการคิดแบบ โยนิโสมนสิการ พบว่านักเรียนที่ได้รับการสอน เจริญสถานการณ์มีทักษะการคิดแบบ โยนิโสมนสิการหลังการเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

4. ผลการศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการเรียนโดยใช้วิธีสอนแบบพุทธวิธีและวิธีคิดแบบ โยนิโสมนสิการ พบว่านักเรียนมีความพึงพอใจต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้วิธีสอนแบบพุทธวิธีและวิธีคิดแบบ โยนิโสมนสิการ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก $\bar{X} = 3.85$ ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ แอทกินสัน (Atkinson, 1964, 241-267; อ้างถึงใน บุญชม ศรีสะอาด, 2545, 42-45) ได้ให้ความหมายว่ารูปแบบของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในโรงเรียน ผลดังกล่าวเกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างการเรียนกับแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ซึ่งเกิดกิจกรรมการเรียนรู้จะประสบผลสำเร็จมากน้อยเพียงใด จะขึ้นอยู่กับระดับความมากน้อยของแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของแต่ละบุคคลเป็นปัจจัยสำคัญเพราะผู้มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูงจะเป็นผู้ที่มีความเชื่อมั่นในตนเอง มีความรับผิดชอบที่จะทำกิจกรรมใด ๆ จนบรรลุเป้าหมาย ผู้ที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูงจะมีความทะเยอทะยานการแข่งขันและความพยายามที่จะปรับปรุงตนเองให้ดีขึ้น สอดคล้องกับผลการศึกษาของรสสุคนธ์ เกียรติสทกุล (2530) ที่พบว่าความคิดเห็นของนักเรียนร้อยละ 81.75 เห็นด้วยกับการเรียนการสอนโดยการสอนแบบพุทธวิธี ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการจัดการเรียนการสอนโดยใช้วิธีสอนแบบพุทธวิธีในแต่ละขั้นตอนจะส่งเสริมให้นักเรียน กล่าวคือ กล่าวแสดงความคิดเห็นนักเรียนทุกคนได้ฝึกการตัดสินใจ สรุปความคิดเห็นกิจกรรมต่าง ๆ จะทำให้นักเรียนและสมาชิกภายในกลุ่มรู้จักการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้จะทำให้นักเรียนมีความสามารถในการวิเคราะห์ตัวเองได้ นอกจากนี้วิธีสอนแบบพุทธวิธีนี้ช่วยสร้างความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน กล่าวคือในการเรียนการสอนแบบพุทธวิธี ครูเป็นผู้ชี้แนะกระตุ้นให้นักเรียนศึกษาคิดวิเคราะห์พร้อมทั้งให้ข้อเสนอแนะแก่นักเรียน ซึ่งจะทำให้ครูเข้าใจในความสามารถของนักเรียน นักเรียนเกิดความภาคภูมิใจในตัวเอง และมีความใกล้ชิดกับครูผู้สอนทำให้กิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้วิธีสอนแบบพุทธวิธีมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

จากความพึงพอใจของนักเรียนข้างต้นแสดงว่านักเรียนที่เรียน โดยการใช้วิธีสอนแบบพุทธวิธีและวิธีคิดแบบ โยนิโสมนสิการ เรื่องหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เห็นว่าการเรียนโดยใช้วิธีสอนแบบพุทธวิธีและวิธีคิดแบบ โยนิโสมนสิการจะช่วยส่งเสริมให้นักเรียนเป็นคน กล่าวคือ กล่าวทำ กล่าวแสดงความคิดเห็นซึ่งกันและกัน นอกจากนี้สมาชิกภายในกลุ่มจะต้องช่วยกันในการศึกษางาน แล้วตัวครูก็จะกระตุ้นให้นักเรียนรู้จักคิดวิเคราะห์ ส่งเสริมความสามารถพร้อม

ทั้งให้คำแนะนำ ชมเชย ข้อเสนอแนะในการทำงานแต่ละครั้งเมื่อนักเรียนได้รับสิ่งเหล่านี้ก็จะทำให้เกิดความอบอุ่นมีความกระตือรือร้น มีความชอบและอยากเรียน โดยเฉพาะมีความรู้สึกรัก เป็นสุขและสนุกสนานต่อการเรียนด้วยวิธีนี้เปิดโอกาสให้นักเรียนได้ตัดสินใจและสรุปความคิดเห็น ซึ่งส่งผลให้นักเรียนสามารถวิเคราะห์ตนเองได้ดีและทำให้มีความพึงพอใจต่อการเรียนวิชา พระพุทธศาสนาเรื่องหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

กล่าวโดยสรุปคือวิธีสอนแบบพุทธวิธีและวิธีคิดแบบ โยนิโสมนสิการเป็นวิธีสอนที่ดี เนื่องจากมีวิธีสอนที่หลากหลาย มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่มีขั้นตอนชัดเจน อย่าง ต่อเนื่อง ทำให้นักเรียนมีความกระตือรือร้นที่จะเรียน และมีความเข้าใจในบทเรียนเป็นอย่างดี จึงส่งผลให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้นและการสอนให้นักเรียนมีทักษะการคิด แบบ โยนิโสมนสิการมีผลทำให้นักเรียนรู้จักคิดวิเคราะห์ และแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นด้วยเหตุผล ซึ่งเป็นเหตุให้เกิดปัญญา ทำให้เกิดความเห็นที่ถูกต้องตามความเป็นจริง

ข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

1.1 การสอนโดยใช้วิธีสอนแบบพุทธวิธีและวิธีคิดแบบ โยนิโสมนสิการ ทำให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น สมควรนำไปใช้ในการเรียนการสอนสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม และสาระการเรียนรู้ พระพุทธศาสนา ต่อไป

1.2 ควรอบรมครูผู้สอนเกี่ยวกับวิธีสอนแบบพุทธวิธีและวิธีคิดแบบ โยนิโสมนสิการ เพื่อให้ครูเข้าใจอย่างชัดเจนก่อนนำไปจัดการเรียนการสอน เพื่อให้นักเรียนได้รับประโยชน์อย่างเต็มที่

1.3 ครูควรศึกษาค้นคว้าจัดหาสื่อ อุปกรณ์ และสถานการณ์ต่าง ๆ ให้ตรงกับคุณธรรมที่ต้องการปลูกฝังให้กับนักเรียนล่วงหน้าก่อนจัดการเรียนการสอนเพื่อกระตุ้นให้นักเรียนสนใจและเข้าใจเนื้อหาที่เรียนได้ง่ายและเชื่อมโยงไปสู่ทักษะการคิดได้

1.4 ควรนำวิธีสอนแบบพุทธวิธีและวิธีคิดแบบ โยนิโสมนสิการไปใช้กับ สาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ทั้ง 3 เรื่องคือ พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรนำการสอนแบบพุทธวิธีและวิธีคิดแบบ โยนิโสมนสิการ ไปทดลองสอนกับนักเรียนในระดับชั้นอื่น โดยปรับกิจกรรมการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน

2.2 ควรทำการวิจัยวิธีสอนแบบพุทธวิธีแบบอื่น เช่น การสอนแบบบรรยาย การสอนแบบวางกฎข้อบังคับ การสอนแบบฝึกปฏิบัติอบรม กับวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ เป็นต้น

2.3 ควรนำวิธีสอนแบบพุทธวิธีและวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ ไปใช้กับวิชาอื่น ๆ เพราะมีหลากหลายวิธี แต่ละวิธีจะมีขั้นตอนที่ชัดเจน และมีเหตุผลซึ่งเป็นพื้นฐานให้นักเรียนคิดแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ทั้งในปัจจุบันและอนาคต

2.4 ควรนำสถานการณ์สั้น ๆ เป็นเรื่องใกล้ตัวนักเรียนจะทำให้ นักเรียนสนใจ บทเรียนมากขึ้น

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
Buriram Rajabhat University

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กัญญา พรนิเสน. (2548 ก). **ผลของการสอนแบบพุทธวิธีที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และวิธี
คิดแบบโยนิโสมนสิการ**. สมุทรปราการ: วิทยานิพนธ์ [อัครา].
- _____ (2548 ข). **ผลของการสอนแบบพุทธวิธีที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และวิธี
คิดแบบโยนิโสมนสิการ**. สมุทรปราการ: วิทยานิพนธ์ [อัครา].
- กรมวิชาการ. (2536 ก). **คู่มือหลักสูตรพระพุทธศาสนามัธยมศึกษาตอนปลายพุทธศักราช 2524
(ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533)**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- _____ (2536 ข). **นวัตกรรมการเรียนการสอนสังคมศึกษาระดับมัธยมศึกษา**. กรุงเทพฯ:
โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- กรมวิชาการ. (2545 ก). **การจัดสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา
ลาดพร้าว.
- _____ (2545 ข). **หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน (พิมพ์ครั้งที่ 2)**. กรุงเทพมหานคร:
โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.).
- กรมพุทธศึกษาทหารบก กองอนุศาสนาจารย์. (2545). **พุทธศาสตร์**. ฉบับก้าวหน้า.
กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2542). **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542**. กรุงเทพฯ:
โรงพิมพ์คุรุสภา.
- กาญจนา วัฒนา. (2544). **การวิจัยในชั้นเรียนเพื่อพัฒนาการเรียนการสอน**. นครปฐม: ม.ป.ท.
- กิติมา ปรีดีดิถก. (2529). **หลักการบริหารองค์การ**. กรุงเทพฯ: ม.ป.ท.
- กীরดี บุญเจือ. (2530). **ศาสนศาสตร์เบื้องต้น**. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.
- คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี. (2542). **พระราชบัญญัติ
การศึกษาแห่งชาติ**. กรุงเทพมหานคร: องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.).
- คณาจารย์แห่งโรงพิมพ์เลี้ยงเชียง. (2535). **คู่มือสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาและประถมศึกษาชั้นตรี
อ่านง่าย**. วิชาธรรมวิภาคและคิทธิปฏิบัติ ฉบับมาตรฐาน. กรุงเทพมหานคร: เลียงเชียง.
- คุณ ไทจันทร์. (2545). **พุทธศาสนากับสังคมไทยและวัฒนธรรมไทย**. โอ เอส ปรีนติ้ง เฮาส์.
- จรัส สว่างทัฬ และคณะ. (2551). **เอกสารประกอบการอบรมเชิงปฏิบัติการเพิ่มศักยภาพครู
ในด้านการเขียนแผนการเรียนรู้ และ การวิจัยในชั้นเรียน** [อัครา].

- จันทร์เพ็ญ เชื้อพานิช. (2525). **เทคนิคการสอนวิทยาศาสตร์**. ในเอกสารการสอน
ชุดวิชาวิทยาศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- จารุเวศ ศิริวณิชกุล. (2543). **การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 วิชาพระพุทธศาสนาเรื่องหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา
และพุทธศาสนสุภาษิตโดยการสอนแบบอริยสังคีติ กับการสอนแบบปกติ**. วิทยานิพนธ์
ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ไชยยศ เรืองสุวรรณ. (2533). **เทคโนโลยีการศึกษา : ทฤษฎีการวิจัย**. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- ชานวาท โสภิต. (2529). **มงคลการสูตรแห่งความสำเร็จ มงคลที่ 7 ในกัลยาณมิตร เล่ม 14**.
ม.ป.ท.
- ณรงค์ ไหวหารเสาวภาคย์. (2545). **เอกสารประกอบการสอนรายวิชาพระพุทธศาสนาวิธีการสอน
สาขาหลักสูตรและการสอน มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย**.
- คุณฉวี สิตตวรารักษ์. (2524). **“การเปรียบเทียบวิธีสอนแบบไตรสิกขาและแบบธรรมสภาัจฉา
ในการสอนเบญจศีลและนราวาสธรรม ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1”**. วิทยานิพนธ์
กศ.ม. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- เดชา จันทร์ศิริ. (2542). **การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและการคิดอย่างมีวิจารณญาณ
ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนวิชาพระพุทธศาสนา โดยใช้การสอน
ตามแนวพุทธศาสตร์กับกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์**. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- เดือน คำดี. (2541). **ศาสนศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ทรงชัย สุบุญมี. (2546). **ผลของวิธีสอนแบบเบญจขันธ์ต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทักษะ
การคิดแบบแก้ปัญหาในโยนิโสมนสิการเรื่องหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา
ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ของนักเรียน
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนขยายโอกาส อำเภอคูเมือง จังหวัดบุรีรัมย์**. วิทยานิพนธ์
การศึกษาศาสนาหลักสูตรปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต แขนงหลักสูตรและการสอน
สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

- ทิตินา แจมมณี. (2545). **รูปแบบการเรียนการสอนทางเลือกที่หลากหลาย**. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทิตินา แจมมณี. (2551 ก). **ศาสตร์และการสอน** (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- . (2551 ข). **ศาสตร์และการสอน** (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- . (2551 ค). **ศาสตร์และการสอน** (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- . (2551 ง). **ศาสตร์และการสอน** (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เทพพนม เมืองแมน และสรวง สุวรรณ. (2529). **พฤติกรรมองค์กร**. กรุงเทพฯ: วัฒนาพานิช.
- นัคคา ชรรณวงศ์ผล. (2542). **ผลของการสอนแบบไตรสิกขาที่มีต่อการคิดแบบโยนิโสมนสิการ และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องหลักธรรม ในรายวิชา ส 0412 พระพุทธศาสนา ของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนทุ่งสีกัน (วัฒนานันท์อุปถัมภ์)**. กรุงเทพมหานคร: วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- บรรเทา กิตติศักดิ์. (2528). **เอกสารประกอบการสอนวิชาจริยธรรมทางการศึกษา**. กรุงเทพฯ: ภาควิชาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2543). **การวิจัยเบื้องต้น**. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2524). **รูปแบบผลการเรียนในโรงเรียน**. วิทยานิพนธ์ การศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ สาขาวิชาบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- บุญเชิด ภิญโญไฉนตพงษ์. (2527). **การทดสอบแบบอิงเกณฑ์ : แนวและวิธีการ**. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาพื้นฐานการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร.
- ประคิษฐ์ พรหมเสนา. (2523). **การนำวิธีสอนสมัยพุทธกาลมาใช้สอนจริยศึกษาในระดับประถมศึกษา**. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- ประสาธ อิศรปริศา. (2541). **สารัตถะวิทยาการศึกษา**. มหาสารคาม: ภาควิชาการศึกษา และการแนะแนว คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ปราณีต จันทร์ขันตี. (2542). **ผลของการใช้กระบวนการเผชิญสถานการณ์ในการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องหลักกรรมในรายวิชา ส 0412 พระพุทธศาสนาและทักษะการคิดของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนชะอำ คุณหญิงเมืองบุรี จังหวัดเพชรบุรี**. เพชรบุรี: วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- เพชฌู กิจระการ. (2545). **การวิเคราะห์ประสิทธิภาพสื่อและเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา (E/E) การวัดผลการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม**. น.ป.ท.
- พนม พงษ์ไพบูลย์. (2540). **การศึกษาคือปัจจัยที่ 5 ของชีวิต**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- พจนารถ บัวเขียว. (2535). **การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการวิเคราะห์ตนเองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่สอนโดยการสอนแบบแก้ปัญหาที่ใช้วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการที่ใช้วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ**. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต. คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- พระขวัญชัย ศรีพรรณ. (2546). **การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและการใช้แนวคิดตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่เรียนวิชาพระพุทธศาสนา โดยใช้การสอนแบบอริยสัจกับการสอนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์**. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2551). **พุทธวิธีในการสอน** (พิมพ์ครั้งที่ 24). มูลนิธิพุทธธรรม. กรุงเทพฯ: สหมิตรพรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด.
- พระเทพเวที (ปยุต ปยุตโต). (2531 ก). **หลักการศึกษาในพระพุทธศาสนา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย**.
- _____. (2531 ข). **ธรรมเนียมการศึกษาของไทย**. คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- _____. (2531 ค). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์** (พิมพ์ครั้งที่ 4). มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย: ด้านสุทธาการพิมพ์.

พระเทพเวที (ปยุต ปยุตโต). (2532). **การศึกษาที่สากลบนฐานแห่งภูมิปัญญาไทย.**

อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป.

พระธรรมปิฎก. (ม.ป.ป.). **พุทธธรรม** (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพมหานคร:

โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธรรมปิฎก. (2544 ก). **พุทธวิธีในการสอน** (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพมหานคร:

โรงพิมพ์สหธรรมิก.

—————. (2544 ข). **พุทธธรรม ฉบับเดิม** (พิมพ์ครั้งที่ 10). สำนักพิมพ์ธรรมสภา.

พระธรรมปิฎก. (2545). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม** (พิมพ์ครั้งที่ 10).

สี่คะวัน. ม.ป.ท.

พระราชสิทธิมนี. (2511). **มงคล 38**. กรุงเทพมหานคร: คณะกรรมการวิปัสสนาसार.

พระมหาเถรลีขว กิตติปาโล. (2537). **38 มงคลชีวิต**. กรุงเทพมหานคร:

สำนักพิมพ์ธรรมสภา.

พิมพ์พันธ์ เคระคุปต์. (2544). **การสร้างบรรยากาศในการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ**

แนวคิดและแนวปฏิบัติสำหรับครูมัธยมเพื่อการปฏิรูปการศึกษา. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พุทธทาสภิกขุ. (ม.ป.ป.). **คู่มือมนุษย์ (ฉบับสมบูรณ์)**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมสภา.

ไพรัตน์ ญาตนิมพลี. (2540). **การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและการใช้เหตุผล**

เชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนวิชาพระพุทธศาสนา

โดยใช้การสอนแบบไตรสิกขากับการสอนตามคู่มือครู. ปรินญาณิพนธ์การศึกษา

มหาบัณฑิต คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

มาลินี แก้วเงิน. (2542). **การสร้างแบบฝึกกิจกรรมเพื่อพัฒนาทักษะการคิดแบบโยนิโสมนสิการ**

เรื่องหลักธรรม ในรายวิชา ส048พระพุทธศาสนา สำหรับนักเรียนระดับ

นาฏศิลป์ชั้นกลางปีที่ 1 วิทยาลัยนาฏศิลป์ปทุมธานี จังหวัดปทุมธานี. วิทยานิพนธ์ปริญญา

ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต แขนงวิชาหลักสูตรและการสอน สาขาวิชาศึกษาศาสตร์.

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช.

เยาวภา ประคองศิลป์. (2530). **การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความเห็นชอบ**

ตามหลักพระพุทธศาสนา (สัมมาทิฎฐิ) ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียน

โดยการสอนแบบบูรณา วิจัยนา การสอนแบบไตรสิกขา และการสอนตามคู่มือ.

ปรินญาณิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.

- รสสุคนธ์ เกียรติสทกุล. (2530). **การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่อง กุศลกรรมบถสิบ ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยการสอนแบบพุทธวิธีกับแบบบรรยาย.** วิทยานิพนธ์ กศ.ม. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- รัตนา แสงแก่นเพชร. (2543). **ความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรในโรงเรียนเอกชน ใน จังหวัดกาฬสินธุ์.** รายงานการศึกษาค้นคว้าอิสระ กศ.ม. บริหารการศึกษา มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2542). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน.** กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน.** กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์.
- วิโรชา ปาชะรัตน์. (2543). **ศึกษาระดับและเปรียบเทียบความพึงพอใจของผู้ป่วยนอก ของโรงพยาบาลป่าบอน อำเภอป่าบอน จังหวัดพัทลุง.** วิทยานิพนธ์ ศศ.ม.(สาขาวิชา). มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- สนั่น มีจันทร์หมาก. (2538). **ระเบียบวิธีแห่งวิทยาการการสอน.** ภาควิชาหลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- สมาคมการศึกษาแห่งประเทศไทย. (2528). **สารโฆ บัณฑิตกับการศึกษาตามแนว พุทธศาสตร์.** โรงพิมพ์รุ่งเรืองสาสน์.
- สาโรจน์ แก้วทอง. (2545). **การสร้างแผนการสอนรายวิชา ส 048 พระพุทธศาสนาโดยใช้วิธี สอนแบบพุทธวิธี สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 จังหวัดราชบุรี.** วิทยานิพนธ์ ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต แขนงวิชาหลักสูตรและการสอน สาขาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สุคนธ์ สิ้นพานนท์. (2538). **การใช้วิธีสอนแบบธรรมสภาจกฉาเพื่อสร้างวิธีคิดตามหลักพุทธ ธรรมแก่นักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3.** วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. แขนงวิชาหลักสูตรและการสอน สาขาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สุคนธ์ สิ้นพานนท์. (2545). **การจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ตามหลักสูตร การศึกษาขั้นพื้นฐาน.** กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์.
- สุนทรียา เปรมวาริ. (2523). **การศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา เรื่องทรัพยากรธรรมชาติของประเทศไทย โดยการเรียนแบบสืบสวนสอบสวน กับการเรียนแบบบรรยาย.** วิทยานิพนธ์ ค.ม. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- สุริวงค์ พงศ์ไพบุลย์. (2526). **พุทธศาสน์** (พิมพ์ครั้งที่ 3). สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด.
- สุนน อมรวิวัฒน์. (2533). **สมบัติทิพย์ของการศึกษาไทย**. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุนน อมรวิวัฒน์. (2542). **การพัฒนาการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์ ทักษะกระบวนการเผชิญสถานการณ์**. โครงการกิตติเมธี สาขาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. นนทบุรี : ม.ป.ท.
- สุนน อมรวิวัฒน์. (2545). **หลักสูตรทางการศึกษิตตามนัยแห่งพุทธธรรม** นนทบุรี: โรงพิมพ์โครงการกิตติเมธี สาขาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. นนทบุรี.
- สุวิทย์ มูลคำ และคณะ. (2546). **ครบเครื่องเรื่องการศึกษา** (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: ภาพพิมพ์.
- ตำรวจ บุตรโท. (2543). **ผลการสอนเรื่องทฤษฎีธรรมมิกัตถประโยชน์ ด้วยวิธีสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านพับและโรงเรียนบ้านก่อ จังหวัดอุบลราชธานี**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต แขนงวิชาหลักสูตรและการสอน สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช [อัดสำเนา].
- ศรีนครินทร์วิโรฒ มหาวิทยาลัย. (2537). **ศาสตราจารย์ ดร. สาโรช บัวศรี. รำลึกเนื่องในวาระครบรอบ 100 ปี ในการถึงแก่อนิจกรรม ของ ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี**. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์การพิมพ์.
- อมร โสภณวิเศษฐ์วงศ์ และคณะ. (2539). **พระพุทธศาสนาฉบับสมบูรณ์**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช.
- อังษณา ปุรินทรภิบาล. (2537). **การศึกษาผลการใช้ชุดการสอนเพื่อพัฒนาทักษะการคิดแบบโยนิโสมนสิการ ในวิชาพลังงานกับสิ่งแวดล้อมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนสุรศักดิ์มนตรี**. กรุงเทพมหานคร: วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาการศึกษา มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

อาลัย พรหมชนะ. (2541). การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทักษะการคิด
ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ในการเรียนวิชา ส0411 พระพุทธศาสนา
เรื่องหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาโดยวิธีสอนตามแนวโยนิโสมนสิการ. วิทยานิพนธ์
ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต. แขนงวิชาหลักสูตรและการสอน. สาขาวิชาศึกษาศาสตร์.
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช [อัคราณา].

Hagelskamp, J. L. (2000). **The Effect of Teaching Critical Thinking by Infusion,
with Focus on Transfer of Skills, on the Moral Judgment and Critical Thinking of
Secondary School Students.** University of San Francisco.

McCarter, M. C. (2004). **Critical Thinking Disposition, Belief Perspective, and
Academic Performance: Examining Relationship.** Tallstog Auburn University.

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
Buriram Rajabhat University

ภาคผนวก

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
Buriram Rajabhat University

ภาคผนวก ก

ตัดส่วนคะแนนแบบวัดทักษะการคิดแบบโยนิโสมนสิการ

ตาราง 8 ตั๋วส่วนคะแนนแบบวัดทักษะการคิดแบบโยนิโสมนติการ

ข้อ 1 คะแนนเต็ม 8 คะแนน แบ่งเป็นข้อย่อยทั้งหมด 3 ข้อ ดังนี้

ก่อนเรียน		หลังเรียน	
ข้อ	คะแนน	ข้อ	คะแนน
1.1	3	1.1	3
1.2	2	1.2	2
1.3	3	1.3	3

ข้อ 2 คะแนนเต็ม 7 คะแนน แบ่งเป็นข้อย่อยทั้งหมด 3 ข้อ ดังนี้

ก่อนเรียน		หลังเรียน	
ข้อ	คะแนน	ข้อ	คะแนน
2.1	2	2.1	2
2.2	2	2.2	2
2.3	3	2.3	3

ข้อ 3 คะแนนเต็ม 10 คะแนน แบ่งเป็นข้อย่อยทั้งหมด 5 ข้อ ดังนี้

ก่อนเรียน		หลังเรียน	
ข้อ	คะแนน	ข้อ	คะแนน
3.1	3	3.1	2
3.2	3	3.2	2
3.3	3	3.3	2
3.4	3	3.4	2
3.5	3	3.5	2

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
Buriram Rajabhat University

ภาคผนวก ข

คะแนนแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียน

ตาราง 9 คะแนนทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ก่อนเรียนและหลังเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4
เรื่องหลักกรรมทางพระพุทธศาสนา โดยใช้วิธีสอนแบบพุทธวิธีและวิธีคิดแบบโยนิโสมนติการ

เลขที่	ก่อนเรียน 40 คะแนน	หลังเรียน 40 คะแนน	เลขที่	ก่อนเรียน 40 คะแนน	หลังเรียน 40 คะแนน
1	12	35	24	12	33
2	14	36	25	15	37
3	13	33	26	15	36
4	11	34	27	12	34
5	15	37	28	16	38
6	16	37	29	10	35
7	12	32	30	15	37
8	13	34	31	12	34
9	14	35	32	15	37
10	13	35	33	13	35
11	15	36	34	13	35
12	16	38	35	15	37
13	15	36	36	17	37
14	12	34	37	16	38
15	12	35	38	17	39
16	11	34	39	15	37
17	18	39	40	16	38
18	13	34	41	11	34
19	15	37	42	14	37
20	11	33	43	12	34
21	14	34	44	14	37
22	12	33	45	16	38
23	13	32			

ภาคผนวก ค

คะแนนวัดทักษะการคิดแบบโยนิโสมนสิการก่อนเรียนและหลังเรียน

ตาราง 10 คะแนนทักษะการคิดแบบโยนิโสมนติการก่อนเรียนและหลังเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4
เรื่องหลักกรรมทางพระพุทธศาสนา โดยใช้วิธีสอนแบบพุทธวิธีและวิธีคิดแบบโยนิโสมนติการ

เลขที่	ก่อนเรียน 25 คะแนน	หลังเรียน 25 คะแนน	เลขที่	ก่อนเรียน 25 คะแนน	หลังเรียน 25 คะแนน
1	16	23	24	18	25
2	18	24	25	17	23
3	19	25	26	19	25
4	17	24	27	16	22
5	16	24	28	14	23
6	17	23	29	17	24
7	16	24	30	17	23
8	18	25	31	15	21
9	19	25	32	13	22
10	19	25	33	20	24
11	18	24	34	16	23
12	17	24	35	14	21
13	16	23	36	19	24
14	16	24	37	17	22
15	15	22	38	15	22
16	18	24	39	19	24
17	19	25	40	17	23
18	18	24	41	14	20
19	17	23	42	19	23
20	16	24	43	18	24
21	18	24	44	16	23
22	20	25	45	12	23
23	18	24			

ภาคผนวก ง

**ตาราง 10 การตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์
ทางการเรียนกับจุดประสงค์การเรียนรู้**

ตาราง 11 การตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
กับจุดประสงค์การเรียนรู้

ข้อที่	การพิจารณาโดยผู้เชี่ยวชาญ					รวม	ค่าเฉลี่ย	สรุปผล
	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	คนที่ 4	คนที่ 5			
1	1	1	1	1	1	5	1	ใช้ได้
2	1	1	1	1	1	5	1	ใช้ได้
3	1	1	1	1	1	5	1	ใช้ได้
4	1	1	1	1	1	5	1	ใช้ได้
5	1	1	0	0	1	3	0.6	ใช้ได้
6	1	1	1	1	1	5	1	ใช้ได้
7	1	1	1	1	1	5	1	ใช้ได้
8	1	1	1	1	1	5	1	ใช้ได้
9	1	1	1	1	1	5	1	ใช้ได้
10	1	1	1	1	1	5	1	ใช้ได้
11	1	1	1	1	1	5	1	ใช้ได้
12	1	1	1	1	1	5	1	ใช้ได้
13	1	1	1	1	1	5	1	ใช้ได้
14	1	1	1	1	1	5	1	ใช้ได้
15	1	1	1	1	1	5	1	ใช้ได้
16	1	1	1	1	1	5	1	ใช้ได้
17	1	1	1	1	1	5	1	ใช้ได้
18	1	1	1	1	1	5	1	ใช้ได้
19	1	1	1	1	1	5	1	ใช้ได้
20	1	1	1	1	1	5	1	ใช้ได้
21	1	1	1	1	1	5	1	ใช้ได้
22	1	1	0	1	1	4	0.8	ใช้ได้
23	1	1	0	0	1	3	0.6	ใช้ได้
24	1	1	1	1	1	5	1	ใช้ได้
25	1	1	1	1	1	5	1	ใช้ได้

ตาราง 11 (ต่อ)

ข้อที่	การพิจารณาโดยผู้เชี่ยวชาญ					รวม	ค่าเฉลี่ย	สรุปผล
	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	คนที่ 4	คนที่ 5			
26	1	1	1	1	1	5	1	ใช้ได้
27	1	1	1	1	1	5	1	ใช้ได้
28	1	1	1	1	1	5	1	ใช้ได้
29	1	1	1	1	1	5	1	ใช้ได้
30	1	1	0	1	0	3	0.6	ใช้ได้
31	1	1	1	1	1	5	1	ใช้ได้
32	1	1	0	0	1	3	0.6	ใช้ได้
33	1	1	1	1	1	5	1	ใช้ได้
34	1	1	1	1	1	5	1	ใช้ได้
35	1	1	1	1	1	5	1	ใช้ได้
36	1	1	1	1	1	5	1	ใช้ได้
37	1	1	1	1	1	5	1	ใช้ได้
38	1	1	1	1	1	5	1	ใช้ได้
39	1	1	1	1	1	5	1	ใช้ได้
40	1	1	0	1	1	4	0.8	ใช้ได้
รวม	40	40	34	37	39	190	38	
ค่าเฉลี่ย	0.89	0.89	0.76	0.82	0.87	4.22	0.84	

การพิจารณา

-1 แสดงว่า แน่ใจว่าแบบทดสอบไม่วัดจุดประสงค์

0 แสดงว่า ไม่แน่ใจว่าวัดหรือไม่

+1 แสดงว่า แน่ใจว่าวัดได้จริง

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
Buriram Rajabhat University

ภาคผนวก จ

**ตาราง 11 ตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างแบบวัดทักษะการคิดแบบโยนิโสมนสิการ
กับจุดประสงค์การเรียนรู้**

ตาราง 12 ตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างแบบวัดทักษะการคิดแบบโยนิโสมนติการ
กับจุดประสงค์การเรียนรู้

ข้อที่	การพิจารณาโดยผู้เชี่ยวชาญ					รวม	ค่าเฉลี่ย	สรุปผล
	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	คนที่ 4	คนที่ 5			
1.1	1	1	1	1	1	5	1	ใช้ได้
1.2	1	1	1	1	1	5	1	ใช้ได้
1.3	1	1	1	1	1	5	1	ใช้ได้
2.1	1	1	1	1	1	5	1	ใช้ได้
2.2	1	1	1	1	1	5	1	ใช้ได้
2.3	1	1	1	1	1	5	1	ใช้ได้
3.1	1	1	1	1	1	5	1	ใช้ได้
3.2	1	1	1	1	1	5	1	ใช้ได้
3.3	1	1	1	1	1	5	1	ใช้ได้
3.4	1	1	1	1	1	5	1	ใช้ได้
3.5	1	1	1	1	1	5	1	ใช้ได้
รวม	11	11	11	11	11	55	11	
ค่าเฉลี่ย	0.24	0.24	0.24	0.24	0.24	1.22	0.24	

การพิจารณา

- 1 แสดงว่า แน่ใจว่าแบบทดสอบไม่วัดจุดประสงค์
- 0 แสดงว่า ไม่แน่ใจว่าวัดหรือไม่
- +1 แสดงว่า แน่ใจว่าวัดได้จริง

ภาคผนวก ฉ

**ตาราง 12 ค่าความยากง่าย (p) ค่าอำนาจจำแนก (r) ของแบบทดสอบ
วัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา**

ตาราง 13 ค่าความยากง่าย (p) ค่าอำนาจจำแนก(r)ของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
เรื่องหลักกรรมทางพระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4

ข้อที่	ค่าความยาก (p)	ค่าอำนาจจำแนก (r)	ข้อที่	ค่าความยาก (p)	ค่าอำนาจจำแนก (r)
1	0.5	0.39	21	0.5	0.56
2	0.52	0.34	22	0.48	0.47
3	0.48	0.52	23	0.52	0.34
4	0.48	0.43	24	0.52	0.52
5	0.43	0.34	25	0.5	0.39
6	0.43	0.34	26	0.54	0.34
7	0.48	0.34	27	0.5	0.56
8	0.5	0.39	28	0.52	0.39
9	0.5	0.39	29	0.48	0.34
10	0.46	0.43	30	0.46	0.47
11	0.48	0.52	31	0.52	0.43
12	0.48	0.47	32	0.54	0.47
13	0.52	0.39	33	0.5	0.39
14	0.5	0.52	34	0.48	0.47
15	0.24	0.56	35	0.46	0.39
16	0.52	0.47	36	0.52	0.30
17	0.5	0.52	37	0.46	0.43
18	0.54	0.43	38	0.43	0.43
19	0.5	0.52	39	0.46	0.47
20	0.57	0.47	40	0.54	0.43

ภาคผนวก ข

**แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4
เรื่องหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา สาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ส 41104**

แบบทดสอบก่อนเรียน/หลังเรียนเรื่องหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

คำชี้แจง ให้นักเรียนเลือกคำตอบที่ถูกต้องที่สุดเพียงคำตอบเดียวแล้วทำเครื่องหมายกากบาท X ลงไป
ในกระดาษคำตอบ

- ความจริงอันประเสริฐหรือความจริงของอริยบุคคลสัมพันธ์กับข้อใด

ก. อิทธิบาท 4	ข. อริยสัจ 4
ค. สังคหวัตถุ 4	ง. ทิฏฐธรรมมิกัตถประโยชน์ 4
- ทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรค คือองค์ประกอบของหลักธรรมใด

ก. สังคหวัตถุ 4	ข. อิทธิบาท 4
ค. อริยสัจ 4	ง. ทิฏฐธรรมมิกัตถประโยชน์ 4
- ถ้านักเรียนมีความทุกข์เกิดขึ้นควรปฏิบัติตนอย่างไรเป็นอันดับแรก

ก. ดับความทุกข์	ข. ค้นหาสาเหตุของความทุกข์
ค. หาวิธีการดับทุกข์	ง. แก้ไขสาเหตุของความทุกข์
- ข้อใดคือความหมายของสมุทัยในอริยสัจ 4

ก. ความทรมานจากโรคเอดส์	ข. ความยากจนมาจากความเกียจคร้าน
ค. ความผิดหวังที่สอบเข้ามหาวิทยาลัยไม่ได้	ง. ไม่พอใจที่เพื่อนได้คะแนนดีกว่า
- พระพุทธเจ้าทรงสอนให้เราปฏิบัติอย่างไรกับนิโรธ

ก. ให้สลัดทิ้งไป	ข. ให้รู้เท่าทันความเป็นจริง
ค. ให้นำมาใช้แก้ปัญหา	ง. ทำให้เกิดให้มีในตนเอง
- ข้อใดครอบคลุมมรรคมีองค์ 8

ก. ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมกาย วาจา ใจ
ข. แนวทางปฏิบัติสายกลางไม่ตั้งเกินไปไม่หย่อนเกินไป
ค. วิธีอบรมจิตเพื่อบรรลุความรู้แจ้งตามหลักพระพุทธศาสนา
ง. หลักดำเนินชีวิตที่ยืดหยุ่นได้ ใช้ได้กับทุกคนและทุกสถานการณ์
- สมศักดิ์ขโมยปากกาของสุดาพฤติกรรมของสมศักดิ์จัดเป็นวิตกข้อใด

ก. กามวิตก	ข. อวิหิงสาวิตก
ค. พยาบาทวิตก	ง. อพยาบาทวิตก
- หลักธรรมใดจัดอยู่ในสมุทัย ซึ่งเป็นธรรมที่ควรละ

ก. จันท์ 5	ข. ภาวนา 4
ค. อกุศลวิตก 3	ง. อุบาสกธรรม 5

9. หลักธรรมข้อใดจัดอยู่ในกลุ่มเดียวกัน

ก. ชั้น 5 ภาวนา 4

ข. พละ 5 อกุศลวิตก 3

ค. นิยาม 5 อุบาทสกรรม 5

ง. วุฒิธรรม 4 สัทธรรม 3

10. ชั้น 5 แยกออกเป็น 2 ส่วนคือรูปชั้นและนามชั้น ถ้ารูปชั้นได้แก่ รูป นาม ชั้น
จะได้แก่ อะไร

ก. ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค

ข. ดิน น้ำ ลม ไฟ

ค. เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ

ง. อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ปัญญา

11. “คนหวานพีชเช่นใด ย่อมได้รับผลเช่นนั้น” สัมพันธ์กับข้อใด

ก. ชั้น 5

ข. กฎแห่งกรรม

ค. อุบาทสกรรม 5

ง. ภาวนา 4

12. การกระทำในข้อใดจัดเป็นปัญญาภาวนา

ก. เมย์ตั้งใจอ่านหนังสือทุกวันก่อนนอน

ข. มายซ้อมกีฬาทุกวัน

ค. หมวยปฏิบัติตามกฎระเบียบของโรงเรียน

ง. มั่นมีความสุขกับงานที่ทำ

13. วิตก หมายถึงข้อใด

ก. อาการตกใจ

ข. อาการกังวลใจ

ค. จิตฟุ้งซ่าน

ง. การคิด การใคร่ครวญ

14. ภาวนาหรือการพัฒนาคือข้อใด

ก. การทำให้เกิด ทำให้มี

ข. การทำจิตให้สมบูรณ์

ค. การทำประ โยชน์ให้กับส่วนรวม

ง. การทำประ โยชน์ให้กับตนเอง

15. ถ้าอุบาทสกรรม 5 เป็นธรรมที่ควรเจริญหลักธรรมข้อใดเป็นหลักธรรมที่ควรละ

ก. ภาวนา 4 มงคล 38

ข. ชั้น 5 พละ 5

ค. อกุศลวิตก 3

ง. วุฒิธรรม 4 ภาวนา 4

16. การเดินทางมาโรงเรียนของนักเรียนเปรียบได้กับหลักสัทธรรมข้อใด

ก. ปริยัติสัทธรรม

ข. ปฏิเวธสัทธรรม

ค. ปฏิบัติสัทธรรม

ง. เปรียบไม่ได้สักข้อ

17. การนำหลักธรรมคำสอนที่ได้ศึกษาคิดค้นและพิจารณาจนเกิดความเข้าใจแล้วนำมาปฏิบัติ
ให้เกิดผลคือข้อใด

ก. ปริยัติสัทธรรม

ข. ปฏิบัติสัทธรรม

ค. ปฏิเวธสัทธรรม

ง. ปัญญาภาวนา

18. ข้อใดไม่ใช่องค์ประกอบของวุฒิธรรม 4

- ก. คบหาสัตบุรุษ และบัณฑิต
ข. เอาใจใส่ ศึกษาเล่าเรียน หาความจริง
ค. คิดหาเหตุผล โดยถูกวิธี
ง. พัฒนาตนเองตนเองตลอดเวลา

19. การคิดหาเหตุผลโดยถูกวิธีหรือการพิจารณาโดยแยกคายเป็นวิธีนำไปสู่ความเจริญคือข้อใด

- ก. โยนิโสมนสิการ
ข. สัมปฤติสังเสวะ
ค. สัทธัมมัสสวนะ
ง. รัมมานุรัมมปฏิบัติ

20. ธรรมอันเป็นกำลังหรือธรรมอันเป็นพลังทำให้เกิดความมั่นคง ดำเนินชีวิตด้วยความมั่นใจไม่หวั่นไหวต่อภัยหรืออุปสรรคต่างๆคือข้อใด

- ก. วุฒิธรรม 4
ข. สัทธรรม 3
ค. อุบาทกธรรม
ง. พละ 5

21. พฤติกรรมใดที่แสดงว่าผู้มีหลักธรรม พละ 5

- ก. สุขุม ใจเย็น ไม่วุ่นวาย
ข. เอาใจใส่ใฝ่ศึกษาอยู่เสมอ
ค. ชอบไปทำบุญที่วัดเมื่อมีโอกาส
ง. มีความอดทน ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค

22. จังหวัดนครพนมต้นปลวกพญานาคคนไปกราบไหว้ขอหวยเพียบข้อความนี้แสดงว่าคนขาดหลักธรรมข้อใด

- ก. พละ 5
ข. วุฒิธรรม 4
ค. อุบาทกธรรม 5
ง. ทุกข้อที่กล่าวมา

23. ข้อใดหมายถึงหลักธรรมที่ทำให้ผู้ปฏิบัติประสบกับความเจริญงอกงาม

- ก. พละ 5
ข. ภาวนา 4
ค. วุฒิธรรม 4
ง. อุบาทกธรรม 5

24. การแสดงความกตัญญูกตเวทีของลูกต่อพ่อแม่ที่ถูกต้องคือข้อใด

- ก. ไม่ได้แย่งความคิดของท่าน
ข. สืบทอดอาชีพของท่าน
ค. ยอมแต่งงานกับคนที่ท่านเห็นด้วย
ง. ชักชวนให้ท่านรักษาศีล

25. อภิชาติบุตร คือ บุตรประเภทใด

- ก. บุตรที่มีชาติกำเนิดที่ยิ่งใหญ่
ข. บุตรที่มีความรู้ทัดเทียมพ่อแม่
ค. บุตรที่ดีกว่าพ่อแม่หรือมีคุณธรรมสูงกว่าพ่อแม่
ง. บุตรที่นำความเจริญมาสู่วงศ์ตระกูล

26. ข้อใดมิใช่แนวปฏิบัติของบิดามารดาในการเลี้ยงดูบุตร
- ก. มอบทรัพย์สินให้
ข. ส่งเสริมให้มีการศึกษา
ค. เลือกคนดีให้ลูกคบ
ง. เทียวเตรในเวลากลางคืน
27. การประกาศคุณสมบัติบิดามารดากระทำได้อย่างไร
- ก. ตอบแทนบุญคุณท่าน
ข. รับใช้ปรนนิบัติท่าน
ค. ดูแลรักษาเมื่อท่านเจ็บป่วย
ง. ทำตัวเป็นบุตรที่ดี รักความก้าวหน้า
28. ข้อใดจัดเป็นการสงเคราะห์บุตร
- ก. ให้บุตรใช้ชีวิตตามที่ต้องการ
ข. ตามใจบุตรตลอดเวลา
ค. สอนบุตรให้รู้จักรับผิดชอบ
ง. ให้ลูกคบเพื่อนทุกประเภท
29. หลักธรรมในข้อใดที่ใช้สำหรับการดำเนินชีวิตของผู้ครองเรือน
- ก. สัจจะ ทมะ ขันติ จาคะ
ข. ทุภะ สมุทัย นิโรธ มรรค
ค. ถิ่นทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา
ง. ทาน ปิยวาจา อตถจริยา สมานัตตา
30. การกระทำใดมิใช่หน้าที่ของสามีที่มีต่อภรรยา
- ก. ยกย่องให้เกียรติ
ข. มอบความเป็นใหญ่ให้
ค. ไม่ดูหมิ่น
ง. ตามใจภรรยา
31. ครอบครัวจะมีความสุขถ้าสามีปฏิบัติต่อภรรยาอย่างไร
- ก. ตามใจภรรยาทุกอย่าง
ข. อยู่ในโอวาทของภรรยา
ค. ยกย่อง ไม่ดูหมิ่น ไม่นอกใจ ให้เป็นใหญ่ในบ้าน
ง. เกรงกลัวภรรยาทั้งต่อหน้าและลับหลัง
32. คุณชนากับคุณมาลีเป็นภรรยากัน ทั้งคู่จะช่วยกันทำมาหากิน สร้างเนื้อสร้างตัวจนครอบครัวเป็นปึกแผ่น การกระทำนี้แสดงถึงการปฏิบัติตามหลักสังคหวัตถุ 4 ข้อใด
- ก. ทาน
ข. ปิยวาจา
ค. อตถจริยา
ง. สมานัตตา
33. นักเรียนจะเลือกคู่ครองอย่างไรจึงจะตรงตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา
- ก. มีปัญญาหรือวิชาความรู้เสมอกัน
ข. มีฐานะความเป็นอยู่เสมอกัน
ค. มีรูปร่างหน้าตาเสมอกัน
ง. มียศ ตำแหน่งเสมอกัน

เฉลยแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
แบบทดสอบก่อนเรียน/หลังเรียนเรื่องหลักกรรมทางพระพุทธศาสนา

1. ข	11. ข	21. ง	31. ค
2. ค	12. ก	22. ค	32. ค
3. ข	13. ง	23. ค	33. ก
4. ข	14. ก	24. ง	34. ข
5. ง	15. ค	25. ค	35. ง
6. ข	16. ค	26. ง	36. ค
7. ก	17. ข	27. ง	37. ค
8. ง	18. ง	28. ค	38. ข
9. ง	19. ก	29. ก	39. ก
10. ค	20. ง	30. ค	40. ก

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
Buriram Rajabhat University

ภาคผนวก ข

แบบวัดทักษะการคิดแบบโยนิโสมนสิการก่อนเรียนและหลังเรียน

แบบวัดทักษะการคิดแบบโยนิโสมนสิการ (ก่อนเรียน)

คำชี้แจง ให้นักเรียนอ่านสถานการณ์ที่กำหนดให้แล้วตอบคำถามให้ถูกต้อง

สถานการณ์ที่ 1

ปริญญาเป็นคนดี และมีความมานะพยายามเป็นอย่างมาก เขาตั้งใจเรียนจนจบการศึกษา ระดับปริญญาตรี และได้ทำงานในบริษัทแห่งหนึ่ง เขาทำงานด้วยซื่อสัตย์ ขยันขันแข็ง และมีความรับผิดชอบต่องานที่เขาทำอย่างดีมากจนที่สุดได้เลื่อนตำแหน่งเป็นรองผู้จัดการ ซึ่งมีเงินเดือนค่อนข้างสูงจนสามารถเก็บเงินได้ก้อนหนึ่ง เขานำเงินก้อนนั้นไปซื้อบ้าน โดยอีกส่วนหนึ่ง กู้เงินจากธนาคาร รวมทั้งซื้อรถยนต์อีก 1 คัน ต่อมาเขาได้พบกับผู้หญิงคนหนึ่งซึ่งทำงานที่เดียวกับเขา จนได้แต่งงานกัน ครอบครัวของเขาอยู่อย่างมีความสุขตลอดมา จนมีลูกถึง 2 คนทำให้ครอบครัวของเขาสมบูรณ์ยิ่งขึ้น เขามีความสุขกับครอบครัวเล็กๆ ของเขาซึ่งนับว่าเป็นความภาคภูมิใจของเขาเป็นอย่างมาก

ครอบครัวของเขาอยู่อย่างมีความสุขตลอดมา จนกระทั่งเกิดเหตุการณ์ที่ไม่คาดคิดขึ้น เมื่อรัฐบาลประกาศลดค่าเงินบาท ทำให้ธุรกิจมากมายได้รับความเสียหาย บริษัทหลายแห่งขาดทุนล้มละลาย จนในที่สุดต้องปิดตัวเอง รวมทั้งบริษัทที่ปริญญาและภรรยา กำลังทำอยู่ ปริญญาและภรรยาจึงต้องตกงาน ทำให้ครอบครัวของเขาเริ่มมีปัญหาทางการเงิน เพราะจะต้องส่งค่าบ้าน และค่ารถกับธนาคาร ตลอดจนค่าใช้จ่ายภายในครอบครัว ภาระในการเลี้ยงดูลูกอีก 2 คน เขาและภรรยาพยายามหางานทำ แต่ก็หาไม่ได้ เพราะบริษัทเกือบทุกแห่งต่างก็ประสบปัญหาเช่นเดียวกัน หมดปัญหาหมดแรงเหนื่อยหน่ายกับชีวิต และเครียด จนเริ่มมีอาการของคนเป็นโรคประสาท ต้องรักษาตัวอยู่ในโรงพยาบาลแห่งหนึ่งจนหายเป็นปกติแล้วหมอจึงอนุญาตให้เขากลับบ้าน แต่เมื่อเขากลับมาอยู่บ้านเขาเห็นสภาพเดิมๆ ระลึกรถึงความสุขในอดีตที่เคยประสบกับครอบครัว จนอาการทางประสาทของเขาได้กำเริบขึ้นอีก เขาทนกับสภาพปัจจุบันไม่ได้ในที่สุดเขาก็ตัดสินใจปัญหาโดยการฆ่าตัวตาย ทิ้งให้เมียและลูกเผชิญชีวิตกันตามลำพัง

1. ปัญหาของปัญญาเกิดจากอะไร

.....
.....
.....

2. นักเรียนคิดว่าปัญญาแก้ปัญหาถูกต้องหรือไม่

ถูกต้อง เพราะ.....

.....
.....

ไม่ถูกต้อง เพราะ.....

.....
.....

3. ถ้านักเรียนประสบปัญหาเช่นเดียวกับปัญญา นักเรียนจะแก้ปัญหอย่างไร

.....
.....
.....
.....

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี
Buriram Rajabhat University

สถานการณ์ที่ 2

วิไลวรรณกำลังศึกษาอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 เธอมีความขยันขันแข็ง และตั้งใจเรียน เป็นอย่างดีทำให้วิไลวรรณสอบได้คะแนนดีเป็นที่ 1 ของห้องเกือบทุกปี จึงเป็นที่รักของครูอาจารย์ เกือบทุกท่าน วิไลวรรณมีความภาคภูมิใจในความสามารถของตนเองเป็นอย่างมาก เธอมีความรู้สึก ว่าตนเองเก่งจึงไม่สนใจที่จะคบกับใคร รวมทั้งไม่สนใจความรู้สึกของเพื่อน และเป็นคนไม่มีน้ำใจ กับเพื่อนฝูง เช่น ถ้าเพื่อนมีปัญหาไม่ว่าจะเป็นเรื่องส่วนตัวมาปรึกษา วิไลวรรณก็ไม่สนใจ ที่อธิบายให้เพื่อนฟัง รวมทั้งจะพูดจาเยาะเย้ยถากถางเพื่อนที่เรียนไม่เก่งอีก ทำให้เพื่อน ๆ พากัน ไม่ชอบหน้าวิไลวรรณ และ ไม่มีใครอยากคบเธอเป็นเพื่อน แม้เธอจะเรียนเก่งสักเพียงใดก็ตาม เวลา ทำงานกลุ่มก็จะ ไม่มีใครให้วิไลวรรณเข้ากลุ่มด้วย ทำให้วิไลวรรณเริ่มมีปัญหาและ ไม่มีความสุข กับการเรียน

1. นักเรียนคิดว่าการกระทำใดของวิไลวรรณที่เราควรเอาเป็นแบบอย่าง

.....

.....

.....

2. นักเรียนคิดว่าพฤติกรรมเช่นไรของวิไลวรรณที่ควรปรับปรุง

.....

.....

.....

3. ถ้านักเรียนเป็นวิไลวรรณจะปฏิบัติตนอย่างไรจึงจะเป็นที่ยอมรับของเพื่อนๆ

.....

.....

.....

สถานการณ์ที่ 3

ครอบครัวของวีรชัยทั้งหมด 4 คน คือ พ่อ แม่ วีรชัย และน้องชาย วีรชัยกำลังศึกษาอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ส่วนน้องชายกำลังศึกษาอยู่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 พ่อกับแม่จะรักและเอาใจใส่น้องเป็นอย่างมาก เนื่องจากน้องอายุยังน้อย น้องของวีรชัยเรียนเก่ง ในขณะที่วีรชัยเรียนหนังสือค่อนข้างอ่อน ซึ่งนับว่าเป็นปมด้อยของเขามาก เพราะพ่อกับแม่ชอบตำหนิที่เขาเรียนไม่เก่ง ผู้น้องไม่ได้และมักจะนำไปเปรียบเทียบกับน้องเป็นประจำ วีรชัยจึงมีความรู้สึกอยู่ตลอดเวลาว่า พ่อกับแม่ลำเอียงรักลูกไม่เท่ากัน พ่อกับแม่จะรักน้องมากกว่าเขา ทำให้วีรชัยรู้สึกเสียใจและน้อยใจอยู่เสมอ

วันหนึ่งวีรชัยวิ่งเล่นกับน้อง ขณะที่กำลังวิ่งไล่กัน น้องเกิดหกล้มทำให้แขนหัก เมื่อแม่มาพบ แม่ตกใจและโมโหมากที่วีรชัยเป็นต้นเหตุทำให้น้องแขนหัก แม่จึงดุคำและเมียนตีวีรชัยอย่างแรง ทำให้วีรชัยเสียใจและโกรธแม่มากเขาเริ่มสับสนเบื่อหน่ายกับชีวิต และอยากประชดแม่โดยทำให้แม่เสียใจ เขาจึงหนีออกจากบ้าน ไปอาศัยอยู่กับเพื่อนที่ไม่ได้เรียนหนังสือ เขาเริ่มหนีเรียนไม่ไปโรงเรียน ประพฤติตนเป็นเด็กเกเร สูบบุหรี่ คบเพื่อนไม่ดี รวมทั้งลองเสพยาเสพติดจนในที่สุดเขาติดยา และถูกตำรวจจับในข้อหาเสพยาเสพติด เมื่อแม่กับพ่อรู้ข่าวถึงกับเป็นลมช็อคหมดสติไปทั้งคู่

1. นักเรียนคิดว่ากระทำของวีรชัยที่ประชดพ่อกับแม่โดยการหนีออกจากบ้าน เป็นการกระทำที่ถูกต้องหรือไม่

ถูกต้อง เพราะ.....

.....

ไม่ถูกต้อง เพราะ.....

.....

2. ถ้านักเรียนประสบปัญหาเช่นเดียวกับวีรชัยนักเรียนจะแก้ปัญหาได้อย่างไร

.....

.....

.....

3. นักเรียนคิดว่าเพราะเหตุใดพ่อกับแม่จึงรักและเอาใจใส่น้องมากกว่าวีรชัย

.....

.....

.....

.....

4. พ่อกับแม่ของวีรชัยควรปฏิบัติต่อลูกอย่างไรจึงไม่เกิดปัญหาเช่นนี้

.....

.....

.....

.....

5. ถ้ามีคนมาชักชวนให้นักเรียนลองเสพยาเสพติดนักเรียนจะอย่างไร

ลอง เพราะ.....

.....

.....

.....

ไม่ลอง เพราะ.....

.....

.....

.....

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

แบบวัดทักษะการคิดแบบโยนิโสมนสิการ (หลังเรียน)

คำชี้แจง ให้นักเรียนอ่านสถานการณ์ที่กำหนดให้แล้วตอบคำถามให้ถูกต้อง

สถานการณ์ที่ 1

ตีใหญ่เจ้าของโกดังข้าวเคยจัด ฆ่าบกรัว 3 ศพ สยงคาบ้าน ก่อนลงมือโหด
นั่งค่อมเหล้าข้อมใจแล้วจัดการบีบคอลูกชายวัย 2 ขวบเศษ คอหักตายเป็นศพแรก ชักปืนจ่อยิงทะเลวง
อกเมียรักที่ตั้งท้อง 8 เดือนดับเป็นศพที่สอง จากนั้นนอนกอดศพลูกเมียแล้วระเบิดขมับฆ่าตัวตาย
เป็นศพสุดท้าย ทั้งจดหมายลาตายระบุตั้งใจลาโลกคนเดียว แต่เมียยื่นขอลายพร้อมกัน ตำรวจ
เปิดเผยผู้เป็นหนี้ธนาคาร 3 ล้านบาท กำลังจะถูกยึดบ้าน ยึดรถ หมดปัญญาใช้หนี้ เลยตัดสินใจ
ใช้ความตายเป็นทางออก

จากการตรวจสอบของเจ้าหน้าที่พบว่าที่เกิดเหตุเป็นบ้านเดี่ยว 2 ชั้น ภายในห้องนอน
ชั้นบนพบภาพอนาถใจ เป็นศพพ่อ แม่ ลูก นอนเสียชีวิตเรียงรายกันอยู่บนเตียง 3 ศพ ทราบชื่อ
นายตีใหญ่ เจริญผล อายุ 48 ปี เจ้าของบ้าน เป็นเจ้าของโกดังข้าวแห่งหนึ่งย่านพระประแดง ถูกยิง
ด้วยปืน 9 มม. ที่ขมับขวาทะลุซ้าย มือขวากำปืนมรณะไว้แน่น นอนตะแคงคว่ำกอดศพ นางกิมเฮียง
เจริญผล อายุ 32 ปี ภรรยาที่ตั้งท้อง 8 เดือน มีบาดแผลถูกยิงด้วยปืนขนาดเดียวกันที่หน้าอกและ
ชายโครงซ้าย รวม 2 นัด และศพที่ 3 คือ ค.ช. ศุภชัย หรือน้องแสน เจริญผล อายุ 2 ขวบ 8
เดือน ถ้าคอมีรอยเขียวช้ำคล้ายถูกบีบอย่างแรง และหักมุนได้รับ ทั้ง 3 ศพ เสียชีวิตแล้วประมาณ
8 - 10 ชม. เจ้าหน้าที่ได้พบจดหมายลาตายเขียนด้วยลายมือนายตีใหญ่ ลงวันที่ 20 ส.ค. 52
มีข้อความระบุว่า “ขอโทษคุณพ่อ คุณแม่ ที่คิดสั้นฆ่าตัวตายครั้งนี้คนเดียว โดยบอกให้กิมเฮียงเขา
พาครอบครัวไปอยู่ที่บ้านพ่อและแม่แต่กิมเฮียงเขาไม่ยอมเขาบอกว่ารักผมมาก ยืนยันจะตายพร้อม
กัน” ในจดหมายระบุด้วยว่า “ชีวิตครอบครัวไม่ราบรื่น ทะเลาะกันมาตลอดไม่รู้จะทำยังไง เพราะ
ผม ไม่กล้าจะลงมือฆ่าลูกเมีย จึงเอาเหล้าที่พี่ชายให้มา 1 ขวดกินเข้าไป ผมจึงทำได้และขอให้ทำ
พิธีเผาศพพร้อมกัน”

1. นักเรียนคิดว่าบุคคลในข่าวประสบปัญหาเรื่องใด

.....

.....

.....

2. นักเรียนคิดว่านายตี๋ใหญ่แก้ปัญหาถูกต้องหรือไม่

ถูกต้อง เพราะ.....

.....

ไม่ถูกต้อง เพราะ.....

.....

.....

.....

3. ถ้านักเรียนเป็นนายตี๋ใหญ่นักเรียนจะแก้ปัญหานี้อย่างไร จึงจะถูกต้อง

.....

.....

.....

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี
Buriram Rajabhat University

สถานการณ์ที่ 2

สมปองเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 พ่อของเขาเป็นเจ้าของโรงงานแห่งหนึ่ง ที่ค่อนข้างมั่นคง เขาเป็นลูกคนเดียว พ่อกับแม่จึงรักและตามใจเขามาก และหวังให้เขาเรียนหนังสือให้สำเร็จเพื่อมาช่วยกิจการของพ่อกับแม่สืบต่อไป

สมปองมีความสามารถพิเศษคือเขาเล่นกีฬาเก่ง จนได้รับเลือกเป็นนักกีฬาโรงเรียนทำให้เขามีความภาคภูมิใจในตนเองเป็นอย่างมากและหมั่นฝึกซ้อมกีฬาอย่างสม่ำเสมอ

เนื่องจากสมปองเป็นลูกคนเดียว จึงได้รับการเลี้ยงดูอย่างตามใจจากพ่อแม่ตั้งแต่เด็กทำให้เขาเป็นคนที่ชอบเอาแต่ใจตนเอง ชอบให้คนเอาใจ พูดจาอวดร่ำ อวดรวยกับเพื่อนฝูงเขามักจะข่มเพื่อนและพยายามทำตนเป็นหัวหน้ากลุ่ม รวมทั้งชอบรังแก และแกล้งเพื่อนที่อ่อนแอกว่า ทำให้เพื่อนๆ พากันเกลียดและไม่ชอบหน้าเขา รวมทั้งไม่มีใครอยากคบเขาเป็นเพื่อนพอผลเริ่มก่อกวนใจที่เพื่อนส่วนใหญ่ไม่คุยกับเขา ทำให้เขาเบื่อหน่ายไม่อยากมาโรงเรียน จึงหนีเรียนและไปเที่ยวเตร่ตามห้างสรรพสินค้า ทำให้พ่อกับแม่ของเขาเสียใจเป็นอย่างมากและได้ตักเตือนเขา แต่เขาก็ไม่เชื่อฟังและยังคงหนีเรียนอยู่ จนกระทั่งเขาถูกปลดออกจากการเป็นนักกีฬาโรงเรียน รวมทั้งไม่มีสิทธิ์สอบวิชาต่าง ๆ หลายวิชา

1. นักเรียนคิดว่าการกระทำใดของสมปองที่เราควรเอาแบบอย่าง

.....
 เพราะ.....

2. นักเรียนคิดว่าการกระทำใดของสมปองที่ควรปรับปรุง

.....
 เพราะ.....

3. ถ้านักเรียนเป็นสมปองจะแก้ปัญหาได้อย่างไรจึงจะทำให้เพื่อนๆ รัก และคบเราเป็นเพื่อนด้วย

.....

สถานการณ์ที่ 3

สิทธิศักดิ์เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 แม่ของเขาหนีไปตั้งแต่เขายังเล็ก เขาจึงเป็นลูกที่ไม่มีแม่ มีแต่พ่อที่คอยเลี้ยงดูเขา เขามีนิสัยเกเรชอบเที่ยวเตร่ กลับบ้านดึกดื่นและไม่ชอบเรียนหนังสือทำให้เขาถูกพ่อดุว่า และเมียนคืออยู่เสมอ จนเขารู้สึกน้อยใจและคิดว่าพ่อไม่รัก พ่อต้องการให้เขาเรียนจนจบ ถึงกับขอร้อง อ้อนวอนให้เขาเรียนให้จบอย่างน้อยจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ก็ยังดี ทำให้สิทธิศักดิ์ต้องจำใจเรียนหนังสือเพราะไม่อยากให้พ่อเสียใจ สิทธิศักดิ์พยายามเรียนแต่เขาเรียนไม่รู้เรื่องเพราะเขาไม่เคยฟังครูอธิบายเลย เขาเมื่อนำมากับการเรียนเป็นอย่างมากเมื่อมีเพื่อนมาชวนให้หนีเรียน สิทธิศักดิ์จึงหนีเรียนไปกับเพื่อน พ่อทราบข่าวจากครูประจำชั้นว่าสิทธิศักดิ์ไม่มาโรงเรียนหลายวันแล้ว พ่อโกรธสิทธิศักดิ์มากและเมียนตีสิทธิศักดิ์อย่างรุนแรง สิทธิศักดิ์โกรธพ่อมาก จึงประชดพ่อ โดยการหนีออกจากบ้านไปอยู่บ้านเพื่อนที่เคยหนีเรียนด้วยกัน และไม่ไปโรงเรียนอีกเลย เขาจะไปมั่วสุมอยู่ตามร้านเกม คบกับเพื่อนที่ไม่ได้เรียนหนังสือ สูบบุหรี่รวมทั้งเสพยาอย่างถอนตัวไม่ขึ้น เขาไม่มีเงินชื้อยา ดังนั้นเมื่อมีเพื่อนมาชวนให้เขาขายยาบ้า เขาจึงไม่ปฏิเสธ ในที่สุดเขาก็จำหน่ายยาบ้าเสียเองเพื่อนำเงินมาชื้อยา มาเที่ยวและเล่นเกม จนในที่สุดเขาถูกตำรวจจับในข้อหาค้ายาบ้า

1. นักเรียนคิดว่ากรณีที่สิทธิศักดิ์ไม่อยากเรียนหนังสือและหนีเรียนถูกต้องหรือไม่

ถูกต้อง เพราะ.....

.....

2. ถ้านักเรียนเป็นสิทธิศักดิ์จะปฏิบัติตนเช่นไร

.....

.....

.....

.....

3. นักเรียนคิดว่าเหตุใดพ่อจึงอยากให้สิทธิศักดิ์เรียนหนังสือให้จบ อย่างน้อยจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ก็ยังดี

.....

.....

.....

4. ถ้านักเรียนมีลูกและลูกปฏิบัติตนเช่นสิทธิศักดิ์ นักเรียนจะแก้ปัญหาได้อย่างไร

.....

.....

.....

5. ถ้ามีเพื่อนมาชักชวนให้นักเรียนลองเสพยาที่บ้านนักเรียนจะทำอย่างไร

ลองเพราะ.....

.....

.....

ไม่ลองเพราะ.....

.....

.....

.....

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
Buriram Rajabhat University

ภาคผนวก ฅ
แผนการจัดการเรียนรู้แบบพุทธวิธี

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 1

สาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ส 41104

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4

เรื่อง อริยสัจ 4

เวลา 2 คาบ

สาระสำคัญ

อริยสัจ 4 เป็นหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาที่มีความสำคัญมากเป็นหลักความจริงอันประเสริฐ 4 ประการ ที่พระพุทธเจ้าทรงค้นพบแล้วนำมาตั้งสอนแก่มวลมนุษย์ เพื่อช่วยให้มนุษย์พ้นทุกข์ ดังนั้นการศึกษาหลักธรรมอริยสัจ 4 จึงเป็นสิ่งสำคัญสำหรับชาวพุทธทั้งปวง เพื่อให้มนุษย์นำไปเป็นหลักการปฏิบัติตนในการแก้ปัญหาของชีวิต และนำไปสู่การดับทุกข์

ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง

มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักอริยสัจ 4 และนำไปใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม

จุดประสงค์การเรียนรู้

1. อธิบายหลักการและกระบวนการแก้ปัญหาของอริยสัจ 4 ได้
2. นำหลักการแก้ปัญหาแบบอริยสัจ 4 ไปใช้ในการแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันได้

สาระการเรียนรู้

อริยสัจ 4

กระบวนการจัดการเรียนรู้ (วิธีสอนแบบอริยสัจ 4)

คาบที่ 1

1. นักเรียนสวดมนต์แปล แผ่เมตตา นั่งสมาธิ ก่อนเรียน
2. แจงผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง และ จุดประสงค์การเรียนรู้
3. ทดสอบก่อนเรียนเรื่อง อริยสัจ 4 จำนวน 5 ข้อ

ขั้นกำหนดปัญหา (ทุกซ์)

4. นำข่าวจากหนังสือพิมพ์รายวันเกี่ยวกับข่าวการฆ่าตัวตายที่เราพบมากในสังคมไทย ทุกวันนี้ พร้อมทั้งซักถามนักเรียนเกี่ยวกับสาเหตุของการฆ่าตัวตาย และการแก้ปัญหาว่าบุคคล เหล่านั้นแก้ปัญหาถูกต้องหรือไม่
5. นักเรียนแบ่งกลุ่มออกเป็น 8 กลุ่ม กลุ่มละ 5-6 คน เลือกประธาน รองประธาน และ เลขานุการ
6. นักเรียนแต่ละกลุ่มศึกษาใบความรู้ที่ 1 เรื่องอริยสัจ 4 เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับ ขั้นตอนของอริยสัจ 4 และส้อมตัวแทน 1 กลุ่ม อภิปรายขั้นตอนของอริยสัจ 4 พร้อมทั้ง ยกตัวอย่างประกอบ ออกมานำเสนอหน้าชั้นเรียน
7. นักเรียนแต่ละกลุ่มมารับใบงานที่ 1.1 เรื่องอริยสัจ 4 ไปแก้ปัญหาตามขั้นตอน ของอริยสัจ 4
8. นักเรียนแต่ละกลุ่มร่วมกันอภิปรายภายในกลุ่มว่าปัญหาคืออะไร

ขั้นตั้งสมมติฐาน (สมุทัย)

9. นักเรียนแต่ละกลุ่มร่วมกันคิดหาสาเหตุของปัญหาจากข่าว ว่ามีสาเหตุมาจากอะไร ให้แต่ละคนในกลุ่มบันทึกลงในใบงานที่ 1.1

คาบที่ 2

ขั้นทดลองและเก็บข้อมูล (นิโรธ)

10. นักเรียนแต่ละกลุ่มร่วมกันอภิปรายถึงการแก้ปัญหาอย่างถูกวิธีว่าจะเกิดผลอย่างไร ต่อผู้ปฏิบัติ

ขั้นวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผล (มรรค)

11. นักเรียนแต่ละกลุ่มช่วยกันคิดวิธีที่จะแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นตามขั้นตอนของมรรค 8 หรือทางสายกลาง
12. นักเรียนแต่ละกลุ่มนำเสนอหน้าชั้นเรียนจากนั้นครูชี้ให้นักเรียนเห็นว่าศาสนาพุทธ เป็นศาสนาหนึ่งที่สอนให้คนมีเหตุผลไม่มงาย หลักคำสอนของพระพุทธเจ้าถือว่าเป็นวิทยาศาสตร์ สามารถพิสูจน์ให้เห็นได้จริง โดยเฉพาะหลักธรรมอริยสัจ 4 อันนำไปสู่ความดับทุกข์ได้ ซึ่งนักเรียนควรจะนำไปเป็นหลักในการดำเนินชีวิต
13. นักเรียนแต่ละคนปฏิบัติตาม ใบงานที่ 1.2 วิธีคิดแบบโยนิโสมนติการ
14. นักเรียนและครูช่วยกันสรุป สาระสำคัญของอริยสัจ 4

สื่อ/แหล่งเรียนรู้

1. ใบความรู้ที่ 1 เรื่อง อริยสัจ 4
2. ใบงานที่ 1.1 เรื่อง อริยสัจ 4
3. ใบงานที่ 1.2 วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ
4. ข่าวจากหนังสือพิมพ์ เรื่อง การฆ่าตัวตาย
5. ข่าว เรื่อง คายคิกว่า

การวัดและประเมินผล

1. วิธีวัดและประเมินผล

- 1.1 ทดสอบก่อนเรียน/หลังเรียน จำนวน 5 ข้อ
- 1.2 ทำใบงานที่ 1.1
- 1.3 ทำใบงานที่ 1.2 วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ
- 1.4 สังเกตพฤติกรรมกลุ่ม

2. เครื่องมือวัดและประเมินผล

- 2.1 แบบทดสอบก่อนเรียน/หลังเรียน จำนวน 5 ข้อ
- 2.2 ใบงานที่ 1.1
- 2.3 ใบงานที่ 1.2 วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ
- 2.4 แบบสังเกตพฤติกรรมกลุ่ม

3. เกณฑ์การวัดและประเมินผล

- 3.1 ทดสอบหลังเรียน ผ่านเกณฑ์ ร้อยละ 80
- 3.2 ทำใบงานที่ 1.1 ผ่านเกณฑ์ ร้อยละ 80
- 3.3 ทำใบงานที่ 1.2 วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ ผ่านเกณฑ์ ร้อยละ 80
- 3.4 สังเกตพฤติกรรมกลุ่ม ผ่านเกณฑ์ ร้อยละ 80

แบบทดสอบก่อนเรียน/หลังเรียน

สาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ส 41104

ภาคเรียนที่ 2

เรื่อง อริยสัจ 4

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4

คำชี้แจง ให้นักเรียนเลือกคำตอบที่ถูกต้องที่สุดเพียงข้อเดียวแล้วทำเครื่องหมายกากบาท (X)

ลงไปในกระดาษคำตอบ

1. หลักคำสอนเรื่องอริยสัจ 4 มีความสำคัญอย่างไร
 - ก. เป็นหลักคำสอนที่ช่วยให้มนุษย์พ้นจากความเป็นทุกข์
 - ข. เป็นหลักคำสอนที่เน้นให้ทำความดี ละเว้นความชั่ว
 - ค. เป็นหลักคำสอนที่สอนให้มนุษย์รู้จักตนเองมากขึ้น
 - ง. เป็นหลักคำสอนที่ช่วยให้รู้เข้าใจชีวิตมนุษย์มากขึ้น
2. ข้อใดคือวิธีการปฏิบัติเพื่อการหลุดพ้นจากความทุกข์
 - ก. ทุกข์
 - ข. สมุทัย
 - ค. นิโรธ
 - ง. มรรค
3. ข้อใดคือสาเหตุที่ทำให้เกิดความทุกข์
 - ก. ชาติ
 - ข. ชรา
 - ค. คัดมหา
 - ง. โทสะ
4. ข้อใดครอบคลุมหลักมรรคมีองค์ 8
 - ก. แนวทางปฏิบัติสายกลางไม่ตั้งเกินไป ไม่หย่อนเกินไป
 - ข. วิธีอบรมจิตเพื่อบรรลุความรู้แจ้งตามหลักพระพุทธศาสนา
 - ค. ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมกาย วาจา ฝึกอบรมจิตให้เป็นสมาธิ และฝึกอบรมปัญญา
 - ง. หลักการดำเนินชีวิตที่ยืดหยุ่นได้ ใช้ได้กับทุกคนและทุกสถานการณ์ เพื่อความสุขในชีวิต
5. ตามหลัก อริยสัจ 4 สอนให้แก้ปัญหอย่างไร

ก. แก้ที่สาเหตุ	ข. แก้ที่ตัวปัญหา
ค. แก้ที่สิ่งแวดล้อม	ง. แก้ด้วยพิธีกรรมต่างๆ

เฉลยแบบทดสอบก่อนเรียน/หลังเรียน

สาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ส 41104

ภาคเรียนที่ 2

เรื่อง อริยสัจ 4

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4

1. ก

2. ง

3. ค

4. ก

5. ก

ใบความรู้ที่ 1

สาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ส 41104

เรื่อง อริยสัจ 4

ภาคเรียนที่ 2

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4

อริยสัจ 4

อริยสัจ 4 คือความจริงอันประเสริฐ หรือความจริงของอริยมุคคผล เพราะผู้ใดรู้อริยสัจ ด้วยปัญญา ผู้นั้นถือว่าเป็นผู้ประเสริฐทันที อริยสัจเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา อริยสัจ ประกอบด้วยองค์ 4 ดังนี้

1. ทุกข์ คือ สภาพที่ทนได้ยาก สภาพที่บีบคั้น ชักแย้งบกร่อง ขาดแก่นสาร และความเที่ยงแท้ ไม่ให้ความพึงพอใจที่แท้จริง ได้แก่ ชาติ ชรา มรณะ ประจวบกับสิ่งอันไม่เป็นที่รัก การพลัดพรากจากสิ่งที่รัก และความปรารถนาไม่สมหวัง

2. สมุทัย คือ สาเหตุแห่งทุกข์ สาเหตุที่ทำให้เกิดความทุกข์ คือตัณหา (ความอยาก)

3 ประการ คือ

2.1 กามตัณหา คือความอยากในรูป รส กลิ่น เสียง และ สัมผัส

2.2 ภวตัณหา คือ ความอยากมี อยากเป็น อยากให้สภาพที่ตนไม่ปรารถนาคงอยู่นานๆ

2.3 วิภวตัณหา คือ ความอยากไม่มี อยากไม่เป็น อยากให้สภาพที่ตนไม่ปรารถนา สิ้นสุดลงไป

3. นิโรธ คือ ความดับทุกข์ ได้แก่ ภาวะที่ตัณหาดับสิ้นไป ภาวะที่เข้าถึงเมื่อกำจัด อวิชชาตัณหาสิ้นแล้ว ไม่ถูกข้อม ไม่ติดข้อง หลุดพ้น สงบ ปลอดภัย เป็นอิสระ คือนิพพาน

4. มรรค คือ แนวทางหรือข้อปฏิบัติที่นำไปสู่ความดับทุกข์ ได้แก่ มรรคมีองค์ 8 เรียกว่า มัชฌิมาปฏิปทา แปลว่าทางสายกลาง ได้แก่

1) สัมมาทิฎฐิ คือ ความเห็นชอบ มีความเห็นที่ถูกต้อง ตามทำนองคลองธรรมเช่น เชื่อว่าทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว เชื่อว่าบาป บุญมีจริง เชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม เป็นต้น

2) สัมมาสังกัปปะ คือ ความดำริชอบ ได้แก่คิดในสิ่งที่ถูกต้องดีงาม ปราศจากความหลงผิด เช่น คิดจะหลีกเลี่ยงอบายมุขทั้งปวง คิดให้อภัยไม่พยาศพษภพ ของผู้อื่น เป็นต้น

3) สัมมาวาจา คือ การเจรจาชอบ ได้แก่การเว้นจากการพูดชั่ว 4 ประการ ได้แก่ พูดเท็จ พูดหยาบคาย พูดส่อเสียด พูดเพ้อเจ้อ ไร้สาระ ให้พูดแต่คำสัตย์ เจรจาด้วยถ้อยคำสุภาพ และพูดในสิ่งที่มีประโยชน์ เป็นต้น

4) สัมมากัมมันตะ คือ การทำงานชอบ ได้แก่การละเว้น จากการประพฤดิชั่วทางกาย 3 อย่าง ได้แก่ การฆ่าสัตว์ การลักทรัพย์ การประพฤดิผิดในกาม เป็นต้น

5) สัมมาอาชีวะ คือ การเลี้ยงชีพชอบ ได้แก่การประกอบอาชีพที่สุจริต ไม่ผิดกฎหมายและไม่ผิดศีลธรรม ละเว้นจากการประกอบอาชีพค้าอาวุธ ค้ามนุษย์ ค้ายาเสพติด เป็นต้น

6) สัมมาวายามะ คือ ความเพียรพยายามชอบ ได้แก่การเพียรพยายามที่จะทำในสิ่งที่ถูกต้องดีงามและชอบธรรม เช่น พยายามควบคุมกิเลส ความโลภ และความเห็นแก่ตัว เกิดขึ้นในจิตใจ และพยายามที่จะทำความดีให้บรรลุผลสำเร็จ เช่น เลิกบุหรี่ เลิกเหล้า เป็นต้น

7) สัมมาสติ คือ ความระลึกชอบ ได้แก่มีสติรู้ตื่นอยู่เสมอ เช่น รู้ตัวว่าขณะนี้กำลังทำอะไร กำลังพูดอะไร และกำลังคิดอะไร ทำให้สามารถควบคุมตนเองได้ ไม่เป็นคนขาดสติ ใจลอย ไม่พั้งแผลอ กระทำในสิ่งที่ผิดพลาดและส่งผลเสียต่อตนเองและสังคม

8) สัมมาสมาธิ คือ ความตั้งใจมั่นชอบ ได้แก่การตั้งใจให้แน่วแน่อยู่กับสิ่งใดสิ่งหนึ่งจนเกิดสมาธิ

.....

ใบงานที่ 1.1

สาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ส 41104
เรื่อง อริยสัจ 4

ภาคเรียนที่ 2
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4

คำชี้แจง ให้นักเรียนวิเคราะห์ข่าวและตอบคำถามต่อไปนี้

ข่าว

เมื่อเวลา 01.00 น. วันที่ 9 มิถุนายน พ.ศ.ท. มงคลชัย พลศักดิ์ รองผกก.สภ.ต.ไม้รูด อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด รับแจ้งจากโรงพยาบาลคลองใหญ่ว่า มีคนยิงตัวเองมาเสียชีวิตที่โรงพยาบาล รุดไปตรวจสอบศพ นายชัชวาล วิเศษ อายุ 19 ปี อยู่บ้านเลขที่ 8 หมู่ 1 ตำบล ไม้รูด มีบาดแผลถูกยิงด้วยอาวุธปืนขนาด .38 กระสุนเข้าขมับขวา 1 นัด

จากการสอบสวนทราบว่า นายชัชวาลเป็นนักศึกษาวิทยาลัยเทคนิคเกษตรชลบุรี ระดับปวช. ปี 2 และอยู่ระหว่างการพักการเรียน 1 ปี เนื่องจากป่วยเป็นโรคไวรัสบีลิงค์ ชอบออกไปเที่ยวเตร่และดื่มสุรากับเพื่อน ทำให้นางสายผู้เป็นมารดาไม่พอใจจึงว่ากล่าวตักเตือน แต่นายชัชวาลไม่เชื่อฟังยังออกเที่ยวเตร่เหมือนทุกวัน กระทั่งก่อนเกิดเหตุกลับบ้านถูกมารดาตักเตือนทำให้นายชัชวาลน้อยใจวิ่งเข้าไปคว่ำบาตรบิดามารดาของตน นางสายรีบนำส่งโรงพยาบาลแต่ไม่ทันการณ์เสียแล้ว นางสายกล่าวว่าประมาณ 1 เดือนที่ผ่านมา นายชัชวาลไปพบแพทย์ที่โรงพยาบาลตราด เพื่อตรวจเลือดโดยลำพัง แล้วก็เก็บตัวเงียบอยู่แต่ในห้องไม่พูดจากับใคร จากนั้นระยะหลังได้ออกเที่ยวเตร่และดื่มสุราเป็นประจำ จึงคิดว่าสาเหตุการฆ่าตัวตายครั้งนี้ น่าจะมาจากความเครียดในเรื่องโรคประจำตัวและปัญหาการเรียนที่ต้องหยุดเรียนอย่างกะทันหันมากกว่า เพราะช่วงเกิดเหตุไม่ได้ดูค่าอะไรรุนแรงนัก

1. ขึ้นกำหนดปัญหา(ทุกข์) ปัญหาในข่าวคือเรื่องอะไร

.....

.....

.....

.....

ใบงานที่ 1.2

สาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ศ 41104
เรื่อง วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ

ภาคเรียนที่ 2
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4

คำชี้แจง ให้นักเรียนอ่านกรณีตัวอย่างต่อไปนี้แล้วแก้ปัญหาให้ถูกต้อง

สถานการณ์ที่ 1

สมัยเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนนางรองวิทยา สมัยมีนิสัยค่อนข้างเกเร ชอบออกเที่ยวเตร่ และดื่มสุรากับเพื่อน ไม่ชอบเรียนหนังสือ เขาจึงหนีเรียนเป็นประจำ และวันใดที่เขามาเรียน เขาก็จะสร้างปัญหา และความหนักใจให้แก่ครูผู้สอนอยู่เสมอเพราะเขาไม่ตั้งใจเรียน คุยบ้าง เล่นบ้าง ครูผู้สอนจะตักเตือนอย่างไรเขาก็ไม่ฟัง ทำให้ครูแต่ละคนพากันเบื่อและเอือมระอาในพฤติกรรมของเขาเป็นอย่างมาก แม้แต่ครูประจำชั้นจะเรียกมาอบรมเขาก็ไม่ฟังยังทำตัวเกเรเหมือนเดิม

จากการที่สมัยหนีเรียนเป็นประจำ ทำให้เขาไม่มีสิทธิ์สอบในหลายวิชา เขาจึงเรียนไม่จบ ในขณะที่เพื่อนฝูงเขาเรียนจบกันไปหมด และแยกย้ายไปเรียนยังมหาวิทยาลัยต่าง ๆ บ้าง และสมัยเริ่มรู้สึกตัวว่าเขาไม่น่าจะทำตัวเช่นนี้เลย เพราะเขาอยากเรียนจบเหมือนเพื่อน ๆ บ้าง แต่เป็นไปไม่ได้ ทำให้เขาเริ่มท้อแท้กับชีวิต และกลุ้มใจเป็นอย่างมาก จนไม่รู้จะแก้ปัญหาได้อย่างไร เขาออกเที่ยวเตร่ ดื่มสุรา และสูบบุหรี่จัดขึ้น เพื่อคลายความเครียดและไปคบกับเพื่อนที่เกเรเช่นเขา จึงพากันลองเสพยาบ้า จนในที่สุดสมัยเริ่มติดยาบ้าจนถอนตัวไม่ขึ้นและโดนไล่ออกจากโรงเรียน

1. จันทกำหนดปัญหา (ทุกข์) หรือปัญหาคืออะไร

.....

.....

.....

.....

.....

สถานการณ์ที่ 2

จิตเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ของโรงเรียนประจำอำเภอแห่งหนึ่ง เป็นนักเรียน เรียนดีแต่ยากจน แม่ของจิตมีอาชีพตัดเย็บเสื้อผ้าแต่มาระยะหลังแม่ทำงานไม่ค่อยไหวเนื่องจากมี โรคร้ายคุกคาม ทำให้ทำงานได้ไม่เต็มที่ ครอบครัวของจิตซึ่งมีแม่ จิต และน้องอีก 2 คน จึงได้รับความลำบากมากเพราะขาดคนหาเลี้ยงครอบครัว เนื่องจากพ่อของจิตเสียชีวิตเมื่อปีที่แล้ว โรงเรียน ก็กำลังจะเปิดเทอม ไหนจะค่าเล่าเรียนของจิต ไหนจะค่าเล่าเรียนของน้อง ไหนจะค่าอาหาร รวมทั้งค่ายารักษาแม่ จิตยังคิดก็ยังไม่กล้า ไม่รู้จะหันหน้าไปพึ่งใครและมีความรู้สึกที่ช่าง โทคร้ายกับเธอเสียเหลือเกิน ต่อมา มีหญิงสาวคนหนึ่งได้มาชักชวนให้จิตไปขายตัวเพื่อแลกกับเงิน และความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น รวมทั้งยังไม่มีเงินรักษาแม่อีกด้วย อยากเรียนหนังสือและอยากให้แม่หาย ป่วย จิตรู้สึกถึงลมมากและตัดสินใจไม่ถูก

1. จิตกำลังประสบปัญหาเรื่องใด

.....

.....

.....

.....

2. ปัญหาที่จิตกำลังประสบอยู่นั้นมีสาเหตุมาจากอะไร

.....

.....

.....

.....

3. ในสถานการณ์เช่นนี้นักเรียนคิดว่าจิตควรตัดสินใจอย่างไร

.....

.....

.....

.....

4. ถ้านักเรียนเป็นจิตนักเรียนจะนำหลักอริยสัจ 4 มาใช้ในการแก้ปัญหาได้อย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

5. นักเรียนคิดว่าจิตควรปรึกษาปัญหานี้กับใครดีที่สุด

.....

.....

.....

.....

.....

.....

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี
Buriram Rajabhat University

แบบสังเกตพฤติกรรมการทำงาน

ชื่อกลุ่ม.....วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

คำชี้แจง ให้ทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงความจริง

ที่	รายการพฤติกรรม	คุณภาพการปฏิบัติ			ไม่ปฏิบัติ ปรับปรุง
		ดีมาก	ดี	พอใช้	
1	มีการปรึกษาและวางแผนร่วมกัน				
2	มีการแบ่งหน้าที่กันทำงาน				
3	มีการปฏิบัติงานตามขั้นตอน				
4	มีการให้ความช่วยเหลือกัน				
5	สมาชิกในกลุ่มมีมารยาทในการทำงานเช่น ไม่ส่งเสียงดัง				
6	สมาชิกในกลุ่มมีความตั้งใจทำงาน				
7	ผลงานเสร็จทันตามเวลากำหนด				
8	ผลงานเป็นไปตามจุดประสงค์ที่วางไว้				
9	ผลงานมีความเรียบร้อยสวยงาม				
10	การจัดวัสดุอุปกรณ์เรียบร้อยหลังเลิกปฏิบัติงาน				

เกณฑ์การให้คะแนน

คุณภาพ	เกณฑ์การตัดสิน	
	ช่วงคะแนน	ระดับคุณภาพ
พฤติกรรมหรือผลงานที่ชัดเจนถือว่า ดีมาก ให้ 3 คะแนน	21-30	ดีมาก
พฤติกรรมหรือผลงานเทียบเท่าทั่วไป ถือว่า ดี ให้ 2 คะแนน	11- 20	ดี
พฤติกรรมหรือผลงานต่ำกว่าคนทั่วไป ถือว่า พอใช้ ให้ 1 คะแนน	1-10	พอใช้
ไม่ปฏิบัติ ถือว่า ปรับปรุง ให้ 0 คะแนน	0	ปรับปรุง

ได้คะแนน.....คะแนน

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 2

สาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ส 41104

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4

เรื่อง ทุกข์ (ชั้น 5)

เวลา 2 คาบ

สาระสำคัญ

ทุกข์คือความไม่สบายกาย ไม่สบายใจ ทุกข์เป็นธรรมที่ควรรู้ เช่นชั้น 5 เป็นการแสดงถึงองค์ประกอบของชีวิต ในทางพระพุทธศาสนามนุษย์ประกอบด้วยองค์ประกอบใหญ่ ๆ 2 อย่าง คือ นามรูป และนามรูปแยกย่อยออกเป็น 5 ส่วน เรียกว่าเบญจขันธ์

ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง

มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับทุกข์ ชั้น 5 และนำไปเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้อง

จุดประสงค์การเรียนรู้

1. อธิบายความหมายของทุกข์ได้
2. อธิบายองค์ประกอบของชีวิต ได้
3. วิเคราะห์ องค์ประกอบของชั้น 5 ได้
4. นำหลักธรรมชั้น 5 ไปเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้อง

สาระการเรียนรู้

1. ทุกข์
2. ชั้น 5

กระบวนการจัดการเรียนรู้ (วิธีสอนแบบเบญจขันธ์)

คาบที่ 1

ขั้นกำหนดและเสนอตั้งเป้า (ขั้นรูป)

1. นักเรียนสวดมนต์แปล แผ่เมตตา นั่งสมาธิก่อนเรียน
2. แจกผลการเรียนรู้ที่คาดหวังและจุดประสงค์การเรียนรู้
3. นักเรียนทดสอบก่อนเรียน เรื่องชั้น 5 จำนวน 5 ข้อ

4. นักเรียนชมภาพและอ่านข่าวคนมีความทุกข์ เช่น ข่าวประสพอุบัติเหตุ ครูถามว่า เขามีความทุกข์อย่างไร เพราะอะไร

ขั้นรับรู้ (ขั้นเวทนา)

5. นักเรียนช่วยกันแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับความทุกข์ของคนประสพอุบัติเหตุ
ขั้นวิเคราะห์ สังเคราะห์การรับรู้ (ขั้นสัญญา)

6. นักเรียนแบ่งกลุ่มเป็น 5 กลุ่ม ละคร 8-9 คน ศึกษาใบความรู้ที่ 2 เรื่อง **ขั้น 5**
คาบที่ 2

7. นักเรียนแต่ละกลุ่มนำเสนอหัวข้อดังต่อไปนี้

กลุ่มที่ 1 รูป

กลุ่มที่ 2 เวทนา

กลุ่มที่ 3 สัญญา

กลุ่มที่ 4 สังขาร

กลุ่มที่ 5 วิญญาณ

8. นักเรียนที่นั่งฟังวิเคราะห์ขั้น 5 มีองค์ประกอบอะไรบ้าง และ ครูถามว่ามนุษย์เราขาดองค์ประกอบอย่างใดอย่างหนึ่งได้หรือไม่

9. นักเรียนแต่ละกลุ่มช่วยกันวิเคราะห์ เรื่องขั้น 5 และสรุปเรื่องขั้น 5 เป็นแผนที่ความคิด Mind Mapping ลงในกระดาษชาร์ตที่ครูแจกให้
ขั้นตัดสินใจความดีงาม (ขั้นสังขาร)

10. ครูยกตัวอย่างให้นักเรียนฟังเรื่องคนตาย ไม่อาจเรียกว่ามนุษย์หรือคนได้ ต้องเรียกว่าศพเพราะ ไม่มีเวทนา สัญญา สังขารและวิญญาณ สิ่งเหล่านี้แยกออกจากรูป
ขั้นการเกิดอุปนิสัย (ขั้นวิญญาณ)

11. นักเรียนแต่ละกลุ่มบันทึกความรู้เรื่องขั้น 5 ลงสมุด

12. นักเรียนสรุปเรื่องขั้น 5 ลงในแผนภูมิ

13. นักเรียนทำใบงานที่ 2.1 เรื่องขั้น 5 และใบงานที่ 2.2 วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ

14. ครูเฉลยใบงานที่ 2.1 เรื่องขั้น 5 และใบงานที่ 2.2 วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ

15. ทดสอบหลังเรียน จำนวน 5 ข้อ

สื่อ/แหล่งเรียนรู้

1. ภาพข่าวผู้ประสพอุบัติเหตุ

2. ใบความรู้ที่ 2 เรื่อง ขั้น 5

3. ใบงานที่ 2.1 เรื่อง ชั้น 5
4. ใบงานที่ 2.2 วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ
5. แผนภูมิชั้น 5

แหล่งเรียนรู้

ห้องสมุด โรงเรียนนางรอง

การวัดและประเมินผล

1. วิธีวัดและประเมินผล

- 1.1 ทดสอบก่อนเรียน/หลังเรียน จำนวน 5 ข้อ
- 1.2 ทำใบงานที่ 2.1
- 1.3 ทำใบงานที่ 2.2 วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ
- 1.4 สังเกตพฤติกรรมกลุ่ม

2. เครื่องมือวัดและประเมินผล

- 2.1 แบบทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน
- 2.2 ใบงานที่ 2.1
- 2.3 ใบงานที่ 2.2 วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ
- 2.4 แบบสังเกตพฤติกรรมกลุ่ม

3. เกณฑ์การวัดและประเมินผล

- 3.1 นักเรียนทำแบบทดสอบหลังเรียน ผ่านเกณฑ์ ร้อยละ 80
- 3.2 ทำใบงานที่ 2.2 ผ่านเกณฑ์ ร้อยละ 80
- 3.3 ทำใบงานที่ 2.2 วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ ผ่านเกณฑ์ ร้อยละ 80
- 3.4 สังเกตพฤติกรรมกลุ่ม ผ่านเกณฑ์ ร้อยละ 80

แบบทดสอบก่อนเรียน/หลังเรียน

สาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ส 41104

ภาคเรียนที่ 2

เรื่อง ชั้นที่ 5

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4

คำชี้แจง ให้นักเรียนเลือกคำตอบที่ถูกต้องที่สุดแล้วกากบาท \times เพียงคำตอบเดียว

1. ความไม่สบายกาย ไม่สบายใจ สัมพันธ์กับข้อใด

ก. ทุกข์ ข. สมุทัย

ค. นิโรธ ง. มรรค

2. ข้อใดไม่ใช่องค์ประกอบของชั้นที่ 5

ก. รูป ข. เวทนา

ค. สังขาร ง. อุเบกขา

3. ส่วนประกอบของรูปข้อใดไม่สัมพันธ์กัน

ก. ปฐวีธาตุ ส่วนที่มีลักษณะแข็ง ข. อาโปธาตุ ส่วนที่คูดซึม

ค. เตโชธาตุ ส่วนที่เป็นของเหลว ง. วาโยธาตุ ส่วนที่สั่นสะเทือน

4. ข้อใดไม่ใช่เวทนา

ก. สุขเวทนา ข. สังขารเวทนา

ค. ทุกเวทนา ง. อุเบกขาเวทนา

5. วิญญาณคือการรับรู้ผ่านประสาทสัมผัสต่างๆ ยกเว้นข้อใด

ก. การรับรู้ทางตา ข. การรับรู้ทางจมูก

ค. การรับรู้ทางอากาศ ง. การรับรู้ทางลิ้น

เฉลยแบบทดสอบก่อนเรียน/หลังเรียน

สาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ส 41104

ภาคเรียนที่ 2

เรื่อง ชั้น 5

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4

เรื่องชั้น 5

1. ก	2. ง	3. ค	4. ข	5. ค
------	------	------	------	------

ใบความรู้ที่ 2

สาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ส 41104

ภาคเรียนที่ 2

เรื่อง ชั้น 5

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4

ทุกข์

ทุกข์ คือ ความไม่สบายกาย ไม่สบายใจ ได้แก่ ความจริงว่าด้วยความทุกข์ ความทุกข์นี้แม้ว่าบางกรณีจะขจัดให้หมดไปได้ แต่ก็สามารถมีมาใหม่ได้อีกเสมอ ดังนั้นจึงต้องไม่ประมาทและพร้อมที่จะเผชิญหน้ากับความจริงข้อนี้ดังนี้ ทุกข์จึงเป็นธรรมที่ควรรู้ ธรรมที่ควรรู้นั้นมีมากมาย เช่นหลักธรรมชั้น 5 ดังนี้

ชั้น 5 : นามรูป

สิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวเราซึ่งสามารถจับต้องมองเห็นได้ เกิดจากส่วนประกอบหลาย ๆ ส่วนที่ประกอบรวมกันเข้า เช่น คอมพิวเตอร์ ที่เราใช้งานกันตามบ้าน โรงเรียน หรือสำนักงาน เกิดจากส่วนประกอบของ CPU HD Mainboard RAM Monitor Keyboard และอื่น ๆ เมื่อใดที่เราแยกส่วนประกอบเหล่านี้ออกจากกัน ความเป็นคอมพิวเตอร์ก็ไม่มี คือ เราไม่สามารถจะเรียกว่าคอมพิวเตอร์ได้อีกต่อไป

ในเรื่องของสิ่งมีชีวิตก็เช่นกัน สิ่งมีชีวิต ซึ่งได้แก่ มนุษย์และสัตว์นั้นเกิดจากส่วนประกอบหลัก ๆ 5 ส่วน อันได้แก่ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ ที่ประกอบเข้ากันเป็นตัวตนแล้วเราก็บัญญัติเรียกว่า มนุษย์ สัตว์ แต่โดยสภาพความจริงแล้ว มนุษย์และสัตว์ไม่ได้มีตัวตนที่แท้จริง เมื่อใดที่ส่วนประกอบหลัก ๆ ทั้ง 5 แยกออกจากกัน ความเป็นมนุษย์หรือสัตว์ก็จะไม่มี เราไม่อาจจะเรียกสิ่งเหล่านี้ว่ามนุษย์หรือสัตว์ได้อีก

ตัวอย่างเช่น คนตายเราจะไม่เรียกว่า คนหรือมนุษย์ ต้องเรียกว่า ศพหรือซากศพ เพราะไม่มี เวทนา (ความรู้สึกรู้) สัญญา (ความจำได้หมายรู้) สังขาร (ความนึกคิด) และวิญญาณ (การรับรู้) สิ่งเหล่านี้ได้แยกออกไปจากรูปแล้ว ไม่ได้ประกอบรวมกันให้เราเรียกว่า คนหรือมนุษย์

ส่วนประกอบทั้ง 5 ซึ่งได้แก่ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณนี้ ตามหลักพระพุทธศาสนาเรียกว่า เบญจขันธ์ หรือ ชั้น 5

รูป หมายถึง สิ่งที่เป็นรูปร่าง หรือร่างกาย และลักษณะอาการของร่างกาย ได้แก่ ส่วนร่างกายที่ประกอบด้วยธาตุ 4

เวทนา หมายถึง ความรู้สึกต่อสิ่งที่ถูกรับรู้ ซึ่งจะเกิดทุกครั้งที่มีการรับรู้ ได้แก่ ความรู้สึกสุข ทุกข์ หรือเฉย ๆ

สัญญา หมายถึง ความจำได้ หมายถึง

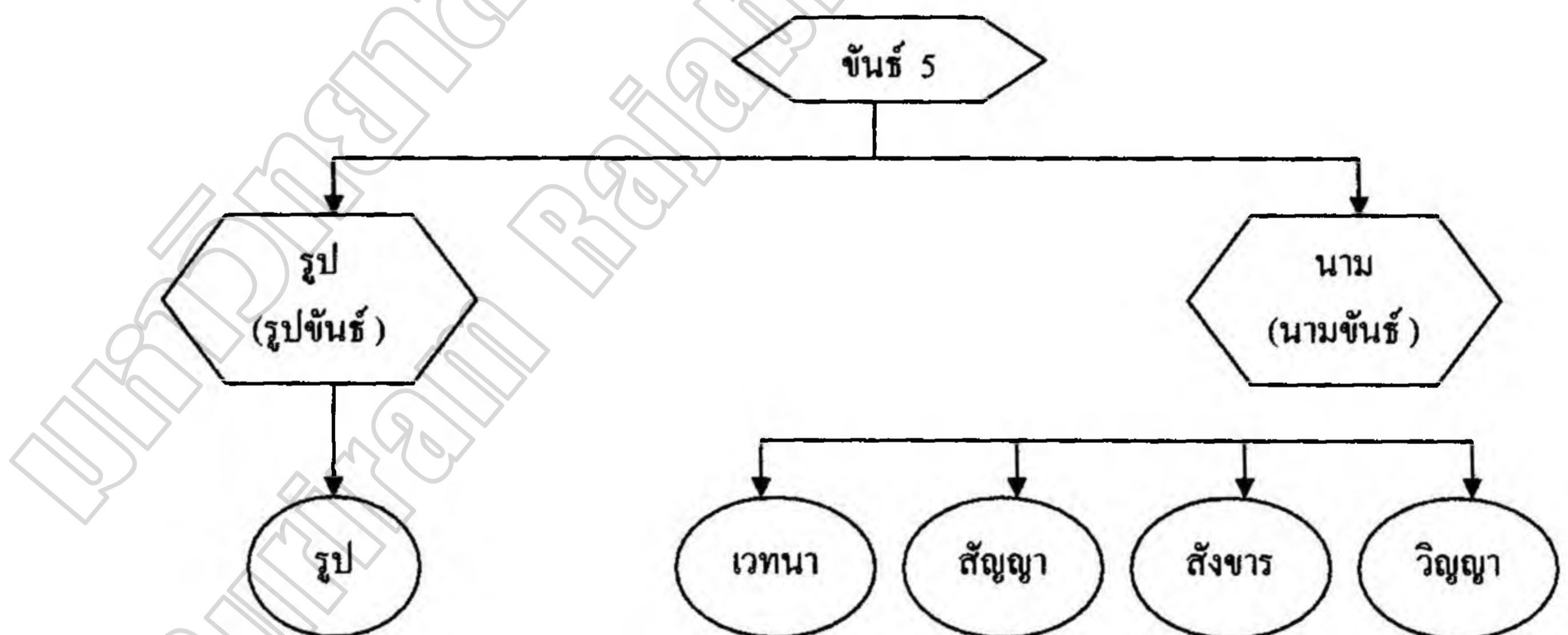
หมายรู้ คือ รู้ว่ารูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส และอารมณ์ที่เกิดขึ้นนั้นคืออะไร เป็นอย่างไร เช่น เจียว ขาว ดำ แดง เบา ดัง เหม็น หอม นุ่ม แข็ง เป็นต้น

จำได้ คือ รู้จักสิ่งนั้น ๆ เมื่อไปพบเข้าอีก ความจำได้เป็นผลเนื่องมาจากความหมายรู้ เช่น หมายรู้ว่า เสียงแมวร้องเป็นอย่างไร เมื่อได้ยินเสียงร้องในลักษณะนี้อีกก็จำได้ว่า เป็นเสียงร้องของแมว เป็นต้น

สังขาร หมายถึง ความนึกคิดที่เกิดทางใจ หรือสภาพที่ปรุงแต่งจิตใจให้ดี ชั่ว ชอบ ไม่ชอบ หรือเป็นกลาง ๆ

วิญญาณ หมายถึง การรับรู้ หรือความรู้แจ้งอารมณ์ทางประสาททั้ง 5 และทางใจ ได้แก่ การเห็น การได้ยิน การได้กลิ่น การรู้รส การรู้สัมผัสทางกาย และรู้อารมณ์ทางใจ เช่น เมื่อตาเห็นรูป เกิดการเห็น เรียกว่า จักขุวิญญาณ เมื่อหูได้ฟังเสียง เกิดการได้ยิน เรียกว่า โสตวิญญาณ เป็นต้น

ขั้น 5 ดังกล่าวนี้สรุปย่อได้เป็น 2 ส่วน ดังแผนภูมิ

รูปขั้น คือ ส่วนที่เป็นรูปธรรม หมายถึง ส่วนกาย เป็นส่วนที่มีรูปร่าง ซึ่งรับรู้ได้ทางตา หู จมูก ลิ้น และกาย

นามจันทร์ คือ ส่วนที่เป็นนามธรรม หมายถึง ส่วนใจ เป็นส่วนที่ไม่มีรูปร่าง ซึ่งรับรู้ไม่ได้ทาง ตา หู จมูก ลิ้น และกาย แต่รับรู้ได้ด้วยทางใจ ได้แก่ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ

จันทร์ 5 (นามรูป) ดังกล่าวนี้ พระพุทธเจ้าตรัสสอนให้เราศึกษาให้รู้ความจริงว่าเป็นอย่างไร มีองค์ประกอบอะไรบ้าง เป็นต้น แต่ไม่ทรงสอนให้ลด เลิก ละ หรือกำจัดให้หมดไป ทั้งนี้เพราะเป็นสภาวะธรรมที่ต้องกำหนดรู้เพียงอย่างเดียว

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
Buriram Rajabhat University

ใบงานที่ 2.1

สาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ส 41104

ภาคเรียนที่ 2

เรื่อง ชั้น 5

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4

คำชี้แจง ให้นักเรียนลากเส้นโยงข้อความทางขวามือให้สัมพันธ์กับคำทางซ้ายมือ

รูป

เวทนา

สัญญา

สังขาร

วิญญาณ

1. ธาตุ 4 : ดิน น้ำ ลม ไฟ
2. ความรู้ที่เกิดขึ้นเพราะตาเห็นรูป
3. ส่วนของร่างกายที่รับรู้ได้ด้วยตา หู จมูก ลิ้น และกาย
4. ได้ยินเสียง เหมียว เหมียว ก็จำได้ว่า เหมียว เหมียว ก็จำได้ว่าเป็นเสียงแมวร้อง
5. นั่งฟังพระเทศนานไปหน่อยจึงรู้สึกปวดเมื่อย
6. สภาพที่ปรุงแต่งจิตใจให้ดี ชั่ว หรือเป็นกลาง ๆ
7. ส่วนประกอบของชีวิตมนุษย์ที่รู้ได้ด้วยใจ
8. โอ๊ย...เจ็บ
9. เบาะนั่งตัวนุ่ม น่านั่งจังเลย
10. ความรู้ที่เกิดขึ้นเมื่ออายคนะภายในกระทบกับอายคนะภายนอก เช่นเสียงมากระทบ เป็นต้น

ใบงาน 2.2

สาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ส 41104
เรื่อง วิชิตแบบโยนิโสมนสิการ

ภาคเรียนที่ 2
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4

คำชี้แจง ให้นักเรียนอ่านข่าวแล้ววิเคราะห์ว่าข่าวนี้สอดคล้องกับชั้น 5 (นาม รูป) อย่างไร

ข่าว

ลอยกระทงของขวัญ

ตั้งแต่สัปดาห์ คับ 1 เจ็บเกือบครึ่งร้อย เชื้อต้นเหตุจากพ่อค้า “ถูกโป่ง” อีกราย ม. 2 เล่นประทัดมือและสอยงานลอยกระทงถึงแก่อัดลูกโป่งระเบิด พ่อค้าพม่าตายอนาถ ชาวบ้านเจ็บระนาว 30 ขณะกำลังเชิญขึ้นรถบรรทุกกลับบ้าน จู่ๆ คูมสนั่นเหยื่อร่างกระเด็นไกล ถูกถึงแก่อตามทับซ้ำ ผู้คนตกใจหวีดร้องถั่งงาน ตำรวจสงสัยถึงชำรุด ส่วนที่เชียงราย ประทัดบีม “ ม. 2 ” มือและหลังเอาจุดโยนเล่นเกิดพลาดระเบิดคามือ หมอตัดนิ้วทั้ง 3 นิ้ว ลุยค้นห้องเจอปะทัดกับระเบิดปิงปองอ้อ ตำรวจค้นควาหาแหล่งขาย เดือนพ่อแม่สอดส่องดูแลลูกหลาน กาศสินธุ์พุดงานฉลองกฐิน พงชนระเบิดใส่ร่างหนุ่มขณะเดินกลับบ้าน เจ็บปางตาย ผู้ใหญ่บ้าน บั๊ฝฝมือใจ แสบคันไม้คันมือ โยนระเบิดทำใส่เอง แต่ตำรวจไม่เชื่อเร่งค้นหาความจริง

ที่มา : เกลนิวส์ หน้า 1 วันอังคารที่ 3 พฤศจิกายน 2552 ฉบับที่ 21,936

1. ตั้งแต่ระเบิดคนเจ็บเกือบครึ่งร้อยสอดคล้องกับชั้น 5 อย่างไร

.....

.....

.....

2. นักเรียน ม. 2 ประทัดระเบิดใส่ถูกตัดนิ้ว 3 นิ้ว สอดคล้องกับชั้น 5 อย่างไร

.....

.....

.....

3. ถ้านักเรียนเป็นพ่อแม่ นักเรียน ม. 2 จะมีความรู้ดีอย่างไร

.....

.....

.....

4. นักเรียนคิดว่างานฉลองกฐินควรนำพวงมาลัยหรือไม่ เพราะอะไร

.....

.....

.....

.....

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี
Buriram Rajabhat University

แบบสังเกตพฤติกรรมการทำงาน

ชื่อกลุ่ม.....วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

คำชี้แจง ให้ทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงความจริง

ที่	รายการพฤติกรรม	คุณภาพการปฏิบัติ			ไม่ปฏิบัติ ปรับปรุง
		ดีมาก	ดี	พอใช้	
1	มีการปรึกษาและวางแผนร่วมกัน				
2	มีการแบ่งหน้าที่กันทำงาน				
3	มีการปฏิบัติงานตามขั้นตอน				
4	มีการให้ความช่วยเหลือกัน				
5	สมาชิกในกลุ่มมีมารยาทในการทำงานเช่น ไม่ส่งเสียงดัง				
6	สมาชิกในกลุ่มมีความตั้งใจทำงาน				
7	ผลงานเสร็จทันตามเวลาดำหนด				
8	ผลงานเป็นไปตามจุดประสงค์ที่วางไว้				
9	ผลงานมีความเรียบร้อยสวยงาม				
10	การจัดวัสดุอุปกรณ์เรียบร้อยหลังเลิกปฏิบัติงาน				

เกณฑ์การให้คะแนน

คุณภาพ	เกณฑ์การตัดสิน	
	ช่วงคะแนน	ระดับคุณภาพ
พฤติกรรมหรือผลงานที่ชัดเจนถือว่า ดีมาก ให้ 3 คะแนน	21-30	ดีมาก
พฤติกรรมหรือผลงานเทียบเท่าทั่วไป ถือว่า ดี ให้ 2 คะแนน	11-20	ดี
พฤติกรรมหรือผลงานต่ำกว่าคนทั่วไป ถือว่า พอใช้ ให้ 1 คะแนน	1-10	พอใช้
ไม่ปฏิบัติ ถือว่า ปรับปรุง ให้ 0 คะแนน	0	ปรับปรุง

ได้คะแนน.....คะแนน

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 3

สาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ส 41204

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4

เรื่อง หลักกรรม นิยาม 5 อกุศลวิคก 3

เวลา 2 คาบ

สาระสำคัญ

สมุทัย : ธรรมที่ควรละ หลักกรรม เป็นคำสอนที่สำคัญของพระพุทธศาสนาหมายถึง การกระทำของมนุษย์ที่ประกอบด้วยเจตนาหรือความตั้งใจ และลงมือกระทำทั้งกาย วาจา และใจ หลักกรรมที่เกี่ยวข้องกับกรรมคือนิยาม 5 หมายถึงกฎธรรมชาติหรือระเบียบธรรมชาติและ อกุศลวิคก 3 หมายถึงความตรึกตรองที่เป็นอกุศลหรือความนึกคิดที่ไม่ดี

ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง

รู้และเข้าใจเกี่ยวกับ หลักกรรม นิยาม 5 อกุศลวิคก 3 และนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้
อย่างเหมาะสม

จุดประสงค์การเรียนรู้

1. อธิบายเกี่ยวกับหลักกรรมและนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้
2. วิเคราะห์นิยาม 5 และนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้
3. วิเคราะห์อกุศลวิคก 3 และนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

สาระการเรียนรู้

สมุทัย : ธรรมที่ควรละ ได้แก่ หลักกรรม นิยาม 5 อกุศลวิคก 3

กระบวนการจัดการเรียนรู้ (วิธีสอนแบบไตรสิกขา)

คาบที่ 1

ขั้นคิด

1. สร้างบรรยากาศการเรียนรู้ด้วยการกราบพระ สวดมนต์แปล แผ่เมตตา นั่งสมาธิ
ก่อนเรียน

2. นักเรียนนั่งให้เรียบร้อยพร้อมที่จะเรียน นำอุปกรณ์การเรียนขึ้นมา
3. แจงผลการเรียนรู้ที่คาดหวังและจุดประสงค์การเรียนรู้
4. นักเรียนทดสอบก่อนเรียน จำนวน 5 ข้อ

5. นักเรียนชมภาพข่าวการทำควมดี เช่น มาด้วยใจ และการทำความชั่ว เช่น ภาพข่าวสังหารโหดหนุ่มรับจ้างทวงหนี้แฟนแฉโทร.ลึกลับลวงออกไป แล้วร่วมกันอภิปรายแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการกระทำควมดีและกระทำควมชั้วมีความคิดเห็นอย่างไร

ขั้นสมาธิ

6. นักเรียนทำจิตใจให้แน่วแน่จดจ่อกับเรื่องที่กำลังเรียน ครูซักถามนักเรียนเกี่ยวกับภาพที่เห็น ดังนี้

- การที่นักเรียนชมภาพข่าวการทำควมดีมาด้วยใจ นักเรียนคิดว่าเป็นเพราะอะไร
- ถ้านักเรียนอยู่ในสถานการณ์นั้นนักเรียนจะปฏิบัติตนอย่างไร
- การที่นักเรียนชมภาพข่าวการทำควมชั้วสังหาร โหดหนุ่มรับจ้างทวงหนี้

แฟนสาวแฉโทร.ลึกลับลวงออกไป นักเรียนคิดว่าเป็นเพราะอะไร

- ถ้านักเรียนอยู่ในสถานการณ์เช่นนั้น นักเรียนจะปฏิบัติตนอย่างไร

ขั้นปัญญา

7. นักเรียนแบ่งกลุ่มออกเป็น 7 กลุ่ม ๑ละ 6-7 คน ให้แต่ละกลุ่มศึกษาใบความรู้ที่ 3 เรื่อง หลักกรรม นิยาม 5 อกุศลวิตก 3

8. นักเรียนปฏิบัติตามใบงานที่ 3.1 ให้สมาชิกแต่ละกลุ่มร่วมกันวิเคราะห์ประเด็นคำถามเกี่ยวกับหลักกรรมนิยาม 5 ดังนี้

กลุ่มที่ 1 วิเคราะห์เกี่ยวกับกรรมที่เกิดขึ้นจากมูลเหตุที่เป็นกุศลเช่น ไร่บ้าง และเมื่อกระทำลงไปแล้วมีผลอย่างไร

กลุ่มที่ 2 วิเคราะห์กฏธรรมชาติ ที่เกี่ยวกับลม ฟ้า อากาศ ฤดูกาล มีผลต่อตนเอง ต่อโลกอย่างไร

กลุ่มที่ 3 วิเคราะห์กฏธรรมชาติเกี่ยวกับการสืบพันธุ์ มีผลต่อตนเอง และ ต่อสังคมอย่างไร

กลุ่มที่ 4 วิเคราะห์กฏธรรมชาติที่เกี่ยวกับพฤติกรรมมนุษย์ มีผลต่อตนเอง และ ต่อสังคมอย่างไร

กลุ่มที่ 5 วิเคราะห์กฏธรรมชาติที่เกี่ยวกับการทำงานของจิต มีผลต่อตนเอง และ ต่อสังคมอย่างไร

กลุ่มที่ 6 วิเคราะห์กฏธรรมชาติเกี่ยวกับความเป็นเหตุเป็นผลของสิ่งทั้งปวง มีผลต่อตนเองและต่อสังคมอย่างไร

กลุ่มที่ 7 วิเคราะห์เกี่ยวกับอกุศลวิตก 3 มีผลต่อตนเองอย่างไรและมีผลต่อสังคมอย่างไร

คาบที่ 2

8. นักเรียนแต่ละกลุ่มนำเสนอผลงานของตนเองหน้าชั้นเรียน
9. นักเรียนแต่ละกลุ่มทำใบงานที่ 3.2 วิธีคิดแบบโยนิโสมนสการ
10. นักเรียนทดสอบหลังเรียน 5 ข้อ

สื่อ/แหล่งเรียนรู้

1. ใบความรู้ที่ 3 เรื่อง หลักกรรม นิยาม 5 อกุศลวิคก 3
2. ใบงานที่ 3.1 เรื่อง หลักกรรม นิยาม 5 อกุศลวิคก 3
3. ใบงานที่ 3.2 วิธีคิดแบบโยนิโสมนสการ
4. ภาพข่าวการทำควมดีมาด้วยใจ
5. ภาพข่าวการทำควมชั่วสังหาร โหดหนุ่มรับจ้างทวงหนี้แฟนสาวแฉ โทร. ลี้ก๊บลวง

ออกไป

แหล่งเรียนรู้

ห้องสมุดโรงเรียนนางรอง

การวัดและประเมินผล

1. วิธีวัดและประเมินผล

- 1.1 ทดสอบก่อนเรียน/หลังเรียน จำนวน 5 ข้อ
- 1.2 ทำใบงานที่ 3.1
- 1.3 ทำใบงานที่ 3.1 วิธีคิดแบบโยนิโสมนสการ
- 1.4 สังเกตพฤติกรรมกลุ่ม

2. เครื่องมือวัดและประเมินผล

- 2.1 แบบทดสอบก่อนเรียน/หลังเรียน
- 2.2 ใบงานที่ 3.1
- 2.3 ใบงานที่ 3.2 วิธีคิดแบบโยนิโสมนสการ
- 2.4 แบบสังเกตพฤติกรรมกลุ่ม

3. เกณฑ์การวัดและประเมินผล

- 3.1 ทดสอบหลังเรียน ผ่านเกณฑ์ร้อยละ 80
- 3.2 ทำใบงานที่ 3.1 ผ่านเกณฑ์ร้อยละ 80
- 3.3 ทำใบงานที่ 3.2 วิธีคิดแบบโยนิโสมนสการ ผ่านเกณฑ์ร้อยละ 80
- 3.4 สังเกตพฤติกรรมกลุ่ม ผ่านเกณฑ์ร้อยละ 80

แบบทดสอบก่อนเรียน/หลังเรียน

สาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ส 41104

ภาคเรียนที่ 2

เรื่อง หลักกรรม นิยาม 5 อกุศลวิตก 3

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4

คำชี้แจง ให้นักเรียนเลือกคำตอบที่ถูกต้องที่สุดแล้วกากบาท × เพียงคำตอบเดียว

1. นิยาม 5 ข้อใดไม่สัมพันธ์กัน
 - ก. ธรรมเนียม กฎธรรมชาติเกี่ยวกับความเป็นเหตุ
 - ข. พิธีนิยม กฎธรรมชาติเกี่ยวกับการสืบพันธุ์
 - ค. อุตุนิยม กฎธรรมชาติที่เกี่ยวกับการทำงานของจิต
 - ง. จิตนิยม กฎธรรมชาติเกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์
2. ข้อใดตรงกับกฎแห่งกรรม
 - ก. น้ำนิ่งไหลลึก
 - ข. อดเปรี้ยวไว้กินหวาน
 - ค. คนแลเป็นที่พึงแห่งตน
 - ง. คนหวานพืชเช่นใด ย่อมได้ผลเช่นนั้น
3. คนเราถ้าปล่อยให้ อกุศลวิตก เกาะกุม ไปนานๆ จะเกิดอะไรขึ้น

ก. จิตใจงาม	ข. ปลิ้นจี้ฆ่า
ค. มีเมตตา กรุณา	ง. ช่วยเหลือผู้อื่น
4. พฤติกรรมของใครคือ อกุศลวิตก
 - ก. สุชาติมีความนึกคิดที่ปลอดจากกาม
 - ข. สุชาติคิดจะแก้แค้นอาริยชนนี้
 - ค. สุวรรณ ขโมยของที่สหกรณ์โรงเรียน
 - ง. สุปราณีเถียงกับแม่เรื่องหนีไปเที่ยว
5. คนเราเกิดมาหน้าตาดีมีฐานะร่ำรวยสุขภาพจิตดีเกิดจากข้อใด

ก. กรรม	ข. ผลของกรรม
ค. วิบากกรรม	ง. พันธุกรรม

เฉลยแบบทดสอบ

สาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ส 41104
เรื่อง หลักกรรม นิยาม 5 อกุศลวิตก 3

ภาคเรียนที่ 2
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4

1. ค 2. ง 3. ข 4. ก 5. ก

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
Buriram Rajabhat University

ใบความรู้ที่ 3

สาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ส 41104

ภาคเรียนที่ 2

เรื่อง หลักกรรม นิยาม 5 อกุศลวิตก 3

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4

หลักคำสอนของพระพุทธศาสนาที่สรุปลงใน สมุทัย แห่งอริยสัจ 4 มีหลายหมวดหลายหัวข้อ แต่ที่กำหนดให้ศึกษาในชั้นนี้มี 2 หัวข้อ คือ กรรม และ อกุศลวิตก 3

กรรม

กรรม หมายถึง การกระทำของมนุษย์ที่ประกอบด้วยเจตนาหรือความตั้งใจ แสดงออกได้ 3 ทาง คือ ทางกาย ทางวาจา และทางใจ กรรมเป็นกฎธรรมชาติของชีวิตมนุษย์ที่มีผลบังคับในตนเอง และแสดงให้เห็นมูลเหตุของการกระทำ วิธีการกระทำ และผลของการกระทำนั้น

มูลเหตุ ของการกระทำมีทั้งดี (กุศล) และไม่ดี (อกุศล) ซึ่งมูลเหตุดังกล่าวทำให้เกิดวิธีการกระทำที่ดีและวิธีการกระทำที่ชั่ว และเมื่อกระทำลงไปแล้วย่อมเกิดผลของการกระทำนั้น ๆ ถ้าทำดีต้องได้ผลดี ถ้าทำชั่วต้องได้ผลชั่ว (ไม่มีทางเป็นอย่างอื่น) นี่คือกฎเกณฑ์ที่หลักพระพุทธศาสนาเรียกว่า กฎแห่งกรรม

เรื่องของกรรมมีความละเอียดลึกซึ้งหลายระดับ อีกทั้งยังเกี่ยวข้องกับหลักการเวียนว่ายตายเกิด ซึ่งจะต้องศึกษากว้างขวางออกไปถึงกรรม 12 ประเภท แต่ในระดับชั้นนี้มุ่งให้ศึกษาเฉพาะนิยาม 5 เท่านั้น

นิยาม หมายถึง กำหนดอันแน่นอน ความเป็นไปอันมีระเบียบแน่นอนของธรรมชาติ กฎธรรมชาติ มี 5 ประการ ได้แก่

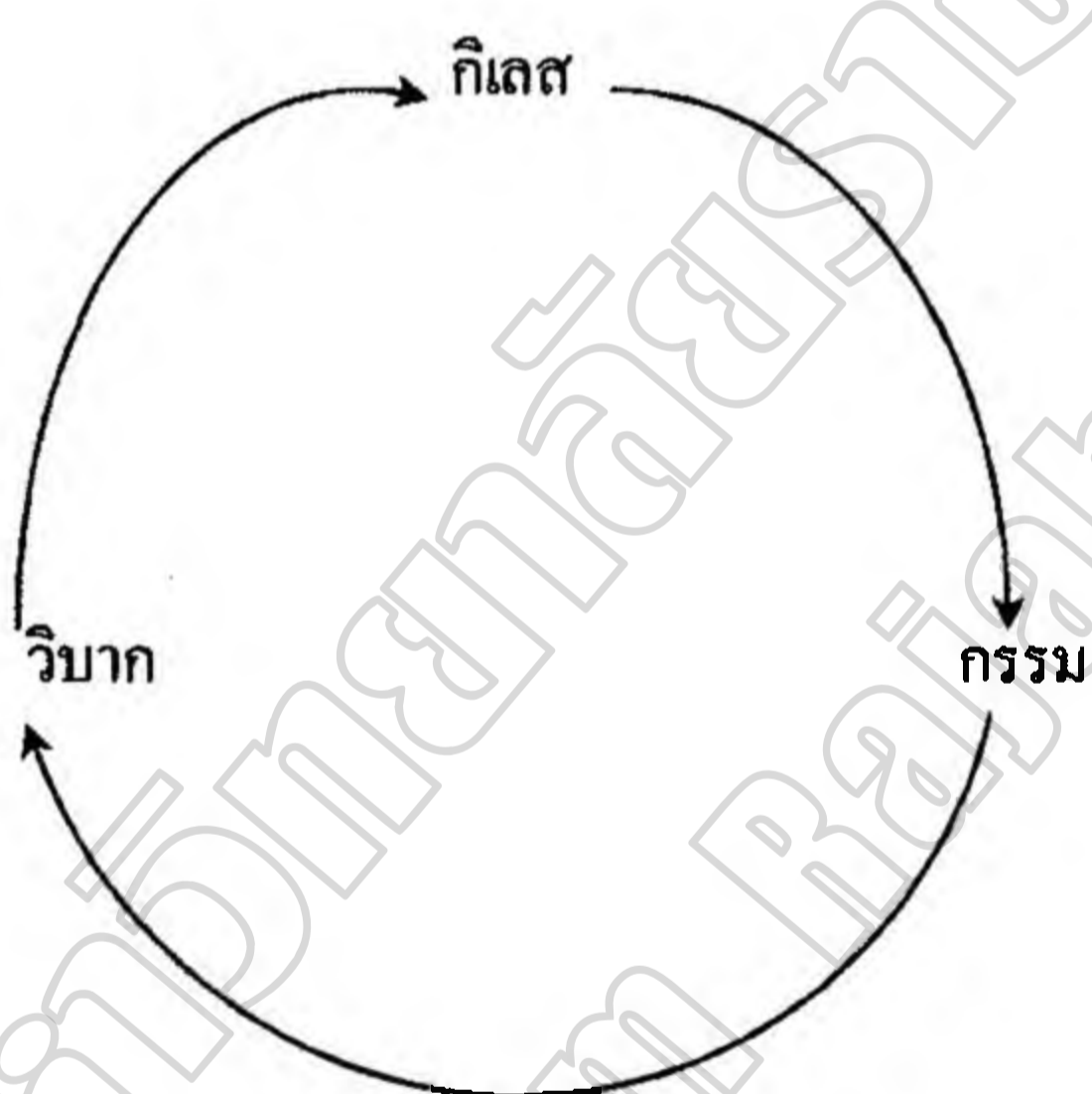
1. อุคฺคินิยาม คือ กฎธรรมชาติที่เกี่ยวกับอุณหภูมิจึงหรือปรากฏการณ์ธรรมชาติต่าง ๆ โดยเฉพาะ ดิน น้ำ อากาศ และฤดูกาล แต่เนื่องจากพระพุทธศาสนาไม่สนใจเรื่องเหล่านี้มากนัก จึงไม่ให้ความสำคัญกับธรรมชาติข้อนี้

2. พีชนิยาม คือ กฎธรรมชาติที่เกี่ยวกับสิ่งมีชีวิตในเรื่องต่าง ๆ เช่น พันธุกรรม การสืบพันธุ์ เป็นต้น กฎพีชนิยามของพืช เมื่อนำเมล็ดข้าวไปหว่านและปลูก ก็จะได้ต้นข้าวเสมอ กฎธรรมชาติ ข้อนี้ใกล้ตัวมนุษย์มากเนื่องจากคนเรามักจะเป็นทุกข์เพราะเกี่ยวกับตัวเอง

3. จิตนิยาม คือ กฎธรรมชาติที่เกี่ยวกับการทำงานของจิต ตามหลักของพระพุทธศาสนาถือว่าจิตเป็นองค์ประกอบที่สำคัญส่วนหนึ่งของชีวิต มีกฎเกณฑ์การทำงานเปลี่ยนแปลงและแสดงพฤติกรรมเป็นแบบฉบับของตนเอง เช่น นายแดงกับนายเขียวเป็นพี่น้องกัน นายแดงเป็นคนขยัน ส่วนนายเขียวเป็นคนเกียจคร้าน พฤติกรรมดังกล่าวนี้อธิบายไม่ได้ด้วยกฎพีชนิยาม แต่อธิบายด้วยกฎจิตนิยาม พระพุทธศาสนาสอนว่าการที่ภาวะจิตของคนทั้งสองไม่

เหมือนกันเพราะองค์ประกอบของจิตหรือสิ่งที่ปรุงแต่งจิตที่เรียกว่า เจตสิก ของนายแดงเป็นกุศล ส่วนเจตสิกของนายเขียวเป็นอกุศล

4. ธรรมเนียม คือ กฎธรรมชาติที่เกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์หรือกระบวนการให้ผลของการกระทำ ธรรมคือยอมให้ผลดี ธรรมชั่วยอมให้ผลชั่ว พระพุทธศาสนากล่าวว่าเมื่อคนเราทำกรรมอย่างหนึ่ง ผู้รับผิดชอบต่อผลของการกระทำคือจิตของผู้นั้น เช่น นายคำดีแมวดาย แม่นายคำจะตายไปแล้วก็ตาม แต่จิตของนายคำยังต้องสืบต่อสร้างภพสร้างชาติเรื่อย ๆ ไป ครอบงำที่ยังมีกิเลส เมื่อเราทำกรรมจิตจะทำหน้าที่บันทึกการกระทำไว้โดยเราไม่รู้ตัว จิตเกิดดับเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ เมื่อจิตดวงเก่าดับจะสร้างจิตดวงใหม่ขึ้นแทนที่พร้อมกับส่งต่อสิ่งที่บันทึกไว้ การที่จิตทำหน้าที่บันทึกนี้เรียกว่า การสะสมวิบาก วิบากเหล่านี้จะทยอยให้ผลไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะหมดหรือหลุดพ้นจากกิเลส

วงจรของการกระทำและการได้รับผล

จากรูปชี้ให้เห็นว่า กิเลสเป็นเหตุให้ทำกรรม เมื่อทำกรรมก็ได้รับวิบากหรือผลของกรรม อันเป็นปัจจัย (เหตุ) ให้เกิดกิเลส แล้วทำกรรมหมุนเวียนต่อไปอีก วงจรนี้จะหมุนเวียนสืบทอดกันต่อ ๆ ไปเรื่อย ถ้าไม่หมดกิเลสหรือบรรลุนิพพาน

5. ธรรมเนียม คือ กฎธรรมชาติที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์และอาการที่เป็นเหตุเป็นผลแก่กันของสิ่งทั้งหลาย กฎนี้ตามหลักของพระพุทธศาสนาเรียกว่า อิทัปปัจจยคา ถือเป็นกฎใหญ่ที่ครอบคลุม กฎธรรมชาติทุกกฎ มีเนื้อหาว่า เมื่อสิ่งใดนี้เป็นเหตุ (ปัจจัย) สิ่งนั้นจะเกิดขึ้น (ผล) อกุศลวิตก 3

วิตก หมายถึง ความตรึกตรอง ความนึกคิด ความดำริ มี 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ กุศลวิตก และอกุศลวิตก ในที่นี้จะกล่าวเฉพาะอกุศลวิตก ซึ่งเป็นธรรมที่ควรละประการหนึ่ง

อกุศลวิตก หมายถึง ความตรึงตรองที่ไม่ดี หรือความนึกคิดในเรื่องที่ไม่ดี มี 3 ประเภท ได้แก่

1. กามวิตก คือ ความนึกคิดที่ประกอบไปด้วยความโลภ จ้องอยากได้ของผู้อื่นมาเป็นของตน หรือ มาสนองปรนเปรอความอยากของตน
2. พยาบาทวิตก คือ ความนึกคิดที่ประกอบไปด้วยความอาฆาตพยาบาทและเกลียดชัง
3. วิหิงสาวิตก คือ ความนึกคิดที่มุ่งจะเบียดเบียน จ้องทำลาย หรือก่อความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น

คนเราหากปล่อยให้อกุศลวิตกเกาะกุมจิตใจมาก ๆ นาน ๆ ไปจะฝังลึกในจิตใจและแสดงพฤติกรรมอันไม่พึงประสงค์ออกมา เช่น ปลิ้น จี๋ ฆ่า ทำร้ายร่างกาย และทำลายกันด้วยวิธีการต่าง ๆ

ด้วยเหตุนี้ อกุศลวิตกทั้ง 3 ประการดังกล่าวนี้พระพุทธเจ้าจึงตรัสสอนให้เราพิจารณาให้เห็นโทษ แล้วทำความเพียรพยายามเพื่อลดละบรรเทา หรือกำจัดให้หมดไป ตามกำลังสติปัญญาและความสามารถของตน

.....

ใบงานที่ 3.1

สาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ส 41104

ภาคเรียนที่ 2

เรื่อง หลักกรรม นิยาม 5 อกุศลวิตก 3

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4

คำชี้แจง ให้นักเรียนตอบคำถามให้สมบูรณ์

1. อุดมนิยาม คือ.....

2. พิษนิยาม คือ.....

3. จิตนิยาม คือ.....

4. กรรมนิยาม คือ.....

5. ธรรมนิยาม คือ.....

6. อกุศลวิตกหมายถึง.....

7. กามวิตกคือ.....

8. พยาบาลวิตกคือ.....

9. วิหิงสาวิตก คือ.....

10. นักเรียนได้ข้อคิดอะไรบ้างจากหลักกรรม

10.1 นิยาม 5

.....

.....

.....

.....

10.2 อกุศลวิตก 3

.....

.....

.....

.....

10.3 นักเรียนจะนำข้อคิดดังกล่าวไปใช้ในการดำเนินชีวิตอย่างไร

.....

.....

ใบงานที่ 3.2

สาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ส 41104

เรื่อง วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ

ภาคเรียนที่ 2

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4

คำชี้แจง ให้นักเรียนอ่านข่าวแล้วตอบคำถามให้ถูกต้อง

ข่าว

ชะลอน้ำตากล่อ ประหาร ฎีกาตัดสิน

แม่-ลูกศรึชนะขันท์ ปัดอาถรรพณ์เพชรซาอุ ทนายเตรียมถวายฎีกา
กาประหาร “ชะลอ เกิดเทศ” อุ้มฆ่า 2 แม่ลูก ศรึชนะขันท์ ทำเอาเจ้าตัวน้ำตากล่อเบ้า ท่ามกลาง
ลูกน้องเก่าที่ไปร่วมลุ้นฟังคำพิพากษานับร้อย ศาลพิจารณาตามพยานหลักฐานแล้วยืนยันชัด
มีส่วนร่วมวางแผนสังลักพาตัวเหยื่อไปต่อรองผิวเจ้าของร้านเพชรตามหาเพชรซาอุฯ เม็ดสำคัญ
แต่ความแตกถึง บิ๊กจิ๋ว เลขจำเป็นต้องฆ่าปิดปากก่อนจัดฉากอำพรางคดีเป็นอุบัติเหตุ ผู้คดี
ประวัติศาสตร์ยาวนาน 15 ปี

ที่มา : ไทยรัฐ หน้า 1 วันอาทิตย์ที่ 18 ตุลาคม 2552 ปีที่ 60 ฉบับที่ 18898

1. ข่าวนี้เป็นข่าวเกี่ยวกับเรื่องอะไร

.....

.....

2.ทำไมบุคคลในข่าวจึงถูกประหารชีวิตเพราะเหตุใด

.....

.....

3.นักเรียนมีความรู้เกี่ยวกับเหตุการณ์ในข่าวนี้อย่างไร

.....

.....

.....

.....

4. พฤติกรรมดังกล่าวอธิบายได้ด้วยกฎนิยามข้อใด เพราะอะไร

.....

.....

.....

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
Buriram Rajabhat University

แบบสังเกตพฤติกรรมการทำงาน

ชื่อกลุ่ม.....วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

คำชี้แจง ให้ทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงความจริง

ที่	รายการพฤติกรรม	คุณภาพการปฏิบัติ			ไม่ปฏิบัติ ปรับปรุง
		ดีมาก	ดี	พอใช้	
1	มีการปรึกษาและวางแผนร่วมกัน				
2	มีการแบ่งหน้าที่กันทำงาน				
3	มีการปฏิบัติงานตามขั้นตอน				
4	มีการให้ความช่วยเหลือกัน				
5	สมาชิกในกลุ่มมีมารยาทในการทำงาน เช่น ไม่ส่งเสียงดัง				
6	สมาชิกในกลุ่มมีความตั้งใจทำงาน				
7	ผลงานเสร็จทันตามเวลากำหนด				
8	ผลงานเป็นไปตามจุดประสงค์ที่วางไว้				
9	ผลงานมีความเรียบร้อยสวยงาม				
10	การจัดวัสดุอุปกรณ์เรียบร้อยหลังเลิก ปฏิบัติงาน				

เกณฑ์การให้คะแนน

คุณภาพ	เกณฑ์การตัดสิน	
	ช่วงคะแนน	ระดับคุณภาพ
พฤติกรรมหรือผลงานที่ชัดเจนถือว่า ดีมาก ให้ 3 คะแนน	21-30	ดีมาก
พฤติกรรมหรือผลงานเทียบเท่าทั่วไป ถือว่า ดี ให้ 2 คะแนน	11- 20	ดี
พฤติกรรมหรือผลงานต่ำกว่าคนทั่วไป ถือว่า พอใช้ ให้ 1 คะแนน	1-10	พอใช้
ไม่ปฏิบัติ ถือว่า ปรับปรุง ให้ 0 คะแนน	0	ปรับปรุง

ได้คะแนน.....คะแนน

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 4

สาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ส 41104

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4

เรื่อง นิโรธ (ภาวนา 4)

เวลา 1 คาบ

สาระสำคัญ

ภาวนา 4 เป็นหลักธรรมที่สรุปลงในนิโรธ ภาวนา หมายถึง การทำให้มีขึ้น การทำให้เกิดขึ้น การเจริญ การฝึกฝนอบรม หรือการพัฒนาตน มี 4 ประการได้แก่ กายภาวนา สติภาวนา จิตตภาวนา ปัญญาภาวนา

ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง

รู้และเข้าใจเกี่ยวกับภาวนา 4 และนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน

จุดประสงค์การเรียนรู้

1. อธิบายความหมายภาวนา 4 ได้
2. นำหลักธรรมภาวนา 4 ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

สาระการเรียนรู้

ภาวนา 4

กระบวนการจัดการเรียนรู้ (วิธีสอนโดยสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ)

ขั้นนำ (เสริมสร้างศรัทธา)

1. ครูจัดบรรยากาศสภาพแวดล้อม ให้เอื้อต่อการเรียนรู้ โดยการจัดป้ายนิเทศไว้

ล่วงหน้า

2. สร้างบรรยากาศการเรียนรู้ด้วยกราบพระ สวดมนต์แปล แผ่เมตตา นั่งสมาธิ ก่อนเรียน
3. นักเรียนทดสอบก่อนเรียน เรื่องภาวนา 4 จำนวน 5 ข้อ

4. นักเรียนชมรูปภาพการประพฤติตนให้อยู่ในระเบียบของโรงเรียน จัดเป็นสติภาวนาวิธีหนึ่ง และชมรูปภาพการศึกษาเล่าเรียนเป็นการพัฒนาตนขั้นพื้นฐานที่จะส่งผลทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจในสิ่งต่าง ๆ ตามที่เป็นจริง

ขั้นสอน

5. นักเรียนแต่ละคนศึกษาใบความรู้ที่ 4 เรื่องภาวนา 4 และครูสุ่มเรียก นักเรียน 1 คน ออกมานำเสนอ เรื่องภาวนา 4 หน้าชั้นเรียน

6. นักเรียนที่นั่งฟังและครูชื่นชมนักเรียนที่ออกมานำเสนอเรื่องภาวนา 4 นักเรียนที่มีข้อสงสัยให้ถามได้ และครูอธิบายเพิ่มเติมให้สมบูรณ์

ขั้นสรุป

7. นักเรียนและครูช่วยกันสรุปสาระสำคัญ เรื่อง ภาวนา 4 นักเรียนบันทึกลงสมุด
8. นักเรียนทำใบงานที่ 4.1 เรื่องภาวนา 4
9. นักเรียนทำใบงานที่ 4.2 วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ
10. นักเรียนทดสอบหลังเรียนเรื่อง ภาวนา 4 จำนวน 5 ข้อ

สื่อ/แหล่งเรียนรู้

1. รูปภาพการประพาศิคนอยู่ในระเบียบวินัย
2. รูปภาพการศึกษาเล่าเรียนของนักเรียน
3. ใบความรู้ที่ 4 เรื่องภาวนา 4
4. ใบงานที่ 4.1 เรื่องภาวนา 4
5. ใบงานที่ 4.2 วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ

การวัดและประเมินผล

1. วิธีการวัดและประเมินผล
 - 1.1 ทดสอบก่อนเรียน/หลังเรียน จำนวน 5 ข้อ
 - 1.2 ทำใบงานที่ 4.1
 - 1.3 ทำใบงานที่ 4.2 วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ
 - 1.4 สังเกตพฤติกรรมรายบุคคล
2. เครื่องมือวัดและประเมินผล
 - 2.1 แบบทดสอบก่อนเรียน/หลังเรียน เรื่องภาวนา 4
 - 2.2 ใบงานที่ 4.1
 - 2.3 ใบงานที่ 4.2 วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ
 - 2.4 แบบสังเกตพฤติกรรมรายบุคคล
3. เกณฑ์การวัดและประเมินผล
 - 3.1 ทดสอบหลังเรียน ผ่านเกณฑ์ร้อยละ 80
 - 3.2 ทำใบงานที่ 4.1 ผ่านเกณฑ์ร้อยละ 80
 - 3.3 ทำใบงานที่ 4.2 วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการผ่านเกณฑ์ร้อยละ 80
 - 3.4 สังเกตพฤติกรรมรายบุคคล ผ่านเกณฑ์ร้อยละ 80

แบบทดสอบก่อนเรียน/หลังเรียน

สาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ส 41104

ภาคเรียนที่ 2

เรื่อง ภาวนา 4

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4

คำชี้แจง ให้นักเรียนเลือกคำตอบที่ถูกต้องที่สุดแล้วกากบาท X เพียงคำตอบเดียว

1. ภาวนา หมายถึงข้อใด
 - ก. การนั่งท่อง คาถา
 - ข. การนั่งอธิษฐานจิต
 - ค. การทำให้มีขึ้น การฝึกฝนอบรม
 - ง. การปฏิบัติธรรมด้วยการอธิษฐานจิต
2. พฤติกรรมของใครคือเป็นกายภาวนา
 - ก. สมใจทำกับข้าวทุกวัน
 - ข. สมจิตฝึกซ้อมมวยทุกวัน
 - ค. สมชายนั่งสมาธิก่อนนอนทุกวัน
 - ง. สมหญิงสวดมนต์ไหว้พระก่อนนอนทุกวัน
3. พฤติกรรมของใครแสดงถึงศีลภาวนา
 - ก. ไช้ ไกรธกับแई
 - ข. อ้อม เอาเปรียบ อ้อย
 - ค. อี๊ดกับอ้อต นินทา เอที่โรงเรียน
 - ง. อ้าคสวดมนต์ไหว้พระก่อนนอนทุกวัน
4. การพยายามปฏิบัติตนให้อยู่ในกฎระเบียบของโรงเรียนจัดเป็นภาวนาข้อใด

ก. กายภาวนา	ข. ศีลภาวนา
ค. จิตตภาวนา	ง. ปัญญาภาวนา
5. ภาวนาจากการนั่งสมาธิคือภาวนาข้อใด

ก. จิตตภาวนา	ข. ศีลภาวนา
ค. กายภาวนา	ง. ปัญญาภาวนา

เฉลยแบบทดสอบก่อนเรียน/หลังเรียน

สาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ส 41104

ภาคเรียนที่ 2

เรื่อง ภาวนา 4

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4

1. ค	2. ข	3. ง	4. ข	5. ก
------	------	------	------	------

ใบความรู้ที่ 4

สาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ส 41104

ภาคเรียนที่ 2

เรื่อง ภาวนา 4

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4

หลักคำสอนของพระพุทธศาสนาที่สรุปลงใน นิโรธ แห่งอริยสัจ 4 มีหลายหมวดหลายหัวข้อ แต่ที่กำหนดให้ศึกษาในชั้นนี้มี 1 หัวข้อ คือ ภาวนา 4

ภาวนา 4

ภาวนา หมายถึง การทำให้มีขึ้น การทำให้เกิดขึ้น การเจริญ การฝึกฝนอบรม หรือการพัฒนาคน มี 4 ประการ ดังนี้

1. กายภาวนา หมายถึง การฝึกฝนอบรมกาย หรือการพัฒนากายให้รู้จักคิดต่อเกี่ยวข้องกับสิ่งภายนอกทางประสาทสัมผัสทั้ง 5 (ตา หู จมูก ลิ้น กาย) ด้วยดี และปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นในทางที่เป็นคุณและก่อให้เกิดความดีงาม

2. สីลภาวนา หมายถึง การฝึกอบรมศีล หรือการพัฒนาความประพฤติให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย ไม่ไปเบียดเบียนหรือก่อความเดือดร้อนเสียหายแก่ผู้อื่น สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ด้วยดี มีความช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกัน

3. จิตตภาวนา หมายถึง การฝึกอบรมจิตใจ หรือพัฒนาจิตให้เข้มแข็งมั่นคง เจริญงอกงามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย เช่น การมีเมตตา กรุณา ขันหมั่นเพียร อคทน แจ่มใส เบิกบาน เป็นต้น

4. ปัญญาภาวนา หมายถึง การฝึกอบรมปัญญา หรือพัฒนาคนให้มีความรู้ความเข้าใจในสิ่งทั้งหลายตามที่เป็นจริง จนถึงขั้นสามารถทำจิตใจให้เป็นอิสระหลุดพ้นจากความทุกข์ ทำคนให้บริสุทธิ์จากกิเลสได้

ภาวนาทั้ง 4 ประการนี้เป็นหลักธรรมหมวดหนึ่งที่พระพุทธเจ้าตรัสสอนให้เราทำความเข้าใจให้แจ่มแจ้งชัดเจน และบรรลุถึงให้ได้ เพราะหากเราบรรลุถึงได้ก็จะพบแต่ความสุขความเจริญในชีวิต

.....

ใบงานที่ 4.2

สาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ส 41104

ภาคเรียนที่ 2

เรื่อง วิชิตแบบโยนิโสมนสิการ

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4

คำชี้แจง จากสถานการณ์ที่กำหนดให้ จงวิเคราะห์สถานการณ์แล้วตอบคำถามให้ถูกต้อง

สถานการณ์

อารยาเรียนวิชาคณิตศาสตร์ไม่รู้เรื่องเธอมักจะ โทษว่าวิชานี้เป็นวิชาที่ยาก ตัวเองสมองไม่ดี ไม่สามารถเรียนได้ เรียนอย่างไรก็ไม่เข้าใจ เธอจึงไม่สนใจที่จะเรียน เวลาเรียนชอบทำอย่างอื่น ครูให้ทำแบบฝึกหัดก็ขอเพื่อนลอกส่งครู เมื่อสอบเข้าเรียนในมหาวิทยาลัยเธอก็สอบไม่ผ่านเพราะ ทำข้อสอบคณิตศาสตร์ไม่ได้

1. ปัญหาของอารยาคืออะไร

.....

.....

.....

2. สาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นกับอารยา คืออะไร

.....

.....

.....

3. อารยามีทางเลือกในการแก้ปัญหาการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ของเธออย่างไร

.....

.....

.....

4. นักเรียนจะทราบได้อย่างไรว่าอารยาสามารถแก้ปัญหาได้สำเร็จ

.....

.....

.....

แบบสังเกตพฤติกรรมการทำงาน

ชื่อกลุ่ม.....วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

คำชี้แจง ให้ทำเครื่องหมาย✓ ลงในช่องที่ตรงความจริง

ที่	รายการพฤติกรรม	คุณภาพการปฏิบัติ			ไม่ปฏิบัติ ปรับปรุง
		ดีมาก	ดี	พอใช้	
1	มีการปรึกษาและวางแผนร่วมกัน				
2	มีการแบ่งหน้าที่กันทำงาน				
3	มีการปฏิบัติงานตามขั้นตอน				
4	มีการให้ความช่วยเหลือกัน				
5	สมาชิกในกลุ่มมีมารยาทในการทำงาน เช่น ไม่ส่งเสียงดัง				
6	สมาชิกในกลุ่มมีความตั้งใจทำงาน				
7	ผลงานเสร็จทันตามเวลาที่กำหนด				
8	ผลงานเป็นไปตามจุดประสงค์ที่วางไว้				
9	ผลงานมีความเรียบร้อยสวยงาม				
10	การจัดวัสดุอุปกรณ์เรียบร้อยหลังเลิก ปฏิบัติงาน				

เกณฑ์การให้คะแนน

คุณภาพ	เกณฑ์การตัดสิน	
	ช่วงคะแนน	ระดับคุณภาพ
พฤติกรรมหรือผลงานที่ชัดเจนถือว่า ดีมาก ให้ 3 คะแนน	21-30	ดีมาก
พฤติกรรมหรือผลงานเทียบเท่าทั่วไป ถือว่า ดี ให้ 2 คะแนน	11- 20	ดี
พฤติกรรมหรือผลงานต่ำกว่าคนทั่วไป ถือว่า พอใช้ ให้ 1 คะแนน	1-10	พอใช้
ไม่ปฏิบัติ ถือว่า ปรับปรุง ให้ 0 คะแนน	0	ปรับปรุง

ได้คะแนน.....คะแนน

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 5

สาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ส 41104

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4

เรื่อง สัทธรรม 3 วุฒิธรรม 4 พละ 5 อุบาสกธรรม 5

เวลา 2 คาบ

สาระสำคัญ

มรรคเป็นหลักคำสอนแห่งอริยสัจ 4 มีหลายหมวดได้แก่ สัทธรรม 3 เป็นหลักหรือแก่นของพระพุทธศาสนา วุฒิธรรม 4 เป็นธรรมที่ก่อให้เกิดความเจริญงอกงามแก่ผู้ปฏิบัติ พละ 5 เป็นธรรมอันเป็นพลังที่ทำให้ผู้นำไปปฏิบัติเกิดความมั่นคง และอุบาสกธรรม 5 เป็นคุณสมบัติของความเป็นอุบาสกและอุบาสิกาที่ดี การนำหลักธรรมดังกล่าวนี้มาใช้ในการดำเนินชีวิตจึงเป็นสิ่งสำคัญ เพื่อให้ดำเนินชีวิตด้วยความมั่นใจ เป็นพลังให้ประสบความสำเร็จและดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข

ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง

มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ หลักสัทธรรม 3 วุฒิธรรม 4 พละ 5 อุบาสกธรรม 5 และนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม

จุดประสงค์การเรียนรู้

1. บอกความหมาย และจำแนกองค์ประกอบของ สัทธรรม 3 วุฒิธรรม 4 พละ 5 และอุบาสกธรรม 5 ได้
2. นำหลักสัทธรรม 3 วุฒิธรรม 4 พละ 5 และอุบาสกธรรม 5 ไปใช้ในการดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม

สาระการเรียนรู้

มรรค

1. สัทธรรม 3
2. วุฒิธรรม 4
3. พละ 5
4. อุบาสกธรรม 5

กระบวนการจัดการเรียนรู้ (วิธีสอนแบบธรรมสภาัจฉา)

คาบที่ 1

ขั้นนำเข้าสู่บทเรียน

1. สร้างบรรยากาศการเรียนรู้ด้วยการกราบพระ สวดมนต์แปล แผ่เมตตา นั่งสมาธิ ก่อนเรียน
2. แจ้งผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง และ จุดประสงค์การเรียนรู้
3. นักเรียนทดสอบก่อนเรียน เรื่อง มรรค จำนวน 10 ข้อ
4. นักเรียนชมรูปภาพและสนทนากันเกี่ยวกับการศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัย การคบหาคนดี ความสำเร็จทางการศึกษา และ อุบาสกอุบาสิกาที่ดี

ขั้นแสวงหาความรู้

5. นักเรียนแบ่งกลุ่ม 8 กลุ่ม ๆ ละ 5 คน เลือกประธาน รองประธาน และ เลขานุการกลุ่ม
6. นักเรียนแต่ละกลุ่มศึกษาใบความรู้ที่ 5 เรื่อง สัทธรรม 3 วุฒิธรรม 4 พละ 5 อุบาสกธรรม 5 ดังนี้

กลุ่มที่ 1 และ กลุ่มที่ 5 ศึกษา เรื่อง สัทธรรม 3

กลุ่มที่ 2 และ กลุ่มที่ 6 ศึกษา เรื่อง วุฒิธรรม 4

กลุ่มที่ 3 และ กลุ่มที่ 7 ศึกษา เรื่อง พละ 5

กลุ่มที่ 4 และ กลุ่มที่ 8 ศึกษา เรื่อง อุบาสกธรรม 5

คาบที่ 2

ขั้นค้นพบความรู้

7. นักเรียนแต่ละกลุ่มจับฉลากออกมานำเสนอความรู้ที่ได้ศึกษาหน้าชั้นเรียน โดยให้กลุ่มที่จับได้คำว่า ได้นำเสนอ เป็นตัวแทน

8. นักเรียนและครูชื่นชมนักเรียนแต่ละกลุ่มที่เป็นตัวแทนออกมานำเสนอหน้าชั้นเรียน ครูอธิบายเพิ่มเติมให้สมบูรณ์

ขั้นวิเคราะห์และประเมินค่า

9. นักเรียนแต่ละกลุ่มช่วยกันวิเคราะห์ว่าเราจะนำหลักสัทธรรม 3 วุฒิธรรม 4 พละ 5 และอุบาสกธรรม 5 ไปปฏิบัติในการดำเนินชีวิตให้ถูกต้องเหมาะสม และเกิดผลดีต่อตนเอง สังคม และ ประเทศชาติอย่างไร

ขั้นพิสูจน์ความรู้ด้วยการปฏิบัติในชีวิตประจำวัน

10. นักเรียนกลุ่มที่ยังไม่ได้ออกมาแนะนำเสนอให้เป็นตัวแทนนำเสนอผลการวิเคราะห์หลัก สัทธิธรรม 3 วุฒิธรรม 4 พละ 5 และอุบาสกธรรม 5 ตามลำดับ ครูอธิบายเพิ่มเติมและเน้นให้ นักเรียนนำหลักธรรมดังกล่าวไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ชีวิตจะมั่นคง ประสบผลสำเร็จและมีความสุข

ขั้นสรุป

11. นักเรียนและครูช่วยกันสรุปสาระสำคัญของหลักสัทธิธรรม 3 วุฒิธรรม 4 พละ 5 และอุบาสกธรรม 5

12. นักเรียนทำใบงานที่ 5.1 เรื่อง มรรค

13. นักเรียนทำใบงานที่ 5.2 เรื่อง วิธีคิดแบบ โยนิโสมนสิการ

14. นักเรียนทดสอบหลังเรียนเรื่อง มรรค จำนวน 10 ข้อ

สื่อ/แหล่งเรียนรู้

1. รูปภาพการศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัย

2. รูปภาพการคบหากันดี

3. รูปภาพความสำเร็จทางการศึกษา

4. รูปภาพอุบาสกอุบาสิกาที่ดี

5. ใบความรู้ที่ 5 เรื่อง มรรค

6. ใบงานที่ 5.1 เรื่อง มรรค

7. ใบงานที่ 5.2 วิธีคิดแบบ โยนิโสมนสิการ

การวัดและประเมินผล

1. วิธีการวัดและประเมินผล

1.1 ทดสอบก่อนเรียน/หลังเรียน จำนวน 10 ข้อ

1.2 ทำใบงานที่ 5.1

1.3 ทำใบงานที่ 5.2 วิธีคิดแบบ โยนิโสมนสิการ

1.4 สังเกตพฤติกรรมกลุ่ม

2. เครื่องมือวัดและประเมินผล

2.1 แบบทดสอบก่อนเรียน/หลังเรียน

2.2 ใบงานที่ 5.1

- 2.3 ใบงานที่ 5.2 วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ
- 2.4 แบบสังเกตพฤติกรรมกลุ่ม
- 3. เกณฑ์การวัดและประเมินผล
 - 3.1 ทดสอบหลังเรียน ผ่านเกณฑ์ร้อยละ 80
 - 3.2 ทำใบงานที่ 5.1 ผ่านเกณฑ์ร้อยละ 80
 - 3.3 ทำใบงานที่ 5.2 วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ ผ่านเกณฑ์ร้อยละ 80
 - 3.4 สังเกตพฤติกรรมกลุ่ม ผ่านเกณฑ์ร้อยละ 80

แบบทดสอบก่อนเรียน/หลังเรียน

สาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ส 41104

ภาคเรียนที่ 2

เรื่อง สัทธรรม วุฒิชธรรม พละ 5 อุบาสกธรรม 5

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4

คำชี้แจง ให้นักเรียนเลือกคำตอบที่ถูกต้องที่สุดแล้วกากบาท X เพียงคำตอบเดียว

1. ข้อใดหมายถึงหลักธรรมที่ทำให้ผู้ปฏิบัติประสบกับความเจริญงอกงาม

ก. สัทธรรม	ข. วุฒิชธรรม 4
ค. พละ 5	ง. อุบาสกธรรม 5

2. สัทธา วิริยะ สติ และปัญญา สัมพันธ์กับหลักธรรมใด

ก. พละ 5	ข. อิทธิบาท 4
ค. ภาวนา 4	ง. วุฒิชธรรม 4

3. ไม่เชื่อข่าวลือ หรือมงายในเรื่องของขลัง สอดคล้องกับหลักธรรมใด

ก. อุบาสกธรรม 4	ข. วุฒิชธรรม 4
ค. ภาวนา 4	ง. สังคหวัตถุ 4

4. หลักปฏิบัติที่ทำให้เกิดความมั่นคง และความมั่นใจในการดำเนินชีวิตคือหลักธรรมข้อใด

ก. สัทธรรม 3	ข. วุฒิชธรรม 4
ค. พละ 5	ง. สังคหวัตถุ 4

5. เพลดเรอกระเชอกันร้ว แสดงว่าขาดการปฏิบัติธรรมข้อใด

ก. ศีล	ข. สมาริ
ค. ปัญญา	ง. สติ

6. ถ้าการศึกษาวิธีทำอาหารเปรียบได้กับปริยัติ การลงมือทำอาหารตามขั้นตอนต่างๆ เปรียบได้กับอะไร

ก. ปริยัติ	ข. ปฏิบัติ
ค. ปฏิเวธ	ง. สมาริ

7. ถ้าต้องการเอาใจใส่ศึกษาหาความรู้ควรนำหลักธรรมข้อใดมาปฏิบัติ

ก. สัทธัมมัสสวนะ	ข. สัพปริตังเสวะ
ค. รัมมานุรัมมปฏิบัติ	ง. โยนิโสมนสิการ

8. การคิดพิจารณาเพื่อให้เข้าถึงความจริง โดยการสืบค้นเหตุผลไปตามลำดับจนเป็นถึงต้นเหตุ คือ
ก. สัทธัมมัสสวนะ	ข. สัพปุริสสังเสวะ
ค. ชัมมานุชัมมปฏิบัติ	ง. โยนิโสมนสิการ
9. รู้สึกโล่งอก และมีความสุขที่เรียนจบปริญญา
ก. ปรียติ	ข. ปฏิบัติ
ค. ปฏิเวธ	ง. วิริยะ
10. สัทธรรม 3 วุฒิธรรม 4 พละ 5 อุบาทกธรรม 5 สัมพันธ์กับ ข้อใด
ก. ทุกข์	ข. สมุทัย
ค. นิโรธ	ง. มรรค

เฉลยแบบทดสอบก่อนเรียน/หลังเรียน

สาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ส 41104

ภาคเรียนที่ 2

เรื่อง สัทธรรม วุฒิชกรรม พละ 5 อุบาสกกรรม 5

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4

1. ข	2. ก	3. ก	4. ค	5. ง
6. ข	7. ก	8. ง	9. ค	10. ง

ใบความรู้ที่ 5

สาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ส 41104

ภาคเรียนที่ 2

เรื่อง สัทธรรม วุฒิธรรม พละ 5 อุบาสกธรรม 5

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4

หลักคำสอนของพระพุทธศาสนาที่สรุปลงใน มรรค แห่งอริยสัจ 4 มีหลายหมวดหลายหัวข้อ แต่ที่กำหนดให้ศึกษาในชั้นนี้มี 5 หัวข้อ คือ สัทธรรม 3 วุฒิธรรม 4 พละ 5 อุบาสกธรรม 5 และ มงคล 38

สัทธรรม 3

สัทธรรม หมายถึง หลักหรือแก่นของพระพุทธศาสนา มี 3 ประการ ได้แก่

1. **ปริยัติ** หมายถึง สิ่งที่ควรศึกษาเล่าเรียน ได้แก่ พระพุทธพจน์หรือพระธรรมวินัย
 2. **ปฏิบัติ** หมายถึง สิ่งที่ควรปฏิบัติ ได้แก่ ไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา
 3. **ปฏิเวธ** หมายถึง ผลที่จะพึงบรรลุด้วยการปฏิบัติ ได้แก่ มรรค ผล และนิพพาน
- สัทธรรมทั้ง 3 ข้อนี้ มีความหมายอีกนัยหนึ่ง คือ

ปริยัติ หมายถึง การศึกษาเล่าเรียนพระพุทธพจน์หรือพระธรรมวินัย (คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า) ให้เกิดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง

ปฏิบัติ หมายถึง การนำสิ่งที่ได้ศึกษาจนเข้าใจแล้วไปประพฤติปฏิบัติหรือประยุกต์ใช้ใน ชีวิตประจำวันให้เกิดผลดีแก่ตนเองและสังคม

ปฏิเวธ หมายถึง การได้รับผลดีจากการประพฤติปฏิบัติ ซึ่งเกิดขึ้นในรูปของความสุข ความสงบ หรือความสำเร็จ

สัทธรรมทั้ง 3 ประการนี้มีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กัน

ตัวอย่างเช่น เมื่อเราศึกษาจนเข้าใจ อธิปไตย 4 คืออะไร มีความสำคัญอย่างไร ชั้นนี้เรียกว่า **ปริยัติ** จากนั้นก็นำหลักของอธิปไตยทั้ง 4 ประการนั้นไปปฏิบัติ ชั้นนี้เรียกว่า **ปฏิบัติ** และเมื่อปฏิบัติแล้วได้รับผลเป็นความสำเร็จ ชั้นนี้เรียกว่า **ปฏิเวธ**

ตัวอย่างเช่น การศึกษาแผนที่เส้นทางที่ตนจะไป เป็น**ปริยัติ** การเดินไปตามแผนที่ เป็น**ปฏิบัติ** และการไปถึงจุดหมายปลายทาง เป็น**ปฏิเวธ**

จะเห็นว่า ปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธ เป็นสิ่งที่เกี่ยวเนื่องสัมพันธ์ หากเราต้องการได้รับผลจากการกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เช่น ความรู้ ความสงบสุข ความสำเร็จ เป็นต้น เราต้องสัมผัส สัทธรรมทั้ง 3 ระดับ หรือ 3 ขั้นตอนดังกล่าว

วุฒิธรรม 4

วุฒิธรรม หมายถึง ธรรมที่ก่อให้เกิดความเจริญงอกงามแก่ผู้ปฏิบัติ มี 4 ประการ ดังนี้

1. สัมปยุตสังเสวะ หมายถึง การคบหาคนดี ซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ และความประพฤติดี การคบหาคนดีย่อมจะนำความเจริญงอกงามมาให้กับคนที่คบหาด้วย เพราะคนดีนั้นจะแนะนำแต่สิ่งที่ดีมีประโยชน์ สิ่งที่ถูกต้อง จะไม่แนะนำไปในทางเสื่อมเสีย อีกทั้งความประพฤติส่วนตัวของคนดีก็ไม่เสียหาย ไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่คนข้างเคียงหรือผู้ที่คบด้วย
2. สัทธัมมัสสวนะ คือ การฟังธรรม หรือการเอาใจใส่ในการศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับหลักธรรม การฟังธรรมสามารถนำไปสู่ความเจริญงอกงามได้ เพราะการฟังธรรมเป็นวิธีการเรียนรู้ที่มีคุณค่าต่อชีวิต เนื่องจากธรรมเป็นแก่นสารของการดำเนินชีวิต ผู้ฟังธรรมแล้วสามารถพิจารณาไตร่ตรองย่อมได้รู้จริงในเหตุผลของสภาพสุขและทุกข์ของชีวิต และมีหลักการในการแก้ปัญหาของชีวิต
3. โยนิโสมนสิการ คือ การคิดหาเหตุผลโดยถูกวิธี หรือการพิจารณาโดยแยกแยะ เป็นวิธีนำไปสู่ความเจริญงอกงาม เพราะเป็นการคิดพิจารณาเพื่อให้เข้าใจถึงความจริงโดยการสืบค้นหาเหตุผลไปตามลำดับ จนถึงต้นเหตุ แยกแยะองค์ประกอบต่าง ๆ จนมองเห็นสภาพที่แท้จริงและความสัมพันธ์ระหว่างเหตุปัจจัยของสิ่งหรือเหตุการณ์นั้น ๆ
4. ชัมมานุชัมมปฏิบัติ คือ การปฏิบัติธรรมตามสมควรแก่ธรรม หรือการปฏิบัติธรรมให้ถูกต้องตามหลัก คือให้สอดคล้องพอดีตามขอบเขต ความหมาย และวัตถุประสงค์ที่สัมพันธ์กับธรรมข้ออื่น ๆ หรือการนำสิ่งที่ได้ศึกษาเรียนรู้และไตร่ตรองแล้ว ไปปฏิบัติให้ถูกต้องตามหลักตามความมุ่งหมายของสิ่งนั้น ๆ

วุฒิธรรมทั้ง 4 ประการดังกล่าวนี้เราควรนำมาปฏิบัติหรือทำให้เกิดมีขึ้นในตน เพราะจะทำให้เราประสบกับความสุข ความสำเร็จ และความเจริญงอกงามในชีวิตได้

พละ 5

พละ หมายถึง ธรรมอันเป็นพลังที่ทำให้ผู้นำไปปฏิบัติเกิดความมั่นคง ดำเนินชีวิตไปด้วยความมั่นใจ และไม่หวั่นไหวต่อภัยหรืออุปสรรคต่าง ๆ มี 5 ประการ ดังนี้

1. สัทธาหรือศรัทธา คือ ความเชื่อมั่นตามหลักพระพุทธศาสนา ความเชื่อมั่นเป็นความเชื่อที่มีปัญญาหรือเหตุผลเป็นพื้นฐาน จะเชื่อสิ่งใดให้ใช้ปัญญาหรือเหตุผลพิจารณาให้รอบคอบเสียก่อนไม่เชื่ออย่างมง่าย

สัทธาเป็นธรรมที่มีพลัง เพราะทำให้เกิดความมั่นใจในการดำเนินชีวิตเนื่องจากเป็นเครื่องป้องกันไม่ให้ความงมงายเข้ามาครอบงำชีวิตได้

2. **วิริยะ** คือ ความเพียรพยายาม ความเพียรพยายามเป็นธรรมที่มีพลัง เพราะการดำเนินชีวิตในบางครั้งอาจพบปัญหาอุปสรรคและความยากลำบาก หากขาดพลังแห่งความเพียรพยายาม บุคคลนั้นอาจท้อถอยหมดแรง ไม่สามารถเอาชนะปัญหาได้ แต่ถ้าเมื่อใดที่มีความเพียรพยายาม ความเพียรพยายามนั้นก็จะเป็นพลังผลักดันให้สามารถต่อสู้กับอุปสรรคและความยากลำบากได้อย่างมั่นใจ

ความเพียรพยายามถือเป็นธรรมพื้นฐานที่สำคัญประการแรกของการทำกิจกรรมต่าง ๆ ผู้ใดที่ขาดความเพียรพยายามหรือมีความเพียรพยายามไม่ต่อเนื่อง เราสามารถคาดการณ์ไว้ใจได้เลยว่า เขาจะต้องประสบกับความล้มเหลว ไม่มีทางที่จะดำเนินชีวิตให้มั่นคงหรือเจริญก้าวหน้าได้

3. **สติ** คือ ความระลึกได้ ในการทำกิจใด ๆ ที่จะไม่ก่อให้เกิดความผิดพลาดเสียหายนั้น ผู้ทำจะต้องมีสติ คือจะต้องตั้งอยู่ในความไม่ประมาท มีความรอบคอบ รู้จักวางแผนการทำงานเป็นขั้นตอน และจะต้องมีสติพิจารณาทุกขั้นตอน เพื่อป้องกันข้อผิดพลาด และแก้ไขข้อบกพร่องที่อาจจะเกิดขึ้น ผู้ที่ตั้งอยู่ในความไม่ประมาทย่อมประสบความสำเร็จ ความสุข ความเจริญในการดำเนินชีวิต

4. **สมาธิ** คือ ความตั้งมั่นแห่งจิต หรือการควบคุมจิตให้สงบนิ่งไม่ฟุ้งซ่าน ปกติจิตของคนเราคิดเรื่องราวต่าง ๆ มากมาย ฟุ้งซ่านไปตามสิ่งที่มากระทบอยู่ตลอดเวลา ทำให้เกิดอาการหัวนื้อว เหนื่อยง่าย อ่อนแอได้ง่าย ดังที่เห็นโดยทั่วไปว่า บางคนเมื่ออยู่ในอาการตกใจ ดีใจ หรือเสียใจ จะแสดงพฤติกรรมบางอย่างออกมาจนเกินเหตุ ทั้งนี้เพราะไม่สามารถทนต่อสภาพการณ์นั้นได้ ในทางตรงกันข้าม คนที่มีสมาธิจะสามารถแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ออกมาได้เหมาะสม ที่สำคัญ คนที่มีสมาธิจะทำกิจใด ๆ ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาเล่าเรียน หรือการทำงาน ย่อมจะประสบความสำเร็จ เพราะพลังแห่งสมาธิช่วยกำจัดความฟุ้งซ่านอันเป็นตัวอุปสรรคขัดขวางการทำงานต่าง ๆ ออกไป

5. **ปัญญา** คือ ความรอบรู้ ซึ่งเกิดได้ 3 วิธีการ ได้แก่ เกิดจากการได้ยินได้ฟัง ได้ศึกษาเล่าเรียน เกิดจากการจำได้ คิดได้ และเข้าใจเรื่องนั้น และเกิดจากการลงมือปฏิบัติ ในการทำงานให้สำเร็จนอกจากเราจะต้องอาศัยกำลังกายและกำลังใจแล้ว เรายังต้องอาศัยกำลังอีกประเภทหนึ่งที่เป็นพื้นฐานให้การทำงานหรือการดำเนินชีวิตดำเนินไปด้วยความถูกต้อง นั่นคือ กำลังปัญญา ซึ่งได้แก่ ความรู้ ความคิด

อุบาทกธรรม 5

อุบาทกธรรม หมายถึง คุณสมบัติของความเป็นอุบาทกและอุบาทกที่ดี มี 5 ประการ ดังนี้

1. **มีศรัทธา** คือ มีความเชื่อในเรื่องกรรมและผลของกรรม เชื่อว่าทุกคนมีกรรมเป็นของตนเองและเชื่อในพระปัญญาการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า อุบาทกและอุบาสิกาที่ดีต้องเชื่อในเรื่องเหล่านี้ ถ้าไม่เชื่อก็เท่ากับว่าไม่เชื่อมั่นในคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า

2. **มีศีล** คือ มีการรักษากายและวาจาให้เรียบร้อยเป็นปกติ ไม่สร้างความเดือดร้อนให้เกิดขึ้นแก่ตนเองผู้อื่น และสังคม ศีลเป็นข้อปฏิบัติเบื้องต้นของการทำความดีงาม เป็นกรอบของการประพฤติปฏิบัติ อุบาทกและอุบาสิกาที่ดีต้องมีอย่างน้อย ศีล 5 นอกจากนี้ยังต้องมีศีล ซึ่งมีความหมายกว้างออกไป อันได้แก่ วินัย วินัยของบ้านเมืองคือกฎหมาย วินัยของสังคม คือ ขนบธรรมเนียมประเพณี การมีศีลหรือวินัยจะทำให้สังคมเกิดความเรียบร้อยและสงบสุข

3. **ไม่ถือมงกල්ต้นข้าว** คือ ไม่เชื่อข่าวหรือคำเล่าลืออย่างไรเหตุผล ไม่เชื่อโชคกลางและสิ่งที่เล่าลือกันว่าขลังหรือศักดิ์สิทธิ์ อุบาทกอุบาสิกาที่ดีต้องไม่มงมภายในสิ่งเหล่านี้ จะเชื่อสิ่งใดต้องคิดพิจารณาไตร่ตรองอย่างมีเหตุผล ละเอียครอบคอบแล้วจึงค่อยเชื่อ

4. **ไม่แสวงหาบุญเขตนอกหลักพระพุทธศาสนา** บุญเขต คือ เนื่อนาบุญ ซึ่งได้แก่ พระสงฆ์ ผู้มีศีลมีคุณธรรม การทำบุญถวายทานแก่พระสงฆ์ผู้ทรงศีลและคุณความดีจะได้รับ อานิสงส์หรือผลดีมาก เพราะพระสงฆ์เปรียบเสมือนนาดีที่ปลูกข้าวชนิดใดลงไปก็ย่อมได้รับ ผลผลิตดี พระสงฆ์จึงได้ชื่อว่าเป็นเนื่อนาบุญหรือบุญเขตของชาวโลก ดังนั้น อุบาทกอุบาสิกาที่ดี จึงควรให้ความเคารพกราบไหว้และให้การอุปถัมภ์บำรุงด้วยปัจจัย 4 รวมทั้งให้ความอนุเคราะห์ในเรื่องต่าง ๆ แก่ท่าน

5. **ชวนช่วยในการอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนา** คือ ทำนุบำรุงและดูแลรักษาพระพุทธศาสนาให้มีความเจริญมั่นคงสืบต่อไปด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น หมั่นไปวัดทำบุญตามโอกาสที่เหมาะสม จัดอบรมพระพุทธศาสนา อบรมเยาวชนให้เป็นคนดี จัดอบรมเยาวชนค่ายคุณธรรมหรือค่ายพุทธบุตรตามสถาบันการศึกษา ช่วยดูแลรักษาศาสนสถานและศาสนสมบัติ คอยสอดส่องดูแลมิให้ผู้อื่นทำลาย รวมทั้งช่วยทำนุบำรุงรักษา บูรณะซ่อมแซมให้คงสภาพที่ดีอยู่เสมอตามกำลังศรัทธาและโอกาส

อุบาทกอุบาสิกาที่ดีควรหมั่นพิจารณาตรวจสอบตนเองให้ดีว่า มีคุณสมบัติของความเป็นอุบาทกอุบาสิกาที่ดีหรือไม่ หากไม่มีหรือบกพร่องในเรื่องใด ควรแก้ไขปรับปรุงตนเองเสียใหม่ และพัฒนาตนให้ดีขึ้น ทั้งนี้ก็เพื่อความสุข ความสงบ และความเจริญมั่นคงของพระพุทธศาสนา

.....

ใบงานที่ 5.1

สาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ส 41104

ภาคเรียนที่ 2

เรื่อง สัทธรรม วุฒิธรรม พละ 5 อุบาสกธรรม 5

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4

คำชี้แจง ให้นักเรียนแสดงความคิดเห็นและตอบคำถามให้สมบูรณ์

แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับ สัทธรรม 5	วิธีการปฏิบัติตามสัทธรรม 5	ผลที่เกิด
.....

1. นักเรียนได้ข้อคิดอะไรจากการศึกษาหลักธรรมเกี่ยวกับมรรคในเรื่องสัทธรรม 5

.....

.....

.....

2. นักเรียนจะนำข้อคิดดังกล่าวไปใช้ในการดำเนินชีวิตอย่างไร

.....

.....

.....

ใบงานที่ 5.2

สาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ศ 41104

ภาคเรียนที่ 2

เรื่อง วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4

คำชี้แจง ให้นักเรียนแต่ละกลุ่มจับฉลากสถานการณ์ที่กำหนดให้แล้วร่วมกันอภิปรายแสดง
เหตุผลการตัดสินใจเพื่อเลือกทางปฏิบัติในกลุ่มตน

สถานการณ์ที่ 1

จากพระราชดำรัสของในหลวงที่พระราชทานแก่พสกนิกรชาวไทยเรื่องทรงห่วงสุขภาพเด็กไทยเรื่องทรงห่วงสุขภาพเด็กไทยยุคใหม่ ซึ่งไม่ใส่ใจการเรียนรู้ หน้าซำยังดูบุหรี่ปัด บันทอนสุขภาพ เดือนภัยร้ายแรงของบุหรี่ปัด เข้าเซคฟิงเพลงจนหูตึง ส่งผลบ้านเมืองไปไม่รอด จากพระราชดำรัสนี้ นักเรียนคิดว่าสามารถนำหลักธรรมเรื่องพลละ 5 มาประยุกต์ใช้ได้อย่างไร

สถานการณ์ที่ 2

ปิติกับซิคซัยเป็นเพื่อนรักกัน แต่เขามีความแตกต่างกันในด้านการเรียนอย่างชัดเจน เนื่องจาก ปิติเป็นคนเรียนเก่ง จึงเป็นที่รักของครูบาอาจารย์ทุกคน ส่วนซิคซัยไม่ตั้งใจเรียนจึงเรียนหนังสือไม่รู้เรื่องและเรียนไม่ทันเพื่อน เขาจึงรู้สึกล้มเหลวในด้านการเรียนเป็นอย่างมากจนเกิดความท้อแท้ เบื่อหน่ายชีวิต ไม่อยากมาโรงเรียน และตัดสินใจหนีเรียน ไปเล่นเกมบ้างเดินเล่นตามห้างสรรพสินค้าบ้าง ถ้านักเรียนเป็นปิติจะเตือนให้ซิคซัยใช้หลักพลละ 5 ในการดำเนินชีวิตอย่างไร เกิดความมั่นคงในชีวิต

สถานการณ์ที่ 3

นายสมพร อ่อนหวานหนุ่มช่างไม้เกิดอาการคลื่นคลั่ง ใช้มีดปลายแหลมจี้จับ ค.ช. จิตรกรทองพุ่ม วัย 9 ขวบ เป็นตัวประกันบริเวณแยกทางเข้าโรงเรียนสตรีวิทยา 2 ก่อนที่เจ้าหน้าที่ตำรวจจะช่วยเหลือไว้ได้ ถ้านักเรียนเป็น ค.ช. จิตรกรจะนำหลักสัทธรรม 3 ข้อใดมาใช้ในการปฏิบัติตน เพื่อให้เกิดความปลอดภัยแก่ตนเองจงอธิบาย

สถานการณ์ที่ 4

สมเดชประสบปัญหาทางด้านธุรกิจ จนหมดเนื้อหมดตัว ทำให้เขาหมดหวังในชีวิตถึงกับ
คิดฆ่าตัวตาย ถ้านักเรียนเป็นสมเดช นักเรียนจะตัดสินใจอย่างไร และจะนำหลักธรรมคุณธรรม4 มา
ใช้ในการแก้ปัญหาอย่างไร

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
Buriram Rajabhat University

แบบสังเกตพฤติกรรมการทำงาน

ชื่อกลุ่ม.....วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

คำชี้แจง ให้ทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงความจริง

ที่	รายการพฤติกรรม	คุณภาพการปฏิบัติ			ไม่ปฏิบัติ ปรับปรุง
		ดีมาก	ดี	พอใช้	
1	มีการปรึกษาและวางแผนร่วมกัน				
2	มีการแบ่งหน้าที่กันทำงาน				
3	มีการปฏิบัติงานตามขั้นตอน				
4	มีการให้ความช่วยเหลือกัน				
5	สมาชิกในกลุ่มมีมารยาทในการทำงาน เช่น ไม่ส่งเสียงดัง				
6	สมาชิกในกลุ่มมีความตั้งใจทำงาน				
7	ผลงานเสร็จทันตามเวลาดำหนด				
8	ผลงานเป็นไปตามจุดประสงค์ที่วางไว้				
9	ผลงานมีความเรียบร้อยสวยงาม				
10	การจัดวัสดุอุปกรณ์เรียบร้อยหลังเลิก ปฏิบัติงาน				

เกณฑ์การให้คะแนน

คุณภาพ	เกณฑ์การตัดสิน	
	ช่วงคะแนน	ระดับคุณภาพ
พฤติกรรมหรือผลงานที่ชัดเจนถือว่า ดีมาก ให้ 3 คะแนน	21-30	ดีมาก
พฤติกรรมหรือผลงานเทียบเท่าทั่วไป ถือว่าดี ให้ 2 คะแนน	11-20	ดี
พฤติกรรมหรือผลงานต่ำกว่าคนทั่วไป ถือว่า พอใช้ ให้ 1 คะแนน	1-10	พอใช้
ไม่ปฏิบัติ ถือว่า ปรับปรุง ให้ 0 คะแนน	0	ปรับปรุง

ได้คะแนน.....คะแนน

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 6

สาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ส 41104

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4

เรื่อง การสงเคราะห์บุตร

เวลา 1 คาบ

สาระสำคัญ

การสงเคราะห์บุตรหรือการอบรมเลี้ยงดูลูก ให้เจริญเติบโตตามวิธีการที่ถูกต้องทั้งร่างกาย และ จิตใจนั้น เป็นหน้าที่สำคัญของบิดามารดา ดังนั้นบิดามารดาพึงสงเคราะห์บุตรทั้งทางโลกและทางธรรมให้บริบูรณ์

ผลการเรียนรู้ที่ คาดหวัง

มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการสงเคราะห์บุตรและนำไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

จุดประสงค์การเรียนรู้

1. บอกประเภทของบุตรได้
2. อธิบายหลักการในการสงเคราะห์บุตรได้
3. วิเคราะห์บทบาทหน้าที่ของบิดามารดาพึงสงเคราะห์บุตรและนำไปปฏิบัติได้ถูกต้อง

เหมาะสม

สาระการเรียนรู้

การสงเคราะห์บุตร

1. ประเภทของบุตร
2. หลักการในการสงเคราะห์บุตร

กระบวนการจัดการเรียนรู้ (วิธีสอนแบบพหุสูตร)

ขั้นการสร้างสรรฐา

1. ครูจัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้ จัดป้ายนิเทศการอบรมเลี้ยงดูบุตร
2. สร้างบรรยากาศการเรียนรู้ด้วยการกราบพระ สวดมนต์แปล แผ่เมตตา นั่งสมาธิก่อนเรียน
4. ครูเสนอแนวคิดหลัก และแจ้งจุดประสงค์การเรียนรู้
5. นักเรียนทดสอบก่อนเรียน เรื่องการสงเคราะห์บุตร จำนวน 5 ข้อ
6. นักเรียนชมรูปภาพของบุตรที่เป็นคนดีและประสบความสำเร็จในชีวิตการศึกษา

ขั้นการฝึกทักษะภาษาตามหลักทฤษฎี

7. นักเรียนศึกษาใบความรู้ที่ 6 เรื่อง การสงเคราะห์บุตร และให้นักเรียนฝึกวิเคราะห์ข้อดีและข้อเสียของตนเอง แล้วนำมาจัดอยู่ในลูกประเภทไหน

8. นักเรียนช่วยกันแสดงความคิดเห็นว่าเราสามารถปฏิบัติตนเองให้เป็นลูกประเภทที่ 1 ได้หรือไม่ เราจะต้องประพฤติตนอย่างไร

ขั้นการมองตนและการประเมินของกัลยาณมิตร

9. นักเรียนแต่ละคนเขียนผลการวิเคราะห์ตนเองมีข้อดีข้อเสียอย่างไร และนำมาแลกเปลี่ยนให้ช่วยกันประเมินว่าตรงกับเจ้าตัวหรือไม่ ควรจัดอยู่ในบุตรประเภทที่ 1 อภิมานบุตร ประเภทที่ 2 อนุชาบุตร ประเภทที่ 3 อวชาบุตร

11. นักเรียนและครูชื่นชมนักเรียนที่อยู่ในบุตรประเภทที่ 1 และที่ 2 ส่วนนักเรียนที่อยู่ในบุตรประเภทที่ 3 ให้ปรับปรุงตนเองให้เป็นบุตรประเภทที่ 2 และที่ 1 ตามลำดับ

12. นักเรียนและครูช่วยกันสรุปสาระสำคัญเรื่องการสงเคราะห์บุตร

13. นักเรียนทำใบงานที่ 6.1 เรื่องการสงเคราะห์บุตร

14. นักเรียนทำใบงานที่ 6.2 วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ

สื่อ/แหล่งเรียนรู้

1. รูปภาพบุตรที่ประสบความสำเร็จทางการศึกษา
2. ใบความรู้ที่ 6 เรื่องการสงเคราะห์บุตร
3. ใบงานที่ 6.1 เรื่องการสงเคราะห์บุตร
4. ใบงานที่ 6.2 วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ

การวัดและประเมินผล

1. วิธีวัดและประเมินผล
 - 1.1 ทดสอบก่อนเรียน/หลังเรียน จำนวน 5 ข้อ
 - 1.2 ทำใบงานที่ 6.1
 - 1.3 ทำใบงานที่ 6.2 วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ
 - 1.4 สังเกตพฤติกรรมรายบุคคล
2. เครื่องมือวัดและประเมินผล
 - 2.1 แบบทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน
 - 2.2 ใบงานที่ 6.1

2.3 ใบงานที่ 6.2 วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ

2.4 แบบสังเกตพฤติกรรมรายบุคคล

3. เกณฑ์การวัดและประเมินผล

3.1 ทดสอบหลังเรียน ผ่านเกณฑ์ ร้อยละ 80

3.2 ทำใบงานที่ 6.1 ผ่านเกณฑ์ ร้อยละ 80

3.3 ทำใบงานที่ 6.2 วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ ผ่านเกณฑ์ ร้อยละ 80

3.4 สังเกตพฤติกรรมรายบุคคล ผ่านเกณฑ์ ร้อยละ 80

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี
Buriram Rajabhat University

แบบทดสอบก่อนเรียน/หลังเรียน

สาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ส 41104

เรื่อง การสงเคราะห์บุตร

ภาคเรียนที่ 2

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4

คำชี้แจง ให้นักเรียนเลือกคำตอบที่ถูกต้องที่สุดแล้วกากบาท X เพียงคำตอบเดียว

1. ข้อใดเป็นการสงเคราะห์บุตร
 - ก. ให้บุตรใช้ชีวิตตามความต้องการ
 - ข. ตามใจบุตรตลอดเวลา
 - ค. สอนให้บุตรรู้จักรับผิดชอบ
 - ง. ให้ลูกคบเพื่อนทุกประเภท
2. อภิชาตบุตรคือบุตรประเภทใด
 - ก. บุตรที่มีชาติกำเนิดที่ยิ่งใหญ่
 - ข. บุตรที่มีความรู้ทัดเทียมพ่อแม่
 - ค. บุตรที่นำความเจริญมาสู่วงศ์สกุล
 - ง. บุตรที่ดีกว่าพ่อแม่ หรือมีคุณธรรมสูงกว่าพ่อแม่
3. การให้ศิลปวิทยา เป็นหน้าที่ของใคร

ก. บิดา – มารดา	ข. ครู – อาจารย์
ค. บรรพบุรุษ	ง. ผู้อาวุโส
4. ข้อใดเป็นการแสดงความกตัญญูกตเวทียของลูกต่อพ่อแม่ที่ถูกต้องที่สุด
 - ก. สืบทอดอาชีพของท่าน
 - ข. ชักชวนให้ท่านรักษาศีล
 - ค. ไม่ได้แย่งความคิดของท่าน
 - ง. ยอมแต่งงานกับคนที่ท่านเห็นด้วย
5. ข้อใดไม่ใช่แนวปฏิบัติของบิดามารดาในการเลี้ยงดูบุตร

ก. มอบทรัพย์สินให้	ข. ส่งเสริมให้มีการศึกษา
ค. เลือกคบคนดีให้ลูก	ง. เทียวเตร่ในเวลาว่าง

เฉลยแบบทดสอบก่อนเรียน/หลังเรียน

สาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ส 41104
เรื่อง การสงเคราะห์บุตร

ภาคเรียนที่ 2
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4

1. ค

2. ง

3. ก

4. ข

5. ง

ใบความรู้ที่ 6

สาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ๓ 41104

เรื่อง การสงเคราะห์บุตร

ภาคเรียนที่ 2

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4

มงคล คือ สิ่งที่ทำให้ชีวิตโชคดี ตามหลักพระพุทธศาสนา หมายถึง หลักปฏิบัติที่ทำให้ผู้ปฏิบัติมีความสุขและความเจริญ มี 38 ประการ เรียกว่า มงคล 38 ซึ่งในชั้นนี้ได้กำหนดให้ศึกษาเพียง 3 เรื่อง ได้แก่ การสงเคราะห์บุตร การสงเคราะห์ภรรยา (สามี) และความสันโดษ

การสงเคราะห์บุตร

การสงเคราะห์บุตรหรือการเลี้ยงดูลูก เป็นมงคลข้อที่ 12

บทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของคนเราย่อมจะเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาและตามวัย ช่วงเวลาอันยาวนานของชีวิตได้กำหนดให้วัยเด็กและวัยหนุ่มสาวมีหน้าที่ช่วยเหลือบิดามารดา เมื่อเติบโตขึ้นและแต่งงานสร้างครอบครัวเป็นหลักฐาน ก็มีหน้าที่เลี้ยงดูคุ้มครอง ครั้นมีลูกก็ต้องทำหน้าที่ของพ่อแม่ที่ดี อบรมเลี้ยงดูลูกให้เจริญเติบโตตามวิธีการที่ถูกต้องต่อไป

ประเภทของลูก

ตามหลักพระพุทธศาสนาบุตรหรือลูกมี 3 ประเภท คือ

1. ลูกที่มีศีล มีคุณธรรม และมีคุณสมบัติอื่น ๆ ดีกว่าพ่อแม่ ทำให้วงศ์ตระกูลมีชื่อเสียงเรียกว่า อภิชาตบุตร

2. ลูกที่มีศีล มีคุณธรรม และมีคุณสมบัติอื่น ๆ พอ ๆ กับพ่อแม่ เรียกว่า อนุชาตบุตร

3. ลูกที่มีศีล มีคุณธรรม และมีคุณสมบัติอื่น ๆ ค้อยกว่าพ่อแม่ ทำให้วงศ์ตระกูลเสื่อมเสียชื่อเสียง เรียกว่า อวชาตบุตร

ปัจจัยในการสงเคราะห์ลูก

การสงเคราะห์หรือการเลี้ยงดูลูกเป็นหน้าที่และความรับผิดชอบของพ่อแม่ พ่อแม่ควรสงเคราะห์เลี้ยงดูลูกด้วยปัจจัย 2 ประการ คือ

1. การสงเคราะห์ด้วยอามิส คือ การเลี้ยงดูลูกด้วยปัจจัยเครื่องดำรงชีพต่าง ๆ เช่น ให้ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค ที่อยู่อาศัย การสงเคราะห์ด้านนี้เป็นการสงเคราะห์เลี้ยงดูให้ร่างกายเจริญเติบโตตามวัย

2. การสงเคราะห์ด้วยธรรม คือ การเลี้ยงดูลูกด้วยการให้โอวาท แนะนำสั่งสอนให้ลูกประพฤติปฏิบัติตนดี ปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้อง ให้ความรัก ความอบอุ่น ความเอาใจใส่ และความเข้าใจอันดีแก่บุตร การสงเคราะห์ด้านนี้เป็นการสงเคราะห์เลี้ยงดูให้มีจิตใจที่ดีงาม มีคุณธรรม

จริยธรรม และเป็นคนดีของสังคม

หลักการในการสงเคราะห์ลูก

พ่อแม่ต้องสงเคราะห์เลี้ยงดูลูกด้วยปัจจัยทั้ง 2 ดังกล่าวนี้ให้เกิดความสมดุล โดยยึดหลักความพอเหมาะพอดี ตามหลักการในพระพุทธศาสนา

การสงเคราะห์เลี้ยงดูลูก หากกระทำไม่ดีย่อมมีผลกระทบต่อความรู้สึกนึกคิดจิตใจ และความประพฤติของลูก พ่อแม่จึงต้องมีความรับผิดชอบที่จะปฏิบัติตามภาระหน้าที่ของตนให้สมบูรณ์

พ่อแม่ถือว่าเป็นพรหมของลูก ต้องเลี้ยงดูลูกตามหลักพรหมวิหาร 4 คือ

1. มีเมตตา คือ ความรักใคร่ปรารถนาดีอยากให้ลูกมีความสุข
 2. มีกรุณา คือ ความสงสาร คิจะช่วยลูกให้พ้นจากความทุกข์
 3. มีมุทิตา คือ ความยินดี เมื่อลูกอยู่ดีมีสุข
 4. มีอุเบกขา คือ ความวางใจเป็นกลาง เมื่อเห็นว่าลูกสามารถรับผิดชอบตนเองได้ดีแล้ว
- ในการเลี้ยงดูลูก นอกจากจะมีพรหมวิหาร 4 แล้ว พ่อแม่ยังต้องยึดหลักธรรมเรื่องทศ 6

อีกด้วย โดยพ่อแม่ต้องอนุเคราะห์ลูก 5 ประการ คือ

1. ห้ามลูกทำชั่ว
2. สั่งสอนลูกให้ดำรงตนอยู่ในความดี
3. ส่งเสริมให้ลูกได้รับการศึกษาในระดับต่าง ๆ
4. แนะนำลูกในการหาคู่ครองที่เหมาะสมเมื่อถึงวัยอันควร
5. มอบทรัพย์สมบัติให้ในโอกาสอันควร

อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันสถานการณ์ต่าง ๆ เปลี่ยนแปลงไป เกิดปัญหาทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม การเลี้ยงดูลูกแบบไทย ๆ ที่เปี่ยมด้วยความรัก ความเข้าใจ ความใกล้ชิด และความเอาใจใส่ก็เปลี่ยนแปลงไป พ่อ แม่ และลูกห่างเหินกัน ความสัมพันธ์ใกล้ชิดระหว่างกันลดน้อยลง พ่อแม่ไม่ค่อยเข้าใจลูก บางครั้งเกิดความขัดแย้งกันรุนแรง ลูกเกิดความรู้สึกโดดเดี่ยว ว้าเหว่ จึงหันไปหาเพื่อนและกลุ่มบุคคลอื่นที่เป็นที่พึ่งทางใจได้ ดังนั้น ผู้เป็นพ่อแม่จึงต้องตระหนักถึงปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นและมองเห็นความสำคัญของการเลี้ยงดูลูก พ่อแม่ต้องปรับประยุกต์วิธีการเลี้ยงดูลูกให้เหมาะสมกับยุคสมัย นั่นคือ ต้องยึดหลักความพอเหมาะพอดี ตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนา พ่อแม่และลูกจึงจะมีความเข้าใจกัน เกิดความรัก ความอบอุ่น และความสุขในครอบครัว

ใบงานที่ 6.1

สาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ส 41104

ภาคเรียนที่ 2

เรื่อง การสงเคราะห์บุตร

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4

คำชี้แจง ให้นักเรียนแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเชิงวิเคราะห์และสรุปผลการอภิปรายในหัวข้อต่อไปนี้

1. ความเป็นพ่อแม่.....
.....
.....
.....
2. รักวัวให้ผูก รักลูกให้ตี.....
.....
.....
.....
.....
3. พ่อแม่เลี้ยงลูกให้เป็นใจ.....
.....
.....
.....
4. เด็กที่ถูกทอดทิ้งในสถานเลี้ยงเด็ก.....
.....
.....
.....
5. รักลูกให้ถูกทาง.....
.....
.....
.....

ใบงานที่ 6.2

สาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ส 41104

เรื่อง วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ

ภาคเรียนที่ 2

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4

คำชี้แจง ให้นักเรียนอ่านข่าวแล้วตอบคำถามต่อไปนี้

ข่าว

ลูกคั้งฆ่าพ่อสยอง เมื่อเวลา 17.00 น. ของวันที่ 15 เม.ย. ร.ต.อ.มานิตย์ ชั้นทะยศ ร้อยเวรสภ.ต.เพนียด อ.โคกสำโรง จ.ลพบุรี รับแจ้งมีคนถูกฆ่าตายภายในบ้าน เลขที่ 219 หมู่ 1 ต.เพนียด รุดไปตรวจสอบที่เกิดเหตุเป็นบ้านไม้ชั้นเดียวยกพื้นสูง ภายในบ้านพบศพนายเสียน โพร้คั้ง อายุ 54 ปี เจ้าของบ้านนอนหงายจมกองเลือดมีบาดแผลถูกทุบตีที่ใบหน้าจนแตกและกะโหลกยุบเลือดสาครกระเซ็นไปทั่วบ้าน ช่างศพยังพบแผ่นไม้กระดานยาวประมาณ 1 เมตร สภาพหักครึ่งเบียดเลือดคอกอยู่ คาดว่าเป็นอาวุธที่ใช้สังหาร จึงเก็บไว้เป็นหลักฐาน สอบสวน ทราบว่าคนร้ายนี้ไม่ใช่ใครที่ไหนคือนายคมสันต์ โพร้คั้ง อายุ 25 ปี ลูกชายของผู้ตายหลังก่อเหตุบิดูมาดก็ไม่ได้หลบหนีไปไหน เดินวนเวียนอยู่ใกล้ ๆ บ้าน มีอาการเหม่อลอยให้การไม่รู้เรื่อง คมตัวกลับไปโรงพักสอบสวนทราบว่าผู้ตายเป็นอัมพาต ส่วนผู้ต้องหามีอาการทางประสาทเพราะ เคยเสพยาเสพติด มักจะคุ้มคั้งอาละวาดทำร้ายคนในบ้านเป็นประจำ เบื้องต้นเชื่อว่าอาการทางประสาทกำเริบเลยคั้งฆ่าพ่อตัวเอง

ที่มา : หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ปีที่ 55 ฉบับที่ 16887 วันศุกร์ที่ 16 เมษายน พ.ศ. 2547

1. ปัญหาจากข่าวลูกคั้งฆ่าพ่อสยอง มีสาเหตุจากอะไร

.....

.....

.....

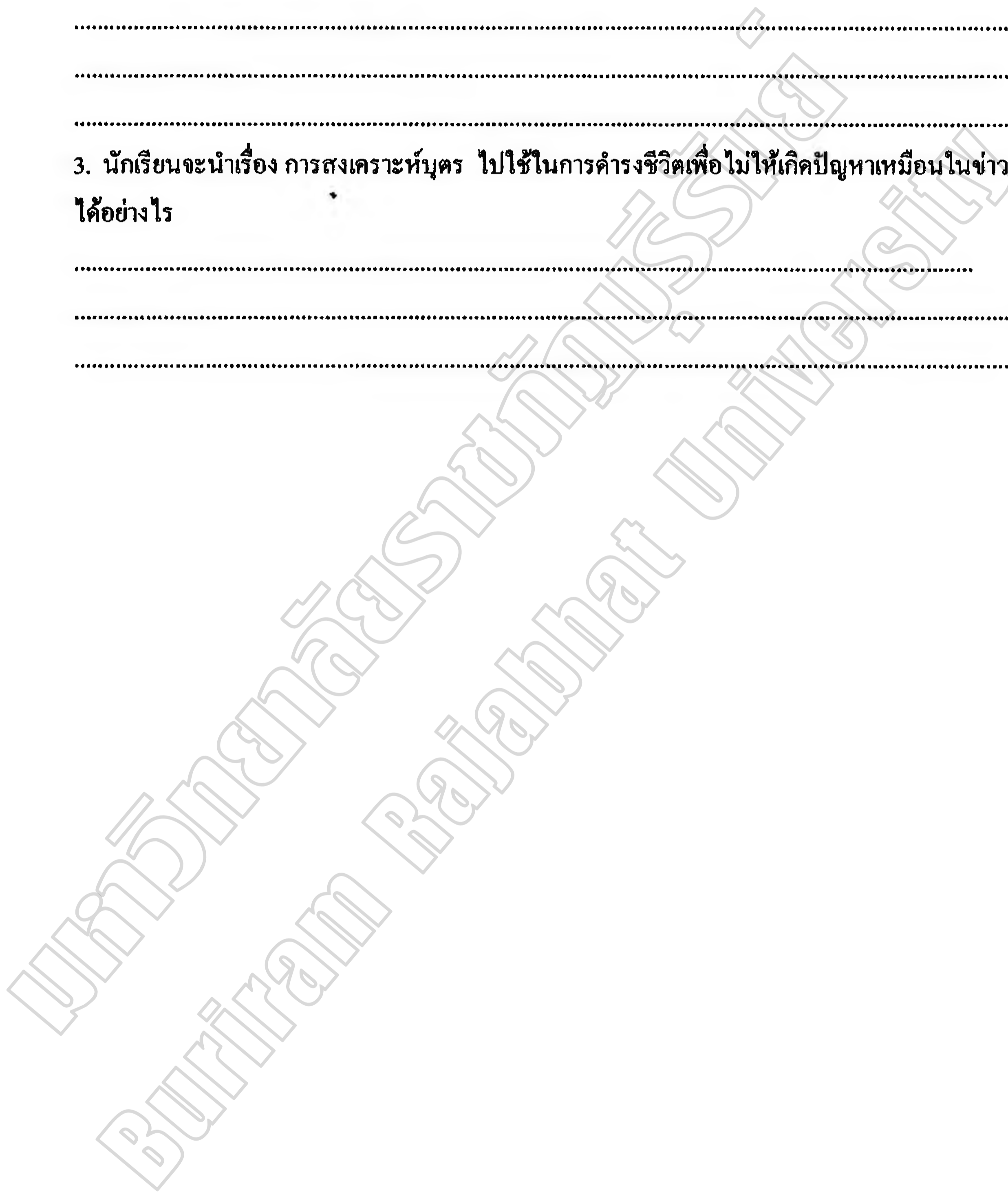
.....

2. ปัญหาดังกล่าวทำให้เกิดผลอย่างไร

.....
.....
.....

3. นักเรียนจะนำเรื่อง การสงเคราะห์บุตร ไปใช้ในการดำรงชีวิตเพื่อไม่ให้เกิดปัญหาเหมือนในข่าวได้อย่างไร

.....
.....
.....

แบบสังเกตพฤติกรรมการทำงาน

ชื่อกลุ่ม.....วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

คำชี้แจง ให้ทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงความจริง

ที่	รายการพฤติกรรม	คุณภาพการปฏิบัติ			ไม่ปฏิบัติ ปรับปรุง
		ดีมาก	ดี	พอใช้	
1	มีการปรึกษาและวางแผนร่วมกัน				
2	มีการแบ่งหน้าที่กันทำงาน				
3	มีการปฏิบัติงานตามขั้นตอน				
4	มีการให้ความช่วยเหลือกัน				
5	สมาชิกในกลุ่มมีมารยาทในการทำงาน เช่น ไม่ส่งเสียงดัง				
6	สมาชิกในกลุ่มมีความตั้งใจทำงาน				
7	ผลงานเสร็จทันตามเวลาดำหนด				
8	ผลงานเป็นไปตามจุดประสงค์ที่วางไว้				
9	ผลงานมีความเรียบร้อยสวยงาม				
10	การจัดวัสดุอุปกรณ์เรียบร้อยหลังเลิก ปฏิบัติงาน				

เกณฑ์การให้คะแนน

คุณภาพ	เกณฑ์การตัดสิน	
	ช่วงคะแนน	ระดับคุณภาพ
พฤติกรรมหรือผลงานที่ชัดเจนถือว่า ดีมาก ให้ 3 คะแนน	21-30	ดีมาก
พฤติกรรมหรือผลงานเทียบเท่าทั่วไป ถือว่า ดี ให้ 2 คะแนน	11-20	ดี
พฤติกรรมหรือผลงานต่ำกว่าคนทั่วไป ถือว่า พอใช้ ให้ 1 คะแนน	1-10	พอใช้
ไม่ปฏิบัติ ถือว่า ปรับปรุง ให้ 0 คะแนน	0	ปรับปรุง

ได้คะแนน.....คะแนน

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 7

สาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ส 41104

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4

เรื่อง การสงเคราะห์ภรรยา/สามี

เวลา 1 คาบ

สาระสำคัญ

การสงเคราะห์ภรรยาหรือสามี จัดเป็นมงคลอันประเสริฐ เป็นหลักธรรมสำหรับคู่ครอง ซึ่งสามีและภรรยาต่างต้องรู้จักปรับตัวช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เพื่อประคองชีวิตให้อยู่ร่วมกันได้อย่างราบรื่นและมีความสุข

ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง

มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการสงเคราะห์ภรรยาหรือสามีและนำไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม

จุดประสงค์การเรียนรู้

1. บอกหลักการเลือกคู่ครองได้
2. อธิบายหลักธรรมสำหรับการครองเรือนและนำไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม
3. วิเคราะห์หน้าที่ของสามีและภรรยาและนำไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม

สาระการเรียนรู้

การสงเคราะห์ภรรยา/สามี

1. หลักการเลือกคู่ครอง
2. หลักธรรมสำหรับการครองเรือน
3. หน้าที่ของสามีและภรรยา

กระบวนการจัดการเรียนรู้ (วิธีสอนแบบปวงณา วิถีชนา)

ขั้นนำ

1. ครูจัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมให้พร้อมที่จะเรียน โดยการจัดป้ายนิเทศสามี/ภรรยา

2. สร้างบรรยากาศการเรียนรู้ด้วยการกราบพระ สวดมนต์แปล แผ่เมตตา นั่งสมาธิ ก่อนเรียน

3. ครูเสนอแนวคิดหลักและแจ้งจุดประสงค์การเรียนรู้
4. นักเรียนทดสอบก่อนเรียน เรื่องการสงเคราะห์ภรรยา/สามี จำนวน 5 ข้อ
5. นักเรียนอ่านข่าวจากหนังสือพิมพ์เกี่ยวกับผู้หญิงแทงเมียดับชดยาพิษแต่ไม่ตาย

ขั้นสอน

6. นักเรียนตอบคำถามครูทีละคน ดังนี้
 - ครู : ปัญหาดังกล่าวเป็นปัญหาเกี่ยวกับอะไร
 - น.ร. : ระวังเมียสาวป็นใจให้ไปให้ชายอื่น
 - ครู : ปัญหาดังกล่าวเกิดขึ้นเพราะเหตุใด
 - น.ร. : ผัวหึงเมีย
 - ครู : ทำไมผู้ชายจึงต้องหึงเมีย
 - น.ร. : ผัวเมา บ่นน้อยใจ ว่าตนเองเป็นแค่นาย เมียเป็นแม่ค้าขายหมูได้พบหน้าคนมากมาย
 - ครู : สาเหตุที่เมียถูกแทงเพราะอะไร
 - น.ร. : เมียรำคาญพี่เมาแล้วบ่นน้อยใจ สร้างความหงุดหงิดให้พี่ จึงไปคว่ำมีดมาแทงเมียหลายแผล
 - ครู : ทำไมผู้ชายบางคนชอบทำร้ายภรรยาของตน
 - น.ร. : เมาเหล้า ภรรยาประพฤติตนไม่ดี เช่น เล่นไพ่ ไปคบชู้ ฯลฯ
 - ครู : ถ้านักเรียนแต่งงานแล้วสามีหรือภรรยาของนักเรียน มีนิสัยดังกล่าว นักเรียนจะอย่างไร
 - น.ร. : เลิกกัน แยกกันอยู่ หาวิธีการลงโทษให้เข็ด ปรับตัวเข้าหากัน ฯลฯ
 - ครู : ทำไมจึงทำเช่นนั้น
 - น.ร. : อยู่ไปก็ทรมานใจ อยู่ไปก็ไม่มีอะไรดีขึ้น ต่างคนต่างไปดีกว่า น่าจะทำความเข้าใจกันได้ ฯลฯ
 - ครู : นอกจากปัญหาที่กล่าวมาแล้วนักเรียนคิดว่าปัจจัยใดอีกที่ทำให้ครอบครัวมีปัญหา
 - น.ร. : ความคิดเห็นไม่ตรงกัน มาจากพื้นฐานครอบครัวที่ต่างกัน การศึกษาดังกัน
 - ครู : ก่อนลงเอยแต่งงานกัน ควรทำอย่างไร จึงจะไม่เกิดปัญหาขึ้นภายหลัง
 - น.ร. : ต่างฝ่ายควรจะศึกษานิสัยใจคอกันให้แน่ใจเสียก่อน จึงค่อยแต่งงาน
 - ครู : เมื่อแต่งงานแล้วทำอย่างไรสามี/ภรรยาจึงจะอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

น.ร. : ทั้งคู่ต้องเป็นคนดีมีศีลธรรม มีสติ มีหลักธรรมในการดำเนินชีวิต
มีความซื่อสัตย์ต่อกัน

ขั้นสรุป

7. นักเรียนศึกษาใบความรู้ที่ 7 เรื่องการสงเคราะห์ภรรยาหรือสามี
8. นักเรียนและครูช่วยกันสรุปสาระสำคัญเรื่องการสงเคราะห์ภรรยาหรือสามี
9. นักเรียนทำใบงานที่ 7.1 เรื่อง การสงเคราะห์ภรรยา/สามี
10. นักเรียนทำใบงานที่ 7.2 เรื่อง วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ
11. นักเรียนทดสอบหลังเรียน เรื่อง การสงเคราะห์ภรรยา/สามี จำนวน 5 ข้อ

สื่อ/แหล่งเรียนรู้

1. ข่าวจากหนังสือพิมพ์
2. ใบความรู้ที่ 7 เรื่องการสงเคราะห์ภรรยาหรือสามี
3. ใบงานที่ 7.1 เรื่องการสงเคราะห์ภรรยาหรือสามี
4. ใบงานที่ 7.2 เรื่องวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ

การวัดและประเมินผล

1. วิธีวัดและประเมินผล
 - 1.1 ทดสอบก่อนเรียน/หลังเรียน จำนวน 5 ข้อ
 - 1.2 ทำใบงานที่ 7.1
 - 1.3 ทำใบงานที่ 7.2 วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ
 - 1.4 สังเกตพฤติกรรมรายบุคคล
2. เครื่องมือวัดและประเมินผล
 - 2.1 แบบทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน
 - 2.2 ใบงานที่ 7.1
 - 2.3 ใบงานที่ 7.2 วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ
 - 2.4 แบบสังเกตพฤติกรรมรายบุคคล
3. เกณฑ์การวัดและประเมินผล
 - 3.1 ทดสอบหลังเรียน ผ่านเกณฑ์ ร้อยละ 80
 - 3.2 ทำใบงานที่ 7.1 ผ่านเกณฑ์ ร้อยละ 80
 - 3.3 ทำใบงานที่ 7.2 วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ ผ่านเกณฑ์ ร้อยละ 80
 - 3.4 สังเกตพฤติกรรมรายบุคคล ผ่านเกณฑ์ร้อยละ 80

แบบทดสอบก่อนเรียน/หลังเรียน

สาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ส 41104

เรื่อง การสงเคราะห์ภรรยา/สามี

ภาคเรียนที่ 2

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4

คำชี้แจง ให้นักเรียนเลือกคำตอบที่ถูกต้องที่สุดแล้วกากบาท X เพียงคำตอบเดียว

1. ข้อใดไม่ใช่หลักการเลือกคู่ครอง

- ก. มีเงินเสมอเหมือนกัน
- ข. มีศีลเสมอเหมือนกัน
- ค. มีปัญญาหรือความรู้เสมอเหมือนกัน
- ง. มีศรัทธาหรือความเชื่อเสมอเหมือนกัน

2. หลักธรรมในข้อใดที่ใช้สำหรับการดำเนินชีวิตของภรรยาผู้ครองเรือน

- ก. ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค
- ข. ฉันทะ วิริยะ จิตต วิมังสา
- ค. สัจจะ ทมะ ขันติ จาคะ
- ง. ทาน ปิยวาจา อุตตจริยา สมานัตตา

3. การกระทำใดไม่ใช่หน้าที่ของสามีที่มีต่อภรรยา

- ก. ยกย่องให้เกียรติ
- ข. ไม่ดูหมิ่น
- ค. ตามใจภรรยา
- ง. มอบความเป็นใหญ่ให้

4. ครอบครัวจะมีความสุขดีสามีควรปฏิบัติต่อภรรยาอย่างไร

- ก. ภรรยาอยู่ในโอวาทของสามี
- ข. สามีต้องเชื่อฟังภรรยาจึงจะได้ดี
- ค. เกรงใจภรรยาทั้งต่อหน้าและลับหลัง
- ง. ยกย่อง ไม่ดูหมิ่น ไม่นอกใจ ให้เป็นใหญ่ในบ้าน

5. พระพุทธเจ้าทรงอธิบายลักษณะภรรยาแบบสขีภริยา คือ ภริยา แบบใด

- ก. ภริยาประพฤตินัยเชิงเพชฌฆาต
- ข. ภริยาประพฤตินัยเชิงนาย
- ค. ภริยาประพฤตินัยเชิงน้องสาว
- ง. ภริยาประพฤตินัยเชิงเพื่อน

เฉลยแบบทดสอบก่อนเรียน/หลังเรียน

สาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ส 41104

ภาคเรียนที่ 2

เรื่อง สงเคราะห์ภรรยา/สามี

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4

1. ค

2. ค

3. ข

4. ง

5. 4

ใบความรู้ที่ 7

สาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ส 41104

ภาคเรียนที่ 2

เรื่อง สงเคราะห์ภรรยา/สามี

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4

การสงเคราะห์ภรรยา (สามี)

การสงเคราะห์ภรรยา เป็นมงคลที่ 13

ในสมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าได้ทรงสั่งสอนกตบุตรเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้น มงคลที่ 13 จึงมีใจความว่า การสงเคราะห์ภรรยา (ทาสังคหะ) จัดเป็นมงคลอันประเสริฐ แต่ปัจจุบันนี้สภาพความเป็นอยู่ในครอบครัวได้เปลี่ยนแปลงไป สามีและภรรยาต่างต้องช่วยกันสร้างครอบครัวด้วยกัน และในการอยู่เป็นครอบครัวก็ต้องรู้จักปรับตัว และต้องมีหลักธรรมที่จะประคับประคองชีวิตสมรสให้ราบรื่น ด้วยเหตุนี้ธรรมอันเป็นมงคลข้อนี้จึงมีความหมายกว้างขวางขึ้นเป็นการสงเคราะห์คู่ครอง

หลักการเลือกคู่ครอง

การที่ชายและหญิงจะตัดสินใจใช้ชีวิตคู่ร่วมกันนั้นต้องมีเกณฑ์ในการเลือกคู่ครอง พระพุทธศาสนาได้เสนอหลักเกณฑ์ไว้ 4 ข้อ เรียกว่า หลักสมชีวิตาธรรม หรือ สมชีวิธรรม 4 ซึ่งเป็นหลักที่แสดงความเหมาะสมของคนที่จะเป็นคู่ครองกัน ดังนี้

1. มีศรัทธาหรือความเชื่อเสมอเหมือนกัน (สมสัตธา)
2. มีศีลมีคุณธรรมเสมอเหมือนกัน (สมศีลา)
3. มีความเสียสละหรือความเอื้อเฟื้อเสมอเหมือนกัน (สมจาคา)
4. มีปัญญาหรือวิชาความรู้เสมอเหมือนกัน (สมปัญญา)

อย่างไรก็ตาม ทางโลกก็ได้วางเกณฑ์ในการเลือกคู่ครองไว้เช่นกัน แต่เกณฑ์ในทางโลกนั้น ไม่มีความแน่นอน เพราะยศ ตำแหน่ง ฐานะ วงศ์ตระกูล อาจเสื่อมได้ตลอดเวลา คู่ครองจำนวนมากหลังจากแต่งงานกันแล้วต้องหย่าร้างกัน เพราะปัญหาที่เกิดจากยศ ตำแหน่ง ฐานะ หรือวงศ์ตระกูลที่แตกต่างกันของแต่ละฝ่าย

หลักธรรมสำหรับการครองเรือน

หนุ่มสาวที่ตัดสินใจแต่งงานเป็นสามีภรรยา กัน ต่างฝ่ายต้องปฏิบัติตนเพื่อเป็นคู่ครองที่ดีที่รักใคร่ ประองคองกัน บำรุงรักษาน้ำใจกัน ปรับตัวและเข้าใจกัน เพื่อจะได้รักกันยั่งยืน

พระพุทธศาสนาได้เสนอหลักปฏิบัติของสามีภรรยา เพื่อรักษาสภาพความรักให้ยั่งยืน ยาวตลอดไปต่างฝ่ายจึงต้องมีหลักธรรมประจำใจ ดังนี้

1. นราวาสธรรม 4 ธรรมสำหรับผู้ครองเรือน ได้แก่

- 1.1 ต้องมีความซื่อสัตย์ต่อกัน (สังกะ)
- 1.2 ต้องรู้จักข่มใจและควบคุมจิตใจ (ทมะ)
- 1.3 ต้องมีความอดทน อดกลั้น ไม่ทอดลอยต่อความยากลำบาก (ขันติ)
- 1.4 ต้องรู้จักเสียสละ ไม่เห็นแก่ตัว (จาคะ)

2. สังคหวัตถุ 4 ได้แก่

- 2.1 ทาน คือการให้ปันแก่กัน
- 2.2 ปิยวาจา คือการพูดจาสุภาพอ่อนหวาน พูดจาด้วยวาจาที่ไพเราะ
- 2.3 อัศลจริยา คือประพฤติตนให้เป็นประโยชน์ต่อกัน
- 2.4 สมานัตตา คือการวางตนให้เหมาะสมเสมอดันเสมอปลาย

หน้าที่ของสามีและภรรยา

ชีวิตครอบครัวที่มีความราบรื่น คู่สามีภรรยาอยู่กันอย่างมีความสุข นอกจากต่างฝ่ายต่างมีหลักธรรมประจำใจแล้ว ยังต้องมีความรับผิดชอบ และปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ให้เหมาะสมและสมบูรณ์อีกด้วย

หลักคำสอนเรื่องทิศ 6 ได้กล่าวถึงบทบาทหน้าที่ของสามีภรรยาไว้ในปัจฉิมทิศหรือทิศเบื้องหลังอย่างชัดเจน ดังนี้

1. สามีที่ดีควรปฏิบัติต่อภรรยา 5 ประการ คือ
 - 1.1 ยกย่องให้เกียรติสมกับฐานะที่เป็นภรรยา
 - 1.2 ไม่ดูหมิ่นเหยียดหยามภรรยา
 - 1.3 ไม่นอกใจภรรยา
 - 1.4 มอบความเป็นใหญ่ในบ้านให้
 - 1.5 มอบของขวัญ เช่น เครื่องประดับมาให้ตามโอกาสอันควร
2. ภรรยาที่ดีควรปฏิบัติต่อสามี 5 ประการ คือ
 - 2.1 จัดการงานภายในบ้านให้ดี
 - 2.2 เอาใจใส่ สงเคราะห์ช่วยเหลือญาติพี่น้องและเพื่อนของสามีด้วยดี
 - 2.3 ไม่นอกใจสามี
 - 2.4 รักษาทรัพย์สมบัติที่สามีหามาได้
 - 2.5 มีความขยันในการทำกิจการงานต่าง ๆ ภายในบ้าน

การปฏิบัติตนที่ถูกต้องเหมาะสมตามบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของสามีภรรยา ดังกล่าวนี้ จะทำให้ครอบครัวเกิดความสงบสุข ความรักใคร่ปรองดองกัน ความเจริญรุ่งเรืองและเป็นที่พึงของลูกหลานสืบไป

.....

ใบงานที่ 7.1

สาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ส 41104

ภาคเรียนที่ 2

เรื่อง การสงเคราะห์ภรรยา/สามี

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4

คำชี้แจง ให้นักเรียนช่วยกันตั้งคำถามจากเรื่อง การสงเคราะห์ภรรยา / สามี กลุ่มละ 2 คำถาม

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ใบงานที่ 7.2

สาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ส 41104

ภาคเรียนที่ 2

เรื่อง วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4

คำชี้แจง ให้นักเรียนอ่านข้อความข้างต้นและวิเคราะห์โดยนำหลักธรรมสังคหวัตถุ 4 และฆราวาสธรรม 4 มาประยุกต์ใช้

1. การแต่งงานถือเป็นจุดเปลี่ยนแปลงที่สำคัญที่สุดของชีวิตเหมือนกับคำพังเพยที่ว่า “ปลุกเรื้อนผิด คิดจนเรื้อนพัง” ดังนั้นการแต่งงานมีครอบครัวและไม่อยากให้ครอบครัวมีปัญหา เราจะสร้างความสุขให้แก่ครอบครัวอย่างไร (ให้นักเรียนตอบ โดยนำสังคหวัตถุ 4 มาประยุกต์ใช้)

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

2. สมชายแต่งงานอยู่กินกับสมหญิงมาเป็นเวลานาน ตั้งแต่แต่งงานกันมา สมชายไม่เคยให้อะไรแก่สมหญิงเลยแม้แต่ดอกไม้สักช่อสมชายก็ไม่เคยให้และมักจะทำท่าหงุดหงิดเสมอเมื่อสมหญิงนำเรื่องต่าง ๆ มาปรึกษาทำให้ครอบครัวของเขาไม่มีความสุขเท่าที่ควร จากเหตุการณ์เช่นนี้ ถ้านักเรียนเป็นเพื่อนของสมชายนักเรียนจะแนะนำสมชายว่าอย่างไร (ให้นักเรียนตอบ โดยนำหลักธรรมฆราวาสธรรม 4 มาประยุกต์ใช้)

.....
.....
.....
.....

แบบสังเกตพฤติกรรมการทำงาน

ชื่อกลุ่ม.....วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

คำชี้แจง ให้ทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงความจริง

ที่	รายการพฤติกรรม	คุณภาพการปฏิบัติ			ไม่ปฏิบัติ ปรับปรุง
		ดีมาก	ดี	พอใช้	
1	มีการปรึกษาและวางแผนร่วมกัน				
2	มีการแบ่งหน้าที่กันทำงาน				
3	มีการปฏิบัติงานตามขั้นตอน				
4	มีการให้ความช่วยเหลือกัน				
5	สมาชิกในกลุ่มมีมารยาทในการทำงาน เช่น ไม่ส่งเสียงดัง				
6	สมาชิกในกลุ่มมีความตั้งใจทำงาน				
7	ผลงานเสร็จทันตามเวลาที่กำหนด				
8	ผลงานเป็นไปตามจุดประสงค์ที่วางไว้				
9	ผลงานมีความเรียบร้อยสวยงาม				
10	การจัดวัสดุอุปกรณ์เรียบร้อยหลังเลิก ปฏิบัติงาน				

เกณฑ์การให้คะแนน

คุณภาพ	เกณฑ์การตัดสิน	
	ช่วงคะแนน	ระดับคุณภาพ
พฤติกรรมหรือผลงานที่ชัดเจนถือว่า ดีมาก ให้ 3 คะแนน	21-30	ดีมาก
พฤติกรรมหรือผลงานเทียบเท่าทั่วไป ถือว่า ดี ให้ 2 คะแนน	11-20	ดี
พฤติกรรมหรือผลงานต่ำกว่าคนทั่วไป ถือว่า พอใช้ ให้ 1 คะแนน	1-10	พอใช้
ไม่ปฏิบัติ ถือว่า ปรับปรุง ให้ 0 คะแนน	0	ปรับปรุง

ได้คะแนน.....คะแนน

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 8

สาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ส 41104

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4

เรื่อง ความสันโดษ

เวลา 2 คาบ

สาระสำคัญ

สันโดษเป็นหลักธรรมที่ทำให้คนเข้าใจตนเอง และพอใจในผลงานที่เกิดขึ้น จากการกระทำที่ดีที่สุดของตน สันโดษจึงเป็นธรรมที่สำคัญมากเพราะสอนให้บุคคลรู้จักวิเคราะห์ตนเองว่ามีกำลัง ฐานะ ความสามารถเพียงใด แล้วปฏิบัติงานให้ดีที่สุด มีความสงบ เยือกเย็น พ้นจากความวุ่นวาย

คนที่สันโดษจึงเป็นคนที่สงบสุข มีความเจริญในชีวิต และมีความสุข

ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง

มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสันโดษและนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม

จุดประสงค์การเรียนรู้

1. บอกความของสันโดษได้
2. จำแนกประเภทของสันโดษได้
3. วิเคราะห์คุณค่าของสันโดษและนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้
4. นำแนวทางปฏิบัติเพื่อพัฒนาตนให้เป็นคนสันโดษได้

สาระการเรียนรู้

ความสันโดษ

1. ความหมายของสันโดษ
2. ประเภทของสันโดษ
3. คุณค่าของสันโดษ
4. แนวทางปฏิบัติเพื่อพัฒนาตนให้เป็นคนสันโดษ

กระบวนการจัดการเรียนรู้ (วิธีสอนแบบเผชิญสถานการณ์)

คาบที่ 1

ขั้นสร้างศรัทธา

1. ครูจัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมให้พร้อมที่จะเรียน โดยการจัดป้ายนิเทศ เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง
2. สร้างบรรยากาศการเรียนรู้ด้วยการกราบพระ สวดมนต์แปล แผ่เมตตา นั่งสมาธิ ก่อนเรียน
3. ครูเสนอแนวคิดหลักและแจ้งจุดประสงค์การเรียนรู้
4. นักเรียนทดสอบก่อนเรียน เรื่องความสันโดษ จำนวน 5 ข้อ
5. นักเรียนจัดป้ายนิเทศในห้องเรียนเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงไว้ล่วงหน้าก่อนที่จะเรียน นักเรียนและครูสนทนากันและให้นักเรียนชมภาพบนป้ายนิเทศ เพื่อเชื่อมโยงเข้าสู่กิจกรรม เรื่องความสันโดษ

ขั้นศึกษาตั้งคม

6. นักเรียนแบ่งกลุ่มเป็น 8 กลุ่ม ๆ ละ 5-6 คน ทำกิจกรรม เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียง ให้นักเรียนช่วยกันคิดแนวพระราชดำริของในหลวงเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง แล้วช่วยกันตอบปัญหา ประเด็น ดังนี้

- นักเรียนได้ข้อคิดอะไรจากเรื่องที่ศึกษา และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ใน

ชีวิตประจำวันได้อย่างไร

7. นักเรียนแต่ละกลุ่มศึกษาใบความรู้ที่ 8 เรื่องความสันโดษ โดยให้แบ่งกลุ่มศึกษาดังนี้
 - กลุ่มที่ 1 และ 5 ศึกษาเรื่อง ความหมายของสันโดษ
 - กลุ่มที่ 2 และ 6 ศึกษาเรื่อง ประเภทของสันโดษ
 - กลุ่มที่ 3 และ 7 ศึกษาเรื่อง คุณค่าของสันโดษ
 - กลุ่มที่ 4 และ 8 ศึกษาเรื่อง แนวทางปฏิบัติเพื่อให้เป็นคนสันโดษ

คาบที่ 2

ขั้นเผชิญสถานการณ์

8. นักเรียนกลุ่มที่ 1-4 เป็นตัวแทนออกมานำเสนอความรู้หน้าชั้นเรียน
9. นักเรียนและครูชื่นชมกลุ่มที่ออกมานำเสนอ ครูอธิบายเพิ่มเติมให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น
10. นักเรียนและครูช่วยกันสรุปสาระสำคัญของเรื่องความสันโดษ
11. นักเรียนแต่ละกลุ่มส่งตัวแทนออกมาจับฉลากเพื่อเลือกสถานการณ์ ที่ 1- 4 กลุ่มละ 1 สถานการณ์ แล้วร่วมกันอภิปรายแสดงความคิดเห็น

ขั้นวิจารณ์ความคิด

12. นักเรียนแต่ละกลุ่มส่งตัวแทนออกมานำเสนอผลงานหน้าชั้นเรียน
13. นักเรียนและครูช่วยกันอภิปรายตัวอย่างสถานการณ์ที่ทุกกลุ่มร่วมกันนำเสนอหน้าชั้นเรียน

ขั้นปฏิบัติ

14. นักเรียนทำ ใบงานที่ 8.1 เรื่องความสั่นโดย
15. นักเรียนทำใบงานที่ 8.2 วิธีคิดแบบโยนิโตมนติการ
16. ทดสอบหลังเรียน เรื่องความสั่นโดย จำนวน 5 ข้อ

สื่อ/แหล่งเรียนรู้

1. ป้ายนิเทศเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง
2. ใบความรู้ที่ 8 เรื่องความสั่นโดย
3. ใบงานที่ 8.1 เรื่องความสั่นโดย
4. ใบงานที่ 8.2 วิธีคิดแบบโยนิโตมนติการ

การวัดและประเมินผล

1. วิธีวัดและประเมินผล
 - 1.1 ทดสอบก่อนเรียน/หลังเรียน จำนวน 5 ข้อ
 - 1.2 ทำใบงานที่ 8.1
 - 1.3 ทำใบงานที่ 8.2 วิธีคิดแบบโยนิโตมนติการ
 - 1.4 สังเกตพฤติกรรมกลุ่ม
2. เครื่องมือวัดและประเมินผล
 - 2.1 แบบทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน
 - 2.2 ใบงานที่ 8.1
 - 2.3 ใบงานที่ 8.2 วิธีคิดแบบโยนิโตมนติการ
 - 2.4 แบบสังเกตพฤติกรรมกลุ่ม
3. เกณฑ์การวัดและประเมินผล
 - 3.1 ทดสอบหลังเรียน ผ่านเกณฑ์ ร้อยละ 80
 - 3.2 ทำใบงานที่ 8.1 ผ่านเกณฑ์ ร้อยละ 80
 - 3.3 ทำใบงานที่ 8.2 วิธีคิดแบบโยนิโตมนติการ ผ่านเกณฑ์ ร้อยละ 80
 - 3.4 สังเกตพฤติกรรมกลุ่ม ผ่านเกณฑ์ ร้อยละ 80

แบบทดสอบก่อนเรียน/หลังเรียน

สาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ส 41104

เรื่อง ความสันโดษ

ภาคเรียนที่ 2

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4

คำชี้แจง ให้นักเรียนเลือกคำตอบที่ถูกต้องที่สุดแล้วกากบาท × เพียงคำตอบเดียว

1. สันโดษตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามีความหมายว่าอย่างไร
 - ก. การอยู่นิ่งเฉย
 - ข. ความมกน้อย
 - ค. การปลีกตัวออกห่างจากสังคม
 - ง. ความพอใจ หรือยินดีในสิ่งที่ตนเองมีอยู่
2. นายสมชายเป็นคนสันโดษ ข้อใดแสดงถึงลักษณะการดำเนินชีวิตของสมชาย
 - ก. มีความมกน้อย
 - ข. เป็นคนเก็บเฉยไม่ยุ่งเกี่ยวกับเรื่องชาวบ้าน
 - ค. มีความพอใจในฐานะความเป็นอยู่ของตนเอง
 - ง. ไม่ชอบเข้าสังคม ดำเนินชีวิตด้วยความเรียบง่าย
3. ถ้านักเรียนขาดคุณธรรมเรื่องสันโดษจะเกิดผลอย่างไร
 - ก. ชีวิตขาดความสงบสุข
 - ข. ทำให้เป็นคนเฉื่อยชา
 - ค. ทำให้สังคมเดือดร้อน
 - ง. ทำให้ไม่ประสบผลสำเร็จในการทำงาน
4. น้อยทำงานได้เดือนละ 10,000 บาทต่อเดือน รู้สึกว่ามีค่าใช้จ่ายมาก จึงไปทำบัตรเครดิต เพื่อสะดวกในการใช้จ่าย จากกรณีนี้นักเรียนคิดว่า การกระทำของน้อยไม่สอดคล้องกับสันโดษข้อใด
 - ก. ยถาพลสันโดษ
 - ข. ยถาลภสันโดษ
 - ค. ยถาสารูปสันโดษ
 - ง. สารูปสันโดษ

5. พระพุทธศาสนาสอนว่าสันโดษเป็นหลักธรรมที่สร้างความสุขความสำเร็จ แก่ชีวิตอย่างหนึ่ง
- บุคคลผู้สันโดษหมายถึง คนที่ปฏิบัติตามข้อใด
- ก. ภูมิใจในความสำเร็จที่ชอบธรรมที่พยายามสร้างขึ้น
 - ข. หาความสุขได้จากสิ่งที่เป็นเจ้าของงานหรือเป็นสิทธิของตน
 - ค. ไม่โลภอยากได้ของผู้อื่นหรือของที่ได้มาโดยไม่ชอบธรรม
 - ง. มีความภูมิใจในผลสำเร็จที่เกิดจากกำลังของตนมีความอดทนรอคอยผลสำเร็จที่เกิดจากการกระทำของ

เฉลยแบบทดสอบก่อนเรียน/หลังเรียน

สาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ส 41104

เรื่อง ความสันโดษ

ภาคเรียนที่ 2

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4

1. ง

2. ค

3. ก

4. ข

5. ข

ใบความรู้ที่ 8

สาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ส 41104
เรื่อง ความสันโดษ

ภาคเรียนที่ 2
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4

ความสันโดษ

ความสันโดษ เป็นมงคลข้อที่ 24

คำว่า สันโดษ มีความหมายที่คนทั่วไปมักเข้าใจผิดกัน โดยเข้าใจว่า สันโดษ คือ ความมั่งน้อย ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่เฉื่อยชา ขาดความกระตือรือร้น และเป็นอุปสรรคสำคัญ ในการพัฒนาตนเองและประเทศชาติ บางคนอาจเข้าใจว่าสันโดษ คือ การปลีกตัวออกจากสังคม ไปอยู่อย่างโดดเดี่ยว ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่เกิดจากการไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับคนอื่นได้และมีพฤติกรรมแปลกไปจากคนส่วนใหญ่ ความหมายของสันโดษดังกล่าวนี้ไม่ตรงกับความหมายของสันโดษตามที่กล่าวไว้ในพระพุทธศาสนา

สันโดษตามความหมายในทางพระพุทธศาสนานั้นมี 2 นัย คือ

1. สันโดษที่สอนพระภิกษุ หมายถึง ความมั่งน้อยหรือความปรารถนาล้นเกิน สันโดษ ในความหมายนี้ พระพุทธเจ้าทรงมุ่งสั่งสอนพระภิกษุสงฆ์โดยเฉพาะ โดยทรงสอนให้พระภิกษุ เป็นผู้มั่งน้อย คือ เป็นผู้เรียบง่าย รู้จักประมาณ รู้จักพอใจในปัจจัย 4 ได้แก่ จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และเภสัช ตามที่มี และตามสมควร ไม่ปล่อยใจให้กระวนกระวายเพราะอำนาจของความอยาก พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ว่า ภิกษุทั้งหลาย ชื่อว่าความเป็นผู้มั่งน้อยนี้เป็นแบบแผน ประเพณีของเรา อย่างไรก็ตาม สันโดษตามความหมายนี้ค่อนข้างลึกซึ้งและมุ่งเฉพาะพระภิกษุ สงฆ์ จึงไม่อธิบายละเอียดในชั้นนี้

2. สันโดษที่สอนบุคคลธรรมดาทั่วไป หมายถึง ความยินดีในสิ่งที่ตนมี ยินดีสิ่งที่ตน ได้มาจากการทำงานตามกำลังความสามารถของตน และยินดีตามสมควรแก่ฐานะของตน ไม่ดิ้นรนทะเยอทะยาน แสวงหาสิ่งต่าง ๆ จนเกินขอบเขต เกินกำลังความสามารถของตน

คนที่มีความสันโดษตามความหมายนี้ต้องเป็นผู้ที่รู้จักตนเองและต้องมีฉันทะ คือ ความพอใจที่จะ ได้ทำงานอย่างเต็มความสามารถของตนควบคู่กันไปด้วย สันโดษใน ความหมายนี้จึงไม่ใช่ความเฉื่อยชา ความเกียจคร้าน การขาดความกระตือรือร้นที่จะสร้างชีวิต ให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้นไปเรื่อย ๆ และไม่ใช่ว่าการปลีกตัวออกจากสังคมดังกล่าวแล้วข้างต้น แต่เป็นหลัก คำสอนที่สอนคนให้เข้าใจตนเอง และพอใจในผลงานที่เกิดขึ้นจากการกระทำที่ดีที่สุดของตน

ประเภทของสันโดษ

สันโดษตามหลักพระพุทธศาสนามี 3 ประการ คือ

1. ความยินดีตามที่ได้ (ยถาลภสันโดษ) หมายถึง การได้สิ่งใดมาด้วยความเพียรพยายามของตนโดยถูกต้องตามทำนองคลองธรรม ก็ยินดีพอใจในสิ่งนั้น ไม่เดือดร้อนในสิ่งที่ไม่ได้ กล่าวคือ เมื่อได้ทำอย่างเต็มที่แล้ว หากไม่ได้ตามที่ต้องการก็ไม่กระวนกระวาย ไม่วิ่งตามความอยาก ต้องรู้จักระงับยับยั้งความอยากให้ได้ โดยให้นึกถึงข้อเท็จจริงว่าไม่มีสิ่งใดมาสนองความต้องการของจิตใจให้พออย่างแท้จริงได้ เหมือนไฟไม่อาจให้เต็มได้ด้วยเชื้อ มหาสมุทรไม่อาจให้เต็มได้ด้วยน้ำ หรือคนมักมากไม่อาจให้เต็มได้ด้วยปัจจัยทั้งหลาย

2. ความยินดีตามกำลังที่มีอยู่ (ยถาลภสันโดษ) หมายถึง มีความยินดีหรือพอใจเพียงพอแก่กำลังกาย กำลังทรัพย์ กำลังสติปัญญา และกำลังความสามารถของตน ไม่ควรให้น้อยกว่าหรือเกินขอบเขตกำลังของตนเพราะเป็นเรื่องที่ไม่เหมาะสม อย่างไรก็ตาม คนแต่ละคนมีกำลังหรือความสามารถไม่เท่ากัน ดังนั้นจึงต้องรู้จักตนเอง ต้องมีสติสำรวจตนเองว่ากำลังหรือความสามารถของตนมีมากน้อยแค่ไหน อย่าสำคัญตนผิดและอย่าดูถูกตัวเอง หากเราทำอะไรลงไปโดยไม่รู้จักกำลังหรือความสามารถของตนแล้วชีวิตจะไม่มีความสุข

3. ความยินดีตามสมควร (ยถาลภสันโดษ) หมายถึง มีความยินดีหรือความพอใจตามสมควรแก่ฐานะ ภาวะ และความเป็นอยู่ของตน เป็นที่รู้จักกันอยู่ว่า คนเราย่อมมีฐานะ ภาวะ และความเป็นอยู่ที่แตกต่างกัน บางคนมีฐานะ ตำแหน่งหน้าที่การงาน และความเป็นอยู่ที่ดีกว่าเรา การที่เราพยายามขวนขวายเพื่อจะให้เป็นอย่างเขาเป็นเรื่องที่ดี แต่ทั้งนี้ต้องรู้จักตนเอง ต้องพยายามขวนขวายเปลี่ยนแปลงฐานะ ภาวะและความเป็นอยู่ให้ดีขึ้นเท่าที่จะเป็นไปได้ ผู้ที่ขวนขวายในสิ่งที่เป็นไปไม่ได้นั้นเรียกว่า ไม่สันโดษ

คุณค่าของสันโดษ

ตามปกติของคนเรามักจะมีความต้องการหรือความอยากได้ไม่มีที่สิ้นสุด ได้มาแล้วอยากได้อีกไม่รู้จักพอ จนในที่สุดความอยากได้หรือความโลภดังกล่าวก็ทำให้เกิดความลุ่มหลง มัวเมา ทำให้เกิดการดิ้นรน ไขว่คว้า แสวงหา ในขณะที่เดียวกันหากอยากได้แล้วไม่ได้ อยากมีแล้วไม่มี อยากเป็นแล้วไม่ได้เป็น ก็เกิดความผิดหวัง เร่าร้อน กระวนกระวาย หากความสงบสุขไม่ได้

คนที่ไม่รู้จักพอ คือ คนที่ไม่รู้จักประมาณตน โลภมาก อยากได้โน่นอยากได้นี้ โดยไม่คำนึงถึงกำลังความสามารถและภาวะที่เป็นอยู่ของตน เมื่อกำลังและความสามารถดังกล่าวไม่สามารถสนองตอบความอยากได้ ก็จะหาช่องทางอื่นที่จะทำให้สมหวัง ซึ่งมักจะกระทำการทุจริต ผิดทำนองคลองธรรม เช่น ลักขโมย ปล้น ฆ่า กระทำอนาจาร เป็นต้น

จะเห็นได้ว่า ความไม่รู้จักพอ ความไม่รู้จักประมาณตน และความละโมภโลกมาก นอกจากจะทำให้ตัวเองวุ่นวายแล้ว ยังทำให้สังคมไม่มีความสุขอีกด้วย ด้วยเหตุนี้ พระพุทธศาสนาจึงสอนเรื่องสันโดษ

หลักคำสอนเรื่องสันโดษนี้มีความสำคัญมากในชีวิตประจำวัน เพราะสอนคนเราให้รู้จักวิเคราะห์ตนเองว่าตนมีกำลัง ฐานะ และความสามารถเพียงใด แล้วปฏิบัติงานให้ดีที่สุด พอเหมาะกับสภาพของตน และยังสอนให้มีความพอใจในผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการกระทำที่ดีที่สุดของตนแล้วเมื่อมีความพอใจก็สามารถประคองจิตใจให้สงบเยือกเย็น พ้นจากความวุ่นวายลดความเห็นแก่ตัวได้ที่จะกอบโกยเอาทุกสิ่งทุกอย่างมาเป็นของตนอย่างไม่มีที่สิ้นสุด คนที่มีสันโดษจึงเป็นคน ที่สงบสุขมีความสุขในชีวิต นอกจากนี้สังคมใดมีคนรักสันโดษมาก ๆ สังคมนั้นจะ ไม่มีการ แก่งแย่งชิงดีกัน จะมีแต่ความรักความสามัคคีปรองดองกัน

แนวทางปฏิบัติเพื่อพัฒนาตนให้เป็นคนสันโดษ

ความต้องการในรูป เสียง กลิ่น รส และสัมผัส ความทะเยอทะยานที่จะไขว่คว้าหา ลาภ ยศ สรรเสริญ และสุข มีมากเหลือเกินในชีวิตของเรา เมื่อเป็นเช่นนี้ เราจะทำอย่างไรจึงจะ ส่งเสริมและพัฒนาความสันโดษให้เกิดขึ้นจนเป็นอุปนิสัยของเรา ซึ่งในเรื่องนี้พระพุทธศาสนาได้ เสนอแนวทางปฏิบัติไว้ดังนี้

1. รู้จักวิเคราะห์ตนเอง โดยหมั่นวิเคราะห์ตนเองอยู่เสมอว่า ตนมีกำลัง ฐานะ และ ความสามารถเพียงใด แล้วปฏิบัติงานให้ดีที่สุด พอเหมาะกับสภาพของตน ปฏิบัติเช่นนี้ย่อมมี ความสุข
2. ฝึกฝนตนเองให้มีสติและมีเหตุผล โดยใช้เหตุผลพิจารณาความเป็นจริงของชีวิต ซึ่งมี อยู่ว่า มนุษย์ไม่สามารถสนองความอยากของคนได้เสมอไป และไม่มีใครได้ทุกอย่างที่ตนต้องการ เพราะความต้องการของมนุษย์ไม่มีที่สิ้นสุด ความต้องการในสิ่งที่ไกลเกินความเป็นจริงมีแต่จะทำให้ เกิดความทุกข์ เมื่อพิจารณาเช่นนี้ได้ก็ใช้สติระงับยับยั้งความต้องการของคนให้รู้จักพอประมาณ การรู้จักพอประมาณจึงเป็นแนวทางหนึ่งที่จะทำให้ชีวิตมีความสุข
3. ควบคุมพฤติกรรมของตน โดยทางสายกลางในการดำเนินชีวิต คือ ยึดถือความ พอเหมาะพอดี ตนมีกำลังและความสามารถแค่ไหน ก็ทำให้เต็มกำลัง เต็มความสามารถที่มีอยู่ ต้องรู้จักควบคุมพฤติกรรมของตนไม่ให้เกินขอบเขต หรือเกินกว่าความสามารถพื้นฐานของตน พยายามลดความเห็นแก่ได้ที่จะกอบโกยเอาทุกสิ่งทุกอย่างมาเป็นของตนอย่างไม่มีที่สิ้นสุด ทำเช่นนี้ได้จึงจะสงบสุขและมีความสุขในชีวิต

.....

สถานการณ์

สาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ส 41104

ภาคเรียนที่ 2

เรื่อง ความสันโดษ

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4

คำชี้แจง ให้นักเรียนแต่ละกลุ่มจับฉลากเพื่อเลือกสถานการณ์ที่กำหนดให้แล้วร่วมกันอภิปราย
แสดงเหตุผลการตัดสินใจเพื่อเลือกทางปฏิบัติในกลุ่มของตน

สถานการณ์ที่ 1

รพีพรมีอาชีพขายประกัน มีนิสัยทะเลาะทะเลาะกัน ใฝ่สูงเกินตัว พุ่มเพื่อยใช้แต่ของราคาแพง
รวมทั้งชอบความหรูหรา ชอบมองคนที่สูงกว่าแล้วมาเปรียบเทียบกับตนเอง ถ้าไม่มีเหมือนคนอื่น
เธอก็กระวนกระวายใจ น้อยเนื้อต่ำใจในโชคความของตนเอง ดังนั้นชีวิตของรพีพรจึงไม่สงบนิ่ง
มีแต่วุ่นวายใจ ถ้านักเรียนเป็นเพื่อนรักของรพีพร นักเรียนจะแนะนำเขาอย่างไรเพื่อให้เขามี
ความสุขกับชีวิตที่แท้จริง

สถานการณ์ที่ 2

ธีรพงศ์เห็นคนอื่นมีความร่ำรวยจากการเปิดร้านเกม เขาจึงอยากลองทำดูบ้าง โดยเริ่มจาก
การกู้เงินธนาคารเพื่อมาลงทุนเปิดร้านเกมขนาดใหญ่ เพื่อหวังกำไรอันมหาศาล แต่เขาขาด
ประสบการณ์ และความชำนาญในด้านนี้ จึงไม่ประสบความสำเร็จ ทำให้เขาขาดทุนเป็นอย่างมาก
ในที่สุดก็ต้องปิดกิจการ เขาเสียใจมากเพราะเงินที่รวบรวมเก็บเอาไว้ก็ไม่เหลือแถมยังเป็นหนี้
ธนาคารอีกมากมาย ถ้านักเรียนเป็นธีรพงศ์นักเรียนจะนำหลักธรรมเรื่องความสันโดษมาใช้ได้อย่างไร

สถานการณ์ที่ 3

สังคมไทยในยุคปัจจุบันเป็นสังคมแห่งความฟุ้งเฟ้อ ผู้คนส่วนใหญ่เป็นพวกวัตถุนิยม
คนมีความทะเยอทะยานมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะวัยรุ่นสาว บางคนถึงกับขายตัวเพื่อแลกกับเงินทอง
ที่จะนำมาซื้อของต่างๆ เพื่อนำมาสนองความต้องการของตนเอง และในฐานะที่นักเรียนกำลังอยู่ใน
วัยรุ่นวัยรุ่น นักเรียนจะนำหลักธรรม เรื่องความสันโดษมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันหรือไม่เพราะเหตุใด

สถานการณ์ที่ 4

ประมวลมีฐานะยากจน ทำให้เขาเบื่อหน่ายกับชีวิตและมองโลกในแง่ร้ายอยู่ตลอดเวลา เมื่อเห็นคนอื่นที่ศึกษาหรือรวยกว่าตลอดจนหน้าที่การงานที่ดีกว่าเขาจะเกิดความน้อยเนื้อต่ำใจ อิจฉา ริษยาอยู่ในใจ และอยากมีฐานะความเป็นอยู่ที่ดีเหมือนกับคนเหล่านั้นบ้าง จนวันหนึ่งมีคน มาชวนให้เขาขายยาบ้าทำให้เขาคิดหนักและเกิดความลังเลขึ้นในใจ ถ้านักเรียนเป็นประมวล นักเรียนจะตัดสินใจและปฏิบัติตนอย่างไรเพราะเหตุใดจึงเป็นเช่นนั้น

ใบงานที่ 8.1

สาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ส 41104

ภาคเรียนที่ 2

เรื่อง ความสันโดษ

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4

คำชี้แจง ให้นักเรียนตอบคำถามต่อไปนี้ให้ถูกต้องสมบูรณ์

1. สันโดษหมายถึงอะไร

.....

.....

.....

2. สันโดษมีกี่ประเภทอะไรบ้าง

.....

.....

.....

3. นักเรียนคิดว่าพระราชดำรัสของในหลวงเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงกับหลักธรรมเรื่องความสันโดษ มีความสัมพันธ์กันหรือไม่อย่างไรและนักเรียนจะมีแนวทางปฏิบัติตนให้เป็นคนสันโดษได้อย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

4. สันโดษเป็นหลักธรรมที่สร้างความสุขความสำเร็จแก่ชีวิตและมีคุณค่าต่อผู้ปฏิบัติอย่างไร

.....

.....

.....

5. นักเรียนจะนำหลักธรรมเรื่องสันโดษมาใช้แก้ปัญหาเรื่องความฟุ้งเฟ้อ ฟุ่มเฟือยของวัยรุ่นไทยในปัจจุบันได้อย่างไร

.....

.....

.....

ใบงานที่ 8.2

สาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ส 41104

เรื่อง วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ

ภาคเรียนที่ 2

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4

คำชี้แจง ให้นักเรียนอ่านข้อความแล้วตอบคำถามให้สมบูรณ์

“สภาพสังคมไทยในยุคปัจจุบันเต็มไปด้วยความสับสนวุ่นวาย การใช้ชีวิตแบบเรียบง่ายเช่นในอดีตเริ่มหมดไปผู้คนมีการแข่งขัน จึงดิ้นรนและเอาเปรียบกันมากขึ้น โดยเฉพาะในหมู่วัยรุ่นที่มีค่านิยมที่ผิด ๆ เช่น มีความฟุ้งเฟ้อ ฟุ้งเฟ้อ โอ้อวดกันด้วยของใช้ราคาแพง ใครไม่มีก็ต้องพยายามหาให้มีให้ได้โดยไม่คำนึงว่าวิธีการหานั้นจะเป็นวิธีที่ถูกหรือผิด

1. ในฐานะที่นักเรียนเป็นวัยรุ่นคนหนึ่งนักเรียนเห็นด้วยกับข้อความที่กล่าวมาหรือไม่ เห็นด้วยเพราะ

.....

.....

.....

.....

ไม่เห็นด้วยเพราะ

.....

.....

.....

.....

2. การนำหลักธรรมเรื่องสัน โดษมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้จะมีผลอย่างไร

ต่อตนเอง

.....

.....

ต่อสังคม

.....

.....

.....

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
Buriram Rajabhat University

ภาคผนวก ญ
รายชื่อผู้เชี่ยวชาญ

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือ

252

1. ชื่อ นางแพรวพรรณ บรรจงศิริทัศน์

สถานที่ทำงาน กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย โรงเรียนนางรอง อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์
วุฒิทางการศึกษา ศศ.ม. (หลักสูตรและการสอน)

ประสบการณ์หรือความเชี่ยวชาญ

- เป็นครูเชี่ยวชาญการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย

2. ชื่อ นางสาวถนอมศรี สมานชาติ

สถานที่ทำงาน กลุ่มสาระคณิตศาสตร์ โรงเรียนนางรอง อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์
วุฒิทางการศึกษา ศศ.ม. (หลักสูตรและการสอน)

ประสบการณ์หรือความชำนาญการ

- เป็นครูชำนาญการพิเศษกลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์

3. ชื่อ นางสาวภา เพือกพันธ์

สถานที่ทำงาน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม โรงเรียนนางรอง
อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์

วุฒิทางการศึกษา ค.บ. (สังคมศึกษา)

ประสบการณ์หรือความชำนาญการ

- เป็นครูชำนาญการพิเศษ วิชาพระพุทธศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

4. ชื่อ นางอรทัย ราชกิจ

สถานที่ทำงาน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม โรงเรียนนางรอง
อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์

วุฒิทางการศึกษา ค.บ. (สังคมศึกษา)

ประสบการณ์หรือความชำนาญการ

- เป็นครูชำนาญการพิเศษ วิชาพระพุทธศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

5. ชื่อ นางสาวพิชชา นันทวิเขตพงษ์

สถานที่ทำงาน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม โรงเรียนนางรอง
อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์

วุฒิทางการศึกษา กศ.ม. (การสอนสังคมศึกษา)

ประสบการณ์หรือความชำนาญการ

- เป็นครูชำนาญการพิเศษ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

ที่ ศธ ๐๔๔๕.๑๑/ ๖๖๗๘

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
ถ.จระ ต.ในเมือง อ.เมืองบุรีรัมย์
จ.บุรีรัมย์ ๓๑๐๐๐

๘ กันยายน ๒๕๕๒

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

เรียน คุณแพรวพรรณ บรรจงศิริทัศน์

ด้วย นางทิสมัย สุขเกษม นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ กำลังศึกษาและวิทยานิพนธ์ เรื่อง การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ ที่เรียนหลักสูตรทางพระพุทธศาสนา โดยวิธีการสอนแบบพุทธวิธีและวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ โดยมี คร.สุรัชย์ ปิยานุอด เป็นที่ปรึกษา วิทยานิพนธ์

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ พิจารณาแล้วว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถและประสบการณ์ในเรื่องนี้อย่างดี จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญ ตรวจสอบเครื่องมือในการทำการวิจัยและศึกษาข้อมูลครั้งนี้ เพื่อให้ผู้ทำการวิจัยจะได้ดำเนินการ ในขั้นต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดอนุเคราะห์และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ตู่เทียบ ละของทอง)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

สำนักงานเลขานุการบัณฑิตวิทยาลัย

โทร ๐ ๔๔๖๑ ๑๒๒๑, ๐ ๔๔๖๐ ๑๖๑๖ คย ๓๘๐๖

โทรสาร ๐ ๔๔๖๑ ๒๘๕๘

ที่ ศร ๐๕๔๕.๑๑/ ๖๖๗๘

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
ถ.จระ ค.ในเมือง อ.เมืองบุรีรัมย์
จ.บุรีรัมย์ ๓๑๐๐๐

๕ กันยายน ๒๕๕๒

เรื่อง ขอบขออนุญาตเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

เรียน คุณอนอมศรี งามานชาติ

ด้วย นางพิศมัย สุขเกษม นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ กำลังศึกษาและวิทยานิพนธ์ เรื่อง การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ ที่เรียนหลักสูตรทางพระพุทธศาสนา โดยวิธีการสอนแบบพุทธวิธีและวิธีคิดแบบโชนิโตมนติการ โดยมี คร.สุรัช ปิธานุถ เป็นที่ปรึกษา วิทยานิพนธ์

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ พิจารณาแล้วว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถและประสบการณ์ในเรื่องนี้อย่างดี จึงขอขออนุญาตจากท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญ ตรวจสอบเครื่องมือในการทำการวิจัยและศึกษาข้อมูลครั้งนี้ เพื่อให้ผู้ทำการวิจัยจะได้ดำเนินการ ในขั้นต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อ โปรดอนุญาตและขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุเทิบ กะอองทอง)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

สำนักงานเลขานุการบัณฑิตวิทยาลัย

โทร ๐ ๔๔๖๑ ๑๒๒๑, ๐ ๔๔๖๐ ๑๖๑๖ คို့ ๓๘๐๖

โทรสาร ๐ ๔๔๖๑ ๒๘๕๘

ที่ ศธ ๐๕๔๔.๑๑/ ๖๖๗๘

255

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
ถ.จิระ ค.ในเมือง อ.เมืองบุรีรัมย์
จ.บุรีรัมย์ ๓๑๐๐๐

๘ กันยายน ๒๕๕๒

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

เรียน คุณเสาวภา เพื่อกาพันธ์

ด้วย นางพิศมัย สุขเกษม นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ กำลังศึกษาและวิทยานิพนธ์ เรื่อง การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ ที่เรียนหลักสูตรรวมทางพระพุทธศาสนา โดยวิธีการสอนแบบพุทธวิธีและวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ โดยมี คร.สุรชัย ปิยานุฑ เป็นที่ปรึกษา วิทยานิพนธ์

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ พิจารณาแล้วว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถและประสบการณ์ในเรื่องนี้อย่างดี จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญ ตรวจสอบเครื่องมือในการทำวิจัยและศึกษาข้อมูลครั้งนี้ เพื่อให้ผู้ทำการวิจัยจะได้ดำเนินการ ในขั้นต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดอนุเคราะห์และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

น.ส. ๒๑๗

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คร.สุเทียบ ละอองทอง)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

สำนักงานอธิการบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร ๐ ๔๔๖๑ ๑๒๒๑, ๐ ๔๔๖๐ ๑๖๑๖ ค.ศ ๓๘๐๖

โทรสาร ๐ ๔๔๖๑ ๒๘๕๘

ที่ ศร ๐๕๔๕.๑๑/ ๖๖๘๘

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
 ด.จระ ค.ในเมือง อ.เมืองบุรีรัมย์
 จ.บุรีรัมย์ ๓๑๐๐๐

๕ กันยายน ๒๕๕๒

เรื่อง ขอบขออนุญาตเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

เรียน คุณอรทัย ราชกิจ

ด้วย นางพิศมัย สุขเกษม นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ กำลังศึกษาและวิทยานิพนธ์ เรื่อง การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ ที่เรียนหลักสูตรทางพระพุทธศาสนา โดยวิธีการสอนแบบพุทธวิธีและวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ โดยมี คร.สุรัชย์ ปิธานุถ เป็นที่ปรึกษา วิทยานิพนธ์

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ พิจารณาแล้วว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถและประสบการณ์ในเรื่องนี้อย่างดี จึงขอขออนุญาตจากท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญ ตรวจสอบเครื่องมือ ในการทำการวิจัยและศึกษาข้อมูลครั้งนี้ เพื่อให้ผู้ทำการวิจัยจะได้ดำเนินการ ในขั้นต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อ โปรดขออนุญาตและขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุเทีชม ละอองทอง)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

สำนักงานเลขานุการบัณฑิตวิทยาลัย

โทร ๐ ๔๔๖๑ ๑๒๒๑, ๐ ๔๔๖๐ ๑๖๑๖ ค.ศ ๓๘๐๖

โทรสาร ๐ ๔๔๖๑ ๒๘๕๘

ที่ ศธ ๐๕๔๕.๑๑/ ๖๖๗๘

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์²⁵⁷
ถ.จระ ค.ในเมือง อ.เมืองบุรีรัมย์
จ.บุรีรัมย์ ๓๑๐๐๐

๘ กันยายน ๒๕๕๒

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

เรียน คุณพิชชา นันทวิเขตพงษ์

ด้วย นางพิศมัย สุขเกษม นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ กำลังศึกษาและวิทยานิพนธ์ เรื่อง การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ ที่เรียนหลักสูตรทางพระพุทธศาสนา โดยวิธีการสอนแบบพุทธวิธีและวิธีคิดแบบโชนิโตมนติการ โดยมี คร.สุรชัย ปิยานุต เป็นที่ปรึกษา วิทยานิพนธ์

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ พิจารณาแล้วว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถและประสบการณ์ในเรื่องนี้อย่างดี จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญ ตรวจสอบเครื่องมือในการทำวิจัยและศึกษาข้อมูลครั้งนี้ เพื่อให้ผู้ทำการวิจัยจะได้ดำเนินการ ในขั้นต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดอนุเคราะห์และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

๙ ๒๑๗

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุเทียบ ตะอองทอง)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

สำนักงานเลขานุการบัณฑิตวิทยาลัย

โทร ๐ ๔๔๖๑ ๑๒๒๑, ๐ ๔๔๖๐ ๑๖๑๖ ต่อ ๓๘๐๖

โทรสาร ๐ ๔๔๖๑ ๒๘๕๘

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
Buriram Rajabhat University

ประวัติย่อผู้วิจัย

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ	นางพิสมัย สุขเกษม
วัน เดือน ปีเกิด	15 ตุลาคม 2497
สถานที่เกิด	37 บ้านคอนไม้ไฟ ต.ตาเป็ก อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	388 ซอยโชคชัยสรรพกิจ ถนนโชคชัยเกษมคม อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ 31110 โทร.044-622590 , 089-5283679
การรับราชการ	20 กันยายน 2521 ครู 2 ระดับ 2 โรงเรียนนางรอง อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ 30 มิถุนายน 2543 อาจารย์ 3 ระดับ 7 วิชาพระพุทธศาสนา โรงเรียนนางรอง อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์
ตำแหน่งหน้าที่การงานปัจจุบัน	ครูชำนาญการพิเศษ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม โรงเรียนนางรอง อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์
ประวัติการศึกษา	ประกาศนียบัตรการศึกษาชั้นสูง ป.กศ. สูง วิชาเอกสังคมศึกษา วิทยาลัยครูบ้านสมเด็จเจ้าพระยา กรุงเทพมหานคร ปริญญาตรี คบ. วิชาเอกสังคมศึกษา วิทยาลัยบุรีรัมย์ อำเภอมือง จังหวัดบุรีรัมย์ ปริญญาโท ครุศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาหลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ อำเภอมือง จังหวัดบุรีรัมย์
ผลงานทางวิชาการ	แผนการสอนที่ใช้สื่อประสม วิชาพระพุทธศาสนา รหัส ส 3110 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 (เพื่อขอกำหนดตำแหน่งอาจารย์ 3 พ.ศ.2543) รายงานการใช้แผนการสอนที่ใช้สื่อประสม วิชาพระพุทธศาสนา รหัส ส 3110 (เพื่อขอกำหนดตำแหน่งอาจารย์ 3 พ.ศ. 2543)
รางวัลเกียรติยศ	ครูดีเด่นวิชาสังคมศึกษา กลุ่มโรงเรียนกรมสามัญศึกษา จังหวัดบุรีรัมย์ พ.ศ. 2533 ครูดีเด่นครูสภา ครูสภาอำเภอนางรอง พ.ศ. 2533 ครูผู้บำเพ็ญประโยชน์แก่นิเวศพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จากสมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก 2535

รางวัลเกียรติยศ

ผู้ทำคุณประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนาโดยได้สนับสนุน
และสอนนักเรียน จากคณะสงฆ์อำเภอนางรอง 2543-2544
ครูที่ปรึกษาดีเด่นกรมสามัญศึกษา 2544
ครูแกนนำปฏิรูปการเรียนรู้กรมสามัญศึกษา 2545
ครูต้นแบบกรมสามัญศึกษา 2546
เป็นผู้ดำรงตนอยู่ในคุณธรรม จริยธรรมและบำเพ็ญประโยชน์
ต่อสังคม สมควรได้รับยกย่องเป็นตัวอย่างที่ดี ภายใต้โครงการ
เมืองไทยเมืองคนดีจากกรมศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม 2547

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี
Buri Ram Rajabhat University